

श्रीगणेशायनमः ॥ अविघ्नमस्तु ॥ मार्तंडोऽवतुवाचंनःपादैर्जाड्यतमोहरः ॥ वृत्तवद्धतनुःसेव्योभीष्टदोविश्वलोचनः ॥१ ॥ अर्थद्वयवाची तत्रप्रथ
मसूर्यपक्षे मार्तंडःश्रीसूर्यः नोऽस्माकंवाचंअवतुरक्षतु किंलक्षणोमार्तंडः वृत्तवद्धतनुः वृत्तेमंडलेवद्धातनुर्यस्यसतथा तथाचस्मृतौ सशंखचक्रंर
विमंडलेस्थितंकुशेशयकांतमनंतमच्युतमित्यादिः श्रुतिरपि यएषएतस्मिन्मंडलेपुरुषःसोग्निरित्यादिः पुनःकिंलक्षणः पादैःकिरणैःजाड्यतमो
हरः जाड्यपातक शीतंवा तमोंधकारस्तद्धरतीतितथा पुनःकिं० सेव्यः सेवितुंयोग्यःसेव्यः अभीष्टफलदातृत्वात् पुनः अभीष्टदः सेवितः
सन्नभीष्टार्थदायीत्यर्थः पुनःकथंभूतः विश्वलोचनः विश्वलोच्यतेअनेनेतिविश्वलोचनः लोकचक्षुर्ग्रहेश्वरइत्यादिल्लदयेउक्तत्वात् प्रकाशक
त्वात् अथग्रथपक्षे मार्तंडः मुहूर्तमार्तंडःनः वाचम् अवतु किंलक्षणः वृत्तवद्धतनुः वृत्तानिप्रहर्षिणीशार्दूलविक्रीडितानि तैर्निवद्धातनुर्यस्यसतथा
पुनः० पादैर्जाड्यतमोहरःपादैर्वृत्तचरणैर्जाड्यम्मूर्खत्वतदेवतमःतद्धरतीतितथा पुनः० सेव्यः निरंतरंपठनीयइत्यर्थः पुनः० अभीष्टदः यथोक्त
मुहूर्तव्युत्पत्तिकरणादभीष्टार्थसिद्धिकारीत्यर्थः पुनः० विश्वलोचनः समयप्रकाशकत्वात् ॥१ ॥ कुर्वेमुहूर्तमार्तंडटीकामार्तंडवल्लभाम् ॥ इयमाकल्प
मेतेनदीव्याद्विप्रास्यवेश्मसु ॥ २ ॥ इहशास्त्रेतावत्संबंधाभिधेयप्रयोजनान्युच्यंते आम्नायादिविनिःसृतामिद वेदांगमितिसंबंधः उक्तंच नारदमुनि
नास्वसंहितायाम् वेदस्यनिर्मलंचक्षुर्ज्योतिःशास्त्रमनुत्तमम् अस्यशास्त्रस्यसंबधोवेदांगमितिधातृतइति अत्राप्युक्तम् पूर्ववाक्यार्थमादाग्रसंगो
यंचितोलघुरिति - त्याज्यनक्षत्राद्यर्तुलग्नगोचरगर्भाधानादिसंस्कार विवाहाग्न्याधानवास्तुयात्रामिश्रानध्यायपल्लीग्रहगोचरसंक्रांति कथनमभि

धेयम् तथाचनारदः अभिधेयंचजगत शुभाशुभनिरूपणमिति अस्य प्रयोजनमुहूर्तैर्नानाकार्यसाधन अस्यसम्यग्ज्ञाना मोक्षावाभिरीधवाकि
मेभिरुक्तैरित्यथोच्यते नृणांसंबंधाभिधेयप्रयोजनकथनात् शास्त्रेप्रवृत्तिर्जायते उक्तंच सिद्धिः श्रोतृप्रवृत्तीनांसंबंधकथनाधतः वस्मात्सर्वेषुशास्त्रे
षुसर्वथ पूर्वमुच्यते किमेवाभाभिधेयस्यादितिशृष्टस्तुकेनचित् यदिनप्रोच्यतेतस्मैफलशून्यंतुतद्भवेत् सर्वस्यैवहिशास्त्रस्यकर्मणोवापिकस्यचि
त् यावत्प्रयोजननोक्तंतावत्केननगृह्यतइति इहशास्त्रेकस्याधिकारइतिप्रोच्यते द्विजस्यैव वेदांगत्वात् यतःषडंगोवेदोद्विद्विजैरेवाध्ययनीयो
ज्ञातव्यश्च तथाचोक्तंभास्करीयसिद्धांतशिरोमणौ वस्माद्द्विजैरध्ययनीयमेतत् पुण्यरहस्यपरमपावित्रम् योज्योतिषंवेत्तिनर ससम्यक्धर्मार्थ
मोक्षांल्लभतेयशश्चेति शिष्टास्तावच्छास्त्रारंभे सर्वारंभाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताइतिशास्त्रेणसर्वारंभेष्वंतरायप्राप्तौसत्यांधर्मेणपापमपनुदतीति
श्रुतिसिद्धप्रयोजनमास्थाय स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाइतिलिंगाच्च ग्रंथस्यनिष्प्रत्यूहपरिसमाप्तयेमंगलमाचरति वस्मान्माध्यंदिनीयोब्राह्मणो
नारायणोनारायणाख्यानमतिज्योतिः शास्त्रसहितास्कंधचिकीर्षुर्विघ्नोपप्रत्यूहोपशांतये अभिमतदेवतानमस्कारलक्षणमंगलपूर्वकंग्रंथकरणप्रति
ज्ञांशार्दूलेनाह सिंदूरोल्लसितमिति सिंदूरेणउल्लसित शोभायमान इभेंद्रवक्त्रंगजाननं अंबांसरस्वतीम् श्रीविष्णुंप्रसिद्धम् विधविचरान् ब्रह्मान्
गुरून् निजगुरून् शास्त्रोपदेष्टॄन्प्रणम्य नमस्कृत्वा अहंनारायणोमुहूर्तमार्तंडनामग्रंथंतनोमि विस्तारयामि किमर्थम् सिद्ध्यैकार्यसाधनाय
पुन किमर्थम् विदुषमुदेपंडितहर्षाय हर्षकारणविशेषणद्वारेणाह किंलक्षणमुहूर्तमार्तंडम् लघुम् अतिशयेनाल्पम् अल्पेमन्दर्याभावशाकादि

शेषणद्वारापरिहरति पुनः किंलक्षणम् अर्थबहुलम् अल्पग्रंथेबव्हर्थेंदुर्बोधशंकापरिहरति पुनः किं॰ सुगमम् प्रकटार्थमिति ॥ १ ॥ अथनाना
मुहूर्तान्विवक्षुस्तावच्छुभेकर्मणित्याज्य त्रिभि॰ शार्दूलविक्रीडितैराह यामार्द्धमिति यामार्द्धादिकंशुभेशुभकर्मणिसत्यजेदित्यतिमश्लोकेनान्वयः
यामार्द्धकुलिकौवक्ष्यमाणलक्षणौ दिनर्द्धिर्नाम यत्रतिथिः सूर्योदयात् षष्ठिघटिकाभवति सैवान्यस्मिन्दिनेदृश्यतेसादिनर्द्धिः अवमः प्रसिद्धः

सिंदूरोल्लसितामिभेंद्रवक्त्रमंबांश्रीविष्णुंवियातिचरान्गुरून्प्रणम्य ॥ बव्हर्थंविबुधमुदेलघुंमुहूर्तमार्तंडंसुगममहं
तनोमिसिद्ध्यै ॥ १ ॥ यामार्द्धकुलिकंदिनर्द्धिमवमंपूर्वदलंपारिघंविष्टिंवैधृतिपातसंक्रमगणंगडांतमेकार्गलम् ॥
कृष्णानंगचतुर्दिनंरविशशिक्रांत्योःसमत्वंखलांहोरांरात्रिदिनार्द्धकेक्षयदिनंपित्रोर्जनन्यार्तवम् ॥ २ ॥

पारिघप्राग्दलपरिघयोगस्यपूर्वार्द्धम् विष्टिर्भद्रावक्ष्यमाणा वैधृतिर्योगः पातोव्यतीपातः संक्रमणसूर्यादीनाराशिसंक्रमणं सर्वेषाग्रहाणासंक्र
मणेत्याज्यघटिकाअग्रेवक्ष्यमाणाः गडांतात्रिविधवक्ष्यमाणम् एकार्गलोवक्ष्यमाणः कृष्णानंगचतुर्दिनकृष्णत्रयोदश्यादिप्रतिपदंतम् चद्रस्यक्षी
णत्वात् कैश्चिद्द्वादश्यादिसार्द्धदिनपंचकंत्यज्यते कृष्णेचात्यत्रिकंकैश्चित् तेषुमध्यमोऽयपक्षोऽत्रागीकृतः कृष्णनंगचतुर्दिनमिति रविशशि
क्रांत्योः समत्वसूर्यचंद्रमसोः क्रांतिसाम्यंगणितगम्यम् तथापितस्यावलोकनंकस्मिन्दिनेकर्तव्यमित्यग्रेवक्ष्यति खलांहोरां पापग्रहहोराम्

राशिदिनार्द्धंकेदिनार्द्धराज्यर्द्धंच उर्कप्रयांतरेमूर्तः कालोनिवसतिमक्षानिशायांचदिनदलेपस्मात् दशापूर्वंदशपरस्तस्माद्दर्भोनिचपलानीति क्षय दिनापित्रो मातापापितराचपितरौतयोः पित्रो क्षयदिनंश्राद्धदिनमित्यर्थः अनन्यार्त्तवमातु रजस्वलात्वम् ॥ २ ॥ मासाद्यमिति मासाद्यंजनि समयम् जनिरुत्पत्तिस्तत्रसंभवोयस्य पूर्वविधमासाद्यंमासप्रभृति जन्ममासजन्मतिथिजन्मनक्षत्रादि ग्रहणर्भं ग्रहणनक्षत्रम् चण्डायुधं वक्ष्य माणं दु क्षणोदुर्मुहूर्तो वक्ष्यमाण तम् ज्येष्ठ पूर्वभवस्यप्रथमजातापत्यस्यज्येष्ठमासम् पापयुगितेष्यर्क्षाणि पापाः पापग्रहाः वक्ष्यमाणास्ते

मासाद्यंजनिसंभवग्रहणभंचण्डायुधदुःक्षणज्येष्ठपूर्वभवस्यपापयुगितेष्यर्क्षाणिविद्धंचभम् ॥

ऊनाख्याधिकमासकौयुतिपुविव्याशूलगण्डातिगुप्यकार्याकरसर्तुपूर्वघटिकाभानांविषाख्याघटी ॥ ३ ॥

पामन्पतमेनपुक्तयुक्तम् इतंगतपश्यपुर स्थितम् एतानिऋक्षाणिनक्षत्राणिविद्धंभंचाविद्धनक्षत्रं वक्ष्यमाणलक्षणम् ऊनाख्याधिकमासकौक्षय मासाधिमासौवक्ष्यमाणलक्षणौ युतिपुविव्याशुलगंडातिपुप्य १का९र्था५क९रस६तु६ पूर्वघटिका विविष्कमः व्याघ्याघात शूल वक्ष्यगंडः प्रसिद्ध अतिअतिगंड एपुयोगेपुक्रमेणम्यकार्याकरसतुसंख्याकाः पूर्वघटिकाःप्रथमघटिकाःतथयाविष्कमेतिस्रःव्याघातेंकाः नवशूलेअर्थाःपंच पञ्चेअंका नवगंडेरसाःषट् अतिगंडेऋतवःषडिति भानांविषाख्याघटीःभानामश्विन्यादीनांनक्षत्राणांविषाख्याघटीर्वक्ष्यमाणलक्षणाः ॥ ३ ॥

लत्तेति लत्तापंचकपापवर्गएतत्सर्ववक्ष्यमाणं अशुभंचंद्रंवक्ष्यमाणगोचरप्रकरणेवेधं दशारिष्टकंजातकशास्त्रगम्यम् जन्मेशोज्यसितास्तं जन्मेशो राशिस्वामी ईज्योगुरुःसितःशुक्रःएषाअस्तगमन रविलुप्ताकिरणत्वं अंगशशिनोः क्रूरोद्भवाकर्तरीम् अगलग्नम्शशीचंद्रःतयोः क्रूरोद्भवांक्रूरग्रहज नितांकर्तरींवक्ष्यमाणलक्षणाम् रिष्टगोचरसभव गोचरेदुष्टग्रहाधिक्य गोचरवक्ष्यमाणम् ग्रहजनिप्रांतोद्भवसूतकम् ग्रहोग्रहणम् जानि जन्मप्रांतो मरणम् एभ्यउद्भूतसूतकम् ग्रहणसूतक जन्मसूतकं मृतसूतकमिति तेषुग्रहणसूतकं वक्ष्यमाणम् दुश्चिन्हानिकार्यारंभसमयेश्रुतदुर्वचनश्रवणादीनि

लत्तापंचकपापवर्गमशुभंचंद्रंदशारिष्टकंजन्मेशोज्यासितास्तमंगशशिनोःक्रूरोद्भवांकर्तरीम् ॥
रिष्टंगोचरसंभवंग्रहजनिप्रांतोद्भवंसूतकंदुश्चिन्हानिमनोविभंगमपिचव्याधिंशुभेसंत्यजेत् ॥ ४ ॥

मनोविभंगंअंतःकरणस्य अप्रवर्तनम्व्याधिर्ज्वरःतमपिरोगः पाप्माज्वरोव्याधिर्विकारोदुःखमामयइतिवागभट्टः ज्वरितस्यमंगलंनकुर्यादित्यर्थः तथाचोक्तज्योतिःप्रकाशे जन्माधिपविलग्नेशचंद्रभार्गवमंत्रिणां विरश्मित्वंजन्ममासोजन्मभंजन्मवासरः दुर्निमित्तमनोभंगःक्षयमासाधिमासकौ मृतजातकयोश्चैवसूतकग्रहणस्यच ज्वरोत्पत्तिरजोमातुःपित्रोःक्षयदिनतथा गंडांतत्रितयंकालः सधिर्भस्यतिथेस्तनोः क्रांतिपातोव्यतीपातोवैधृ ति परिघार्धक भानोःसंक्रांतिभोगश्चकुलिकश्चार्द्धयामकः क्रूरैर्मुक्तंयुतभोग्यसराहुशिखिधूमित धिष्ण्यंग्रहणगपापैर्विद्धसौम्यैश्चपादतः विष्टिःक्रू

रयुतंलग्नंलग्नतोरिपुमृत्युगः जन्मतोवुस्थितभंप्रोलग्नस्थानिधनोपग जन्मभाज्जन्मलग्नाच्चलग्नलग्नाशकाष्टमो पापयोर्मध्यगंलग्नंक्षीणेंदुःकुनवा शकः क्रूरवारेपापहोरादुष्टयोगाग्र्यहोग्रमाः तिथिरवृद्धिक्षयोमानांनाडिकाभिपर्संहिताः एतेदोषाःसामान्यातांशुभकर्मणिगर्हिता दशारिष्टोद्भवा भाग्येगोचरेत्मास्तथापरे लत्तैकार्गलचंडाकालवेलाश्चपंचक मृत्युयोगोपग्रहाद्याःस्वेस्वेदेशेतुनिंदिताइति ॥ ४ ॥ अथोपग्रहांतर्भविदोषांतरद्द चार्द्धेनाह नोकुर्यादिति रविभात् सूर्याधिष्ठितनक्षत्रात् अगेंद्रधृतिमितानियानिनक्षत्राणितेभ्योयुग्मेषु एतदुक्तंभवति सप्तमाष्टमयोःचतुर्दशपंचद

नोकुर्याद्रविभादगेंद्रधृतितोयुग्मेषुपंचाशयो स्वर्गात्पंचसुशोभनानितनुयादेषूग्रशस्त्रादिकम् ॥

मासर्क्षायनवारयोगतिथिभादीनांचसिद्धाभिधाज्ञातव्या पुनरुक्तिरस्तिकुहचित्सातत्स्मृतिप्राप्तये ॥ ५ ॥

शयोः अष्टादशैकोनविंशयोरिति तथापंचाशयोः रविनक्षत्रात् पंचमदशमयोः तथास्वर्गात्पंचसुएकविंशात्पंचसुनक्षत्रेषु २१ २२ २३ २४ २५ शोभनानिकर्माणिनोकुर्यात् एषुउग्रशस्त्रघातादिकंतनुयात् विस्तारयेत् कुर्यादित्यर्थःउक्तंच धिष्ण्यपंचमभेस्थितेश्चपलनंस्यात्सप्तमेसूर्यभात्स्थूल माष्टमभेशनिश्चदशमेकेतुस्तथाष्टादशे दंडःपंचदशोचतुर्दशाहप्रोक्तोनिपातोबुधैरुल्काकालविदांगणैर्निगदिताचैकोनविंशेर्कभादितिवज्रश्च [illegible] प्येपि [illegible] एतेष्विंदुसमेतेषुकुर्यात्कर्मनशोभनम् दहनास्वविधेःसाध्यंपसत्सिद्धि

मुपैतिचेति अन्यानपिदोषानग्रेप्रसंगतोवक्ष्यामि अथास्मिन्ग्रंथेमासादीनांसंज्ञालोकसिद्धाज्ञेयाइति तथापुनरुक्तिनिर्दूषणंवृत्तार्द्धेनाह मासत्वीय नेति मासाश्चैत्रादयः ऋतवोवसंतादयः अयनेदक्षिणोत्तरे वाराःसूर्यादयः योगाः विष्कंभादयः तिथयः प्रतिपदादयः भान्याश्विन्यादीनि इत्या दीनाकरणराशिभावादीनासिद्धाभिधाः शास्त्रांतरसिद्धाः संज्ञा ज्ञातव्याः तथाइहास्मिन्ग्रंथेकुहचित् कुत्रचित् पुनरुक्तिर्वर्ततेसातस्यदूरातारितस्य स्मृतिप्राप्तये स्मरणायेतिनदोषः इतिस्वोक्तमुहूर्तमार्तंडटीकायामार्तंडवल्लभायात्याज्यप्रकरणम् ॥ १ ॥ अथसाधारणनक्षत्रप्रकरणंविवक्षुरादौन

इतिश्रीमदनंताख्यचातुर्मास्ययाजिपुत्रनारायणविरचितेमुहूर्तमार्तंडेत्याज्यप्रकरणम् ॥ १ ॥

भेशादस्त्रयमाग्निकेंदुगिरिशाःप्रोक्ताअदित्यंगिराःसर्पाःकव्यभुजोभगोर्यमरविस्त्वष्टासमीरःक्रमात् ॥

क्षत्रदेवताः एत्तैनैकेनाह अस्मिन्प्रकरणेसर्वाणिशार्दूलविक्रीडितानि भेशाइति अश्विन्याः सकाशात्क्रमेणभेशाबुधैः प्रोक्ताइत्यन्वयः भानांनक्ष त्राणामीशाः स्वामिनः दस्रौ अश्विन्याः यमोभरण्याः अग्नि कृत्तिकायाः कोब्रह्मारोहिण्याः इंदुर्मृगस्यगिरिशोमहादेवः आर्द्रायाः अदितिः पुनर्वसोः अंगिराः गुरुः पुष्यस्यपन्नगाः सर्पाः आश्लेषायाः कव्यभुजः पितरः मघायाः भगःपूर्वाफाल्गुन्याः अर्यमाउत्तराफाल्गुन्याः रविर्ह स्तस्य त्वष्टाचित्रायाः समीरणोवायुःस्वात्याः इंद्राग्निदेवताद्वयं विशाखायाः मित्रोअनुराधायाः इंद्रोज्येष्ठायाः निर्ऋतिः राक्षसोमूलस्यनिरंज

ऽपूर्वाषाढायाः विश्वउत्तराषाढायाः विधिभमाभिजित वैकुंठोविष्णुः श्रवणस्यवसवोधनिष्ठाया पाशिवरुणः शततारकायाः अजैकचरणःपूर्वा भाद्रपदाया अहिर्बुध्न्यउत्तराभाद्रपदाया पूषारेवत्या देवताप्रयोजनंनक्षत्रज्ञानार्थंशांतिकादौयजनार्थंच ॥ १ ॥ अथनक्षत्राणांस्थिरचरादि संज्ञामाह मार्क्षरोहिणी किंलक्षणम् भार्क्षमुत्तरयुक् तिसृणामुत्तराणांसमाहारस्त्र्युत्तरम् तेनयुक्तयुक्तान् ध्रुवसंस्थिरमिति इत्यभिधानंमुनीभिःस्मृत

श्रुत्राग्निस्त्वथमित्रइद्रनिऋतिनीरंचविश्वेविधिर्वैकुंठोवसुपाश्यजैकचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधा ॥ १ ॥

त्राह्मंत्र्युत्तरयुक्ध्रुवस्थिरमथोपूर्वामघायाम्यमुग्रंक्रूरोयंश्रवणत्रयादितियुतास्वातीचरास्याच्चला ॥

दस्त्रार्काभिजिदीज्यमलघुतथाक्षिप्रंचमैत्रांतिमेंदुत्वाष्ट्रंमृदुमैत्रमग्निभविशोमिश्रंचसाधारणे ॥ २ ॥

मित्यन्वयः अथोपूर्वामघायाम्यमंपूर्वात्रयमघाभरणीतिपंचकम् क्रूरोमंक्रूरउग्रंचोक्तम् श्रवणत्रयादितियुतास्वाती श्रवणधनिष्ठाशततारका अदिति पुनर्वसुः एभिः सहितास्वाती चरास्याच्चलाचोक्ता श्रवणधनिष्ठापंचकंचरास्यंचलंप्रोक्तमित्यर्थः दस्त्रार्काभिजिदीज्यमं दस्त्रो अ श्विनी अर्कोहस्तः अभिजित्स्वमाणलक्षणः इज्योगुरुस्तस्यभंपुष्यइतिचतुष्टयं लघुतथाक्षिप्रंप्रोक्तं मैत्रांतिमेंदुत्वाष्ट्रम् मैत्रमनुराधा अंतिमंरे वती इंदुमृगः त्वाष्ट्रं चित्रा एतच्चतुष्टयं मृदुतथा मैत्रंप्रोक्तं अग्निभविशो अग्निर्भंकृत्तिका विशाखा एते द्वेमिश्रे साधारणेप्रोक्ते ॥ २ ॥

इदंतीक्ष्णंप्रोक्तं इहएषुध्रुवादि संज्ञेषु नक्षत्रेषु संज्ञातुल्यं कार्यं सुधियः
मूलप्रसिद्ध अहिराश्लेषा इंद्रोज्येष्ठा शिवः आर्द्रा एतच्चतुष्टयं दारुणं अदः
पंडिताःआचरंति किमर्थंससिद्धये एतदुक्तभवति स्थिरनक्षत्रेषुस्थिरंस्तंभप्रतिष्ठादिकम् चरेचरमित्यादिकूर्वंतीतिस्पष्टम् अत्रसमानार्थसंज्ञाह
यकरणंकवित्वबंधनार्थं अत्रप्रसगेनसूर्यादीनामपिस्थिरादिसंज्ञासौम्यपापत्वंच वृत्तार्द्धेनाह सूर्याद्याइत्यादिसूर्यः स्थिरः चंद्रश्चचलः भौमः उग्रः

मूलाहींद्रशिवंचदारुणमदस्तीक्ष्णंमुनींद्रैःस्मृतंसंज्ञातुल्यमिहाचरंतिसुधियःकार्यंहिसंसिद्धये ॥ सूर्याद्याःस्थिर
चंचलोग्रमिलिताःक्षिप्रोमृदुर्दारुणःक्षीणेंद्वर्कयमारराहुशिखिनःपापाबुधस्तैर्युतः ॥ ३ ॥ अन्हःस्युःशिवसार्पमि
त्रापितरोवस्वंबुविश्वेभिजित्केंद्रेंद्राग्निनिशाचराअपिजलाधीशोर्यमाख्योभगः ॥

बुधः मिलितोमिश्रः गुरुः क्षिप्रः शुक्रोमृदुःशनिर्दारुणः अथपापसौम्यान् ग्रहानाह क्षीणेति क्षीणेंदुःकृष्णाष्टम्यूर्ध्वंप्रतिपत्पर्यंतंक्षीणः अर्कः सूर्यः
यमः शनिः आरोभौमः राहुः प्रसिद्धःशिखीकेतुःएतेक्षीणेंद्वादयः पाप : क्रूराः तैः पापैर्युतोबुधः पापःस्यात् उक्तंचजातकोत्तमे क्षीणेंद्वार्कार्किभौ
माः स्युःपापाःसौम्योपितद्युतः राहुकेतूपापतरौपापः पापयुतस्तथेति अर्थादन्येसौम्याःएषाप्रयोजनम् क्रूरसौम्यकर्मसाधने ॥ ३ ॥ अथप्रसंगेन
नक्षत्रसमाननाथान् दिनरात्रिमुहूर्त्तान्नक्षत्रोक्तकार्यसाधकान्वृत्तेनैकेनाह एतेन्हो दिवसस्यतिथि १५ लवाः पंचदशांशाः मुहूर्त्ताः शिवादयः

टपुनर्वसाद्या मिश्वेउत्तराषाढाया: विधिमघाभिजितः वैकुंठोविष्णु श्रवणस्यवसवोधनिष्ठाया पाशिवरुण शततारकाया: अजैकचरण:पूर्वा भाद्रपदाया अहिर्बुध्न्यउत्तराभाद्रपदाया पूषारेवत्या: देवताप्रयोजननक्षत्रज्ञानार्थशांतिकादौपजनार्थंच ॥ १ ॥ अथनक्षत्राणांस्थिरचरादि सज्ञामाह भाध्रोहिणी कृत्तिकषणम् माक्षम्युत्तरयुक् तिसृणामुत्तराणांसमाहारस्युत्तरम् तेनयुक्युक्तान् ध्रुवस्थिरमिति इयभिधानमुनींद्रैःस्मृत

इत्राग्नित्वयामित्रइंद्रनिर्ऋतिनीरचविश्वेविधिर्वैकुंठोवसुपाश्यजैकचरणाहिर्बुध्न्यपूषाभिधा ॥ १ ॥
ब्राह्मत्र्युत्तरयुक्ध्रुवस्थिरमथोपूर्वामघायाम्यभंक्रूरोग्रंश्रवणत्रयादितियुतास्वातीचरास्याचला ॥
दस्त्रार्काभिजिदीज्यभंलघुतयाक्षिप्रंचमैत्रांतिमेंदुत्वाष्ट्रंमृदुमैत्रमग्निभविशेमिश्रेचसाधारणे ॥ २ ॥

मित्यन्वय अथोपूर्वामघायाम्यभंपूर्वात्रयमघाभरणीविपंचकम् क्रूरोग्रंक्रूरंउग्रंचोक्तम् श्रवणत्रयादितियुतास्वाती श्रवणधनिष्ठाशततारका: अदिति पुनर्वसु एभि: सहितास्वाती चराख्याचलाचोक्ता श्रवणत्रयादिपंचकचराख्यचलप्रोक्तमित्यर्थ दस्त्रार्काभिजिदीज्यभं दस्त्रो अश्विनी अर्कोहस्त: अभिजिद्वक्ष्यमाणलक्षण इज्योगुरुस्तस्यभंपुष्यइतिचतुष्टय लघुतयाक्षिप्रंप्रोक्तं मैत्रांतिमेंदुत्वाष्ट्रम् मैत्रमनुराधा अंतिमेरेवती इंदुभंमृग त्वाष्ट्रं चित्रा एतच्चतुष्टयं मृदुतया मैत्रप्रोक्त अग्निभविशे अग्निभंकृत्तिका विशाविशाखा एते द्वेमिश्रे साधारणेप्रोक्त ॥ २ ॥

तत्रादौमासफलमाह आद्यर्तौप्रथमर्तौपौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः संतोनस्युरित्यन्वयः अर्थाद्विभक्तिपरिणामः पौषः प्रसिद्धः शुक्रोज्येष्ठ.ऊर्जः कार्तिकः मधुश्चैत्रः शुचिराषाढः नभस्योभाद्रपदः एतेषण्मासाः नशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाःतदुक्तज्योतिर्निबंधे प्रथमर्तौमघौनारीविधवाभवतिध्रुवम् वैशाखेधनपुत्राढ्याज्येष्ठेरोगान्विताभवेत् आषाढेचमृतापत्याश्रावणेचधनान्विता भाद्रपदेदुर्भगाचआश्विनेचतपस्विनी ऊर्जेल्पायुष्मतीनारीमार्गशीर्षेबहुप्रजा पुष्येतुपुंश्चलीनारीमाघेपुत्रसुखान्विता फाल्गुनेश्रीमतीसाध्वीक्रमान्मासफलंस्मृतमिति योगफलमाहकुयुगीति कुयो

आद्यर्तौपोषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याःकुयुक्पापवारारिक्तामार्काष्टषष्ठ्याःपरगृहकुपदेरात्रिसंध्यापराण्हाः ॥

गोविष्कभादिकः योगेषुनवयोगाः दुष्टाः सति विष्कंभातिगंडव्याघातवज्रव्यतीपातपरिघवैधृतयः एतेयोगानशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाः तदुक्तं आद्यर्तौदुर्भगानारीविष्कंभेचेद्रजस्वला वंध्याचैवातिगंडेचशूलेशूलवतीभवेत् गंडेचपुंश्चलीनारीव्याघातेचात्मघातिनी वज्रेचस्वैरिणीप्रोक्तापातेचपतिघातिनी परिघेमृतवंध्याचवैधृतौपतिमारिणी शेषाः शुभावहायोगायथानामफलप्रदाइति वारफलमाह पापवाराइति क्षीणेंद्वर्कयमाराः पापा॰ ते ।वारानशुभाःअर्थादन्येशुभाः उक्तचकारिकायाम् आदित्येविधवानारीसौमेचैवमृतप्रजा अंगारेस्वस्वहंत्रीचबुधेकन्याप्रसूर्भवेत् पुत्रिणीगुरुवारेचकन्यापुत्रवतीभृगौ शनौतुपुंश्चलीनारीप्रथमर्तौविदुर्बुधाइति तथाचनारदः रोगीपतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभोगभागिनी पतिप्रियाक्लेशभा

न्तु प्रथम गिरः द्वितीय मघ तृतीयोमित्र चतुर्थः पिता पञ्चमोवसुः षष्ठोंतु सप्तमोविश्वे अष्टमोभिजित् नवमोमहावशमस्त्र एकादशद्ब्रामी ष्णाग्निमाया वयान्शारन्योशारन्य चतुर्दशअथमाएमः पंचदशोभगः अपराधे प्रथमः रमरहाशिय अजचरणाषप अजचरणाहिदु स्तृतीयका ब्रह्मर्लिघापरन तृतीयोद्रिकुष चतुर्थः पूषापषाश्वितद्वति अश्वितः पच दस्त्रपमाग्निर्केदव पचमोदस्र षष्ठोमम सप्तमोमि अष्टम कमघा नाम इद्रु अपोग्निनिरगम एकादशोजीवः द्वादशोविष्णुः इनाः पप रवित्पथानिलाः त्रयोदशोराविः चतुर्दशस्त्वष्टा पञ्चदशो

रात्रे स्पु स्मरहान्त्रयोज चरणात्पचाश्वितोयोदितिर्जीवोविष्णुरिनात्त्रयस्तिथिव्ला कोंमंपुभोक्तस्मृतम् ॥१॥

नि पातु दसोनमाद सर्वेंपुमो कस्मृतम् ष्णमुहूर्तेषु भोक्तनसभोक्तकमस्मृतम् मुनंद्रिरित्यध्याहार एतदुक्तंभवति शिवमुहूर्ते आर्द्रानक्षत्रो दत्तमुहूर्ते आश्वमानम् मित्रमुहूर्ते अनुराधोक्तकमकुर्यादित्यादि तदुक्तंरत्नमालायाम् यास्मि पिण्येमनकर्मोपदिष्टंतदेवत्येतन्मुहूर्तेपिका र्यमिति गोहरिहरात्मिनान्दगक्रकेप्रमु नास्पते अनोर्दैवताशाब्दरसवसमतिष्यादिपुरमर्पते तथानिधन्त्र्प्रयोगदर्शनाश नागोहादशनाडीमि र्गनपरमनिरसपा मृगोमारशनाडीभिरृषप पुनर्गनिधिमिति नागःपचमी विष्टदशमी मृतमनुर्दशीतिमत् ॥ ६ ॥ इतिस्पोक्तमुहूर्तमार्नडटी कार्यावरत्मवरम् ॥ ७ ॥ अथगमायानादिसंस्कारत्रकरणंवियतुरवायत्र्मोयानसयक्रतुर्मंभाव प्रथमगुरूलखग्धरावृत्तेनाह आधानादिति

तत्राद्यौमासफलमाह आद्यर्तौप्रथमर्तौपौषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याः संतोनस्युरित्यन्वयः अर्थाद्विभक्तिपरिणामः पौषः प्रसिद्धः शुक्रोज्येष्ठ.ऊर्जः कार्तिकः मधुश्चैत्रः शुचिराषाढः नभस्योभाद्रपदः एतेषण्मासाः नशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाःतदुक्तज्योतिर्निबंधे प्रथमर्तौमघौनारीविधवाभव तिध्रुवम् वैशाखेधनपुत्राढ्याज्येष्ठेरोगान्विताभवेत् आषाढेचमृतापत्याश्रावणेचधनान्विता भाद्रपदेदुर्भगाचआश्विनेचतपस्विनी ऊर्जेल्पायुष्म तीनारीमार्गशीर्षेबहुप्रजा पुष्येतुपुंश्चलीनारीमाघेपुत्रसुखान्विता फाल्गुनेश्रीमती।साध्वीक्रमान्मासफलस्मृतामिति योगफलमाहकुयुगिति कुयो

आद्यर्तौपोषशुक्रोर्जमधुशुचिनभस्याःकुयुक्पापवारारिक्तामार्काष्टषष्ठ्याःपरगृहकुपदेरात्रिसंध्यापराण्हाः ॥

गोविष्कभादिकः योगेषुनवयोगाः दुष्टाः संति विष्कंभातिगंडव्याघातवज्रव्यतीपातपरिघवैधृतयः एतेयोगानशुभाइत्यर्थः अर्थादन्येशुभाः तदुक्तं आद्यर्तौदुर्भगानारीविष्कंभेचेद्रजस्वला वंध्याचैवातिगंडेचशूलेशूलवतीभवेत् गंडेचपुंश्चलीनारीव्याघातेचात्मघातिनी वज्रेचस्वैरिणीप्रोक्तापा तेचपतिघातिनी परिघेमृतवध्याचवैधृतौपतिमारिणी शेषाः शुभावहायोगायथानामफलप्रदाइति वारफलमाह पापवाराइति क्षीणेंदुर्कयमाराः पापाः ते वारानशुभाःअर्थादन्येशुभाः उक्तंचकारिकायाम् आदित्येविधवानारीसौमेचैवमृतप्रजा अंगारेस्वस्वहंत्रीचबुधेकन्याप्रसूर्भवेत् पुत्रि णीगुरुवारेचकन्यापुत्रवतीभृगौ शनौतुपुंश्चलीनारीप्रथमर्तौविदुर्बुधाइति तथाचनारदः रोगीपतिव्रतादुःखीपुत्रिणीभोगभागिनी पतिप्रियाक्लेशभा

गीसूर्यवारादिषुक्रमादिति कारिकावचनेसोमवारफलमृतप्रजोति नारदवचनेपासिप्रतेति एवंद्वयोर्विरोधेमृतप्रजेतिकृष्णपक्षेसोमवारविषयम् पति
व्रतेति शुक्लपक्षीयसोमविषयमितिव्यवस्थापनीयम् अतोमार्तंडवचनंपापवारास्त्येतदतिप्रशस्तम् तिथिफलमाह रिक्तामार्काष्टषष्ठयइति रिक्ता
चतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः अमा अमावास्याअर्कोद्वादशी द्वादश्यांस्वामीअर्क अथवा अर्कसंख्यापित्राद्दशवाचकासंख्यापिद्वादशीभवति
तिथिदेवतापिरत्नमालायाम् तिथिपाश्चतुर्मुखविधातृविष्णवहस्याश्च अष्ट अष्टमी षष्ठी प्रसिद्धा एताः सप्तविधयः नशुभाः अर्थादन्याः शुभा

मिश्रोग्रामूलतीक्ष्णविवरमनरुणाल्पाधिकास्त्रगराश्वेल्पात पापस्यलग्नेनसदरुणजरश्मीलचित्रावरच ॥१ ॥

उक्तंच आपत्तौसुभगानारीप्रतिपत्सुरजस्वला द्वितीयायांमान्यवतीतृतीयायांसुतान्विता चतुर्थ्यांविधवानारीपंचम्यांधनदायिनी षष्ठ्यांचवे
शमाकृनारीसप्तम्यांधनवर्धिनी अष्टम्यांराक्षसीनारीनवम्यांपापवर्धिनी दशम्यांप्रीतिरुग्णारीएकादश्यांसुतान्विता द्वादश्यांतुभगानारीत्रयोद
श्यांहिरण्यदा चतुर्दश्यांपुंश्चलीस्यात्पौर्णमास्यांसुपुष्पिणी यदिमद्यानजायेतदर्शेस्याच्चोरिकाध्रुवमिति स्थानफलमाहपरगृहकुपदहाते परगृह
मठगृहादन्यत् कुपदकुत्सितस्थानंएतेष्वभेर्निषेधर्यावन्यत्शुभम् उक्तंच देवस्थानेपितृस्थानेनिंद्यस्थानेन्यवेश्मनि पुष्पवत्याः फलनस्यान्मा
गेचांडालवेश्मनीति देवस्थानंदेवालयम् पितृस्थानंस्मशानम् निंद्यस्थानंकुत्सितस्थानम् अन्यवेश्मभर्तुर्गृहादन्यद्गृहम् मन्यस्तुगमम् नम्य

त्रश्लोकेबहूक्तं अत्रकथंपरगृहकुपदइत्येवोक्तं सत्यंयत्स्थानद्वयमुक्तंतस्मिन्नेवसर्वंश्लोकोक्तमधितिष्ठति तद्यथा देवस्थानान्यवेश्मचांडालवेश्मे तिपदत्रयम् परगृहइत्येतस्मिन्पदेधितिष्ठति अन्यच्छ्लोकोक्तनकुपदेवर्ततेननुमार्गः कथंकुपदोस्ति सतुकुत्सितोनभवति अस्तिमार्गेपिदुष्टत्वंसर्वजनसंचाराद्धर्मशास्त्रप्रसिद्ध तर्हिपूर्वश्लोकोक्तंबहुभाषण व्यर्थस्यात् मैवंतदुक्तंबहुभाषणंत्वनधिकाधिकदोषविवक्षयोक्तमितिनदोषःवेलाफलमाह रात्रिसंध्यापराण्हइतिरात्रिःप्रसिद्धा संध्येद्वे अपराण्हस्त्रेधाविभक्तस्याऽन्हतृतीयोभागः एतेचत्वारः कालानशुभाः अर्थादन्यौपूर्वाण्हमध्यान्हौ शुभौ उक्तंच पुत्रिणीसुभगापुण्यापुर्वाण्हेयारजस्वला मध्यान्हेतुशुभप्राप्तिःस्वैरिणीचापराण्हके संध्ययोरुभयोर्वेश्यानिशायांविधवातथेति नक्षत्रफलमाह मिश्रोग्रामूलतीक्ष्णमिति मिश्रेकृत्तिकाविशाखेउग्राणिपूर्वात्रयभरणीमघाः अमूलतीक्ष्णानिमूलरहिततीक्ष्णानि आश्लेषाज्येष्ठार्द्रा इत्येतन्नक्षत्रदशकनशुभम् अर्थादन्यानिशुभानि तदुक्तंनारदीयसंहितायाम् श्रीयुतासुभगापुत्रवतीसौख्यान्वितास्थिरा कुलाधिकामानवती चाश्विन्यांप्रथमार्तवा १ दुःशीलास्वैरिणीस्वस्यगर्भपातनतत्परा परप्रेष्याकाकवंध्याभरण्यांप्रथमार्तवा २ अनर्थापुंश्चलीवंध्यागर्भपातनतत्परा प्रेष्यामृतप्रजावापिवन्हिभेप्र० ३ सुशीलासुप्रजामान्यापतिभक्तादृढव्रता गृहार्चनरतानित्यधातृभेप्र० ४गुणान्विताधर्मरतानारीसर्वसहासती पतिप्रियासुताढ्याचचंद्रभेप्र० ५कुलटादुर्भगाकष्टामृतपुत्रास्खलाजडा दुष्टाव्रतपरिभ्रष्टारौद्रभेप्र० ६ पतिभक्तापुत्रवतीवरसंतानमोदिनी कुलाचारानुरक्ताढ्यादितिभेप्र० ७ पतिप्रियापुत्रवतीनानाभोगवतीशुभा स्वकर्मनिरतादक्षातिष्यभेप्र० ८ परभर्तृरताप्रेष्याकोपिनीनिर्घृणालसा मृषावा

गीतानु पुणमोनंगेत्र १ निर्देष्यारोगसंयुक्तासयदागपरोलुपा पितृयैस्मरतामाम्यापितृभेप्र० १० परकार्यरतादीनानु पुत्राक्लेशमागिनी म
न्निारस्मानुदामाग्मर्सप्र ११ प्रजावतीमरतानैर्येरामिमपूजिता सतीमाठ्यक्षासक्ताअर्यमर्सैरअस्खला १२ निर्द्वेष्याभूरिविमवापुमाद्या
भोगभोगिनी प्रधानादानकुशलाहस्तसैप्रयमातवा १३ चित्रकर्मामोगिनीयकुशलाक्रपाविक्रये विकीर्णकामाच्छयणाव्मात्वाप्रूभेप्र० १४वहुवि
तानिभीरकुशलाशिल्पकमणि पुत्रपौत्रवतीसाध्वीवायुमेप्रपमातवा १५नीचकमरवातुधापानासक्तापराश्रिया विपुत्रामलिनाकुन्द्वाहिदेवेप्र १६
स्वामिपराशिनारवस्पगुणेसम्पाप्यिमूसिता सुपुपासुमगाकांतामित्रमेमयमर्सवा १७ कुमारिपरताक्लेशिम्पनयोपुंश्चलीप्यसु तु सतानवर्धीज्ये
घ्रानसमेप्रप १८ सतानापगुणेनाप्पेपुताम्पक्षमोचनी स्वकर्मनिरतानिस्मूलर्सेप्र० १९ मच्छमपापाढुपुत्राप्राणिहिंसनतत्परा अज
स्रम्पसनाम कानोपमप्र० २ कार्याकार्यैकुशलासदापमानुवर्तिनी गुणाश्रयामाग्पवतीविश्वमेप्र० २१ पुत्रपौत्रान्विवामोगधनधान्यवती
सती कालानुनादिनीमान्पात्रिष्णुमेप्र २२ धनधान्यवतीभोगपुत्रपौत्रसमान्विता स्वकर्मनिरतासाध्वीविसुमेप्रथमा २३ वहुपुत्राधनवती
श्वरमनिरतासती कुलानुमोदिलीमान्पावारुणेप्र०२४ वंधकीवपुर्विद्वेष्यानिरतंदुखतासला शिल्पकार्येषुकुशलाऽजाग्निमेप्रपमा २५ आ
नापुपत्नीनारपागुप्रसमापातिनिपा वेपुपूज्यापमपत्याहेतुप्रपेप्रप० २६ स्ववतापमवतीपुमसीसमार्थसंयुता विस्पाताशुणसंपमापोप्पा
भप्रपमानवा २७अप सागिन्ठमाह त्रिरामिति तिपिमादीनामिवरसंधिः नगुमम् उफव कुमगाधवर्संधिप्यिति स्वफरुमाह अनुकणापा

यिकास्त्रमिति अरुणादन्यत् अनरुणं अनरुणच अल्पंच अधिकंच अनरुणाल्पाधिकं तश्चतत् अस्त्रंच अनरुणाल्पाधिकास्त्रंनसत्स्यात् अनरुण नामयत्सुरंगं आरक्तंनभवाति अस्त्ररक्त अन्यत्सुगम अर्थादन्यच्छुभं उक्तंच प्रथमर्तौफलस्त्रीणामुच्यतेरजसोधुना सुभगापुत्रसयुक्ताशुक्लवर्णेत थार्तवे शशशोणितसकाशेयद्वाऽलक्तकसंनिभे पुत्रकन्याप्रसूतिःस्यान्निलेतुस्यान्मृतप्रजा कर्बुरेम्रियतेसाचपिंगटेचमृतप्रजा कृष्णेतुविधवानारीर जस्येवविनिर्दिशेत् शोणितेबिंदुमात्रेतुस्वैरिणीचाल्पशोणिता वरामध्यस्त्रवास्यात्तुदुर्भगाबहुशोणितेति ग्रथांतरेप्युक्तं रक्तेरक्तेभवेत्पुत्रःकृष्णेच मृतपुत्रका पिच्छलाभेभवेद्वंध्याकाकवंध्याचपांडुरेति पीतेचस्वैरिणीप्रोक्तासुभगागुजवर्णके सिंदूराभेभवेत्कन्यारजःशोणितलक्षणमिति कर णफलमाह गराष्टेति गरात् अष्टगराष्टगराद्यष्टकरणानिबवपर्यंतानिनसाति नशुभानिस्युः अर्थादन्यानिशुभानि ऊक्तंच बवेपुष्पवतीनारीवंध्या वाविधवाभवेत् बालवेपुत्रिणीनारीकौलवेप्रमदाभवेत् तैतिलेसन्मतवतीगरेनारीविनश्यति नष्टप्रजावणिक्सञ्ज्ञेविष्टद्यावध्याधनोज्झिता शकुनौ चचतुष्पादेनारीवैधव्यमाप्नुयात् नागेनरमतेरामाकिंस्तुघ्नेविधवाभवेति अथोत्पातफलम् उत्पातस्त्रिविधः सत्नस्यात् तथाचनारदः संध्यासूप्लवेविष्टद्यामशुभप्रथमार्तवमिति अथलग्नफलमाह पापस्थलग्नमिति पापग्रहस्यलग्नंनसत्स्यात् क्षीर्णेंदर्कयमाराः पापास्तेषामन्यतमस्यल ग्नमित्यर्थः पापग्रहस्यमेषसिंहवृश्चिकमकरकुंभाः एतानिलग्नानिनशुभानित्यर्थःअर्थादन्यानिशुभानि कर्कलग्नेशुक्लपक्षेशुभम् कृष्णपक्षेअशुभम् स्वामिवशात् लग्नस्वामिनोवक्ष्यमाणाः उक्तंच आत्ममीभ्रूणहामेषेवृषेपुत्रवतीभवेत् द्वंद्वेकन्याप्रसूर्नारीमृतापत्याचकर्किणि सिंहेवैधव्यमा

प्रोतिरम्पायाम्वीप्रसूर्भवेत् तुलायांवद्दुपुमाख्यादुष्टकमरतालिनि चापेपुभवनाख्यास्यान्मकरेवुशिनीभवेत् सक्तप्रजावतीकुंभेमीनेचाल्पप्रजा भवेत् नारदोपि कुटीरवपथापात्यनृपुकन्यागुलायना गवायःशुभवातयानारीणांप्रथमार्तवक्षति अत्रापिकफलप्रस्पद्दथचंद्रस्यसौम्यत्वपाप त्वपशाद्दयवस्थात्तेया अथवस्त्रफलमाह अरुणजरत्नीलधिभावरमिति नसस्त्यात् अरुणमारक्तं जरज्जीर्णं नीलप्रसिद्धम् चिभनानावर्णैरजि

प्रायश्चंद्रस्यजात्याष्टमरिपुतनुगभाशकौमूढनाथोक्रूरैद्वासोखलाशमृतिगतखचरंमृत्युतस्पौतनुस्थौ ॥
सौम्या केंद्रत्रिकोणेष्वरिभवसहजेष्वन्यखेटा प्रशस्तःसर्वत्रैतत्प्रयोज्यंप्रकरणपठितांस्ताद्विशेषावि
दित्वा ॥ २ ॥ इतिसाधारणलग्नबलप्रकरणम् ॥ ३ ॥

तम् पवयिपमवरनसतस्यात् नशुभंस्यादित्यर्थः अर्थात् रक्तंशुभंपीतंवस्त्रशुभम् उक्तंच सुभगाश्वेतवस्त्राचरोगिणीरक्तवाससा नीलांबरधरानारी विधवाप्रथमार्तवा भोगिनीपीतवस्त्राचदद्रवस्त्रापतिमृता दुर्भगाजीर्णवस्त्राचसुभगाचारुवासिनी अथानुक्तमपिग्राह्यं प्रकरणोक्तमन्यदुर्वुद्धिं चारणीयम् अथारिष्टुक्तनिषिद्धकालेरजोदर्शनेसति अक्षततिलघृतैर्देव्याइष्टययायजनंस्यात् केनदेव्यागायत्रीमंत्रेणतस्यानुपायानावसत तिलघृतानामष्टोत्तरशतहोम यथाशक्तिस्वर्णगोभूतिलदानंसकार्यम् ॥ १ ॥ इतिस्त्रोक्तं प्रथमार्तवप्रकरणम् ॥ २ ॥ ॥

अथसाधारणलग्नबलंस्रग्धरावृत्तेनाह प्रायइति इहवक्ष्यमाणेगर्भाधानादिकृत्येप्रायोबाहुल्येनचंद्रंअंत्याष्टमरिपुतनुगम् त्यजजहीति अंत्यंद्वादशं अष्टमप्रसिद्धंरिपुःषष्ठतनुर्लग्नं एतान्प्रतिगतचद्रंत्यजेति तथाभांशकौत्यज किंलक्षणौभांशकौ मूढनाथौमूढःनाथोययोस्तौ तथाअस्तगतस्यलग्ननवांशावित्यर्थः पुनःकिंलक्षणौ क्रूरेद्धातौक्रूरग्रहचंद्राणामन्यतमेन युक्तौ तथाखलांशंत्यजयत्रकुत्रापिलग्नेपापग्रहनवांशंत्यज तथामृतिगतखचरंत्यज लग्नादष्टमग्रहंत्यजेदित्यर्थः तथामृत्युतत्पौतनुस्थौत्यज मृत्युर्जन्मराशिजन्मलग्नाभ्यामष्टमंत्याज्यम् तत्पस्तत्पतिस्त्याज्यः

स्वस्त्रींप्राङ्ङिट्चतुष्कासमदिनविवरश्राद्धतत्प्राग्दिनानित्यक्त्वामूलंमघांत्येवसुकलिजानिभाहानिपर्वाणिचतौ ॥
याहीज्यार्केंदुलग्नैर्विषमभलवगैरुद्बलैर्भोसुतार्थिन्व्यस्तैरेतैरिहैवायुगहानिमुदितःकन्यकेच्छोसुचंद्रे ॥ १ ॥

एतौतनुस्थौत्यजेदित्यर्थः लग्नगोचरमाह सौम्याइति सौम्यः सौम्यग्रहाःकेंद्राणिलग्नचतुर्थसप्तमदशमानित्रिकोणेनवपचमे एतेषुकेंद्रत्रिकोणेषु सौम्यग्रहाः प्रशस्ताः अरिभवसहजेषु अन्यखेटाः अरिःषष्ठंभवः एकादशं सहजंतृतीयम् एषुस्थानेषु अन्येखेटाः सौम्येभ्योऽन्येपापग्रहाप्रशस्ताःस्युः सर्वत्रैतत्प्रयोज्य एतत् श्लोकोक्तसर्वत्रगर्भाधानादिकृत्येप्रयोज्यम् साधारणत्वात् किंकृत्वा प्रकरणपठितांस्तद्विशेषान्विदित्वापृथक्कृत्येप्रकरणपठितविशेषान्ज्ञात्वा ॥ २ ॥ इतिसाधारणलग्नबलप्रकरणम् ॥ २ ॥ अथगर्भाधानंस्रग्धरावृत्तेनाह भोसुतार्थिन् ऋतौमुदितःसन्स्व

श्रीमतियाद्वि गच्छइत्कन्वयः सुर्तमर्थयतेऽसौसुतार्थीतस्यसवोधनंभोसुतार्थिन् ऋत्वीरजोदर्शनादारभ्यपोडशराभय ऋतुःअस्मिन्नृतुसर्पः सजा
तोपस्यसमुदितः पूर्वमिथ सन्नस्वर्गीभविगच्छेत्यर्थः यतोभवीगर्भधारणकरोति अमकीरपिदर्यितामाभ्या सयाषमनु ऋतुःस्वाभाविकः स्त्रीणां
रामय पोडशरात्राइति किंतुस्वाभाविदच्चतुष्कासमादिनाविवराशाद्यतमाम्दिनानिमस्का प्राणांनिशाचतुष्कमाद्विदंचतुष्कंपूर्वराभिचतुष्ठयअस
मदिनंविषमादेनविषरात्रि दिनरात्रितिथिमादीनांसंचयः श्राद्धस्यापमेः श्राद्धदिनंसत्प्राम्दिनंतस्यश्राद्धस्यपूर्वदिनं एतानित्यरकेत्यर्थः एषमूलस्य
स्का तयानृक्षमघारव्येत्यस्का मूलमघेप्रसिद्धे अंत्यरेवती पुतानित्यस्केत्यर्थः तयाषष्ठुकडिजनिमाहानित्यस्का चतुरष्टमी कडिचतुर्दशी जनिम
जन्मनक्षत्र अहोविवाप्रयानित्यस्केत्यर्थः तयापर्वाणिवस्यस्कापर्वाणिवर्तापौर्णिमाव्यतीपातवैधृतिसंक्रांतीमहापातादीनित्यस्कास्त्रिपंप्रतिग
च्छेत्यर्थः तयाचनारवः रजोदर्शनतोऽस्पृश्यानाद्यौदिनचतुष्टयम् ततश्चशुद्धाक्रियास्वेता सर्ववर्णेष्वयंविधिरितिवसिष्ठाउपप्लवेवैधृतिपातयोश्चवि
प्र्यापिवापारिमपूर्वभागे सप्पास्तुसर्वास्वपिमातृपित्रोर्मृतेन्हिपत्नीगमनंविवर्ज्यम् दिनेषुयुग्मेषुचवक्ष्यमाणयोगेभुतार्थीस्वमतीमपेयात् विने
युग्मेषुचकन्यकार्थीहित्वाचगंडास्तिथिलमभागात् ज्योतिषार्केचयोयुग्मनिशास्वर्गीगच्छेत्पुत्रायसंद्विषौ मधामूलास्यपक्षांतमूतदर्शाष्टमी
त्यजेदितिकैःयुग्मर्तेतुलमः विषमलग्नेः इत्योगुरु शकःप्रसिद्धःयुग्मंप्राललांप्रसिद्धम् एवंविषमलग्नेः संराशिः लग्नानमेशः विषमराशि
विषमनवांशास्थितोरस्यर्थः नकेवलं विषमलग्नेअपितुउप्ले उपउपस्कंदबलेनपावानितयाते मथकन्याकामिनोविशेषमाह मोकन्यकेच्छो

इहैव अनतरोक्तलक्षणेकाले अयुगहनिविषमेदिनेमुदितः सन्ल्लोंप्रतियाहि केः एतैर्व्यस्तैः एतैः ईज्याकेंदुलग्नैःव्यस्तैरितिसमभलवगेः समराशिस
सुचद्रेशोभने कस्मिन्सति पुंजन्मप्रवदेत्समांशगतैर्युग्मेषुतैर्योषितइति बलिभिर्लग्नार्कगुर्विंदुभिः ओजर्क्षेपुरुषांशकेषु
माशस्थैः तथाचवृहज्जातके अथपुसवनसीमतोन्नयनेस्त्रग्धरयाह ॥ १ ॥ पूर्ववल्लग्नबलम् अनन्यगतिकविनासर्वत्रयोज्यम् सुचद्रेइति
चंद्रेसति गोचरेणचद्रबलेसतीत्यर्थः एषामन्यतमेपुन प्रोष्टपात्पूर्वाभाद्रपदा अभिजित्प्रोष्ठपाचैवअनुराधाश्वियुक्तथेति पुनर्वसुः पुष्योहस्तः
पुभेति पुमेपुन्नक्षत्राणिचैतानि

पुंभेऽर्केज्यारवारेविमिथुनविषमांगांशयोःपुंसवंस्यात्सीमंताख्यंचसत्सुव्ययसुतग्रहयोःपर्वरिक्तोनतिथ्याम् ॥
मासेद्वित्रिप्रसंख्येप्रथमकमपरंतुर्यषष्ठाष्टमेषुप्रोक्तंपुंगर्भलग्नग्रहबलमनयोर्योज्यमाद्यश्चपक्षः ॥ २ ॥

क्षत्रे अर्केज्यारवारे रविगुरुभौमवारे विमिथुनविषमांगांशयोः अगच अंशश्च अंगांशौ विगतमिथुनयाभ्यातौविमिथुनौतौचतौ अंगांशौचतथात
योः मिथुनरहितेविषमलग्नेविषमनवांशेइत्यर्थःपुंसवंपुसवनंसीमताख्यंचसीमतोन्नयनामिति सत्स्यात् नामैकदेशग्रहणेनामग्रहण कयोः सतोः
सुव्ययसुतग्रहयोः सतोः पापग्रहरहितयोः व्ययसुतभवनयोः सतोरित्यर्थः पर्वरिक्तोनतिथ्याम् पूर्णिमामारिक्तातिथिरहिततिथ्यां मासेद्वित्रिप्रस
ख्ये प्रथमकपाठोक्तयाप्रथमकपुंसवनंगर्भाधानात्द्वित्रिप्रसख्येमासिद्वितीये तृतीयेवामासिसत्स्यात् अपरंसीमंतोन्नयनम् तुर्यषष्ठाष्टमेषु गर्भा

चतुर्थपष्ठाष्टमेषुमासेषुसस्यात् यत्पुंगर्भायलग्नबलमुक्तम् कन्यार्केतुलाग्नेरित्यादिकवदनयोः पुंसवनसीमंतोन्नयनयोर्योग्यम् आपः पसः शुक्लप
समयोज्यः नक्षत्राः अथगर्भोपघाशनातेपुगुरुशुक्रमोऽयादिकेनचिंत्यमिसप्रमेवघाति लग्नबलपूर्ववत् जातूकर्ण्य द्वितीयेवातृतीयेवामासि
पुंसवनंभवेत् व्यक्तेगर्भेभवेत्कार्यंसीमंतेनसहाथवा नारसिंहः रिक्तांचपर्वनवमीस्यक्त्वापुंसवनेशुभा एतच्छाते सीमंतोन्नयनषुभेस्तुाहिनगौपुन्नामधि
ष्ण्येस्थितेकुर्यात्पुंसवनंच सूर्येदिवसेभौमस्यजीवस्यवेत्यादि बृहस्पतिः कुलीरमिथुनंकन्याश्चित्यादोषाःशुभावहाः इति नारदः चतुर्थेमासिषष्ठेवाप्य
ष्टमेवातदीश्वरे बलोपपन्नेदंपत्योश्चंद्रताराबलान्विते अरिक्तापर्वदिवसेकुजजीवार्कवासरे तीक्ष्णमिश्रोग्रवर्ज्येषुपुंलग्नेषुनवांशके शुद्धेऽष्टमेजन्मल
ग्नात्तयोर्लग्नेननैधने शुभग्रहपुवेरष्टपापखेटापुतेक्षते पंचेषुकेचतुर्भिर्वाग्रहैःकेंद्रीव्यपूर्वकैः स्त्रीणांतुप्रथमेगर्भेसीमंतोन्नयनंशुभम् शुभग्रहेषुधीधर्म
केंद्रेष्वारिभवषिषु पापेषुतत्सुषट्त्रैत्यनिधनायरिवर्जिते कृतप्राणामेकस्मल्लग्नावक्ष्यास्मजाग्रुगः सीमंतिनीवातगर्भंसलीहवतिनसंशयइति ॥ २ ॥
अथजातकर्मविधिःस्मृत्यर्थसारेतेनाह सूतौप्रसूतौजातायांजातंजातकर्मविदध्यात् कुर्याच्च अथकदाचित् सूतकमध्येप्रसूतौजातायांतस्यांस्मार्तकर्म
परित्यागोराहोरन्यभसूतकइति शास्त्रेणजातकर्मणावराधेप्राप्तेसत्यपवादमाह जनिमरणाशौचकेपि अपमर्थः कदाचिज्जातकमृतसूतकयोः प्रसूति
र्भवतितदा जातकर्मविषयेसूतकांतरदोषोनास्तीतिभावः मृतकांतरेसत्यपिजातेपुत्रेपितासचैलस्नानंकुर्यात् इतिस्यस्वगृह्योक्तकर्मकुर्यादित्यर्थस्त
तःपूर्वाशौचेनैवास्यशुद्धिः पितुरितिकर्तुरुपलक्षणं वाचवतपूर्वावाषासेवाएतस्याविवाहिसादिभिर्नक्षत्रैः कुर्यात्ताविप्राणि भभिनीकृत्साभिभिरपु

ष्याःब्राह्मंरोहिणी उत्तरास्तिस्रः चराणिश्रवणत्रयंपुनर्वसुस्वात्यः मृदूनिअनुराधारेवतीमृगाचित्राः एभिरित्यर्थः लग्नबलंपूर्ववत् उक्तंच तस्मिन्
जन्ममुहूर्तेपिसूतकांतेथवाशिशोः जातकर्मचकर्तव्यंपितृपूजनपूर्वकम् क्षिप्रैश्चरैर्ध्रुवैर्मिश्रैर्द्वादशेप्रथमेन्हिवा केंद्रेगुरौभृगौकार्यंजातकर्मसनातनमि
तिप्रजापतिः सूतकेतुसमुत्पन्नेपुत्रजन्मयदाभवेत् कर्तुस्तात्कालिकीशुद्धिःपूर्वाशौचेनयुध्यतीति संवर्तः जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैलंतुविधीयते त
चशीतोदकेनकार्यम् तत्रजाबालिः कुर्यान्नैमित्तिकंस्नानंशीताद्भिःकाम्यमेवचेति एतद्रात्रावपिकार्यम् तत्रवसिष्ठः पुत्रजन्मनियज्ञेचतथासं
क्रमणेरवेः राहोश्चदर्शनेस्नानंप्रशस्तनान्यथानिशि तच्चउत्तराभिमुखंकार्यम् तदुक्तंतेनैव श्रुत्वाजातंपितापुत्रंसचैलंस्नानमाचरेत् उत्तराभिमुखो
भूत्वानद्यावादेवखातकइति रात्रौउदकादिगमनाशक्तौविशेषमाह साख्यायनः दिवायदाहृतंतोयंकृत्वास्वर्णयुतंतुतत् रात्रिस्नानेतुसंप्राश्स्ना
यादलनसन्नतथावीति अथनामकर्माह अथोनामवर्णाविदध्युः सूतेः सूर्याष्टिविंशाकृतिमितादिवसइति अथोऽनंतरं वर्णाः ब्राह्मणादयः क्रमेणसूतेः
प्रसूतेः सकाशात् सूर्या १२ ष्टि १६ विंशा २० कृति २२ मितदिवसे द्वादशषोडशविंशद्वाविंशमितदिवसेनामविदध्युः कुर्युरित्यर्थःअयमर्थः ब्राह्म
णोद्वादशदिवसे क्षत्रियः शोडशे वैश्योविंशतिमिते शूद्रोद्वाविंशतिदिवसे नामकुर्यादित्यर्थः तच्चोक्तम् बृहस्पतिना द्वादशेदिवसेवापिजन्मतो
दिवसेशुभे षोडशेविंशतौचैवद्वाविंशेवर्णतःक्रमादिति अत्रान्येपि विकल्पाःसंति तत्रव्यासः नामधेयंदशम्यातुकेचिदिच्छंतिसूरयः द्वादशेन्ह्या
हुरन्येतुमासपूर्णेतथापरे अष्टादशेहनितथावदंत्यन्येमनीषिणइति प्रासकालेपिविशेषमाह गर्गःव्यतीपातेचसंक्रांतौग्रहणेवैधृतावपि श्राद्धंविनाशु

मंनेवप्रामकालेपिमानवः अमासक्ताविविषिष्यादौप्रामकालोपिनाचरेदिति यथकालनिरोधस्तमदोषोनास्ति यस्यांक्रियायांसर्वोक्ताःकालेमासवि
नेरपि तस्यानदोषेस्तुठसंयक्ष्वाजीवशुक्रयोरिति अथकालातिक्रमेनक्षत्राण्याह जातमेवेति जातमेजातकर्मोक्तनक्षत्रैर्भैः क्षिप्रैरित्यादिभिर्वा
कार्यं वसुकनारदेन देशकालोपिवसादेःकालातिक्रमणयादि अनस्तगेभृगावीज्येवस्कार्यंचोत्तरायणे चरस्थिरमृदुक्षिप्रनक्षत्रेशुभवासरे चन्द्रता
राबलोपेतेदिवसेचशिशोःपितेति अथामस्याम्यविशेषमाह चरांगमिति चरांगलग्नरिक्ताष्टम्यारमदाम् रिक्ताचतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः अष्ट
मीप्रसिद्धा आरोभौमवारः मद शनैश्चर शान्त्यपगतसचरं सचरस्यपमावगतं सौम्यमसौम्यवा रात्रिः प्रसिद्धा अपराह्णोदिनतृतीयोंश
एवामप्रोक्तमस्ता लग्नबलपूर्ववत् तथाचबृहस्पतिः पूर्वाह्णःश्रेष्ठस्तुक्तोमध्याह्नोमध्यमःस्मृतः अपराह्णचराशिंचवर्जयेन्नामकर्मणीति नृ
सिंह सायाह्नेदुष्टयोगेचशनिभूमिजवारयोः रिक्तापर्वाष्टमीविष्टि किंस्तुघ्नंचविशेषतः एतैर्दोषयुतेकालेऽन्नप्राशनमपिनकारयेदिति बृहस्पति शुभ
वारेचषड्वर्गेशुभानांनामसंपदे राशयश्चस्थिराःश्रेष्ठाद्विस्वभावाः शुभैर्युताः नृसिंह लग्नाद्धायष्टमेसर्वेनशुभानामकर्मणीति केषांनामकार्य
मिति संग्रहेउक्तम् देवालयगजाश्वानांवृक्षाणांवापिकूपयोः सर्वोपकारणानांचाथिग्रामानांयोषितांनृणाम् काव्यादीनांकवीनांचपश्वादीनांविशे
षत राजप्रासादसंज्ञानांनामकर्मविशिष्यतइति ॥ १ ॥ अथपालकारोहणभूम्युपवेशनदुग्धपाननिष्क्रमणंचेतिचतुष्टयंवृत्तेकेनाह प्रसूतेःसका
शाद्वादशेदिवसेपालकेसंस्थापोवा अभवालकम्पसेत् निवध्यात् उक्तकालातिक्रमेध्रुवमृदुक्षिप्रमैत्रनक्षत्रैर्निवध्यात् सम्यबलपूर्ववत् सर्पमार्गज

भयावत् पंचपंचचतुर्दिशम् मध्येचसप्तदेयानिबालकस्याहितायवै पूर्वभागेतुरोगत्वंदक्षिणेमरणंध्रुवम् पश्चिमेविकृतोबालोउत्तरेव्याधिसंभवः शेषेतुमध्यनक्षत्रेबालकस्याहितायवै तथाचोक्तबृहस्पतिनास्वसंहितायाम् खट्वारोहस्तकर्तव्योदशमेद्वादशेपिवा षोडशेदिवसेवापिद्वाविंशेदिवसेपिवा तथोक्तभविष्योत्तरे अभीष्टदिवसेपुण्येचद्रतारावलान्विते मृदुध्रुवक्षिप्रभेतुमातावाकुलयोषितः शेषशायिनमार्चित्यप्राक्शीर्षविन्यसेच्छिशुमिति भूम्युपवेशनमाह सौम्येति सौम्योमृगः अश्विनीप्रसिद्धा ईज्यः पुष्यः ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि त्र्युत्तरारोहिण्यः इंद्रोज्येष्ठा एभिर्नक्ष

जन्माहाद्द्वादशेन्हिध्रुवमृदुलघुभौर्वान्यसेत्पालकेऽभेसौम्याश्वीज्यध्रुवेंद्रैर्भुविशुभदिवसेपंचमेमासिदध्यात् ॥

शुभदिवसे रिक्तादिवर्जिते जन्मतः पंचमेमासि भुविभूम्यां अर्भेनिदध्यात् उपवेशयेदित्यर्थः तथाचोक्तंब्रह्मपुराणे पंचमेचतथामासिभूमौतमुपवेशयेत् तत्रसर्वेग्रहाःशस्ताभौमोप्यत्रविशेषतः तिथिंविवर्जयेद्रिक्तांशस्तान्याःशृणुभानिमे उत्तरात्रितयंसौम्यपुष्यर्क्षशुक्रदैवतम् प्राजापत्यंचहस्तश्चशस्तमाश्विनमित्रभम् वराहंपूजयेद्देवंपृथिवींचतथाद्विजान् भूभागमुपलिप्याथतत्रकृत्वातुमंडलम् वाद्यपुण्याहशब्देनभूमौतमुपवेशयेदिति उपवेशनमंत्रस्तत्रैवोक्तः रक्षैनवसुधेदेविसदासर्वगतशिशुम् आयुःप्रमाणसकलंनिक्षिपस्वहरिप्रियइति दुग्धपानमाह एकत्रिंशाद्दिनइति एकत्रिंशमितेदिवसेअर्भेबालकेकंबुनाशंखेनपयः दुग्धयोज्यपाययेदित्यर्थः अत्रनृसिंहः एकविंशाद्दिनेचैवपयःशंखेनयोजयेदिति अथमातुः स्वल्पपय

रत्यपक्षांतरमाह षाअशननिगदितभेरिति अन्नप्राशननक्षमेयोग्यम् भेरित्युपलक्षणम् अन्नप्राशनोक्त अन्यदपिमित्यार्थम् किंलक्षणे अर्मेभ्य व्याशास्य विगत अगु राहुपस्या साम्यगु साधासौ आशाचतस्याआस्यंमुर्खपस्यसतया तस्मिन् राहुवर्जितदिङ्मुखइत्यर्थ यत् व्यग्वा शास्पङ्गति उपलक्षणं तेनक्रूरयोगिन्यादिकमपिवर्ज्यं तथाचोक्तव्योतिर्निबंधे योगिनीराहुक्रूरादिमुखवेधविवर्जयेत् राहुलक्षणं गुरुमान्योर्वसे स्त्राग्न्यामैर्दोशुक्रचदक्षिणे कालराहु कुजेमत्स्यकुउत्तरेबुधमंदयोः लक्षणांतरं इंद्रेवायौयमेरौद्रेतोयाग्निशशिराक्षसे यामार्धमुदयाद्राहुर्भ्रमत्येवं

एकत्रिंशद्दिनेवाशननिगदितभे कथुनायोज्यमर्भेव्यग्वाशास्येपयोयास्यगमवदुदितोनिष्क्रमोमासितुर्ये ॥ ४ ॥

दिगष्टकशतं उदयात्सूर्योदयात् स्वल्पतः हरिसोमवह्निराक्षसयमवरुणानिलहरालयेष्वेवम् उदयादिभ्रमतिसदाघटिकात्रोमहालयेत्यादि हरिरिंद्र अथ निष्क्रमणमाह अथास्यगमवदुदितोनिष्क्रमोमासितुर्ये तुर्येचतुर्थेमासि अस्यार्भकस्यनिष्क्रमोनिष्क्रमणंगमवत् गमनवदिति यावत् उदित उक्त पूर्वेरत्रयात्राप्रकरणोक्तं सर्वयोज्यमित्यर्थः निष्क्रमणंमुहूर्तादिनोक्तम् अथनिष्क्रमणनाम गृहात् प्रथमनिर्गम अस्त्वायां क्रियायोस्यादायु श्रीनाशनंशिशोरितिपमः उपनिष्क्रमणंकुर्याच्चतुर्थेमासिसावनाहति कारिकायां चतुर्थेमासिपुण्यर्क्षेशुक्लेनिष्क्रमणंभवेत् भास्वंत स्वटंकनस्वामि कृतस्वस्त्ययनाशिशुमिति आदायगेहात्पथिनिर्गम्यपुण्येपुर्वेपताकायम् अभ्यर्च्यतेवतासम्यगाशीयोवाच्यवेदय कृत्वाप्रदक्षिणंगेहमा

नयतिततःस्वकम्, मातृस्वसृगृहंगत्वामातुलादेर्गृहंनयेत् तदाशीर्वचनाद्यैश्चदीर्घायुरभिनंदितः जयंतस्यमतेनायंलिखितःशिशुनिष्क्रमः स्वगृह्यानुसार योजयेत् ॥ ४ ॥ अथकर्णवेधंमदाक्रांतमाहमैत्रैरिति मैत्रैः अनुराधारेवतीमृगचित्राभिः क्षिप्रैः दस्त्रार्काभिजिदीज्यभैः स्थिरभचरभैः स्थिराणिउत्तरात्रयरोहिण्यः चराणि श्रवणत्रयपुनर्वसुस्वात्याः तैः कथंभूतैःस्थिरभचरभैर्न्यानिलांभःपकर्क्षैः विगतानिअनिलाभःपकर्क्षाणियेभ्यस्तानितथातैः अनिलंस्वाती अंभः पः शततारका कर्क्षरोहिणी तद्रहितैरित्यर्थः चैकाफापौषु चैत्रकार्तिकफाल्गुनपौषेष्वित्यर्थः पुंस्त्रीकर्णौ

मैत्रैःक्षिप्रैःस्थिरभचरभैर्न्यानिलांभःपकर्क्षैश्चैकाफापौष्विनशनिकुजक्षांशवारानपास्य ॥ पुरुपस्त्रियाः कर्णौ पटु

नाकुशलेन साविधियथास्यात्तथा दक्षवामादिवेध्यौ पुरुषस्यदक्षिणकर्णादिः स्त्रियः वामकर्णादिरित्यर्थः कर्णवेधनेसूचीमाह बृहस्पतिः सौवर्णीराजपुत्रस्यराजतीविप्रवैश्ययोः शूद्रस्यत्वायसीसूचीमध्यमाष्टांगुलात्मिका कर्णवेधविधिस्तुगृह्यपरिशिष्टेउक्तः अथकर्णवेधोवर्षेतृतीयेपचमे वा पुष्येंदुहरिचित्रारेवतीषुपूर्वाण्हे प्राङ्मुखउपविश्य दक्षिणकर्णमभिमंत्रयेत् भद्रंकर्णेभिरिति सव्यंवक्ष्यंतीवेदिति कुमारायमधुरदत्वाथाभिवंद्यात्ततोब्राह्मणभोजनमिति किंकृत्वाइनशनिकुजक्षांशवारानपास्य रविशनिकुजानांऋक्षाणिलग्नानि अंशानवांशाः वाराः प्रसिद्धस्तांस्त्यक्त्वेत्यर्थः पुनः किंकृत्वा रिक्तापर्वेश्वरवसुतिथिनपास्य रिक्ताश्चतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः पर्वेपौर्णिमामावास्ये संक्रांतिश्च ईश्वरतिथिरेकादशी व

सुरष्टमी एतानपास्य पुनः किंरुत्वाशभिसंध्येअपास्य स्वष्टम् पुनः किंरुत्स्वा समाब्दमपास्य समवर्षेत्यस्काविषमेवर्षेकर्तव्यमित्यर्थ लग्नव ल प्रागवत् अथनृसिंहः वेध्योकर्णावदंतस्यविषमेब्देपिवाशिशोः शुक्लपक्षेशुभेवारेपौषपुष्योर्जफाल्गुने एकादश्यष्टमीपर्वरिक्तावर्ज्याशुभाव हाः शिष्टास्तिथयःसर्वाःकृष्णेचान्यभिकविना कर्णस्यादितिक्षिप्रमृदुभेस्थापगैःशुभैः गुरौलग्नेषकेप्याद्युरुत्तरासुश्रुतिस्यवेदिति अगस्त्य रपोश्वसंध्ययोर्लग्नेनकुर्यात्कर्णवेधनम् रामावपितयालग्नस्थपतिपिसंस्थितु कर्णवेधनकुर्वीतकुर्यात्चेच्छेदनमवेदिति बृहस्पति मदाकौराश

रिक्तापर्वेश्वरवसुतिथीन्‌रात्रिसंध्येसमाब्दपुंस्त्रीकर्णौसविधिपटुनादक्षवामादिवेध्यौ ॥५॥
मासेषष्ठेष्टमेनुनिगदितमशनंपंचमेसप्तमेवाभीरोरुस्मातिनदाहरिवसुरजनीरिक्तकास्वक्षमेके ॥

वारा सुर्वर्ज्या कर्णस्यवेधने गुरुशुक्रेदुमेंदूनापुष्यावाराश्चाकोदयादिति सत्यहे शातकुंभमयीसूचीवेधनेपुत्रशुभप्रदा राजतीवायसीवापियथा विभवतःशुभा शुभ्रसौम्यगणेरम्येशुभदेशेऽपराह्नको संस्थितेवेधयेत्कर्णौस्त्रीपुंसोर्वामदक्षिणौ शुक्लसूत्रसमायुक्तताम्रसूच्यावेधयेत् वेधात्तृतीय नक्षत्रमसालयेदुष्णवारिणेति देवल कर्णरंध्रेरवेश्छायानाविशेदग्रजन्मनः तंदृष्ट्वाविलयंयांतिपुण्यौघाश्चपुरातनाइति ॥ ५ ॥ अथान्नप्राशनमुच्यते केनाह अन्मत षष्ठमासेअष्टमेवामासेतु नरस्य अशनं अन्नप्राशननिगदितंप्रोक्तं भीरोः कन्यायाः पंचमेसप्तमेवामासे अशनंप्रोक्तम् अथ नं

दाहरिवसुरजनीरिक्तकाः उझंतिमुनयः नंदाः प्रतिपत्षष्ठयेकादश्यः हरिर्द्वादशी वसुरष्टमी रजनीरात्रिः रिक्ताश्चतुर्थीनवमीचतुर्दश्यः ताः स्व र्क्षजन्मनक्षत्रंच एके अ चार्या अत्रउझंति तथाचोक्त जन्मर्क्षेश्रीक्षयंविंद्यादिति जन्मर्क्षंतुपुविवाहान्नप्राशनादिषुबहुभिर्गृह्यते तदग्रेवक्ष्यते पुनः कस्मिन् सदृक्कांशान्हि दृक्कोदृक्काणः अंशोनवांशः अहोदिनं एषासमाहारः सदृक्काशाहः सतोग्रहस्यदृक्काशाहः सदृक्काशाहतस्मिन्कथंभूतेसदृक्कांशान्हि अचांद्रेनवियतेचाद्रदृक्कांशोयास्मिन्तदचांद्रं तस्मिन् चंद्रस्यदृक्काशाहानिर्निंद्यानिक्षीणश्चेत् पूर्णेतुनदोषः अन्येशुभग्रहाणा

सदृक्कांशान्ह्यचांद्रे ध्रुवमृदुचरभक्षिप्रभेजालिमीनोनांगेकेंद्रत्रिकोणांत्यमृतिषुविमलास्विंदुरिष्टोखिलोंगे ॥ ६ ॥

शुभानीत्यर्थः पुनः कश्चिन् ध्रुवमृदुचरभक्षिप्रभे ध्रुवादीनिप्रसिद्धानि पूर्वमेवोक्तानि तत्रेत्यर्थः पु॰ अजालिमीनोनांगे अजोमेषः अलिर्वृश्चिकः मीनः प्रसिद्धः एभ्योन्यलग्ने मेषवृश्चिकमीनलग्नान्यन्नप्राशने नशुभानित्यर्थः कासु सतीषु केंद्रत्रिकोणांत्यमृतिषु विमलासुसतीषु केंद्राणिप्रथम चतुर्थ सप्तमदशमानि त्रिकोणे नवपचमे अंत्यद्वादशं मृतिरष्टमं परवल्लिंगं द्वंद्वतत्पुरुषयोः एतासुविमलासु पापग्रहरहितासु सतीषु पापग्रहोत्र अनिष्टकारित्यर्थः इंदुश्चंद्रः अखिलः पूर्णः अंगेलग्नेइष्ट॰ अन्नप्राशनेपूर्णचंद्रोलग्नेशुभइत्यर्थः अन्यल्लग्नबलंपूर्ववत् अत्रनारदः षष्ठेमास्यष्टमेवापि पुंसात्स्त्रीणातुपंचमे सप्तमेमासिवाकार्यनवान्नप्राशनंशिशोः रिक्तादिनक्षयंनंदांद्वादशीमष्टमींसमाम् त्यक्त्वान्यतिथयः श्रेष्ठाःप्राशनेशुभवासराइति

ज्योतिर्विवरणे जन्मर्क्षे मासपर्वविघातकमर्क्षेष्वातिसौख्यकृत् औषधं नक्षत्रे चालीनां प्राशने रोगनाशनम् एवं नारदः जीवसौम्यसितानां तु काण्डिव सांशकाः बालायप्राशनेशस्तान्येतार्कीकुजार्कजामिति अणिवे गोम्यौकुमस्तुलाकन्यासिंहकर्किमृगोयमः पुतामराशयः शस्तानमेषश्रपरमि काश्रितनारदः शास्त्रमृदुक्षिप्रनक्षत्रे पुनर्नवनवमि मौढ्यमेकुर्वीत्याह ॥ १ ॥ अथयेपुसंस्कारेपुगुरुशुक्रास्तादिदोषाभावं येपुबोधं बालस्वस्थ स्वयमाप्यं शास्त्रेतस्यमौढ्येऽपिनकापमिति चतुर्थं पादेनैकेनाह गर्भाधानादानादिपुगर्भाधानादि अन्नप्राशनान्तेपु कर्मसु गुरुसितयोर्बाल्यवार्धक्यंच

गर्भाद्यन्नादानांतेपुनगुरुसितयोर्बाल्यवार्धक्यंचमौढ्यंजत्यात्कालस्यरोधाद्धरिगुरुमयनयाम्यमूनाधिमासौ ॥

पर्यंमौढ्यंगुरुशुक्रमूढत्वनजह्यात् नत्यजेत् कस्माद्धेतोः कालस्यरोधात् यतः शास्त्रेगर्भाधानानि अन्नप्राशनान्तानिकर्मणांकालनिरोधः कृतोऽस्ति तस्माद्धेतोः तथाचमौढ्यस्य निषिद्धत्वेऽपिजातकर्मप्राशनान्तेपुसमस्तु वधूप्रवेशमाराध्ये मौढ्यंगुरुशुक्रयोरिति हरिगुरु सिंहस्थितम् बृहस्पतिम् याम्य मयनदक्षिणायनम् ऊनाधिमासौक्षयमासाधिमासौनत्यजेत् कालस्यरोधादित्येतत्सर्वंतुल्यावगन्तव्यं तथथा प्रसूतिसमयएवजातकर्मविहित म् तत्रकालनिरोधात् किमप्यस्त्यादिकनर्थितं अन्नप्राशनेतु मासेषष्ठेऽष्टमेवेतिनकल्पेनमासद्वयविहितम् तत्रयस्मिन्मासे मौढ्यादिकनस्या त्तत्रकर्तव्यं कालस्यसावकाशत्वात् तयोरपिमासयोर्यदि सिंहस्थगुर्वादिविरोधःस्यात् सोऽप्यनुचितनीयःपूर्वंगर्भाधानादिनान्तेपुविचारणीयं

अनन्यगतिकं कुर्यान्नित्यंनैमित्तिकंतथेतिस्मरणात् संस्कारक्रमस्तुकात्यायनगृह्यकारिकायामुक्तः गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंततः जातकर्मा भिधेयचनिष्क्रमप्राशनेक्रमात् चूडोपनयनंवेदव्रतानांचचतुष्टयम् गोदानंमेखलामोकोविवाहःषोडशाक्रियाइति अनेनक्रमेणगर्भाद्यन्नाशनांते षुमौढ्यादिकं बुल्ध्यावलोकयेदित्यर्थः तथाचवृहस्पतिः मासप्रयुक्तकार्येषुमुढत्वंगुरुशुक्रयोः नदोषकृत्तदामासलक्षणोवलवानिति यमोपि गर्भे वार्धुषिकेभृत्येश्राद्धकर्मणिमासिके सपिंडीकरणेनित्येनाधिमासंविवर्जयेत् भृगुः सीमंतजातकादीनिप्राशनांतानिचक्रमात् कर्तव्यानिनदोषो

एतच्चौलादिषुझ्झेदथगुरुसितयोर्बाल्यवार्द्धयेनगाहेचाथोशाखेशमौढ्येव्रतमपिनिगमारंभमार्योनकुर्यात् ॥ ७ ॥

स्तिपंचाननगतेगुराविति कात्यायनस्मृतौ गर्भाधानादिकाअन्नप्राशनातामलिम्लुचे आकर्णवेधाःकर्त्तव्यानान्याइत्याहभास्करइति अस्तादिक चूडादिषुवर्जनीयमित्याह तएच्चैलादिषूझ्झेदिति एतद्गुरुसितास्तादिकचूडादिषुकर्मसुउझ्झेत्यजेत् अथवालत्ववृद्धत्वप्रमाणमाह अथगुरुसित योरिति गुरुसितयोर्गुरुशुक्रयोर्बाल्यवार्द्धेवालत्ववृद्धत्वेनगाहे सप्ताहे सप्ताहंबाल्यंसप्ताहंवार्ध्यमिति वालत्वंवृद्धत्वं वहुविधमस्तितत्रमध्यमः पक्षोत्रांगीकृतः अथशाखेशस्यअस्तेवर्ज्यमाह अथोशाखेशमौढ्यइति शाखेशोवेदपतिर्वक्ष्यमाणः तस्यमौढ्येअस्तेव्रतं मौंजीबंधनंनिगमारंभ मपिआर्यः श्रेष्ठोनकुर्यात् तस्यास्तेव्रतादिकृतेसति वटोर्मूर्खत्वंस्यात् ननुवेदारंभेमूर्खत्वंघटतेवेदपतित्वात् व्रतेमूर्खत्वंकिमुक्तं उच्यते व्रतबंधस्तु

ज्योतिर्विवरमे जन्मर्क्षे श्रीसपर्यिपात्कर्मर्क्षे चातिसौम्यकम् आधानर्क्षेषबालानामन्नप्राशनेरोगनाशनम् एवन्नारदः श्रीपसौम्यसितानांसद्भकाणदिव सोशका बालानप्राशनेशस्तानथप्रकांकजाख्याभिति अर्णवे गोभ्यौकुम्भस्तुलाकन्यासिंहकर्किमगोयमः एताम्बराशय शस्तानमेषस्मपशाभि काऽङ्गितिनारदः यथास्यमद्गुक्षिप्रनसत्र्ये पुनर्नवनङ्गति स्रोलमेकुर्वीत्याह ॥ १ ॥ अथयेपुंसस्कारेपुगुरुशुक्रस्ताविदोषाभाव येतुवोपः बालत्वस्व त्वपमार्ग शास्त्रेशस्यमोढपेक्षिनकायाविति चतुष्पं एवैकेनाह गर्भाधानाशनान्तेपुगमाधानादि अन्नप्राशनान्तेपु कर्मसु गुरुसितयोर्बाल्यवार्ध्येच

गर्भाधनाशनान्तेपुनगुरुसितयोर्बाल्यवार्ध्येचमौढ्यंजत्यात्कालस्यरोधाद्धरिगुरुमयनयाम्यमूनाधिमासौ ॥

यामौढ्यंगुरुशुक्रमूढत्वंनजह्यात् नत्यजेत् कस्माद्धेतो कालस्यरोधात् यतः शास्त्रेगर्भाधानानि अन्नप्राशनान्तानां कर्मणां कालनिरोधः कृतोस्तित स्माद्धेतोः तथाचमांडव्य निस्यपानेग्रहेजीर्णेप्राशनान्तेपुसमग यपूप्रवेशमागव्ये मौढ्यंगुरुशुक्रयोरिति हरिगुरु सिंहस्थितम् बृहस्पतिम् याम्य मयनंदक्षिणायनम् ऊनाधिमासौक्षयमासाधिमासौनत्यजेत् कालस्परोधादित्येतस्पर्दंगुण्याधर्गतव्यं तपथा प्रसूतिसमयएवजातकर्मविहित म् तमकालनिरोधात् किमप्यस्ताधिकार्वितं अन्नप्राशनंतु मासेषष्ठेऽष्टमेवेतिपक्षद्वयेनमासद्वयेविहितम् तमपस्मिन्मासे मौढ्यादिकनस्या नपकर्तव्यं कालस्यसाधकाशत्वात् तपोरधिमासपोर्यदि सिंहस्थगुर्वादिनिरोधःस्यात् सोप्यमनुष्ठितनीयः एवंगर्भाधानादिषुविचारणीय

नसहक्रियमाणेनदोषइत्याह साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्यादिति यत्रउपनीत्यासाकंउपनयनेनसहक्रियते तदाइहा स्मिन्चौले अयमुक्तोनिरोधश्चैत्रमासमातृगर्भलक्षणोनस्येवस्यात् तदुक्तंतेनैव सहोपनीत्याकुर्याच्चेत्तदादोषोनाविद्यतइति अंवार्तवेनिषेधमाह जह्यादवार्तवेऽदोव्रतमुपयमनंचाविशुद्धेःशुभार्थीइति अंवार्तवेमातृरजसि अदः अनतरोक्त चौलमित्यर्थः व्रतंमौंजी उपयमनविवाहःआविशुद्धेःशुद्धिपर्यंतं शुभार्थीनर.एतत्रयंजह्यातनकुर्यादित्यर्थः तथाचमनुस्मृतौ उद्वाहव्रतचूडासुमातायदिरजस्वला तदानमंगलकार्यंशुध्दौ

साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्याज्जह्यादंवार्तवेदोव्रतमुपयमनंचाविशुद्धेःशुभार्थी ॥ ८ ॥
कार्यंवर्णैरिनारार्किशनिषुनिखिलैर्ज्ञत्रयेशुक्रसोमेद्व्यंत्यद्यादित्यशाक्रेंदुभैरिनहरितस्त्रित्रिभैश्चौकर्म ॥

कार्यंशुभेच्छुभिः अन्यमुहूर्तालाभेकारिकानिबंधेशांतिकमुक्तम् अलाभेसुमुर्त्तस्यरजोदोषेतुसंस्थिते श्रियंसंपूज्यतत्कुर्यांद्वृत्रहत्याभयंकरी हेर्मीमाषामितापद्माश्रीसूक्ताद्यधेनार्चयेत् प्रत्यृचपायसहुत्वाभिषिच्यशुभमाचरेत् सूतिकोदक्ययोःशुद्धौगादद्याद्क्रमपूर्वकम् प्राप्तेकर्माणिशुद्धि.स्यादितरस्मिन्नशुद्ध्यतीति उदकीरजस्वला ॥ ८ ॥ अथवर्णविशेषेणवारविशेषंतथानक्षत्राणिलग्नवलंचवृत्तेकेनाह कार्यमिति वर्णैर्ब्राह्मणादिभि.यथाक्रमेण इनारार्किशनिषुचौलकर्मकार्यमित्यन्वयः इनःसूर्यः आरोभौमः आर्किःशनिः शनिःप्रसिद्धः तेष्वित्यर्थः एतदु

वेदाध्ययनार्थकीर्तते तस्मात्तत्रापिमूर्धसंघट्टे तथाचपारिजातः उपनीयगुरुःशिष्यंमहाव्याहृतिपूर्वकम् वेदमध्यापयेदेनंशौचाचारांश्चशि
क्षयेत् प्रतिवेदंब्रह्मचर्यंद्वादशाब्दानिपंचवा ग्रहणांतिकमित्येकेकेशांतश्चैवषोडशेति यज्ञानांतपसांचैवशुभानांचैवकर्मणाम् वेदएवद्विजातीनां
निःश्रेयसकरःपरः तथाकात्यायनगृह्यसूत्रे वेदंसमाप्यस्नायाद्ब्रह्मचर्यंवाष्टाचत्वारिंशकं द्वादशकेप्येकेगुरुणानुज्ञातइत्यादि ॥ ७ ॥ अथचौलं
सनिर्णयंवृत्तेनाह चौलमितिकार्यं वर्णैरिति अन्वयः श्लोकेनान्वयः चूडाकरणं माघादिपंचसुमासेषु अमधुपुष्पेमरहितेषुगादितमुक्तम् तथाचो

चौलमाघादिपंचस्वमधुपुगादितद्वित्रिपंचोन्मितेऽब्देस्वाचाराद्वासगर्भायदिभवतिजनन्यत्रनोकार्यमेतत् ॥

कंनारदेन माघादिपंचकेचौलंहित्वाक्षीणविधुंमधुमिति त्रिपंचोन्मितेऽब्दे द्वितीयेतृतीयेपंचमेवर्षेस्वाचाराद्वा स्वकुलाचारतोवा उक्तंचकात्याय
नगृह्ये सांवत्सरिकस्यचूडाकरणंतृतीयेवाप्रतिहतेषोडशवर्षस्यकेशांतोयथामंगलंवासर्वेषामिति सांवत्सरिकस्यअतिक्रांताब्दस्येतिहरिहर
मिश्रेण्योव्याख्यातम् तथाचसत्कुशिष्य आद्येऽब्देकुर्वतेकेचित्पंचमेप्येद्वितीयके उपनीत्यासहैवेतिविकल्पःकुलधर्मतइति सगर्भायदिभवतिज
नन्यत्रनोकार्यमेतत् अथउत्कर्षेपुद्विभिर्वषाब्दकेपुजननीकुमारस्यमातायदिसगर्भाभवतिस्यात्तदा एतच्चौलंनोकार्यम् पंचम मासादूर्ध्वंगर्भि
ण्यांसत्यामपिकार्यमित्यर्थसिद्धम् ॥ अथनारदः सूनोर्मातरिगर्भिण्यांचूडाकर्मनकारयेत् पंचमासादधःपश्चात्तुगर्भिण्यामपिकारयेत् उपनयने

नसहक्रियमाणेनदोषइत्याह साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्यादिति यत्रउपनीत्यासाकंउपनयनेनसहाक्रियते तदाइहा स्मिन्चौले अयमुक्तोनिरोधश्चैत्रमासमातृगर्भलक्षणोनह्येवस्यात् तदुक्ततेनैव सहोपनीत्याकुर्याच्चेत्तदादोषोनाविद्यतइति अंबार्तवेनिषेधमा ह जह्यादत्रार्तवेऽदोव्रतमुपयमनचाविशुद्धेःशुभार्थीइति अत्रार्तवेमातृरजसि अदः अनतरोक्त चौलमित्यर्थः व्रतंमौंजी उपयमनविवाहःआ विशुद्धेःशुद्धिपर्यंत शुभार्थीनरःएतत्रयंजह्यातनकुर्यादित्यर्थः तथाचमनुस्मृतौ उद्वाहव्रतचूडासुमातायदिरजस्वला तदानमगलकार्यंशुध्दौ

साकंयत्रोपनीत्याक्रियतइहतदायन्निरोधोनहिस्याज्जह्यादंबार्तवेदोव्रतमुपयमनंचाविशुद्धेःशुभार्थी ॥ ८ ॥
कार्यंवर्णैरिनाराकिंशनिषुनिखिलैर्न्नत्रयेशुक्लसोमेज्यंत्यब्यादित्यशाक्रेंदुभिरिनहरितस्त्रित्रिभैश्चौकर्म ॥

कार्यंशुभेच्छुभिः अन्यमुहूर्तालभेकारिकानिबधेशांतिकमुक्तम् अलाभेसुमुर्त्तस्यरजोदोषेतुसंस्थिते श्रियंसंपूज्यतत्कुर्याद्वृत्रहत्याभयंकरी हैमींमाषमितापद्माश्रीसूक्तावधिनार्चयेत् प्रत्यृचपायसहुत्वाभिषिच्यशुभमाचरेत् सूतिकोदक्ययोःशुद्धोगादद्याक्रमपूर्वकम् प्राप्तेकर्माणिशु द्धिःस्यादितरस्मिन्नशुद्ध्यतीति उदकीरजस्वला ॥ ८ ॥ अथवर्णविशेषेणवारविशेषतथानक्षत्राणिलग्नवलंचवृत्तैकेनाह कार्यमिति वर्णै र्ब्राह्मणादिभिःयथाक्रमेण इनाराकिंशानिषुचौलकर्मकार्यमित्यन्वयः इनःसूर्यः आरोभौमः आर्किःशनिः शनिःप्रसिद्धः तेष्वित्यर्थः एतदु

ऽभराते चित्रेणरविवारे क्षत्रियेणसोमवारे वैश्येनशनिवारे शूद्रेणापिशनिवारे चौलंकर्तव्यमित्यर्थ शूद्रस्यद्वादशसंस्काराउक्ताः वेदो
व्रतोपनयनमहानाम्नीमहाव्रतम् विनाद्वादशशूद्राणांसंस्कारानाममंत्रतइति निखिलैरिति निखिलैश्चतुर्भिर्वर्णैरविशेषेण ह्रस्वेषुपक्षे शु
क्लपक्षगतसोमवारेकार्यम् कृष्णपक्षसोमवारोविनिंदितः क्षीणत्वात् अमनाख्यः अपर्वरिक्तातिथिपुशुक्लेज्यक्षेंदुभास्करइति बृहस्पति सोम
वारःसितेपक्षेकृष्णपक्षेतिगर्हितः बुधवारःशुभःप्रोक्तःपापग्रहयुतेबुधे पापग्रहाणांवारादौविप्राणांशुभदोरविः क्षत्रियाणांक्षमासूनुर्विट्शूद्राणांश

पूनेर्कारार्किशुक्रागतकविनिखिलामृत्युगामृत्युदास्युर्व्यंजा संतोत्यक्षत्वस्यजगुहशशिनोरात्रिसध्येचरिक्ता १

नि॰शुभइति केद्यस्पक्ष्यादिस्यशार्केशुभिः अत्सार्धेविद्यंत्यरेवत्याश्विन्यो इत्यादिस्तं पुनर्वसुपुष्यो शाकंज्येष्ठा इदुर्मृगः तेःपुन के॰वनाहरित
चित्रिभेः हनोहस्तः हरिःश्रवण॰ताभ्यांचित्रिभेः हस्ताविभिः श्रवणादिभिरित्यर्थःयथाचनारदःवस्त्रादितीज्यचंद्रेषुपूष्मानिशुभान्यमत चौलक
र्मणिहस्तत्रीणिचीणिभीणिचविष्णुभादिति पूनेर्कारार्किशुक्राः अथचौलेमृत्युदास्युःपूनेसप्तमेअर्कारार्किशुक्राः अर्कःसूर्यःआरोभौम अर्कस्या
पत्यमार्किःशनि शुक्रःप्रसिद्धः एतेषुमारोमृत्युदाइति चतुर्णांसमानफलमुक्तं वसिष्ठेनात्रविशेषफलमुक्तम् आग्नेर्भास्करेशौरेमृत्युःस्याद्भूमि
जेतथा शुक्रेसोत्पत्तिनाशःस्यान्मंदभाग्यंशनैश्चरइति अत्रचतुर्णामपिसामान्येनमृत्युफलमुक्तम् तदारिन्यायमरणंवरमितिन्यायेननदोष

गतकाविनीखिलामृत्युगामृत्युदाःस्युः गतःकविःशुक्रःयेभ्यस्तेगतकवयःतेंचतेनिखिलाश्चशुक्ररहिताःसर्वेमृत्युगाःअष्टमगामृत्युदाःस्युः अत्रबृहस्पतिः अष्टमस्थानगाःसर्वेनेष्टाःशुक्रविवर्जिताः शुक्रस्तुनिधनेक्षौरेसर्वसंपत्प्रदःशिशोरिति व्यब्जाःसंतोत्यइष्टाः विगतःअब्जः चंद्रोयेभ्यस्ते व्यब्जाः एवंविधाः संतोसद्ग्रहाः चंद्ररहिताःसद्ग्रहा अत्येद्वादशे इष्टाःशोभनाःस्युः तथाचनारदः चौलान्नप्राशनेशस्ताःसौम्यारंध्रव्ययोपगा इति अन्यच्च ननैधनेभेशीतांशौषष्ठाष्टांत्यविवर्जितइति तस्यैववचनं अन्यच्चप्रबलपूर्ववत् त्यजगुहशशिनौरात्रिसंध्येचरिक्ताः गुहःषष्ठी शशी

भुक्ताभ्यक्तोपवासीश्वरजनयुवतिःप्राग्वयस्काश्चयोगीयात्रायुद्धोन्मुखायेकृतदिनविधयोस्त्यंबकास्तेनमुंड्याः॥सीमंतोर्ध्वंनपत्युर्नखकचलवनंदूरदेशप्रयाणंवृक्षच्छेदःसमुद्राप्लुतिमृतहरणेस्यादृतेवश्यकार्यात् १०

पौर्णिमा स्पष्टमन्यत् क्रूरवारंनिशांरिक्तांषष्ठींसंध्यांचजन्मभम् सद्भिर्विवर्जयेदेतन्नारदस्यवचोयथेति ॥ ९ ॥ अथप्रसंगात् क्षौरनिर्णयंसार्द्धवृत्तेनाह भुक्तइति भुक्तःकृतभोजनः अभ्यक्तःकृताभ्यंगः उपवासीप्रसिद्धः ईश्वरजनोराजसेवकः समर्थोवा युवतिःस्त्रीसौभाग्यवती प्राग्वयस्काः प्रथमवयस्काः पंचाशद्वर्षपर्यंतंपूर्ववयः योगीराजयोगीगीतादौप्रसिद्धः यात्रायुद्धोन्मुखाः यात्राप्रयाणंयुद्धंप्रसिद्धंतौप्रतियेउन्मुखाःप्रचलिताः यात्रोन्मुखायुद्धोन्मुखाश्चेत्यर्थः कृतःदिनविधिःआन्हिकंयैस्तेकृतदिनविधयः अस्त्यंबकोजीवत्पितृक. तेनमुंड्याः मुंडनार्हानभवाति अव

श्यकार्याश्चेते इत्युत्तरार्द्धोक्तमप्यनुसंधेयम् यत्रावश्यमुण्डनकारणंभवति तत्रावश्यमुंड्याः अथक्षौरनिषेधप्रसंगाद्गर्भिणीपतेर्निषिद्धं सापवादमाह
सीमंतोर्ध्वमिति सीमंतोर्ध्वंसीमंतोन्नयनादूर्ध्वं पत्युःस्वसीमंतसंस्कारायाःपत्युःभर्तुरवश्यकार्यादन्येनस्वकचलवनादिकंनस्यात् नस्वकचलव
नाःस्वकशब्दश्चवनं अम्यत्सुगमं अवश्यकार्यादन्यस्यादित्यनेनआवश्यकेनदोषइत्यर्थोऽस्तिसूक्ष्मम् यथापितृमरणेक्षौरादिदेशाविप्लवेदेशांतरगमनइ
त्यादिविचारणयाआवश्यकेनदोषइत्यर्थः कृताग्न्याधानस्यमुण्डनपक्षांगीकारेमुण्डनमावश्यकं मासिमास्युपासनीकस्यपक्षेपक्षेऽग्निहोत्रिणइति

क्षौरचौलोक्तभादौगदितमथरविक्षेत्रगंगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशोद्विजनृपकथनेसर्वदाक्षौरमिष्टं ॥ १ ॥ अथोक्ते

भ्यो येषांक्षौरार्थंनक्षत्रादिकमाह क्षौरमिति चौलोक्तभादौक्षौरंगदितंप्रोक्तं चौलार्थमुक्तंभौलोक्तंसचासौभादिश्चतस्मिन्नक्षत्रतिथ्यादिकाले
क्षौरंगदितंप्रोक्तं अथक्षौरनिमित्तान्याह रविक्षेत्रगंगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशइत्यादि रविक्षेत्रंभास्करक्षेत्रं गंगाप्रसिद्धा अध्वरोयागः अ
ग्न्याधानमग्निहोत्रंतस्मिन् पित्रोर्विनाशोमरणंतस्मिन् द्विजनृपकथनेब्राह्मणाज्ञायाराजाज्ञायांचसत्यांसर्वदाक्षौरमिष्टंस्यात् क्षौरेनक्षत्रादिनिय
मोनास्तीत्यर्थः तदुक्तंरत्नशते मुक्ताग्न्यकनिरासनेरित्यादि रत्नमालायाम् आज्ञयानरपतेर्द्विजन्मनामित्यादि बृहस्पतिः राजकार्येनियुक्ता
नांनराणांभूपसेविनां श्मश्रुलोमनखच्छेदेनास्तिकालविशोधनम् ज्योतिर्निबंधे राजयोगिपुरश्रीचमातापित्रोश्चजीविनोः मुंडनंसर्वतीर्थेपुनकुर्या

द्वुर्विणीपतिःस्मृत्यतरे सिंधुस्नानंद्रुमच्छेदवपनंप्रेतवाहनं विदेशगमनचैवनकुर्याद्गुर्विणीपतिः क्षौरनैमित्तिककुर्यान्निषेधेसत्यपिध्रुवपित्रोःप्रेतवि
धानचनदोषस्तत्रविद्यते गगायांभास्करक्षेत्रेमातापित्रोर्मृतेहानि आधानेसोमपानेचषट्सुक्षौरंविधीयते अंतर्वत्न्यांतुजायायांतीर्थेक्षौरंनकारये
त् प्रेतवाहादिकनैवसीमतोन्नयनादनु पचाशद्धायनात्पूर्वंक्षौरनैमित्तिकंविना नकुर्यात्ततऊर्ध्वंतुस्वेच्छेयावपनंचरेदिति अथाक्षरारंभवृत्ताद्धेनाह
मित्र्यर्केति मित्रादिभिर्नक्षत्रैःजन्मतःपचमेवर्षे व्रतात्व्रतबधात् प्राक्प्रथमं विद्यारंभोक्तकालेवक्ष्यमाणलक्षणेअक्षरविधिःशुभः स्यादि

मित्रत्र्यर्कादितींद्रांतिमहरितुरगैःपंचमेऽब्दे व्रतात्प्राक्विद्यारंभोक्तकालेऽक्षरविधिरघटेसौम्यसंज्ञेऽयनेऽर्के ॥ ११ ॥

त्यध्याहारः कस्मिन्सति सौम्यसंज्ञेअयनेअर्केसति कथंभूतेसौम्यसंज्ञेअयने अघटे नविद्यतेघटोयस्मिन्तथातस्मिन् कुंभरहितउत्त
रायणेइत्यर्थः ब्रह्मतुल्ये अयनलक्षण कर्किमृगादिषट्केतेचायनेदक्षिणसौम्यायनेस्तइति मित्रमनुराधा त्र्यर्कहस्तत्रय आदितिःपुनर्वसुः इं
द्रोज्येष्ठा अतिमरेवती हरिःश्रवणः तुरगोऽश्विनी शेषप्रथममेवव्याख्यातम् व्रतात्प्रागित्यनेनव्रतबधादुपरिनिषेधोर्थसिद्धःपंचमेवर्षेपठनरुच्या
व्रतबधोग्रेवक्ष्यति तथाचोक्तबृहस्पतिना द्वितीयजन्मतःपूर्वमारभेताक्षरान्सुधीरिति नृसिंहः अक्षरस्वीकृतिःप्रोक्ताप्राप्तेपंचमहायने उ
त्तरायणगेसूर्येकुंभमासविवर्जयेदिति ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

स्यकापाद्ये इत्युत्तरार्द्धोक्तमप्यनुसंधेयम् यथाधस्यमुंडनकारणमयति तथापन्यमुख्याः अथक्षौरनिषेधप्रसंगाद्गुर्विणीपतेर्निषिद्धं सापवादमाह सीमंतोप्ववमिति सीमंतोर्ध्वंसीमंतोन्मयनादूर्ध्वं पत्यु कृतसीमंतसंस्कारायाः पत्युःभर्तुरवश्यकार्याद्वतेनस्वकचलवनादिकनस्यात् नस्वकचलव नमस्वकेशच्छेदनं अन्यत्सुगम अवश्यकार्याद्वतेनस्यादित्यनेनआवश्यकेनदोषइत्यर्थोसिद्धम् यथापितृमरणेक्षौराविदेशाविप्लवेदेशांतरगमनइ त्यादिविचारणयाआवश्यकेनदोषइत्यर्थः कृताग्न्याधानस्यमुंडनपक्षांगीकारेमुंडनमावश्यक मासिमास्युपासनीकस्यपक्षेपक्षेऽग्निहोत्रिणइति

क्षौरचौलोक्तभादौगदितमथरविक्षेत्रगगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशोद्विजनृपकथनेसर्वदाक्षौरमिष्टं ॥ १ ॥ अथोक्ते

भ्योन्येषांक्षौरार्थनक्षत्रादिकमाह क्षौरमिति चौलोक्तभादौक्षौरंगदितंप्रोक्तं चौलार्थमुक्तंचौलोक्तं तच्चासौभादिश्चतस्मिन्नक्षत्रतिथ्यादिकाले क्षौरगदितंप्रोक्तं अथक्षौरनिमित्तान्याह रविक्षेत्रगगाध्वराग्न्याधानेपित्रोर्विनाशइत्यादि रविक्षेत्रंभास्करक्षेत्रं गंगाप्रसिद्धा अध्वरोयागः अ ग्न्याधानमग्निहोत्रंतस्मिन् पित्रोर्विनाशोमरणंतस्मिन् द्विजनृपकथनेब्राह्मणाज्ञायांराजाज्ञायांचसत्यांसर्वदाक्षौरमिष्टंस्यात् क्षौरेनक्षत्रादिनिय मोनास्तीत्यर्थः तदुक्तंचशते भुक्ताश्यक्तानिरासनेत्यादि रत्नमालायाम् आज्ञयानरपतेर्द्विजन्मनामित्यादि बृहस्पतिः राजकार्येनियुक्ता नांनराणांभूपसेविनां श्मश्रुलोमनखच्छेदेनास्तिकालविशोधनम् ज्योतिर्निबंधे राजयोगिपुरंध्रीचमातापित्रोश्चजीविनोः मुंडनंसर्वतीर्थेषुनकुर्या

द्रुर्विणीपतिः विदेशगमनचैवनकुर्याद्दुर्विणीपतिः क्षौरनैमित्तिककुर्यान्निषेधेसत्यपिध्रुवंपित्रोःप्रेतवि
द्रुर्विणीपतिःस्मृत्यतरे सिंधुस्नानंद्रुमच्छेदवपनप्रेतवाहन विदेशगमनचैवनकुर्याद्दुर्विणीपतिः क्षौरनैमित्तिककुर्यान्निषेधेसत्यपिध्रुवंपित्रोःप्रेतवि
धानचनदोषस्तत्रविद्यते गंगायांभास्करक्षेत्रेमातापित्रोर्मृतेहानि आधानेसोमपानेचषट्सुक्षौरंविधीयते अंतर्वत्न्यांतुजायायांतीर्थेक्षौरंनकारये
त् प्रेतवाहादिकंनैवसीमंतोन्नयनादनु पंचाशद्व्यनात्पूर्वंक्षौरंनैमित्तिकंविना नकुर्यात्ततऊर्ध्वंतुस्वेच्छेयावपनंचरेदिति अथाक्षरारंभवृत्तार्द्धेनाह
मित्रत्र्यर्केति मित्रादिभिर्नक्षत्रैःजन्मतःपंचमेवर्षे व्रतात्व्रतबंधात् प्राक्प्रथम विद्यारंभोक्तकालेवक्ष्यमाणलक्षणेअक्षरविधिःशुभः स्यादि

मित्रत्र्यर्कादितींद्रांतिमहरितुरगैःपंचमेऽह्वेव्रतात्प्राक्विद्यारंभोक्तकालेऽक्षरविधिरघटेसौम्यसंज्ञेऽयनेऽर्के ॥ ११ ॥

त्यध्याहारः कस्मिन्सति सौम्यसंज्ञेअयनेअर्केसति कथंभूतेसौम्यसंज्ञेअयने अघटे नाविद्यतेघटोयस्मिन्तथातस्मिन् कुंभरहितउत्त
रायणेइत्यर्थः ब्रह्मतुल्ये अयनलक्षण कर्किमृगादिषट्केतेचायनेदाक्षिणसौम्यायनेस्तइति मित्रमनुराधा त्र्यर्कहस्तत्रय आदितिःपुनर्वसुः इ
द्रोज्येष्ठा अतिमंरेवती हरिःश्रवणः तुरगोऽश्विनी शेषप्रथममेवव्याख्यातम् व्रतात्प्रागित्यनेनव्रतबंधादुपरिनिषेधोर्थसिद्धःपंचमेवर्षेपठनरुच्यां
व्रतबंधोग्रेवक्ष्यति तथाचोक्तंबृहस्पतिना द्वितीयजन्मतःपूर्वमारभेताक्षरान्सुधीरिति नृसिंहः अक्षरस्वीकृतिःप्रोक्ताप्राप्तेपंचमहायने उ
त्तरायणगेसूर्येकुंभमासंविवर्जयेदिति ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

अपमसमसानविशांमुख्यंगौणचव्रतबंधकालंवक्तेनाह विप्रादेरिति गर्भतः गर्भाधानाज्जन्मतोवा अष्टशिष्माविमितेअब्देविप्रादेर्व्रतंस्यात् विप्र
स्याष्टमे क्षत्रियस्यशिवमितेएकादशेवर्षेस्यात् वैश्यस्यरविमितेद्वादशेवर्षेस्यात् अमस्यस्ववर्षेजीवेगुरौअनिष्टेअशुभेसत्यपिव्रतंकार्यम् क म
निमिषरविमघे अनिमिषेरविःअनिमिषराशिः अनिमिषरविणाविशिष्टोमघुःअनिमिषरविमघु तस्मिन्मीनस्येरवौसति चैत्रेव्रतंकर्तव्यमित्यर्थः
अब्दस्यदाढ्यात् वर्षबलात् तदुक्तंसंग्रहे गुरुर्नेवपतेयस्यवर्षेप्राप्तेऽष्टमेयदि चैत्रेमीनगतेभानौतस्योपनयनंशुभम् जन्ममासदष्टगोसिंहेनीचेपाश

विप्रादेर्गर्भतोऽब्देऽष्टशिवरविमितेजन्मतोवाव्रतस्यादत्रानिष्टेपिजीवेऽनिमिषरविमघौकार्यमब्दस्यदार्ढ्यात्॥
स्वाब्दादूर्ध्वंक्रमाद्वाद्विगुणितशरदोनित्यमब्दक्रमेणपंचाष्टकाब्दतोवाप्रपठनरुचितश्चस्तमेपांतदाहु ॥ १२ ॥

शुभेगुरौ मौंजीबंधःशुभःप्रोक्तःमेषेमीनगतेरवौ अशुभेऽब्देग्रहाःसर्वेशुभगोचरगाअपि शांतिमावाप्नुमनेयमाजन्मकालसुखुपदिति अमगौण
कालफलमाह स्वाब्दादूर्ध्वक्रमादिति स्वाब्दात्स्ववर्षात्पूर्वक्रमात् आद्विगुणितशरदः द्विगुणिताचासौशरच्चद्विगुणितशरदःतोमर्यादीकृत्ये
ति सप्ततस्याःअब्दक्रमेणनित्यं तद्यथा ब्राह्मणस्याष्टमवर्षमुख्यं सद्विगुणितंषोडशअष्टवर्षास्पोडशवर्षपर्यंतंब्राह्मणस्य एकादशवर्षाद्द्वाविंश
वर्षपर्यंतंक्षत्रियस्य द्वादशवर्षाच्चतुर्विंशतिवर्षपर्यंतंवैश्यस्य अब्दक्रमेणोत्तरोत्तरंनित्यं अर्थात्तत्तऊर्ध्वंअनधिकारिणोभवति तदुक्तंसंग्रहे नृपा

१६ कृति २२ जिना २४ ब्दातंनातिकालस्ततःपरम् पातित्यंस्यादग्रजादेर्व्रात्यस्तोमोविशोधनमिति तथाचकात्यायनगृह्ये आषोडशाद्ब्रा
ह्मणस्याननीतःकालआद्वाविंशात्क्षत्रियस्य चतुर्विंशाद्वैश्यस्यातऊर्ध्वंपतितसावित्रीकाभवति नैनानुपनयेयुर्नाध्यापयेयुर्नयाजयेयुर्नचै
भिर्व्यवहरेयुः कालातिक्रमेनियतवत् त्रिपुरुषपतितसावित्रीकाणामपत्यसंस्कारोनाध्यापनंतेषासंस्कारेप्सुर्व्रात्यस्तोमेनेष्ट्वाकाममधीयीरन्व्य
वहार्याभवंतीतिवचनादिति अथस्वाब्दात्प्रागपिअध्ययनौत्सुक्यादुपनयनकालमाह पंचाष्टांकाब्दतोवेति पंचमाष्टमनवमवर्षेभ्यःसका

राशेःषट्त्र्याद्यखस्थोगुरुरिहशुभदाःपूजयास्यात्तयापिप्रांत्योऽबुस्थोऽष्टमोनोयदिनिजगृहगस्तुंगगोत्रापिशस्तः ॥

शादेषांब्रह्मक्षत्रविशांक्रमेणप्रपठनरुचितः वेदादिपठनरुच्यातद्व्रतंशस्तमाहुर्मुनयः उक्तंचसंग्रहे ब्रह्मवर्चसमूर्जश्चविद्यायुःश्रीर्यशःसुखम् विप्रादे
रुपनीतस्यपंचाष्टाकाब्दतःफलम् ॥ १२ ॥ अथात्रगुरुबलाबलंश्लोकेनाह राशेरिति राशेःजन्मराशेः सकाशात् षट्त्र्याद्यखस्थोगुरुःइहास्मि
न्व्रतबंधेपूजयाशुभदःस्यात् षट्षष्ठं त्रितृतीयं आद्यंजन्मराशिः खदशमं एषुतिष्ठतीतितथा तयापिपूजयापि प्रांत्योद्वादशः अंबुचतुर्थः अष्टमः
नशुभदःस्यात् पूजयापिअशुभदःस्यादित्यर्थः सयदिनिजगृहगः स्वगृहगः धनुर्मीनगइत्यर्थः तुंगगोवायदिभवतितदाइहदुष्टस्थानेषुवर्तमा
नःशस्तःस्यात् अस्यतुंगंकर्कटः तदुक्तंबृहज्जातके अजवृषभमृगाङ्गनाकुलीरामषवणिजौचदिवाकरादितुंगाः दश १० शिखि ३ म

नुपुक् १८ तिर्पी १९ व्रियांदे ९ बिनवक १७ विंशातिमि ९ भवेस्तनीचाभृति अर्थादुक्तस्थानेभ्योन्यस्थानगःशुभदः स्यात् एवकन्य र्सतःस्यात् कन्यर्तत कन्याराशेःसकाशात् एतमुक्तवत् शुभाशुभःस्यात् अतितरगुणिनोवरस्यलब्धये अतिकालेया अनिष्टोपिगुरुर्द्वा दशचतुर्थाष्टमःद्विरर्च्य पदस्थापमस्यस्यशाखेयापूजोक्तातरप्रमाणतोद्विरर्च्यः तेनद्विगुणार्चनेनशोभन स्यात् एवंसामान्येनोक्ताअष्टमस्य विशेषमाह अष्टमभवनगत विरर्च्यः तेनशोभन स्यात् अभवृहस्पतिः मपथापकुलीरस्योजीवोप्यशुभगोचर अविशोभनवादयाद्विवाहो

एवंकन्यस्न र स्यादतितरगुणिनोलब्धयेवातिकालेऽनिष्टोपीहद्विरर्च्योष्टमभवनगत शोभनस्यास्त्रिरर्च्य ॥१३ ॥

इष्वायागांकसस्योव्ययजलनिधनत्र्यग्नगेवेलाविद्धःशस्तोनिष्टोपि वामशुभदहखचरैर्वेधितोनोष्टमस्य ॥

पनयादिषु व्रतेजन्माभिलारिस्योजीवोपीष्टोर्चनात्सस्त्व शुभोतिकालेतुर्याष्टव्ययस्योद्विगुणार्चनात् उदाहृतले कन्यकाद्विसृतपुनायनवने श्रेष्ठोगुरुस्त्वाम्यपापूज्योष्टास्यसुस्योतिकालइहशुभार्थी द्विरर्च्य शुभ रिःफाविभिनाभगेर्यादिग्रहैःश्रेष्ठोपिविद्धोशुभन्वामाहिद्वहेष्टदोननिधनेवेव त्रिरर्च्यःशुभइति ॥ १२ ॥ अथगुरोर्वामवेधमाह इषीष्वाति इष्वायागांकसस्योगुरुस्तदाशुभःस्यात् सदाकदापिव्ययजलनिधनम्यमगेः खचरैर्नोविद्धः स्यात् द्विरईवीर्य इषुपचमम् आयएकादश अगा सप्तमं अंक नवमं एतत्संस्थोगुरुः व्ययद्वादशं जलंचतुर्थं निधनंअष्टमं

तृतीयं अष्टदशमं एतत्स्थैः खचरैः यदिनोविद्धोभवति तदाशुभःस्यात् । २।५।११।७।३।१ २।४।८।३।१ ०।वेधितश्चेदशुभइत्यर्थः अनिष्टे पिव्ययजलनिधनव्यष्टगोपिवामविद्धः सन्द्विष्वायागांकसंस्थैः खचरैर्वेधितः सन्नित्यर्थःइह अस्मिन्व्रतबंधेविवाहेवाशुभः नोष्टमस्थः अष्टमस्थो वेधितोनशुभदःस्यादित्यर्थः सोतिकालादौत्रिगुणार्चनेनैवशुभःस्यात् तथाचवृहस्पतिः ॥ रजस्वलायदाकन्यागुरुशुद्धिनचिंतयेत् ॥ अष्टमेपिप्र कर्तव्योविवाहस्त्रिगुणार्चनात् ॥ अथोपनयनेमासादिकमाह शुक्लइति शुक्लेशुक्लपक्षेमाघादिपंचमासेषु ज्येष्ठांत्येषु इनशुभदिवसे इनःसूर्यःशुभाःव

शुक्लेमाघादिपंचास्विनशुभदिवसेप्राग्दलेन्हो व्रतंसत्त्यक्त्वानध्यायरिक्तातिथिमुनिमदनांश्चंद्रभागंप्रदोषम् ॥ १४ ॥
शस्तोङ्गीशाग्निशाक्रांतकपितृरहितैःसर्वभैर्मौंजिबंधोवेदेशेज्ञेबलाढ्येगुरुसितकुजवित्संज्ञकावेदपाःस्युः ॥

धर्मानेंदुगुरुबुधशुक्राःएषांदिवसे तस्मिन् अन्हःप्राग्दले दिवसस्यपूर्वार्द्धे व्रतमुपनयनंसत्शुभंस्यात् किंकृत्वा अनध्यायरिक्तातिथिमुनिमदनान् चंद्रभागप्रदोषत्यक्त्वा अनध्यायःवक्ष्यमाणाः रिक्तातिथयश्चतुर्थीनवमीचतुर्दश्य मुनिःसप्तमी मदनस्त्रयोदशी एतान् चंद्रभागःकर्कांशःपापां शादिकपुरैवनिषेधितम् प्रदोषोऽनध्यायप्रकरणोक्तःतंत्यक्त्वा ॥ १४॥ अथव्रतबंधेनक्षत्राण्याह स्पष्टंउक्तंच ॥ मघाचभरणीज्येष्ठाविशाखाचैवकृत्तिका ॥ नक्षत्रपंचकंप्राज्ञैर्नग्राह्यंव्रतबंधने ॥ वेदेशेवेदपतौज्ञेबुधेबलाढ्येसति स्थानादिनाबलसमृद्धेसति तेकेवेदेशाइत्यपेक्षायामाह गुरुसितकुज

पितसतका:कमात्येवपा वेदाधिपतय:स्यु: गुरु:ऋग्वेदस्यशुक्रोयजुर्वेदस्यकुजःसामवेदस्यमित्तुधोऽथर्वणवेदस्यपतिरित्यर्थः लग्नगोचरबल माह स्वर्क्षोच्चांशेषुसौम्याइति सौम्या: स्वोच्चस्वभागांशेवर्तमाना: श्रुतिपतिरपिवेदपतिरपि स्वोच्चस्वभांशेवर्तमानश्चेयदिकेंद्रकोणेस्थिता:स्यु स्तदावर्णाश्रमचारीवेदार्थवेत्तास्यात् नकेवलवेदार्थवेत्तास्यात् अपितु पशुगृहधनवान्स्यात् अथकेंद्रकोणेशनौमंदेसति अत्यसेवीअंत्यजसे वकःस्यात् तस्मात्केंद्रकोणेशनिर्नभवितव्यः उक्तंचसर्वमहे ॥ केंद्रस्थितैरिनार्थेन्यसेवीधिदृष्टिकियोभवत्यत्र ॥ वेदाभ्यासीयज्वाकतुकर्ताहीनसेव

स्वर्क्षोच्चांशेषुसौम्या श्रुतिपतिरपिचेत्केंद्रकोणस्थिता स्युर्वर्णीवेदार्थवेत्तापशुगृधनवानत्रमंदेंत्यसेवी
॥१५॥ चंद्रक्रूराविलग्नेशशिसिततनुपा षष्ठगेहेसितोंत्येसर्वेरन्ध्रेवदुग्रा क्वचतनुगइन श्रेष्ठउक्तेंदुरेके ॥

कोभवतीति ॥१५॥ अथलग्नमगानाह चंद्रइति चंद्रःक्रूराःक्रूरग्रहाश्चविलग्नेतनौ शशिसिततनुपाःषष्ठगेहे शशीचंद्रःसितःशुक्रःतनुपोलग्नपःषष्ठगेहे सितःशुक्रः अंत्येद्वादशस्थाने शेषंसुगमम् सर्वेरंध्रे अष्टमस्थानेपुकेप्रत्येकं षट्मासंषट्मासकालमवति किंच क्वचित् अन्यलग्नाभावेतनुगःलग्नगःइन रवि:श्रेष्ठ उक्तश्चमौंजीपटले ॥ शुभदोमल्वान्भानुर्लग्नगोबलमस्तया ॥ सर्वशास्त्राधिपोयस्मात्सर्वेषांव्रतबंधने॥ सर्वशास्त्राधिपोमानु केचिद्बुधं वयपः ॥ तस्मात्तत्रांतराभावेलग्नस्थोर्कःप्रशस्यते ॥ उक्तेंदुरेकइति एकेमनुयः उक्तेंदु उच्चस्थचंद्रःअनुगमश्रेष्ठइतिवदंति तद्वाक्यं ॥ चंद्रोदयेमिशास्त:

स्यात्क्षयरोगीसितेतरे ॥ सितेपक्षेभवेद्यज्वास्वभेतुगेविशेषतइति अस्यार्थःसितेतरेकृष्णपक्षे चंद्रोदयेचंद्रयुक्तलग्नेसति व्रतीअभिशस्तःस्यात् क्ष
यरोगीचस्यात् अभिशस्तोनाममिथ्याभिशस्तःमिथ्याभिशासी अनेनेदंपातकंकृतमितियल्लोकामिथ्यावदंतिसोऽभिशस्तःक्षयरोगीस्यादिति
कृष्णपक्षेलग्नस्थचद्रफलमुक्त सितपक्षेभवेद्यज्वेतिवाक्यंस्पष्टम् अयश्लोकःपुनःसंस्कारविषयइवभाति यतःकृष्णपक्षेव्रतबंधेचंद्रस्थफलमुक्तम्
तस्यदिवाअसभवात् पुनःसंस्कारार्हस्यतुकर्मलोपभयाद्रात्रावपिसंस्कारोविहितोनान्यस्य प्रथमव्रतबंधस्तुमवैर्ग्रंथकारैर्दिवैवपूर्वाण्हेविहि

विद्यांमौंज्युक्तकालेस्थिरचरहरिजत्र्युत्तरब्राह्महीनेमौंज्याऊर्ध्वंगणेशंगिरमपिविधिवत्पूजयित्वारभेत ॥ १६ ॥

तोनरात्रौ अतःकारणादिदंवचनंपुनःसंस्कारविषयंप्रतिभाति पुनःसंस्कारनिमित्तानिरासभारोहणादीनिधर्मशास्त्रप्रसिद्धानि तादृशंवाक्यंरत्न
मालायां ॥ त्रिषट्खगोर्कस्त्रिधनास्तकर्मगश्चंद्रस्त्रिषष्ठाःशनिराहुभौमाः ॥ सर्वेचलाभेद्वित्रिकोणकेंद्रगाःशुभाशुभाःस्युर्व्रतबंधकालइति अत्रतृतीय
स्यषष्ठस्यसूर्यस्यरात्रिगतलग्नेसंभवःनारदेनतु लग्नस्थचद्रोनिंदितएव तद्वाक्यमेव ॥ स्वोच्चसंस्थोपिशीतांशुर्व्रतिनोयदिलग्नगः ॥ तंकरोतिशिशुंनिः
स्वसततंक्षयरोगिणमिति कन्यालग्नबलपूर्ववत् अथविद्यारंभवृत्तार्द्धेनाह विद्यांमौंज्युक्तकालइति मौंज्याऊर्ध्वंमौंज्युक्तकालेविद्याप्रारभ्यते
मौंज्यर्थमुक्तःमौंज्युक्तः सचासौकालश्चतस्मिन्विद्यावेदंआरभेत् मौंज्याऊर्ध्वमित्यनेनमौंज्याःप्रागनधिकारःसूचितः किंकृत्वा गणेशंगिरम

पिसरस्वतीमपिविधिवद्विधुक्तमार्गेणपूजयित्वा कथंभूतेमौञ्ज्युक्तकाले स्थिरचरहीज्यपुत्तरमासहीने स्थिरचरहरीज स्थिरलग्न चरलग्न
निसृणमुचराणांसमाहारश्चुचरमासंयोहिणी एभिर्हीनेरहिते मौञ्ज्यर्थमेवानिगृहीतानि विचारमे अमासाणीस्यय आत्मारिपरेष्वंगलग्ने
सुविधातिस्मरेममइतिश्रवणात् ॥१६॥ अथकेशांतमौंजीविमोक्षंचवसन्तार्देनाह केशांतमिति तदुक्तमनुना ॥ केशांत षोडशेवर्षेयामणस्यविधीयते

केशांतचौलवत्स्यान्नृपमितशरदीत्याहुरार्याव्रतोक्तकालेमौंजीविमोक्षंगुरुबलमनयोर्नावलो
क्यंसुधीभि ॥ शूद्राणांमौञ्ज्यभावात्तदुदितातिथिभेऽनस्तभौमेजशुक्रेव्यारेवारेलवेमास्युपय
मविहितेच्छूरिकाबंधमाहु ॥ १७ ॥ इतिमुहूर्तमार्तंडेउपनयनसंस्कारप्रकरणम् ॥ ॥ ॥

राज्यन्यवैश्योर्द्वाविंशवैश्यस्यद्वयधिकंततइतिकेशांतकर्म नृपमितशरदि षोडशवर्षेचौलवत्स्यादित्यार्याआहुः सर्वंचौलोक्तमस्मायामित्यर्थः व्रतो
क्तकालेमौंजीविमोक्षमाहु रुपष्टम् अनयोःकेशांतमौंजीविमोक्षयोःगुरुबलसुधीभिर्नावलोक्यम् अथशूद्राणांमौञ्ज्यभावाच्छुरिकाबंधवसन्तार्देनाह
शूद्राणांमौञ्ज्यभावात्तदुदितातिथिमेमौञ्ज्युक्तनक्षत्रे अनस्तभौमेज्यशुक्रेःउदितेःभौमगुरुशुक्रेः व्यारेवारे आरोभौमः तद्रहितेवारे लग्नेनवांशे यम
कुंभपिलग्नेभौमनवांशवर्जितइत्यर्थः उपयमविहितेमासि विवाहोक्तमासे विवाहोपयमौसमाविस्मरः आरोभौमइत्यमर छुरिकाबंधेकटि

प्रदेशेच्छूरिकाबंधनमाहुः तथाचसंग्रहे ॥ शूद्राणांराजपुत्राणांमौंज्यभावेऽस्त्रबंधनं॥मौंजीबंधोक्ततिथ्यादौकार्यंभौमादिनंविना ॥ नारदः॥छूरिकाबं
धनवक्ष्येनृपाणांप्राक्करग्रहात् ॥ विवाहोक्तेषुमासेषुशुक्लपक्षेप्यनस्तगे ॥ जीवशुक्रेचभूपुत्रेचंद्रताराबलान्विते ॥मौंजीबंधर्क्षतिथिषुकुजवर्जितवासरे
तेषानवांशकेकर्तुरष्टमोदयवर्जिते ॥ शुद्धेष्टमेविधौलग्नषडष्टांत्यविवर्जिते ॥ धनत्रिकोणकेंद्रस्थैःशुभैस्त्र्यायारिगैःपरैः ॥ छूरिकाबंधनकार्यमर्चयि
त्वासुरान्पितॄन् ॥ अर्चयेच्छूरिकांसम्यक्देवतानांचसन्निधौ ॥ ततःसुलग्नेबध्नीयात्कट्यांलक्षणसंयुतां ॥ तस्यास्तुलक्षणंवक्ष्येयदुक्तंब्रह्मणापुरा ॥
सामितंच्छूरिकायामंविस्तारेणैवताडयेत् ॥ भाजितंगजसंख्यैश्चअंगुलान्परिकल्पयेत् ॥ शेषंचैवफलंवक्ष्येध्वजायेधनवान्भवेत् धूमायेमरणंसिंहे
जयंश्वायेतिरोगिता ॥ धनलाभोवृषेत्यंतदुःखीभवतिगर्दभे ॥ गजायेत्यतसप्रीतिर्ध्वांक्षेवित्तविनाशनमिति सर्वत्रत्याज्यप्रकरणोक्ताविलोक्यं अ
स्मिन्प्रकरणेकर्णवेधवृत्तंविनासर्वाणिस्रग्धरावृत्तानि इतिस्वोक्तमुहूर्तमार्तंडटीकायामार्तंडवल्लभायांगर्भाधानादिसंस्कारप्रकरणं ॥ १७ ॥ अथ
विवाहप्रकरणंविवक्षुस्तावत्घटितगुणविचारंद्वादशभिर्वृत्तैराह अतःपरंअत्रग्रंथेसर्वाणिशार्दूलविक्रीडितानि वरःगोत्रकुलादिभिःशुद्धांकातांकम
नीयाकन्यांउद्वहेत् चकाराद्वरोपिएवंविधोमान्यः गोत्रशुद्धिर्ग्रंथांतराज्ज्ञातव्या कुलमपिपंचसप्तनिर्णयमपि एतद्द्वयंग्रंथांतराज्ज्ञात्वाअन्यद्वरा

अथ विवाहप्र०॥ ॥ शुद्धांगोत्रकुलादिभिर्गुणयुतांकांतांवरश्चोद्वहेद्वर्णोवश्यभयोनिखेचरगणाःकूटंचनाडीक्रमात् ॥

यल्लोकयेत् अथ ययोर्वर्णादिलिखितमाह वर्णेति वर्णे १ वश्यं २ भं ३ योनि ४ गोचर ५ गणाः ६ कूटं ७ नाडी ८ क्रमात् ययोर्वरकन्ययोः स्युः अष्टौद्
र्व अष्टावप्यधिकशुभैक्यं ययोस्तयोः स्याच्छुभम् तत्रादौ वर्णलक्षणमाह झषादीमीनात् सकाशात् विप्रमुखा ब्राह्मणादयो वर्णाः पुनर्गणनया ज्ञेयाः
तद्यथा मीनो ब्राह्मणः मेषः क्षत्रियः वृषो वैश्यः मिथुनं शूद्रः पुनः कर्को ब्राह्मणः सिंहः क्षत्रिय इत्यादि एतस्मिन् राशिमेलने वर्णे चेत् उत्तमो वरः शुभः स्यात्
नान्यथेत्यर्थः ॥१॥ अथ वश्यविचारमाह नृ नराशेः मनुष्यराशेः जलजा जलचरा भक्ष्याः तस्यैव विहरस्य सर्वे वश्याः विगतः हरिः सिंहो येभ्य

वर्णाद्यावलिनोययोस्तरमहीदृष्ट्यंगणैक्यंशुभंवर्णाविप्रमुखाझषादिहवरोवर्णोत्तम स्याच्छुभः ॥ १॥

नुर्भक्ष्याजलजावशाविहरयोवश्याविकोप्याहरेरस्यालिर्नशुभोनुरब्जहरयोनेष्टा स्युरन्यज्जनात् ॥

स्ते विहरस्य सिंहरहिता सर्ववश्या हरयः हरे सिंहस्य वृश्चिकोप्यावश्याः कोप्यो वृश्चिकः विगतः कोप्यो येभ्यस्ते विकोप्याः ॥ सिंहस्य वृश्चिकरहि
ता सर्वे राशयो वश्या अथानन्तरोक्तस्य हरेः अलिर्वृश्चिको न शुभ वैरीत्यर्थः नृर्मनुष्यराशेः अब्जहरयो नेष्टाः स्युः अब्जाः जलजाः हरिः सिंहः एतेने
ष्टाः मेलनं न कर्तव्यमित्यर्थः अन्यज्जनात् अन्यत् अस्य भक्ष्यादिकं जनात् ज्ञेयम् तद्यथा नृपुरुषस्य गौर्भक्ष्या भवति अथ परस्परं भिषमाद
यते तस्मादनयोर्मेलनं शुभं स्यात् इदमपि म्लेच्छजातीयमनुष्ययोर्मेलनम् म्लेच्छानां गोभक्षणं प्रसिद्धं लोकप्रचारतो विचारणीयमित्यर्थः राशि

स्वरूपबृहज्जातकवशादवगंतव्यं बृहज्जातके ॥ मत्स्यौघटीनृमिथुनंसगदंसवीणंचापीनरोश्वजघनोमकरोमृगास्यः ॥ तौलीससस्यदहमाप्लवगा
चकन्याशेषाःस्वनामसदृशाःखचराश्चसर्वे ॥ अथभयोनीद्वावपिवृत्तेकेनाह भेगण्येइति मिथःपरस्परवधूवरयोर्भेनक्षत्रे वधूनक्षत्राद्वरनक्षत्रंगण्यं
वरनक्षत्रात्कन्यानक्ष गण्यंउभेअपिनवभिर्भाजितेकार्ये शेषम्यगशराः त्रिसप्तपंचभवंतितदानसत्स्यात् अथयोनिमाह अश्विभादिति अश्वि
भात्सकाशात्मानांनक्षत्राणाअश्वादयोयोनयोभवति अश्वोअश्विन्याः इभोभरण्याः अविर्मेषःकृत्तिकायः अहिःसर्पोरोहिण्याः भोगीस

भेगण्येऽकत्हृतेमिथस्त्र्यगशराःशेषंनसच्चाश्विभादश्वेभाव्यहिभोगिनःश्वहृषभुङ्मेषाखुभुग्घ्युंदुराः ॥ २ ॥
गौःकालीपशुभुङ्महिशथपशुद्विट्द्वौमृगौश्वाकपिद्वौबभ्रूकापिसिंहवाजिहरिगोनागाःक्रमाद्योनयः ॥

र्पोमृगस्य श्वाश्वानःआर्द्रायाः वृकंउंदुरुंभुनक्तीतिवृकभुक्मार्जारःपुनर्वसोःमेषःप्रसिद्धःपुष्यस्य आखुभुक्मार्जारोआश्लेषायाःह्युंदुरौद्वौउंदुरौ
मघापूर्वाफाल्गुन्योः ॥२॥ गौरुत्तराफाल्गुन्याः कालीमहिषीहस्तस्य पशुभुक्व्याघ्रः चित्रायाःमहिषीस्वात्याःपशुद्विट्व्याघ्रःविशाखायाःद्वौमृगौ
अनुराधाज्येष्ठयोःश्वामूलस्यकपिर्वानरःपूर्वाषाढायाःद्वैबभ्रूउत्तराषाढाभिजितौ बभ्रूनकुलौ कपिर्वानरःश्रवणस्य सिंहोधनिष्ठायाःवाजीअश्वः
शततारकायाःहरिःसिंहः पूर्वाभाद्रपदायाःगौः उत्तराभाद्रपदायाःनागोहस्तीरेवत्याःइतियोनिमभिधाययोनिवैरमाह सिंहश्वइभश्वासिंहेभंसिंहग

गणमहिपाश्वं आतुखनकमार्जारोंदुरुं श्वेणश्वानमृगो कीशाविधानरमेष गोव्याघ्रं बभ्रुफणिनकुलसर्प इतिवैरं भीरुस्वरयो वधुस्वरयोः प्रेष्येशयो प्रेष्य सेवक ईश स्वामी एतयोर्भयपजेत्वर्जयेत् ॥ ३ ॥ अथग्रहवैरावैरं विषयस्तावद्राशिनाथानाह क्रियाम्मेषाद्रानांराशीनांईशा मेशा एतेक्र मेणाशु मंमंगलोमेषस्य शुशुक्रःवृषभस्येत्याविस्पष्टम् रवे सूर्यस्यईज्यकुजेंदवोमित्राणि ईज्यःगुरु कुजो भौम इंदुश्चंद्रः एतेरवेर्मित्राणिसुन्द

सिंहेभंमहिपाश्वमोतुखनकश्वैणंचकीशाविगोव्याघ्रवभ्रुफणीतिभीरुवरयो प्रेष्येशयोश्चत्यजेत् ॥ ३ ॥ मे शामंशुबुचरवृशुमगुशाःशोगु क्रियात्स्यूरवेर्मित्राणीज्यकुजेंदव शनिसितौशत्रूविधोर्नोरिपु ॥ मित्रेसूर्यबु धौकुजस्यविदरि सूर्येंदुजीवाहितास्त्स्यार्कास्फुजितौहितौविधुररि सुरे सितज्ञावरी ॥ ४ ॥ मित्राण्यर्ककु जेंदवोपश्चगुजस्यारीरविंदूहितौमदज्ञौचशने कुजेंदुरवयोनेष्टा सितज्ञौहितौ ॥

स्तु शनिसितौशत्रू शनि प्रसिद्धः सितःशुक्र एतौशत्रूवैरिणौ अर्थादन्येउदासीनाः विधोर्नोरिपु विधोश्चंद्रस्यरिपुर्नास्ति सूर्यबुधौमित्रे अन्येसर्वे उदासीनाः कुजस्यभौमस्यवित्बुध अरिः सूर्येंदुजीवाःहिता मित्राणि अथोसमोज्ञस्यबुधस्य अर्कास्फुजितौरविशुक्रौहितौमित्रे विधुश्चंद्रःअ रि वैरी अन्येसमाः सुरेःगुरोःसितज्ञौशुक्रबुधौअरीवैरिणौ ॥ ५ ॥ अर्ककुजेंदवःरविभौमचंद्राःमित्राणिअन्येसमाः मृगोजातःमृगुज तस्यभृ

गुजस्यशुक्रस्यरवींदूसूर्यचंद्रौशत्रूमंदज्ञौशानिबुधौहितौमित्रे अन्येसमाः शनेःकुजेंदुरवयःअरयः सितज्ञौमित्रे अन्येसमा॰ अथगणमाह पूर्वास्ति
स्रः आर्दाप्रसिद्धा अंतकोभरणी कःरोहिणी उत्तरास्तिस्रः एतन्नक्षत्रनवकंनरीभवति नृगणमित्यर्थ॰ अर्कोहस्तः अत्यरेवती अदितिःपुनर्वसु॰ इ
ज्यःपुष्यः अनिलःस्वाती इंदुर्मृग॰श्रुतिःश्रवणः आश्विनीप्रसिद्धा मैत्रअनुराधा एतन्नक्षत्रनवकसुरेदेवेभवति देवगणमित्यर्थः अन्यत्कृत्तिका

पूर्वाद्रींतककोत्तरंनरिसुरेकांत्यादितीज्यानिलेंदुश्रुत्याश्विनिमित्रमन्यदसुरेदैत्यैर्नृणांस्यान्मृतिः॥५
स्याद्देवासुरयोःकलिर्नृसुरयोर्मध्यंस्वयोःसौहृदंनैःस्व्यंद्विव्ययकेषडष्टसुविपद्वैपुत्र्यमर्थांकके ॥ शे
षेर्थाविविधाविभैकचरणेभिन्नर्क्षराश्यैककंभिन्नाख्यैकभमेतयोर्गणखगौगाडीन्दूरंचन ॥ ६ ॥

आश्लेषा मघा चित्रा विशाखा ज्येष्ठा मूल धनिष्ठा शततारका एतन्नक्षत्रनवकं असुरेभवति रक्षोगणमित्यर्थः दैत्यैर्नृणांमृतिर्भवति ॥५॥ देवासुरयो
र्देवदैत्ययोःकलिः स्यात् नृसुरयोर्नृदेवयोर्मध्यंस्यात स्वयोर्मेलनेसौहृदंस्यात् अथकूटमाह द्विव्ययकेद्विद्वादशेनैःस्व्यानि॰स्वस्यभावोनैःस्व्यंनि
र्धनत्वस्यात् षडष्टसु विपत्मरणस्यात् वैपुत्र्यमर्थांकके अर्थांककेपंचमेनवमेवैपुत्र्यंअनपत्यत्वस्यात् शेषेउर्वरितेतृतीयैकादशेचतुर्थदशमेउभ
यसप्तमे एकर्क्षेविविधार्थाःधनपुत्रपश्वादयःस्युः कथभूतेशेषे विभैकचरणे विगतंभैकचरणंनक्षत्रैकचरणयस्मात् तथातस्मिन्नक्षत्रैकचरणेकूटे अ

ग्रहफलं भूयते ॥ एकराशोशुभोद्वाद्वएकमाशोमृतीभयइति एकभक्षस्यचत्वारोमेदाः एकराशिर्भिन्नर्क्षएकर्क्षाभिन्नराशिः एकराशिनक्षत्रभिन्नचरणम् एकराशिनक्षत्रचरणमेतिचत्वारोमेदाः समएकराशिनक्षत्रचरणंनिंदितम् विभिन्नचरणइति अथशुभकूटेयभिन्नर्क्षराश्येकराश्येकमथ भिन्नाभ्रैकमभित्यभमेवइसमाग पत्रभिन्नाभ्येकमप्येतयोगणस्वगोनाडीनदूरयन अभेकिमपिनावलोक्यम् शुभमित्यर्थं नृपुरमर्घप्रमाणम् चिंतयेत् तत्रगणादितो तंभवति एकार्क्षभिन्नराशिकम् अपरंएकराशिनक्षत्रभिन्नचरणंतस्मात् एकराशिनक्षत्रचरणस्यैकाभिपुमेदेपुगणाविकनचिंतयेत्

षट्काष्टेसमभचयषष्ठसहितचेच्छोभनस्यात्समभांद्विर्द्वादशकेद्वितीयसहितश्रेष्ठास्त्रियाशुग्यरि ॥

दंपत्योर्नेसत्यपिशुभंस्यादित्यर्थः उक्तंचबृहस्पतिना॥एकराशौपृथक्धिष्ण्येपृथग्राशौतथैकभे॥गणनाडीनदूरचग्रहवैरंनचिंतयेत्॥ कालनिर्णये ॥ दंपत्यो रेकनक्षत्रभिन्नपादेशुभावहम् ॥ दंपत्योरेकपादेतुवर्षांतेमरणध्रुवमिति ॥ १ ॥ अथभासंपादृष्टकंद्विर्द्वादशंचाह षट्काष्टेसति समभ कर्ककन्या दिचेयदिषष्ठसहितंस्यात्तदाशोभनंस्यात् भार्यास्यादित्यर्थः तथथा एषसमंभतस्मात्सकाशात् पष्ठेनतुलाधारेणसहितयदिभवतितदाभास रपादित्यर्थः तत्स्थाभिनोमिष्यमाणात् समभं अष्टमेनसमनभावात् एवमेवग्रासामासविलोकयेत् अथमासंद्विर्द्वादशंचाह द्विर्द्वादशकेसमभंमिति पसहितपदाभवतितदाश्रेष्ठशोभनंस्यात् विपरीतमसत् अथसिंहविरोधमाह विषपुष्परिरिति विषमोधिसिंहःस्त्रिपाकन्यपापुरुपुकःश्रेष्ठः

अथनाडीमाह मूलेति अत्रश्लोकेतृतीयातौस्त्रिभिःपदैःतिस्रोनाड्यःसूचिताःमूलंप्रसिद्धम् इंद्रोज्येष्ठा अर्कभमूहस्तः पाशीशततारका
अजैकचरणपूर्वाभाद्रपदा आदित्यपुनर्वसुः अर्यमाउत्तराफाल्गुनी ईशआर्द्रा आश्विभअश्विनी एभिर्नवनक्षत्रैरेकनाडीभवति या
म्यभरणी इदुर्मृगः इज्जभपुष्यः मित्रअनुराधा भाग्यभंपूर्वाफाल्गुनी वसुभंधनिष्ठा स्वाष्ट्रचित्रा अंबुपूर्वाषाढा अहिर्बुध्न्यउत्तराभाद्रपदा एभि
र्नवनक्षत्रैरेकनाडीभवति अन्यैरुर्वरितैर्नक्षत्रैरेकनाडी एवंतिस्रोनाड्योभवति इहविवाहविषयेयदाएकनाडीनवकेहिभेवधूवरयोर्भनक्षत्रेचे

मूलेंद्रार्कभपाशयजैकचरणादित्यार्यमेशाश्विभैर्याम्येंद्वीज्यभमित्रभाग्यवसुभत्वाष्ट्रांब्वहिर्बुध्न्यभैः ७
अन्यैर्नाड्यइहैकनाडिनवकेस्यात्तांहिभेचेन्मृतिर्गोदादक्षिणतःक्वचिन्नृपमुखेपार्श्वैकनाडीहिता ॥

त्स्यात्तांतदाम्रातिर्मरणस्यात् अथगौतम्यादिदक्षिणेदेशेक्षात्रियादीनाचअन्यवध्वाअलाभेगतिमाह गोदादक्षिणतः गोदागौतमीतस्याःद
क्षिणतःदक्षिणेदेशेसर्ववर्णेनृपमुखेक्षात्रियादौसर्वदेशस्थेकाचित् अन्यकन्यायाःअलाभेसतिपार्श्वैकनाडीहिताशुभास्यान्नमध्यनाडी उक्तंचरत्न
कोशे ॥ अग्रनाडीव्यधेभर्तामध्यनाडीव्यधेद्वय ॥ पृष्ठनाडीव्यधेकन्याम्रियतेनात्रसंशयः ॥ समासन्नेव्यधेशीघ्रदूरव्यधेचिरेणतु ॥ व्यधांतरभमानेन
वर्षेदुष्टप्रजायतइतिब्राह्मणविषयं ॥ जठरेनिर्धनत्वंचगर्भेमरणमेवच ॥ पृष्ठेदौर्भाग्यमाप्नोतितस्मात्तांपरिवर्जयेदिति ॥ ज्योतिःप्रकाशे ॥निधनंमध्य

नाम्न्योश्चर्दपत्पार्नैवपाभयोः ॥ अथव्यवस्थातश्चैवोक्ता ॥ करग्रहेषुनाम्न्योनानिर्वेधःस्थिरव ॥ सत्सभिपादिविषयगौतमीयाम्पतस्तयोति ॥ अथ
पूर्वोक्तानांद्विद्वादशानांशुभममाह मैत्र्योति मैत्र्यायसमैत्र्या विष्पर्यत्रिर्दाषस्ता अर्थनवपचमनवम सतःशुभंस्यात षष्ठ्यादिपाङ्क्तिःपद्वाष्टकशुभस्यात् व
श्यमयोनिस्वैचरगणनाडीभिःपदष्टकशुभंस्यादित्यर्थः अथयदास्त्रीनृगणावरोऽस्त्रपगणोरक्षोगणःस्याच्चदातन्मेलनंसत्कूटमैत्र्योःसत्योःशुभंस्या

मैत्र्याद्विव्ययमर्थनंदमपिसत्पद्वाष्टकंवश्यतःपङ्क्ति स्त्रीनृगणावरोस्त्रपगण सत्कूटमैत्र्योस्तदा ॥ ८ ॥
रम स्त्रीनृपुमान्यदावशमुखे पङ्क्तिर्युतशोभनस्त्रीभान्नानिकटेनदूरमशुभंस्वेटोडुमैत्र्यो शुभम् ॥ द्य
कैंतान्त्रसुवर्णमष्टरिपुकेगोयुग्ममर्याककेरौप्यंकास्यमथैकनाडिपुजिगोस्वर्णादिदद्योह्हेत् ॥ ९ ॥

व ॥ ७ ॥ ८ ॥ अथयदातत्स्त्रीरक्षोगणाथो नृपुमाननृगणःपुरुषः स्यात् तदावशमुखेःपङ्क्तिःवश्यमयोनिस्वैचरकूटनाडीत्वेतैःपङ्क्तिर्युतस्तन्मेलनं
शुभंस्यात् अथनृदूरसापवादमाह स्त्रीभात्स्त्रीनक्षत्रात्नृनक्षत्रं यदिनिकटेसमीपेभवतितदानृदूरंस्यात् कथंभूतन्नृदूर अशुभम् अशुभफलदं
स्वनसृस्वेटानुमैत्र्यो सत्यो.शुभंस्यात् उडुमैत्रीनक्षत्रमैत्रीयोनिमैत्रीतियावत् अथसकटेतुष्टकूटादौदानमाह द्यर्केइतिद्यर्केद्विद्वादशेताम्रसुवर्णा
दिरत्नाउद्देत् मष्टरिपुकेषडष्टकेगोयुग्ममिथुनवत्साउद्देत् मर्याककेपंचमनवमेरौप्यकांस्यंचदद्यादुद्देत् अथएकनाड्यांदानमाह एकनाडी

युजिगोस्वर्णादिदत्वोद्वहेत् एकनाडीयोगेगोस्त्वर्णान्नवस्त्राणिबहूनिदत्वोद्वहेत् राजमार्तंडे ॥ षडष्टकेगोमिथुनप्रदद्यात्कांस्यसरौप्यनवपंचमेच॥
नाड्यांतुधेन्वन्नसुवर्णवस्त्रादिद्विर्दशेब्राह्मणतर्पणंच ॥ उद्वाहतत्वे ॥ ताम्रंहेमधनन्ययेरजतयुक्कांस्यंशराकेवृषगादद्याच्चषडष्टकेद्विजभुजिस्वर्णंचना
डीयुताविति ॥ १ ॥ अथगुणविचारंत्रिभिर्वृत्तैराह तत्रादौवर्णगुणविचारमाह वर्णैक्यवरोत्तमेभूरेकोगुणोज्ञेयः वर्णयोरैक्ययस्मिन्घटिते
तद्वर्णैक्यवरउत्तमोयस्मिन्तद्वरोत्तमंच उभयत्रापिएकैकोगुणोज्ञेयः अर्थाद्धीनवरेगुणाभावः उक्तंचज्योतिर्निबंधे ॥ एकोगुणःसमेवर्णेतथावर्णो

भूर्वर्णैक्यवरोत्तमेथवशभक्ष्येऽर्द्धद्वयंमित्रयोःखंवैराशनकेधरारिवशकेथोसद्वयोरग्नयः ॥

त्तमेवरे ॥ हीनवर्णेगुणःशून्यकेप्याहुःमद्वशेदलमिति अथवश्यगुणविचारमाहवशभक्ष्येअर्द्धंएकस्यार्द्धगुणः वशभक्ष्ययथामनुष्याणांजलजावशा
भक्ष्याश्च तत्रअर्द्धगुणोग्राह्यः एतत्तुद्विजादौज्ञेयं द्विजादयस्तुकदाचिच्छ्राद्धेपाठीनजातीयमत्स्यभक्षकाभवंति नसर्वेषाम् तस्माद्वधुवरजाति
विचार्ययोजनीयम् हीनजातौशून्यंयतः खंवैराशनकेइत्यस्मिन्नेवश्लोकेउक्तत्वात् एवमेवसिंहस्यसर्वेवश्याःभक्ष्याश्चभवंति तत्रमनुष्याः
वैरभक्ष्य वृश्चिकस्तुवैरी अन्येवशभक्ष्यं अथमित्रयोः परस्परंसुहृदोःद्वयंगुणद्वयज्ञेयं तत्रविचारः स्वाजातौमित्रत्वंप्रकट मनुष्याणांमेषवृषा
श्वमृगैःसहमित्रत्व तत्रहीनजातीयानांपशवोवशभक्ष्यं तत्रार्द्धगुणः अन्यत्रद्वयम् अथअरिवशकेधराएकोगुणः अरिवशकयथा मनुष्या

पारंभिक सिंहवृश्चिकयोर्नैत्यवैरम् वृश्चिकदंष्ट्र सिंहोमरणमाप्नोतीतिलोकेप्रसिद्धम् तस्मादवश्यगुणाभाव प्रथमवशमक्षणे अभ्यञ्जनादित्युक्तम् तस्मात्सुबुद्धिभिर्विचार्यवक्तव्यम् ममाप्यस्यविचारणेबुद्धिर्वस्फुरिता अभयाद्युक्ततत्सुधीभिःशोधनीयम् ननुवश्यमक्षणेकोप्यनयोर्वश्योहरेरित्येवोकमुत्पथाकथमुक्तासिंहस्यमनुष्यावैरिमवश्यमिति सत्यं तच्छ्लोकोकलक्षणसर्वसामान्यमस्ति अतएवोक्तमयकर्षो अभ्यञ्जनादिति सिंहस्तुनरगजादिप्रवापिमारमेऽप्युत्सुकः अन्येषांमारणेउदासीनः असक्षात्वात् उक्तंच ॥ वैरवश्येगुणाभावोद्वयोःसख्येगुणद्वयम् ॥ वशावैरेगुणश्चैके

मिश्रेतच्छकलत्वथातिसुहृदोर्वैदस्त्रयोमित्रयोरेकस्याधिपतौ स्वभावगुणयोर्द्वौरवमहद्वैरिणो ॥ १० ॥

कोवशामवश्यगुणार्द्धकामिति ॥ अथताराgुणविचारमाह सद्भयोःउभयत सञ्चारयोस्ततोःअभय भयोगुणः एतदुक्तंभवति भेगण्यैकदतेदत्यनेन प्रकारेणउभयतोपिचदितत्तारेभवतस्तदात्रयोगुणाइत्यर्थः मिश्रेतच्छकलमिति मिश्रेएकतःशुभातारा एकतःअशुभा एवंविधेमिश्रेसति तच्छकलैसेपोभयाणांशकलं सार्द्धैकोगुणइत्यर्थः अन्यथागुणाभावइत्यर्थोसिद्धम् उक्तंच ॥ एकतोलभ्यतेताराशुभायत्राशुभान्यत ॥ तदासार्द्धोगुणश्चैक स्ताराशुद्धोमिथस्तयः ॥ उभयोर्नशुभाताराततःशून्यंसमादिशेत् ॥ अथयोनिगुणविचारमाह अतिसुहृदोर्वैदाश्चत्वारोगुणा मिथयोस्त्रयः द्विपतोर्वैरिणोरेकः स्वभावगुणयोर्द्वौ महद्वैरिणो सशून्यगुणःस्यात् एवंपंचप्रकारेणयोनिगुणा अस्यविवेकः अष्टाविंशतिनक्षत्राणामन्यासमस्तौ

श्चतुर्दशयोनयः तत्रसिंहेभमहिषाश्वामित्यादियदुक्त तन्महद्वैरं तत्रापिमहद्वैरेमहिषाश्वं वानरमेषकं एतद्द्वयमुदासीनं स्वभावगुणं परस्परघाताभा वात् अथैकयोनिषुअतिमित्रत्वज्ञेयम् एकयोनिष्वपिगजयोः श्वानयोः मार्जारयोःव्याघ्रयोः सिंहयोः एकयोनित्वेपिनमित्रत्व परस्परकलह कारणात् एतद्युग्मपंचकस्वभावगुणम् एतद्युग्मपचकतुमहद्वैरस्थ महिषाश्ववानरमेष एतद्द्वयमित्येतद्युग्मसप्तकस्वभावगुण व्याघ्रस्तुसर्पोंदुरुन कुलेषुउदासीनः सिंहोप्येवमेवउदासीनः तथाएतौव्याघ्रसिंहौ अन्येषांवैरिणौ सर्पमार्जारयोर्वैरं श्वमेषयो.मैत्रं गोमहिष्योर्मैत्रं उदुरुसर्प

एकेशोभयमित्रयोःशरमिताअर्द्धसमारातिकेचत्वारःसममित्रकेरिपुहितेभूमिद्व्युदासेत्रयः ॥

यो:वैरं एवंशत्रुमित्रादिकंउदासीनत्वंचविचार्यउक्तवत्गुणाज्ञातव्याः औदासिन्येस्वभावगुणवत्गुणग्रहणं उदासीनानांगुणायथापिनोक्ता स्तथापिस्वभावगुणेमहिषाश्वेमेषवानरेचऔदासिन्यंदृश्यतेतस्मादेतद्द्वयंउदासीनेगुणग्रहणंकर्तव्यमित्यर्थोज्ञायते उक्तंच ॥ महावैरेचवैरं चस्वभावेचयथाक्रम ॥ मैत्रेचैवातिमैत्रेचखेंदुद्वित्रिचतुर्गुणाइति ॥ १० ॥ अथखेचरगुणविचारमाह एकःईशोयस्मिन्तदेकेशं उभयत्रमित्रंय स्मिन्तदुभयमित्रम् एकेशचउभयमित्रंचएकेशोभयमित्रे तयोःशरमिताःपंचगुणाग्राह्याः उभयत्रापिपंचपचग्राह्याइत्यर्थः अर्द्धसमारातिकेसमः उदासीनःअरातिःशत्रुः एवंयस्मिन्मेलनेतत्समारातिक तत्रअर्द्धएकस्यार्द्धगुणाःस्युः रिपुहितेअरिसुहृदिभूमिःएकः द्व्युदासेत्रयःद्वौउदासीनौ

मविरुद्धमेवोक्तम्स्त्रीणामष्टमवर्षतामिष्यति कथिनकालादूर्ध्वंकदाचिद्गलाभनिमित्तादीसमवर्षेषुद्वादशाचतुर्दशापोडशोदुभिमाह्वोअथातरेउक्तः कालनिर्णयदीपिकाविवरणेस्वयंवरार्थकालत्रयमुक्तम् अीषरिपठकायाश्चतौवर्षत्रयानसरस्वयंवरकालः ॥ अदावृकायाअपिमसौवर्षत्रयानत रस्वयंवरकालः अदावृकायाइत्येतत्सर्ववर्णसाधारणं कन्याभवातारःकालनिर्णयदीपिकायामुक्ताः ॥ पितापितामहोभ्राताभ्रातरश्चतुर्पदानहि ॥ मसौवर्षत्रयादूर्ध्वंकन्याकुर्यात्स्वयंवरमिति ॥ बौधायनोप्याह वर्षाणित्रीण्यृतुमतीकाङ्क्षेतपितृशासनं ॥ ततश्चतुर्थेवर्षेतुविंदेतसदृशंपतिमिति अथ

ज्येष्ठपूर्वजयोस्त्यजेद्धिमरुचिंज्ञेज्योनस्वेटान्वितयन्मासादिजनुर्भवंप्रथमकेगर्गेत्यजेज्ञानुजे ॥ १३ ॥

पुंसांविवाहकालमाह नृणांचीणमतानो कन्याविसर्गाणा अयुग्मेषुविषमेषु अब्देषुवर्षेषु विवाहश्शुभःस्यात् विशेषवडकवर्षेषुकर्तव्यइत्याह अत्रा समायुग्मयोः समाविषमवर्षेषु रामेवैशाखः माघमासेन्द्रःमनयोर्युग्मेयुगले रामयुग्मेवैशाखज्येष्ठौ माघयुगं माघफाल्गुनावित्यर्थः मार्गेमार्ग शीर्षेविवाहःशुभःस्यात् ज्येष्ठमासा मधुसमताःएषु ज्येष्ठज्येष्ठमासपूर्वजयोःप्रथमजातयो द्वयोस्त्यजेत् अयधिकतरेज्येष्ठेसतिनत्यजेत् द्वौ चोत्तरमाह हिमरुचिंचन्द्रं ज्ञेज्योनस्वेटान्वितंबुधगुरुरहितान्ययमयुक्तं पापग्रहयुक्तं शुक्राणा अन्यतमयुक्तंत्यजेत्अनिष्टफलप्रदत्वात् मासाद्य जनिसंभवमितिस्यान्यप्रकरणोक्तंपचतस्यविशेषनिर्णयमाह यन्मासादिवितिस्पष्टार्थम् नारदःजनजन्ममासेनक्षत्रेनजन्मदिवसेपिवा ॥ आद्यगर्भेसु

तस्यापिदुहितुर्वांकग्रहइति ॥ १३ ॥ अथविवाहनक्षत्राणिसवेधान्याह मूलांत्यार्कोति मूलंप्रसिद्धं अंत्यरेवति अर्कोहस्तःमघाप्रसिद्धा स्थिरा णिरोहिण्युत्तरात्रयंइंदुर्मृगः अनिलस्वाती एभिःसहितंमैत्रअनुराधा विवाहेशुभंशुभफलदम् अथएतेषूक्तेषुनियमाह पापत्यक्तंअसत् अनिंदु भुक् चंद्र भुक्तंनशुभम् एतदुक्तंभवति पापग्रहत्यक्तनक्षत्रचंद्रभुक्तिराहितंनशुभंस्यात् खलयुक्तपापग्रहयुक्तभोग्यंविद्धंनशुभंस्यात् अथवेधमाह

मूलांत्यार्कमघास्थिरेंद्वनिलयुङ्मैत्रंविवाहेशुभंपापत्यक्तमनिंदुभुक्खलयुतंभोग्यंचविद्धंनभम् ॥
विश्वेंद्वोर्यममित्रयोर्द्विकभयोःपैत्र्यर्क्षहर्योर्मिथोंत्यार्यम्णोःपुनरस्त्रपोर्वरुणभस्वात्योरुभाहस्तयोः
॥ १४ ॥ वेधोयंकरपीडनेनिगदितोनान्येषुतेषुस्मृतोवेधःसप्तशलाककेशिवदिशःकाशानवाद्यैर्युते ॥

विश्वेंद्वोः उत्तराषाढाभिजितोः यममित्रयोः भरण्यनुराधयोः द्विकभयोः कस्यभेकभेद्वेचतेकभेचद्विकभेरोहिण्यभिजितौतयोः पैत्र्यर्क्षहर्योः मघाश्रवणयोः मिथः परस्परं अत्यार्यम्णोःरेवत्युत्तराफाल्गुन्योः पुनरस्रपोःपुनर्वसुमूलयोः वरुणभस्वात्योः शततारकास्वात्योःउभाहस्तयोःउत्तराभाद्रपदाहस्तयोः मिथःपरस्परंवेधःस्यातइत्युत्तरश्लोकेनान्वयः॥ १४॥ अथकर्मविशेषेणवेधानिर्णयमाह वेधोयमिति अयंवेधःकरपीडनेविवाहेपूर्वमुनिभिर्निगदितः नान्येषुअन्येषुशुभकर्मसुअयंवेधोनोक्तइत्यर्थः तेषुविवाहान्यकर्मसुसप्तशलाककेस्मृतः किंभूतेसप्तशलाककेचक्रे शिवदिशःईशा

न्या सकाशात् काशीनवापेपुते स्यानुवैधवापस्योतिकावांनवेलत्तिकासाआपायेषोतानितेयुते वैवान्यादिप्रदक्षिणैकचिकादिनक्षयुकइत्य
र्थ विषाइत्तेसर्वकर्मसुसप्तशलाकाचक्रेवेधोऽवलोकनीयइति अथपादवेधमाह वेधोंत्यादिमयोरिति अंत्यादिमयोः चतुर्थप्रथमयो द्विकत्रिमि
तयो द्वितीयतृतीययोः अंघ्र्योश्चरणयोः मिथःपरस्परंवेधःस्यात् अथास्यनिर्णयमाह सत्खगैःशुभग्रहैःवेनक्षत्रेविद्धेसतितच्चरणंत्यजेत् खलखगैः

वेधोंऽत्यादिमयोर्द्विकत्रिमितयोरंघ्र्योर्मिथ सद्ग्रहैर्विद्धेभेचरणंत्यजेत्खलखगै सर्वंत्विहांघ्रिंक्वचित्

॥ १५ ॥ लग्नेशोग्नवगेथवाशशिनिसदृष्टेशुभेवांगगेहोरायांचशुभस्यवाऽव्ययभयनास्तीतिपूर्वेजगुः ॥

भौमात्र्याकृतिपट्जिनाष्टनखभहंत्यग्रतोलत्तयासेटोकोर्केमितशशिमुनिमितंपूर्णोनसम्माळवे १६

पापग्रहैःविद्धेसतिसर्वनक्षत्रंत्यजेदित्यर्थः इहास्मिन् पापविद्धेक्वचिदप्यमुहूर्तालाभेसतिअंघ्रिंचरणंविद्धंत्यजेदित्यर्थः उक्तंचमाहव्येन ॥ विद्धे५सौ
म्यग्रहैर्विद्धपादमात्रंपरित्यजेत्॥ क्रूरैस्तुसकलंत्याज्यमितिवेधविनिश्चयइति ॥वेधनाथः वेधमाद्यंतयोरंघ्र्योरन्योन्यंद्वितृतीययोः॥ क्रूरैरपित्य
जेत्पादंकेचिदूचुर्महर्षयइति ॥१५॥अथवेधभंगमाह लग्नेशइति लग्नस्वामिनिभवगेएकादशगेसतिवेधस्यदोषोनास्तीतिप्रथमोभंगः अथवाशशिनिस
दृष्टेसतिद्वितीयोभंगः चाइत्यथवा शुभशुभग्रहेचंद्रवर्जितेअंगेसतितृतीयोभंगः शुभस्यहोरायांसतिचतुर्थोभंगः एषामन्यतमेसतिव्यधोनास्तीतिपू

वेंमनुयोजगुःआहुःतथाचवसिष्ठः॥लग्नेशुभेसौम्ययुतेक्षितेबालग्नादिनाथोभवगस्तथावा ॥ कालाख्यहोराचतथाशुभस्यभवेद्धिदोषस्यतथाविभगइ
ति उद्दाहतत्वेपि ॥सद्युक्दक्तनुगेशुभेन्यधमयनोवायगेलग्नपेहोरायांचशुभस्यवाशशिनिसद्दृष्टेऽपिचार्यैरुडोःइति॥अथलत्तामाह भौमादिति भौमा
त्सकाशात्खेटोग्रहोराह्नंःक्रमात्त्याकृत्यादिभंनक्षत्रअग्रतोलत्तयाहंति भौमस्तृतीयं बुधः आकृतिर्द्वाविंशतिमितं गुरुःषष्ठं शुक्रःजिनमितचतु
विंशं शनिरष्टमं राहुर्नखमितंविंशंलत्तयाहति अर्कःसूर्यःअर्कमितंद्वादशं शशीपूर्णचंद्रमाःमुनिमितंसप्तमं अग्रतोलत्तयाहंति तद्हतंनक्षत्रंमाल

षण्मासंग्रहणोडुचंद्रतनुगंविद्धर्क्षजन्मर्क्षकेत्याज्येजन्मभलग्नकेतनुगतेसूर्यान्मनूडुत्यजेत् ॥

वेमालवदेशेनसत्नशुभंस्यात उक्तंच ॥ लत्तामालवकेदेशेपातंकौशलकेतथा ॥ एकार्गलंतुकाश्मीरेवेधंसर्वत्रवर्जयेत् ॥१६॥ अथदोषांतराण्याह
षण्मासमिति षण्मासंषण्मासपर्यंतं ग्रहणोडुग्रहणनक्षत्रं चंद्रतनुगं चंद्रगतंलग्नगतंचत्याज्यम् चंद्रगतामिति यस्मिन्दिनेचंद्रमसायुक्तंभवति त
च्चंद्रगतंदिननक्षत्रमितियावत् तनुगंयथा अश्विन्याग्रहणेजातेतत्र्यंशत्रयोदशभागांतमेषलग्नेसतिअश्विनीलग्नस्थास्यात् एवंभरण्याद्यपि ग्रह
णोडुइत्यनेनैवअन्यान्यपिउडूनिदुष्टानित्याज्यानि विद्धर्क्षविद्धनक्षत्रंजन्मनक्षत्रएतेउभेतनुगेत्याज्ये भचलग्नचभलग्नंजन्मानिभलग्नेजन्मभलग्ने
तएवजन्मभलग्नके जन्मराशिजन्मलग्नेतनुगेत्याज्ये लग्नांतर्गतनक्षत्रज्ञानायस्वकल्पितसूत्रं ॥ नवमतनुवेदांशसैकस्यात्तारकंतनौ ॥ अर्कनक्षत्रा

स्पर्शनसभाव मनुड चतुर्दशानसमस्यजेत् अथसूर्यादीनांराशिसंक्रमणेत्याज्यघटिकाआह त्याज्याइति रवीचंद्रकुजसौम्यगुरुशुक्रमंदानांसंक्र मणेरदद्यकरकृनाड्यस्त्याज्याः तद्यथा रविसंक्रमणेरदनाड्योद्वात्रिंशद्घटिकावर्ज्याः संक्रमणकालात्पूर्वतःषोडशघटिका परतःषोडशघ टिका एवंद्वात्रिंशद्घटिकास्त्याज्याइत्यर्थ तथाच चंद्रसंक्रमणेद्वेनाड्यौ भौमसंक्रमणेनवघटिका बुधसंक्रमणेद्विघटिकेत्याज्ये गुरोःसंक्रम णेअष्ट्यशी८४चतुरशीतिघटिका शुक्रस्यपद्घटिका शनेःसंक्रमणेत्वतियथः११० पंचाशदधिकशतघटिकाः त्याज्याइत्यर्थः अथवा

दतद्यकदशोर्कतोयुगगजास्तकास्वयार्णेदवोनाडी संक्रमणेत्यजेद्विविधदांप्रायोरवेर्दूषिता ॥ १७ ॥
षट्पष्टिर्ऋतुसंधितस्तिथिभयुक्सघौद्विनाड्योग्रहात्तत्पादेर्दिवसांस्त्रिवेदशाद्भिभान्प्रागर्वितान्सत्यजेत्

मुख्येनसर्वापेसमारवेःसंक्रमणनाड्योबहुभिराचार्यैर्दूषिताइत्यर्थ ॥ १८ ॥ अथसंधिदोषमाह षष्टिति ऋतुसंधिव वसंतादिऋतुप्रवृत्तेःषट्पष्टि षष्ठ्यधिकाषष्टि ६६ घटीनांषट्पष्टिस्त्याज्येत्यर्थ ऋतुमणितिलक्षणरत्नमालायाम् ॥ मृगादिराशिद्वयभानुभोगात्षडृतवःस्युःशिशिरोवसंतः ग्रीष्मश्चवर्षाचशरच्चतद्वद्धेमंतनामाकथितोभषष्ठ इति तिथिभयुक्सघौतिथिनक्षत्रयोगानांसंधौद्विनाड्यौघटिकेत्याज्ये अथपूर्वमुक्तं ग्रहजनिभाच्चोग्रसूतकमिति तद्ग्रहणसूतकलक्षणमाह ग्रहादिति ग्रहात्ग्रहणतःसकाशात्उपरितत्पादैस्त्रिभिःग्रहपादैःत्रिवेदषड्भिः

२।४।६।८।दिवसान्त्यजेत् एतदुक्तंभवति पादैकमात्रग्रहणेत्रीन्दिवसान्त्यजेत् अर्धग्रहणेचतुरोदिवसान्त्यजेत् त्रिपादग्रहणेषट्दिवसान्त्यजेत्
सर्वग्रहणेअष्टदिवसान्त्यजेत् प्राग्ग्रहणात् प्राक्प्रथमःअर्द्धितान्त्रिवेदादीन्वसान्त्यजेत् एतदुक्तंभवति पादग्रहणेत्रयाणामर्द्धं तद्यथापादग्र
हणेग्रहणात्पूर्वसार्द्धैकादिवसं १० नवतिघटिकास्त्याज्याः अर्द्धग्रहणेचतुर्णामर्द्धम् द्वौदिवसौ पादत्रयग्रहणेषण्णामर्द्धंत्रीन्दिवसान्सर्वग्रहणेअष्टा
नामर्द्धंचतुरोदिवसान्ग्रहणात्पूर्वंत्यजेत् " उपरागोग्रहोराहुग्रस्तेत्विंदौचपूष्णिचेत्यमरः " शार्ङ्गीयविवाहपटले ॥ सर्वग्रासेदिनान्यष्टौशुभकार्येषुव

उत्पातेत्र्यहमुद्गमंचाशिखिनोराकाष्टमीप्राग्दलेविट्प्रांत्येकृतरुद्रयोरबहुलेकृष्णेनिरेकेष्विह ॥ १८ ॥

र्जयेत्॥त्रिभागोनेषट्दिवसानर्द्धग्रासेचतुर्दिनं ॥ चतुर्थांशेत्रिरात्रंतुग्रहणेचंद्रसूर्ययोरिति अत्राप्यंतरालेतुपातोज्ञेयःतयाचार्ष्टिषेणः ॥ ग्रहणात्त्रिदि
नंपूर्वपरतोदिनसप्तकमितिसर्वग्रहणविषयं ज्योतिःप्रकाशेपि ॥ खग्रासेसर्वपादोनखंडांघ्र्यल्पेतुवासराः ॥ गजाब्धेष्वाब्धिरामाब्जानेष्टाःस्युःप्राग्द
लेगृहइति॥ अथोत्पातेवर्ज्यकालमाह उत्पातेत्र्यहमिति उत्पातेभूकंपनिर्घातमहोल्कानिपातादिके अत्र्यहंअद्रिमितानाअन्हांसमाहरःअत्र्यह
सप्ताहमित्यर्थः उत्पातेजातेसतिसप्ताहंशुभकर्मणित्यजेदित्यर्थः दोषांतरमाह उद्गमंचाशिखिनः शिखिनःकेतोःउद्गमंउदयंत्यजेत् यावत्केतूदय
स्तावन्मंगलंनकुर्यादित्यर्थः तथाचार्ष्टिषेणः॥ परसप्ताहमुत्पातेत्यस्केतूदयेशुभमिति ॥ भद्राकालमाह राकाष्टमीप्राग्दलेविट्स्यात् राकापौर्णि

मा अष्टमीशसिद्य अनयोस्तिथ्यो पादलेपूर्वार्द्धे विद्विष्टिःस्यात् एवत्र्यो प्रांत्येकर्म चसूर्याँत्रएकादशीअनयोःप्रांत्येविद्स्यात् एतस्त्राष
गुह्य अवद्युलेशुक्लपक्षेस्यात् कृष्णेनिरेकेष्विह उक्तेपुविधिपुनिरेकेपुएकराहितेपुकृष्णेकृष्णपक्षाविद्स्यात् भत्रापवादःशार्ङ्गीयविवाहपद
लेदूषितोतःकास्मान्नोक्ता ॥ १८ ॥ अथगंडांतलक्षणमाह सार्पेंद्रातिभमोति सार्पआश्लेषा इंद्रोजेष्ठा अतिभमरेवती एषामंतःतस्मात्काला
त्प्राक्परपूर्वापरतःअब्धिघटिकगंडांतिकंस्यात् अभ्यथतस्त्रोघटिकापास्मिघित्वाब्धिघटिक चतुर्घटिकमित्यर्थः एतदुक्तंभवति उक्तनक्षत्रात्

सार्पेंद्रातिभभाततोऽब्धिघटिकपूर्णाततोव्ध्यर्द्धककीटात्यालिविरामत कुघटिकगंडातमूर्ध्वाधरम् ॥
सार्वैशूल्यहगात्यययोगाविरतोभतत्रचंडायुधदुर्योगेदिनभाचसाभिजिदयुग्भेकेस्त्रदेकार्गल ॥१९॥

त्पूर्वतोघटिकाद्वयंपरतोघटिकाद्वयं एवंघटिकाचतुष्टयंनक्षत्रगंडांतं अथतिथिगंडांतमाह पूर्णाततोब्ध्यर्द्धकम् पूर्णापंचमीदशमीपूर्णिमातासां
अंततःभब्ध्यर्द्धक द्विघटिकंगंडांतपूर्वापरत स्यात् अथलग्नगंडांतमाह कीटात्यालीविरामतःकुघटिक कीटाःकर्कटकाःअंत्योमीनःआलिवृश्चि
कःएषांविरामोअवसानंतस्मात्कुघटिक प्रागर्द्धघटिकापरतोर्द्धघटिका एवमेकघटिकलग्नगंडांतस्यात् अथचंडायुधमाह सार्वैशूवि सासाध्ययो
गःवैधृतिः शूलःशूलः व्यतीपातः हहर्षण गगंडः एतदाख्ययोगानांविरतिरवसानंतभयम्नक्षत्रंतस्मात्चंडायुधस्यात् चंडंमचंडमहत् एवाविधमा

युधंस्यात् तस्मात्तन्नक्षत्रंवर्ज्यमित्यर्थः अथैकार्गलमाह दुर्योगेदिनभादिति विष्कंभातिगंडशूलगंडव्याघातवज्रव्यतीपातपरिघवैधृतयो नवदुर्योगाः एषामन्यतमेसतिदिनभाद्दिननक्षत्रात्साभिजिदयुग्मेअभिजितासहअयुग्मेविषमनक्षत्रेयदार्कः सूर्योभवतितदाएकार्गलः स्यात् एकाअर्गलाशुभावरोधनीयस्मिन्नित्येकार्गलः शुभफलावरोधकइत्यर्थः ॥ १९ ॥ अथवारदोषमाह सूर्यात्सकाशात्वारेपुक्रमेणानिगमादिकं यामदलयामार्द्धमुझ्झतित्यजाति मुनयइतिशेषः निगममितंरवौ सप्तमितंसोमे अश्विनौद्वौतान्मितभौमे इषुमितबुधे नागाष्टौतान्मितगुरौ त्रिमितं

सूर्याद्यामदलंदिवैवनिगमद्व्यश्वीषुनागात्रिषट्संख्याकंकुलिकंदिवेंद्रविदिङ्नागर्तुवेदाद्विकम् ॥ व्येकंत
न्निशिषोडशांशमपरेतिथ्यंशमुझ्झंतितैःकालंकंटकमैनिघंटममरेज्यज्ञास्फुजिद्व्यःक्रमात् ॥ २० ॥

शुक्रे षट्मितंशनौ एतद्यामदलंदिवैवउज्झतिनरात्रौ अथकुलिकादीनाह इनादौसूर्यादौवारेदिवाइंद्रादिकंषोडशांशंदिनमानस्यशोडशांशोग्राह्यः तेनगण्यास्तेषोडशांशाग्राह्याइत्यर्थः तकुलिकमुझ्झति अपरेतिथ्यंशंपंचदशांशंकुलिकमुझ्झति तन्निशितद्रात्रौचव्येकं एकरहितचन्द्रादिकंषोडशांशंपंचदशांशमुझ्झति तद्यथा रवौदिवाइंद्रमितंचतुर्दश तद्रात्रौत्रयोदशं सोमेदिवाद्वादशं तद्रात्रौएकादशमित्यादि अथतैरेवइंद्रादिभिर्मुहूर्तैः अमरेज्यज्ञास्फुजिद्व्यःसकाशात्क्रमात्कालंकटकंऐनिघंटं इनस्यापत्यंपुमानैनिःयमःतस्यघंटोयमघंटइत्यर्थ.तमुझ्झति एतदुक्तंभवति अमरे

ज्योगुरुस्तस्मात्सकाशात्तेरेयद्व्रादिभिर्मुहूर्तैःकालमुज्झति ज्ञातपुषात्तेरेयैर्व्रादिभिःकटकंआस्फुजिच्छुक्र तस्मात्सकाशात्तेरेवैर्व्रादिभिर्मुहूर्तैः रैनिघटपमघटकमुज्झति ॥ २० ॥ अथदुर्मुहूर्तानाह शुक्रेंद्वीज्येति शुक्रःप्रसिद्धः इंदुश्चंद्रः ईज्योगुरुः यम शनिःएपुक्रमेणगोकरविभूतुल्यामुहूर्तादिवादुष्टाःस्युर्दुर्मुहूर्ताइत्यर्थः कुजनिशिअगःसप्तमोमुहूर्तोदुर्मुहूर्तः ग्रंथांतरे अथमृणोर्केतुहिनकिरणेराक्षसब्राह्मसज्ञावित्यादि षड्वोदुर्मुहूर्ताउक्ताः अत्रस्वल्पाउक्तास्तेपांपरिहारमाह मइतरेदुर्मुहूर्तायथांतरेपाठितास्तेसर्वेअर्द्धयामादेपुसंति अतोत्रमयानोक्ता यतअर्द्ध

शुक्रेंद्वीज्यथयमेषुगोकरविभूतल्यामुहूर्तादिवादुष्टाःस्युः कुजनिश्यगोयइतरेसत्यर्द्धयामादिषु ॥ प्रेक्ष्य संप्रतिदृद्वितुर्यचरणेब्रह्माद्वितीयेऽपम सूर्यापामनुविश्वपाशियमलैंद्वह्यर्कभैर्मुत्युदा ॥ २१ ॥

यामादीनांत्यागेतेपित्यक्ता स्युः किंग्रंथविस्तरेणेतिभावः एतत्तुसुज्ञातास्याति यथारवौचतुर्दशोमुहूर्तोदुर्मुहूर्तः कुलिकोपिचतुर्दशोमुहूर्तः तयोरेकत्रसद्भावइत्यन्योपिविचारगम्याः नन्वेवंचेत्तर्हिपूर्वग्रंथेपठितमेवतेस्त्वनाधिकाधिकदोपविषयत्वोक्तमितिनदोष अथपातसंभवकालमाहप्रेक्ष्येति सप्रतिसांप्रत दृद्वितुर्यचरणेदृद्वियोगस्यचतुर्थचरणे तथाब्रह्मादितियेब्रह्मयोगस्याद्वितीयचरणे अपम क्रांतिःपातोविलोक्यः प्रमासिद्धातापुक्तप्रकारेणविलोक्यइत्यर्थः अथमृत्युंसर्वत्रवर्जयेदित्युक्तत्वान्मृत्युयोगमाह सूर्यापाइति सूर्यापा अर्कादयःक्रमेणान्यादिभिर्नक्षत्रैः सह

यमलैअश्विनी इंदुर्मृगः अहिराश्लेषा अर्कभंहस्तः एतदुक्तंभवति अर्कःअनुराध
मृत्युदाःस्युःअनुअनुराधा विश्वेउत्तराषाढा पाशीशततारका यमलैअश्विनी इंदुर्मृगः अहिराश्लेषा शनिर्हस्तेनसहितोमृत्युदःस्यादित्यर्थः॥२१
यासहयुक्तोमृत्युदःसोमउत्तराषाढया भौमःशततारकया बुधःअश्विन्या गुरुर्मृगेण शुक्रःआश्लेषया

पंचाश५०जिन२४खाग्नय ३०श्वखकृता४०आखंडला१४मूर्च्छना२१त्रिंश३०द्विंश२०रदाः३२खराम
३०नख२०धृत्ये१८काश्विनौ२१विंशतिः२० ॥ शक्रं१४द्रौ१४दश१०वासवा१४रसशराः५६सिद्धा२४न
खा२०शा१०दिशो१०धृत्य१८ष्टी१६जिन२४खाग्नयो३०श्वितइमाभ्योऽग्रेऽब्धिनाड्योविषम् ॥ २२ ॥
नक्षत्रस्यगतैष्ययोगगुणितःस्वस्वध्रुवःषष्टिहृत्स्पष्टःस्यादतऊर्ध्वमब्धिघटिकाःस्पष्टाःस्युरेवंकृताः ॥

अथविषघटिकाआह पंचाशादिति अश्वितःसकाशात्नक्षत्रेषुइमाभ्यः पंचाशज्जिनेत्यादिभ्योघटिकाभ्योअग्रेपरतोऽब्धिनाड्यश्चतुर्नाड्यो
विषंस्यात् एतदुक्तंभवति अश्विन्याःपंचाशत्घटिकाभ्योनंतरंचतुर्नाड्योविष एवमन्यत् अत्राकन्यासएवव्याख्यानं ॥ २२ ॥ अ
थैषाध्रुवकानांस्पष्टीकरणमाह नक्षत्रस्येति नक्षत्रस्यगतैष्ययोगेनगुणितःस्वस्वध्रुवःषष्टिहृत्स्पष्टःस्यात् अतऊर्ध्वंस्पष्टध्रुवानंतरं अब्धिघ

टिकाभतुनाप्योविरस्पात् एमदुक्तप्रकारेणकृता सत्य स्पष्टा स्पु एतदुक्तंभवति ध्रुवकचतुनाप्योपिनक्षत्रगतीप्यपोगगुणिता कायाः पश्चिद्द मा कायामा स्पष्टा स्पु स्पष्टानंतरंचतुर्नाप्योविषास्पात्तेषा अथविषघटीनामपवादमाह चंद्रइति चंद्र सौम्यभग शुभग्रहराशिग सन्विष मपंहंति अथवा शुभमुन्दृष्टःशुभभासीमुन्दृष्टतेनदृष्ट सन्विषमपहंति अथवा स्वांशगःस्वनवांशेवर्तमानःसन्विषमपहंति वाशब्दस्यथवा कोणगतोभमुनगोपिचंद्रोविषमपहंति कोणेपचमनवमे अस्तर्भसप्तमं अभ्रदशमं सुखंचतुर्थं एतत्स्थानगोपिचंद्रोविषमपहंतीत्यर्थः अथा

चंद्र सौम्यभगोथवाशुभसुहृद्दृष्टोथवास्वांशग कोणा५।९स्ता७भ्र१०सुखे४गुवाविषमपहंतीहसार्गेऽगप
॥ २३ ॥लग्नेचंद्रखलारिपोंशशिसितौसर्वेद्युनेस्वेबुधोन्तोंत्येगु सुखगोष्टमा कुजशुभा शुक्रस्तृतीय शुचे॥

रिमंकोणादिस्थानेसांगेलग्नेयतमानोंगपोलग्नपोविषमपहंतीत्यर्थः पृथपृथग्भंगा सति ननुसप्तम स्वेटोविवाहेनिंदितः कथमत्रचंद्रोगृहीतः सत्य मिदवास्यंतवकमसाधारणंतस्मान्निदितस्थानवअपिमान्यअाह तथाचबृहस्पतिः ॥ चंद्रोविषघटीदोषंहंतिकेंद्रत्रिकोणग ॥ लग्नाधिनाशुभे दृष्टेवाल्पप्रपेतपा ॥ फलप्रदीपे विषनाडघुत्पितदोषहंतिसौम्यर्क्षगःशशी ॥ मित्रदृष्टोपवास्वीयवर्गस्योलग्नपोपिच ॥ २३ ॥ अथविवाहेल ग्नस्थानिग्रहानाह लग्नेचंद्रखलादिति चंद्रमखलाश्चतेचंद्रखलाः लग्नेवर्तमाना शुभेशोकायभवति तथारिपोषष्ठेविधुसितौचन्द्रशुक्रौ तथासर्वेद्यु

नेसर्वेकूरसौम्याःद्यूनेसप्तमे तथाखेदशमेबुधः तथाअब्जश्चंद्रोऽन्त्ये अगुःराहुःसुखगश्चतुर्थगः नविद्यंतेगावःकिरणाःयस्येत्यगुःराहुः "तमोगुरसुर श्वेतिवृहज्जातकेराहुनामानि" तथाअष्टमाःकुजशुभाःकुजश्चशुभाश्चतेतथा शुक्रस्तृतीयइतिस्पष्टार्थः एतेप्रत्येकमुक्तस्थानगाःशुचेशोकायभवं ति अथइष्टानाह लाभइति लोभएकादशेसर्वखगाः तथासौम्याःशुभग्रहाः अखिलगानियंविनासर्वस्थानगाः तथाखलाःक्रूरास्त्र्यष्टारिगास्तृती याष्टषष्ठगाः तत्रअष्टमेभौमोनिंदितः तंविनापापाअष्टमाग्राह्याः चंद्रस्त्र्यंबुधने तृतीयचतुर्थद्वितीयेचंद्रः एतेप्रत्येकंश्रियैलक्ष्म्यैभवंति श्रीकारकाइ

लाभेसर्वखगःशुभाअलिलगास्त्र्यष्टारिगःस्युःखलाश्चंद्रस्त्र्यंबुधनेस्त्रियेंशभदृगेट्स्यान्मृत्यवेष्टारिगः

॥२४॥कन्यातौक्षिकशत्रुगेहगभृगुःषष्ठोपिनोभंगकृद्भौमोमृत्युगतोपिशत्रुशशिनोर्गेहास्थितोवार्कगः॥

त्यर्थःएवंशुभाशुभग्रहानुक्त्वातत्राविशेषमाह अंशभदृगेट्अष्टारिगःसन्मृत्यवेस्यात् अंशोनवांशःभंलग्नंदृक्कोदृक्काणः एषामिट्स्वामि नवांशस्वामीलग्नस्वामी दृक्काणस्वामी एतेप्रत्येकअष्टषष्ठगाःमृत्युहेतवोभवंतीत्यर्थः॥२४॥अथकतिचिद्दोषाणामपवादमाह तत्रप्रथमभृगुषष्ठापवादमाह कन्यातौक्षिकेति कन्याप्रसिद्धाशुक्रस्यनीच तौक्षिकोधनुर्धरः शत्रुगेहपूर्वोक्तं भृगुभुवःशत्रुरवींदूइति तत्ररवेर्गृहंसिंहः इंदोर्गृहंकर्कः एषांकन्यादीनामन्यतमगेहगतोभृगुःषष्ठोपिनोभंगकृत्स्यात् लग्नभंगकरोनभवतीत्यर्थः तथाचकश्यपः ॥ नीचगेतुतुरीयेवाशत्रुक्षेत्रगतेपिवा॥ भृगुषष्ठोद्भवोदोषोना

टिकाभतुर्नोप्योविपंस्यात् एतदुक्तप्रकारेणकृता सत्य स्पष्टाःस्युः एतदुक्तंभवति ध्रुवयश्चतुर्नोप्योपिनक्षत्रगतैव्ययोगगुणिताःकार्या पश्चिद्ध ताःकार्या ताःस्पष्टा स्युः स्पष्टानंतरचतुर्नाड्योविपास्यास्त्याज्याः अथविषघटीनामपवादमाह चंद्रइति चंद्र सौम्यभगःशुभग्रहराशिगः सन्विष मपंहति अथवा शुभसुहृत्दृष्टःशुभग्रहासौमुहृत्तेनदृष्टः सन्विषमयहंति अथवा स्वांशग स्वनवांशेवर्तमान सन् विषमयहंति चाइस्यथवा कोणास्वाश्चसुखगोपिचंद्रोविषमयंहंति कोणेपंचमनवमे अस्तमंसप्तमं अभ्रदशमं सुखंचतुर्थं एतत्स्थानगोपिचंद्रोविषमयहतीत्यर्थःअत्र

चंद्र सौम्यभगोयवाशुभसुहृद्दृष्टोथवास्वांशग कोणा५९स्ता७भ्र१०सुखे४पुवाविषभयहतीहसांगेऽगप
॥ २३ ॥लग्नेचंद्रखलारिपोशशिसितौसर्वेपुनेस्तेबुधोव्योंस्येगु सुखगोष्टमा कुजशुभाःशुक्रस्तृतीय शुचे॥

स्मि कोणादिस्थानेसांगेलग्नेवर्तमानोंगपोलग्नपोविषमयंहतीत्यर्थः एवपचमंगाःसति ननुसप्तम खेटोविवाहेनिंदितः कथमत्रचंद्रोगृहीत सत्य मिदवाक्यंसर्वकर्मसाधारणतस्मान्निंदितंस्थानंवर्जयित्वान्यत्रग्राह्यः तथाचबृहस्पतिः ॥ चंद्रोविषघटीदोषंहंतिकेंद्रत्रिकोणग ॥ लग्नाविनाशुभे ईष्ट केंद्रेवालग्नपेतया ॥ फलप्रदीपे विषनाडयुत्थितदोषहतिसौम्यर्क्षगश्चापी ॥ मित्रदृष्टोथवास्वीयवर्गस्थोलग्नपोपिच ॥ २३ ॥ अथविवाहल ग्नेशुभानिग्रहानाह लग्नेचंद्रखलाइति चंद्रश्चखलाश्चतेचंद्रखलाः लग्नेवर्तमानाःशुभेशोकायभवति तथारिपोषष्ठेविधुसितौचंद्रशुक्रौ तयासर्वेपु

गेंज्येक्षितःसन्शुभदःस्यात् केंद्रप्रसिद्धम् निजवर्गोनिजांशःतत्रवर्तमानोइज्यःकेंद्रनिजवर्गेज्यःतेनईक्षितःअवलोकितःसग्रहःचंद्रमाःशुभदःभंगक
रोनस्यात् उक्तंच ॥गुरुःस्वकीयवर्गस्थोबलवान्कंटकाश्रितः॥पश्यन्सग्रहशीतांशुंतद्दोषविलयंनयेदिति॥ २५॥अथसामान्यदोषापवादमाह दोषा
णामितिकंटककोणगःकेंद्रकोणगः इंदुजोबुधोदोषाणाशतघातयेत्तत्स्थः१,४,५,७,९,१०,शुक्रःदोषाणांशतयुगद्दिशतंघातयेत्तत्स्थः१,४,५,७,
९,१०बृहस्पतिःदोषाणांलक्षंघातयेत् अपवादांतरमाह अंगंलग्नंइनचंद्रौजस्विपातादिकान्घातयेत् इनचंद्रयोःसूर्यचंद्रयोःओजोबलमस्यास्ती

दोषाणांशतमिंदुजःशतयुगंशुक्रोगुरुर्घातयेल्लक्षंकंटककोणगोंगमिनचंद्रौजस्विपातादिकान् ॥ भंगा
येविबलानतेत्रसफलाःसंध्यंशतुल्योफलाःस्याद्भावांशसमोग्रहोखिलफलःसंध्यूर्ध्वगःस्यात्परः ॥२६॥

तिइनचंद्रौजस्वि एवंविधंलग्नपातादिकान्घातयेत् उक्तंचवसिष्ठेन॥एकार्गलोपग्रहपातलत्ताजामित्रकर्तर्युदयादिदोषाः॥ नश्यंतिचंद्रार्कबलोप
पन्नेलग्नेयथार्कोभ्युदयेंधकारइति॥ अथदोषापवादभंगमाह भंगाइति येभंगादोषभगाविबलागतवलानिर्बलास्तेत्रदोषभंगविषयेसफलानभ
वंति दोषभंगसमर्थानभवंतीत्यर्थः तस्माद्दोषभगकृतांबलंविचार्यदोषभगमादिशेदितिभावः उक्तंच॥सामान्येनोदितादोषाभगास्तेषातुताहिदैः ॥
यतितेबलहीनाः स्युःप्रध्वंसाभवतायथुः ॥ अथभावशुद्धिमाह संध्यंशतुल्योफलइतिसंध्यंशतुल्यःसाधिभागसमानोग्रहोऽफल.स्यात्सदसत्फल

स्तीत्यघनसंशयः ॥ अथकुजाष्टमदोषापवादमाह मौमोमृत्युगतोपिशुभराशिनोर्गेहस्थितोयदिभवति याइत्यथवा अर्कगःअस्तंगतोपियदिभव तितदानोमगकृत्स्यात् अस्यकार्पुर्युषः कुजस्यविवारीरितिप्रागुक्तस्तस्यगृहंकन्यामिथुनंच शशिगृहंकर्कटस्तस्यनीचं एषामन्यतमस्योस्तंगतोवा अष्टमगतोपिबालप्रमंगकरोनमवतीत्यर्थः ॥ अस्तगेनोभंगेमौसितशुभेष्वगतेपिवा ॥ कुजाष्टमोमवादोषोनकिंचिदवशिष्यतइति ॥ अथद्वादशषष्ठ चंद्रापवादमाहशुक्लेति शुक्लेशुक्लपक्षेअंत्यारिविधु द्वादशषष्ठचंद्रःसुवर्गदृगितःवर्गाःषड्वर्गास्तेषां शोभनानांवर्गाःषड् सुवर्गाःतान् इतःप्राप्तःसुवर्ग

शुक्लेंत्यारिविधु सुवर्गदृगितःस्वोजोयुजीज्येतनौशुक्रेवाशुभदोयकंटकनिजाशेज्येक्षित सग्रह ॥ २५॥

गित शुभवर्गंशुभदृष्टियुक्तइत्यर्थःएवंविधोविधुःशुभदःस्यात् कस्मिन्सति इज्येगुरौशुक्रेवातनौलग्नेसति कथंभूतेगुरो स्वोजोयुजिस्वराशिओजः स्वोजःउत्तस्ववलेनयुनक्तीतिस्वोजोयुक्तस्मिन्स्वोजोयुजि अतिबलिष्ठेसतीत्यर्थः शुक्रस्याप्येतद्विशेषणं एवयुक्तंभवति बलिष्ठेगुरौशुक्रेबाल ग्नस्थेसतिशुक्लपक्षेचंद्रमा सुवर्गदृष्टिसहित यदिभवतितदाद्वादशषष्ठगोपिशुभदइतिभंगकरोनस्यात् अन्यथान मुहूर्तदर्पणे ॥ कवोगुरौवाबलिनि स्थितेतनौशुमेनदृष्टःशुभवर्गगःशशी॥विवर्धमानःशुभकृन्नाशुभकरोतितिष्ठन्यपिरिःफषष्ठयोरिति॥अथसग्रहचंद्रदोषापवादमाह सग्रहःग्रहेणग्रहा भ्यांग्रहैर्वासहवर्तमानःसग्रहःबुधगुरुश्वर्गोऽन्यग्रहयुक्तइत्यर्थः यतःपूर्वमुक्तम् हिमकरेखिलेऽप्योनखेटान्वितामिति एवंविध सग्रहाधिपःकेंद्रनिजाय

गेंज्येक्षितःसन्शुभदःस्यात् केंद्रंप्रसिद्धम् निजवर्गोनिजांशःतत्रवर्तमानोइज्यःकेंद्रनिजवर्गेज्यःतेनईक्षितःअवलोकितःसग्रहःचंद्रमाःशुभदःभंगक
रोनस्यात् उक्तंच ॥गुरुःस्वकीयवर्गस्थोबलवान्कटकाश्रितः॥पश्यन्सग्रहशीतांशुतद्दोषविलयंनयेदिति॥२५॥अथसामान्यदोषापवादमाह दोषा
णामितिकंटककोणगःकेंद्रकोणगः इदुजोवुधोदोषाणांशतघातयेत्तत्स्थः१,४,५,७,९,१०,शुक्रःदोषाणांशतयुगाद्दिशतंघातयेत्तत्स्थः१,४,५,७,
९,१०वृहस्पतिःदोषाणांलक्षंघातयेत् अपवादांतरमाह अंगंलग्नंइनचंद्रौजस्विपातादिकान्घातयेत् इनचंद्रयोःसूर्यचंद्रयोःओजोबलमस्यास्ती

दोषाणांशतमिंदुजःशतयुगंशुक्रोगुरुर्घातयेल्लक्षंकंटककोणगोंगमिनचंद्रौजस्विपातादिकान् ॥ भंगा
येविबलानतेत्रसफलाःसंध्यंशतुल्योफलाःस्याद्भावांशसमोग्रहोखिलफलःसंध्यूर्ध्वगःस्यात्परः ॥२६॥

तिइनचंद्रौजस्वि एवंविधलग्नंपातादिकान्घातयेत् उक्तंचवसिष्ठेन॥एकार्गलोपग्रहपातलत्ताजामित्रकर्तर्युदयादिदोषाः॥ नश्यंतिचंद्रार्कबलोप
पन्नेलग्नेयथार्कोभ्युदयेंधकारइति॥ अथदोषापवादभंगमाह भंगाइति येभंगादोषभगाविबलागतबलानिर्बलास्तेत्रदोषभगविषयेसफलानभ
वंति दोषभगसमर्थानभवंतीत्यर्थः तस्माद्दोषभंगकृतांबलंविचार्यदोषभगमादिशेदितिभावः उक्तंच॥सामान्येनोदितादोषाभगास्तेषातुताहिदैः ॥
यतितेबलहीनाः स्युःप्रध्वसाभवतायुः ॥ अथभावशुद्धिमाह संध्यंशतुल्योफलइतिसंध्यशतुल्यःसंधिभागसमानोग्रहोऽफलःस्यात्सदसत्फल

वोनभवति मामांशतुल्योग्रहोखिलफलदःस्यात् संपूर्णफलदोभवति अर्थान्मध्येअनुपातात्फलंवेद्यम् विशिषफलमाह संम्पूर्ण्यंग स्यात्परइति सम्पूर्ण्यंग सम्यंशाधिकोग्रहःपर स्यात् परमावफलद स्यादित्यर्थः ॥ २६ ॥ सम्यंशतुल्यग्रहत्वाद्युक्तमकेतेसषय केतेभावाश्व्यपेक्षायांतत्साधनं किंचित्स्थूलमेकेनवृत्तेनाहभागःस्युरिति नतनाडिकाससद्वाभागःस्युः नतसाधनंजातकपद्धतावुक्त ॥ रात्रौशेषमितंयुतंदिनदलेनाम्हे।गतेशेष केविश्वप्येसलुपूर्वपश्चिमनतमिति ॥ एतदुक्तंभवति सूर्योदयकालाभ्यामिष्टकालसाधयित्वानतंचसाधयित्वातदिष्टकालभवनतंपरगुणनतभागा स्यु

भाग स्युर्नतनाडिकारसहतास्ताभिर्युक्प्राक्परेसूर्यःस्वसररससुखकथितवक्रमंसपद्धमद ॥ व्यस्ता

श्चारिलवोयमूच्युतदमोभूयोगपातालयो क्षेप्योपद्तनुत ससधयवमेपद्गान्विता स्यु परे ॥ २७॥

रित्यर्थः प्राक्पश्चिमेनतेनक्रमेणतद्दिनयुक्सूर्यो वैमर्गेर्न्यूनयुक्पूर्वनतेसतिन्यून पश्चिमनतेसतियुक्युक्तः तत्कालिकसूर्य स्वंस्यात् दशमभावः स्यादित्यर्थःतत्स्वंदशमभाव सरसपड्राशियुक्तंसत्सुखंचतुर्थभावःस्यात्कथितपद्धतौप्रोक्तवक्रमंज्ञेयम् तस्सपड्पड्राशियुक्तसत्मदःसप्तमभावः स्यात् पञ्चभावचतुष्टयंसाधयित्वाअंतर्भावसाधनमाह व्यस्तामारिलवइति विगतःअस्त सप्तमभावोयस्मात्तत्व्यस्तंतच्चतद्भवव्यस्तार्भं सप्त ममावरहितदशमभावइत्यर्थ तस्यभिलवोराश्यादिकोभागः अथरकूच्युत नृपतिवःकार्यःएतोऽमोकेयलभिलवकृच्युसभिलवोदयकृयपद्कृ

अयमर्थः कुंभः त्रिलवो लग्ने योज्यः स द्वितीयभावो भवति धूग्मो लग्ने योजितः तृतीयभावो भवति अथद्रूग्मौ सतौ पृथक्पृथक् लग्ने अंबुनि च योज्यौ
व्युतः त्रिलवः कुंभः अंबुनि पूर्वसाधिते चतुर्थभावे योजितः पंचमभावो भवति द्रूग्मो ऽंबुनि योजितः षष्ठभावो भवति तेषडनंतरसाधिताभावाः षड्रा
शिसहिताः कार्याः ते तु सप्तमाद्या ज्ञेयाः लग्नषट्भं मदइतियावत् तेतुलग्नमुखालग्नादयोभावाः स्युः अथसाधिसाधनमाह साधिर्द्वियोगोर्द्धितमितिद्व
योर्भावयोर्योगः अर्धितः संधिः स्यादितिस्पष्टम् अथपाठांतरस्यव्याख्या व्यस्तेति सप्तमभावरहितस्यदशमभावस्य अरिलवः षड्भावो रा

इंदोर्वाहरिजाद्व्ययस्वगतयोः स्यात्क्रूरयोः कर्तरी स्वेवक्रच्यंत्यऋजुर्महत्यथगुरौ रिःफे शुभेवातनौ ॥

इत्यादिकः सष्टथक्पृथक् भूच्युतः एकस्मात्पतितः इमौ उभौ भूयः वारंवारं अगपातालयोः प्रथमचतुर्थभावयोः क्षेप्यौ तनुतः लग्नात् ससंध
यः संधिसहिताः षड्भावाः स्युः इमे भावाः षड्भावान्विताः परे ससंधयो भावाः स्युः एवं भावसंधिसाधनं कृत्वा संध्यंशतुल्यो फलं इति प्रागुक्तग्रहफलं
विचार्यम् अंतरे अनुपातः " भावसन्यंतरेणाप्तं खेटसंध्यंतरात्फलमितिजातकपद्धतेः " एतत्स्थूलभावानयनं सूक्ष्मं तु जातकपद्धताववगंतव्यम्
॥ २७ ॥ अथकर्तरीदोषलक्षणसापवादवृत्तैकेनाह इंदोर्वेति इंदोश्चंद्रात्सकाशात् वाइत्यथवा हरिजात् लग्नात्सकाशात् व्ययस्वगतयो व्य
गोहाद्वांस्वद्वितीयतद्रूभयत्रगतयोः क्रूरयोः पापग्रहयोः सतोः कर्तरीस्यात् अथमहाकर्तरीलक्षणमाह स्वेद्वितीयेस्थितः क्रूरः यदिलग्नेस्यात्

अत्यह्रादद्दोस्थितःक्रूरोऽकुमार्गगामीस्यात् सदामहतीकर्तरीस्यात् एवंकर्तरीलक्षणमुक्तातद्भंगमाह गुरौरि फेग्रांत्येसातिसाकर्तरीनस्यादेवे त्येकोभंगं वाइत्यथवा शुभेगृहेबुधगुरुशुक्राणामन्यतमेतनौलग्नेसातिसानेतिद्वितीयोभंग स्वोद्वितीयेभञ्जेभंग्रेसतिसानेतितृतीयोभग वाइत्य थवा सौम्यखगेद्वितीयेसतिसानोर्तिचतुर्थोभगः वाइत्यथवा केंद्र १ ४,७, १ त्रिकोणेपु ९,५ भृगुविदीज्ये शुक्रबुधगुरय ते सन्ति काला वेतिस न्म्यर्थेतृतीया साकर्तरीनस्यादेवेतिपंचमोभगः वाइत्यथवा कर्तरिकारकौक्रूरौदिविचरौनीचौस्थितौपदास्यातांतदासानस्यादितिषष्ठोभंगः

स्वेज्ञेसौम्यखगेपिवागुरुभृगुौ केंद्रकोणेपुवाचेत्स्त कर्तरिकारकौदिविचरौनीचस्थितौसानहि
॥ २८ ॥ लग्नसेततिथिग्रहैर्दंदिभहग्वेदर्तुभूशेपकैरागभीनहरात्ययास्त्यजरुजरात्र्यर्कमौंजीपुष

हिअवधारणे ॥ २८ ॥ अथपंचकदोषसापवादमाह लग्नमिति लग्नंइष्टलग्नं सेततिथि इवाचासौतिथिश्चइततातिथि गततातिथि तयासहवर्तमानं सततिथि ग्रहैर्दंतुनवमक्तकार्यं इमरग्वेदर्तुभूपपके इमाअष्टो दशौते वेदाश्चत्वारः ऋतवःषट् भूरेकः एवम्मितेशेषके कृत्वाक्रमेणरोगाग्नीनह रात्ययाःस्युः रोगःप्रसिद्धः अग्निःप्रसिद्धः इनोराजा "राजाधिपःपतिःस्वामीनाथःपरिवृढ प्रभुः ॥ ईश्वरोविभुरीशानोभर्तेन्द्रइनईशितेतिधनंज यः" हरश्चौरः अत्ययोमृत्यु एतेपंचकाःस्युरित्यर्थः एतदुक्तंभवति लग्नांशुक्लप्रतिपदादिगततिथियुक्तंकृत्वानवभिर्हृत्वा अष्टशेषेरोगः द्विशेषे

रात्र्यर्कमौंजीपुरुजंत्यज रात्रौ अर्केआदित्यवारे मौंज्यां रुजंत्यज अग्निः चतुःशेषेराजा षट्शेषेचौरः एकशेषेमृत्युःअथैतेकुत्रवर्ज्याइत्याह एषुइनराजानराजपचकंत्यज ईज्यारे भौमादयःप्रसिद्धास्तेपु द्युशनिसेवेंदुषुइनंत्यज द्युर्दिवा शनिःशनिवारः सेवास्वामिसेवन इंदुःसोमवारः विवाहसितवित्संध्यासुअपरंउर्वरित तिषुहारत्यच चौरत्यज ईज्योगुरुवारः आरोभौमवारः इतिगंतिर्यात्रेतियावत् आसुचौरंत्यजेत्यर्थः मृत्युमित्यर्थः विवाहः प्रसिद्धः सितःशुक्रवारः वित्बुधवारः संध्यासंध्याकालः आसुमृत्युंत्यजेति अस्यापवादमाह कस्मिन्सति तनौलग्नेहीने

अग्निंभौमगृहद्युषुद्युशनिसेवेंदुष्विनंहारमौज्यारोनिष्वपरंविवाहासितवित्संध्यासुहीनेतनौ ॥२९॥

जन्मर्क्षोदयतोमृतीतदधिपौतद्राश्र्ययेतल्लवस्तद्वंचांगगमंतकृत्खलुनचेत्तत्स्वामिमित्रैकता ॥

उभयोःसंध्ययो नेहीनिवलेसति वालिष्ठेलग्नेसतिएषाकिमपिनबाधाइत्यर्थः तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥ रोगंचौरंत्यजेद्रात्रौदिवाराजाग्निपंचकम् ॥ आधिपयुतोदृष्टोवाबुधगुरुनिरी क्षितश्चयोराशिः ॥ सभवतिबलवान्नयदायुक्तोदृष्टोपिवाशेषैरित्यादि ॥ बलंजातकात्ज्ञेयं लघुजातके ॥ मृत्युमन्यकालेननिंदितामिति ॥ तत्रापियत्रलग्नंचेद्बलाढ्यतच्चनिष्फलमिति ॥ २९ ॥ अथभवानाशयोःशुद्धिंसापवादमाह जन्मर्क्षेति जन्मर्क्षोदय तः जन्मराशिजन्मलग्नाभ्यांसकाशात् तृतीयेअष्टमभवनेयौतदधिपौतयोर्मृत्युभवनयोःस्वामिनौयेचतद्राः मृत्युभवनगताःस्युः तेषांअंशोन

षोश अगगोलप्रगतः षपरंतेपामराशि अंगगेलप्रगतंसत्तदाखलुनिश्चयेनअंतकृत्मरणकृत्स्यात् तदाकदा चेयदितस्स्वामिमित्रैकतानस्यात् तयोर्अ ममत्युभवनयो स्वामिनौतस्स्वामिनातयो अथवायमयः सयोर्जन्मर्निधमयो स्वामिनौतस्स्वामिनौतयोर्यदिमित्रैकतानस्यात् मिथं चएकस्मामित्रैकोमित्रैकयोर्मोर्थोमित्रैकतासापेभस्यात् अनेनसवस्योक्तस्यसार्थकताभवति यदितयोर्मित्रतास्यात् अथवा एकतास्या तदानायंदोषदत्यर्थसिद्धम् वसिष्ठः ॥ यस्याष्टलग्नेतदधीश्वरेवारशोतवीर्योयविलग्नगेवा ॥ समृत्युमाप्नोतितदामनोजाखिनेभमालांवकवाहिने

शस्तोंशोघटभीरुयुग्मधनुपांविज्ञास्तभाशोतथाचन्द्रापुण्यघुतोंमूर्तिवितनुतोदैन्यचहीनौजस ॥ ३० ॥

चेति ॥ अन्यच जन्मर्सजन्मलग्नाप्यारंध्रेशावष्टमौयपी ॥ विलग्नसंस्थितानेतास्तद्रात्र्यपशानपित्यजेदिति ॥ चूडामणौ लग्नंच्यालिष्टयत्याज्यमष्टमस वैकर्मसु ॥ तत्राप्येकेशस्तास्त्येवततस्तांश्चवोपस्तत् ॥ नदोषोष्टमलग्नस्यपविजन्येशरंभपी ॥ सुखदोचेत्तदाकार्यमंगलंमुनमोविदुरिति ॥ चतुमहा दशमयनयो दोषोनाभोक्तः यत्चतुर्थद्वादशलग्नेशस्तंयादिगुणान्वितमितिपूर्वाचार्यमतद्विशुद्धासगुणमेवांगीकृतम् तत्पुरस्ताद्वयसि नघतनुर्प चेष्टसेटोनितांतनुंलग्नदष्टाभतेखेटाश्चाष्टखेटा पंचचतेश्चखेटामयचेष्ठखेटाश्चशुभाः पंचभिःशुभदेश्चष्टैःरमिसहीनंलग्नंचेद्दषगोनिसमिति सगुणस्यैवांगीकारात् किम्यथयिस्तरेणेतिभाव अथाशुनिमाह शस्तोंशइति घटयुग्मभीरुधनुषांअंशाःशस्ताः स्यात् घटस्तुला युग्मंमिथुनं मीरुःक

विज्ञास्तभांशाविति विगतःज्ञोबुधोयेभ्यस्तेविज्ञा.तेचतेअस्ताश्चतेषांभा न्या धनुःप्रसिद्धम् एषामंशोनवांशःप्रशस्तःस्यात् तत्रापिविशेषमाह विज्ञास्तभांशाविति तथाचंद्रापुण्ययुतौः चंद्रेणपापग्रहेवायुक्तौ मूर्तिवितनुतःकु शौराशिनवांशौमूर्तिंवितनुतः अर्थादस्तमितस्यापिबुधस्यभांशौदोषकरौनभवतः ॥३०॥ अथविशेषांतरमाह नोवर्गोत्तमतइति वर्गोत्तमतःवर्गोत्तमेनाविना रुतः वधूवरयोरितिशेषः हीनौजसोनिर्बलस्यभांशौदैन्यदीनतांवितनुतः चंद्रेतौलिमृगास्यगेतुलामकरगे अंतिमलवचरमनवांशंनोदद्यात् यल्लग्नसएवनवांशोवर्गोत्तमः तथाचरर्क्षेचरलग्नेचरंनवांशनोदद्यात् कस्मिन्सति

नोवर्गोत्तमतोविनांतिमलवंदद्याच्चरर्क्षेचरंचंद्रेतौलिमृगास्यगेनचतनुंपंचेष्टखेटोनिताम् ॥ मेषादि ष्वजनक्रतौलिककुलीराद्यानवांशःक्रमादिष्टात्पूर्वनवांशकादशहतारुयाप्तालवाद्यातनुः ॥ ३१ ॥

सति एतच्चरत्रययोगनोदद्यादित्यर्थः अत्रचरचतुष्टयमध्येचंद्रेतौलिमृगास्यगेइत्येवोक्त तन्मेषकर्कटयोर्विवाहनक्षत्राभावात् तथातनुंलग्नंपंचे ष्टखेटोनितांनोदद्यात् यत्रलग्नेपंचइष्टग्रहाःनभवतितल्लग्नंनदेयमित्यर्थ. अथेष्टनवांशाल्लग्नसाधनमाह तत्रतावन्मेषादिषुआद्यांशानाह मेषादि ष्विति मेषादिषुअजनक्रतौलिककुलीराद्यानवांशाःक्रमेणोक्ताः तद्यथा मेषेअजाद्याःमेषाद्याः वृषेनक्राद्याःमकराद्याः मिथुनेतौलिकाद्याःतुलाद्याः कर्कटेकुलीराद्याःकर्कटाद्याः एवंपुनः सिंहेमेषाद्याः कन्यायामकराद्याः तुलायांतुलाद्याः वृश्चिकेकर्काद्याः पुनर्धनुषिमेषाद्याः मकरेमकराद्याः

कुंभेतुलायां मीनेकर्कायां नवांशाउक्ताइत्यर्थः इष्टादंशास्पूर्वनवांशकाः गतांशा दशहता पंचगुणिताः भ्रमसाःषिभित्दता लग्नापामागाया त
नु लग्नस्पात् अथोदाहरण इष्टलग्नमेषः तथमेषादिकाअंशाःप्रवर्तंते इष्टांशा कन्यांशाः आघात्पष्ठपूर्वनवांशाकपंच५ एतेपंचहता ५० भ्रमासाःल
वादिफललब्धं १६,२ इष्टलग्नसंचितराश्यादि १६,४ ० ॥३१॥ अथोद्वाससशुद्धिमाह लग्नांशाविति लग्नांशोलग्नवांशो स्वपदग्युतोस्वस्व
पतिनाद्वग्भेयुतौवासंवी नृसुखदो वरस्यसुखदोस्यातां वाइत्यथवा अन्यो पपाद्भ्योक्षितो अन्योन्यपतिनाआवेद्विक्षितौवासंतौनृसुखदौस्यां

लग्नांशौस्वपदग्युतौनृसुखदौवान्योन्यपाद्भ्येक्षितौताभ्यांसप्तमकौतथैवयुवतेर्नोचेत्तयोर्मृत्युदौ ॥ द्वि
ध्येकोनविलग्नकेरविसितज्ञद्यार्किजीवासृजोहोरेशायुपते खलेन्द्विखलजानेष्टाशुभेमध्यमा ॥ ३२ ॥

तां इत्युदयशुद्धिमुक्त्वास्तशुद्धिमाह ताभ्यांसप्तमकौतथैवेति ताभ्यांलग्नांशाभ्यांसकाशात्सप्तमकौसप्तमलग्नतदंशौ तथैवेतिपूर्ववत्स्वपद
ग्युतौ युवते कन्याया सुखदौस्यातां वाइत्यथवा तौसप्तमलग्नसप्तांशकौ अन्योन्यपाद्भ्येक्षितौयुवतेःसुखदौस्याताम् नोचेत् पूर्ववच्चेद्यस्या
स्तदातयोर्मृत्युदौस्यातांक्रमेण अथेष्टकालेहोरासाधनमाह द्वित्र्येति अर्कोनविलग्नकेद्विमेकतेसतिपुपतेःसकाशात्होरेशाभवंति तेषांगणनाक
ममाह तेकेहोरेशाः रविसितसौम्यार्किजीवासृजःरविःप्रसिद्ध सितःशुक्रः सौम्यःबुधः आर्किः शनिःजीवोगुरुः असृक्मंगलः खलेत्वपापमारे

खलजाहोरानेष्टा शुभेमध्यमास्यात् अर्थाच्छुभहोराशुभवारेशुभतरापापवारेमध्यमास्यात् अत्रोदाहरणं गुरुवारेइष्टार्कः १,२५,८इष्टलग्नं४१०० इदअर्कोन२,१४,५२ इदद्विघ्नं४,२९,४४ उर्ध्वांकसमानागताहोराश्चतस्रः वर्तमानापंचमीहोरा सागणनाक्रमेणद्युपतेर्गुरोःसकाशाद्गणनीया जीवात्सृजादिगणनयाबुधहोरावर्तना ॥ ३३ ॥ अथलग्नेंद्वोःपरमजामित्रग्रहज्ञानार्थंउपायमाह तावत्तस्यफलमाह लग्नेंद्वोरिति लग्नेंद्वोःस्मरगे सप्तमगेशुभाशुभखगेसतितदाआधिमृत्यूस्तः शुभेसतिआधिर्मनस्तापोस्ति अशुभेसतिमृत्युरस्ति तदाकदा यदाततःस्मरगाद्ग्रहात् अब्जांगो

लग्नेंद्वोःस्मरगेशुभाशुभखगेस्तश्चाधिमृत्युततोब्जांगोनाकृतमौर्विकात्खखयमैर्लब्धंयदाब्धीपवः ॥

नात् चंद्रलग्नोनात् चंद्रात् सप्तमस्थश्चंद्रोनः लग्नात्सप्तमस्थोलग्नोनइत्यर्थः तस्मात् कृतमौर्विकात्कृतकालिकात् खखयमैर्द्विशत्यालब्धं अब्धीप वःचतुःपचाशत्स्यात् तदेवआधिमृत्युस्तः अन्यथानेत्यर्थः तत्रोदाहरणम् पूर्वकल्पितमिदंलग्नं४,१०,७तत्सप्तमगोयंकश्चिद्ग्रहः१०,११,७अ यलग्नोनः२६१७अयकृतमौर्विकः१०८१७अस्मात्खखयमैः२००लब्धं५४अथास्यभगमाह सन्निति सन्सद्ग्रहःस्विष्टोच्चनीचांक्षभेवर्तमानः अस्तसप्तमभवनंअखिलंपूर्णंयदिपश्येत्तदातज्जामित्रंनस्यात् शोभनश्चासौइष्टश्चस्विष्टःशुभमित्रं स्विष्टश्चउच्चंचनिजश्चस्विष्टोच्चनिजाः अंश श्चभंचअंशभ स्विष्टोच्चनिजानाअंशभतस्मिन् स्विष्टोच्चनिजांशभे स्विष्टस्यशुभमित्रस्यअंशेनवांशेभेराशौवावर्तमानः अथवा उच्चस्यांशेभेवा

कुंभतुलाया मीनिकराया नवांशाटकाईत्यथः दृष्टार्दशात्पूर्वनवांशकाः गतांशा दशाहता दशगुणिता भक्ता त्रिभिर्हृता लब्धांशमागांयाः स नु लग्नस्याद् अथोदाहरणं दृष्टल८मेषः सप्तमेपाविकाअंशाप्रवर्तते दृष्टांशाःकन्यासा आद्यात्पश पूर्वनवांशक पञ्च५ पुनेपदशाहता १०भ्यामा ल शादिफलेलब्धे १६ २ दृष्टलग्नसहितास्यादि १६,२ ० ॥३१॥ अथोभयास्तशुद्धिमाह लग्नांशावेति लग्नांशोलग्ननवांशी स्वपदगुतीस्वस्व पतिनाव्नोयुतौवासती नृसुखदो वरस्यसुखदोस्यातां वाइत्यथवा अन्योन्यपाक्षेक्षितौ अन्योन्यपतिनाआवेक्षितौवासंतौ नृसुखदौस्या

लग्नांशौस्वपदृग्युतौनृसुखदौवान्योन्यपाक्षेक्षितौताभ्यांसप्तमकौतथैवयुवतेर्नोचेत्तयोर्मृत्युदौ ॥ द्वि
घ्नेर्कोनविलग्नकेरविसितज्ञेन्द्वार्किजीवासृजोहोरेशायुपतेखलेन्दुखलजानेयाशुभेमध्यमा ॥ ३२ ॥

ता इत्युदयशुद्धिमुक्त्वाअस्तशुद्धिमाह ताभ्यासप्तमकौतथेवेति ताभ्यांलग्नांशाभ्यांसकाशात्सप्तमकौसप्तमलग्नतदंशौ तथैवेतिपूर्ववत्स्वपद ग्युतौ युवते कन्याया सुखदौस्यातां वाइत्यथवा तौसप्तमलग्नसप्तमांशकौ अन्योन्यपाक्षेक्षितौयुवते।सुखदौस्याताम् नोचेत् एवंचेत्तस्या स्तदातयोर्मृत्युदौस्यातांक्रमेण अथेष्टकालहोरासाधनमाह द्विघ्नेइति अर्कोनविलग्नकेद्विघ्नेएकशेषसतियुपते सकःशावद्धोरेशाभवति तेषांगणनाक्र ममाह सेकहोरेशा रविसितसौम्येन्द्वार्किजीवासृज रविःप्रसिद्धः सित शुक्र सौम्यःबुधः इन्दुःचन्द्रः आर्किः शनिःजीवोगुरुः असृक्मंगलः स्वक्षेत्रेपापवारे

खलजाहोरानेष्टा शुभेमध्यमास्यात् अर्थाच्छुभहोराशुभवारेशुभतरापापवारेमध्यमास्यात् अत्रोदाहरणं गुरुवारेइष्टार्कः१,२५,८इष्टलग्नं४१००
इदअर्कोनं२,१४,५२ इदद्विघ्नं४,२९,४४ उर्ध्वांकसमानागताहोराश्चतस्रः वर्तमानापंचमीहोरा सागणनाक्रमेणद्युपतेर्गुरोःसकाशाद्गणनीया
जीवासृजादिगणनयाबुधहोरावर्तना ॥ ३३ ॥ अथलग्नेंद्वोःपरमजामित्रग्रहज्ञानार्थंउपायमाह तावत्तस्यफलमाह लग्नेंद्वोरिति लग्नेंद्वोःस्मरगे
सप्तमगेशुभाशुभखगेसतितदाआधिमृत्यूस्तः शुभेसतिआधिर्मनस्तापोस्ति अशुभेसतिमृत्युरस्ति तदाकदा यदाततःस्मरगाद्ग्रहात् अब्जांगो

लग्नेंद्वोःस्मरगेशुभाशुभखगेस्तश्चाधिमृत्युततोब्जांगोनाकृतमौर्विकात्खखयमैर्लब्धंयदाब्धीषवः ॥

नात्चंद्रलग्नोनात्चंद्रात् सप्तमस्थश्चंद्रोनः लग्नात्सप्तमस्थोलग्नोनइत्यर्थः तस्मात्कृतमौर्विकात्कृतकलिकात् खखयमैर्द्विशत्यालब्धं अब्धीप
वःचतुःपचाशत्स्यात् तदैवआधिमृत्युस्तः अन्यथानेत्यर्थः तत्रोदाहरणम् पूर्वकल्पितमिदलग्नं४,१०,७तत्सप्तमगोयंकश्चिद्ग्रहः१०,११,७अ
यलग्नोनः२६१७अयकृतमौर्विकः१०८१७अस्मात्खखयमैः२००लब्धं५४अथास्यभगमाह सन्निति सन्सद्ग्रहःस्विष्टोच्चनीचांक्षभेवर्तमानः
अस्तंसप्तमभवनअखिलंपूर्णयदिपश्येत्तदातज्जामित्रनस्यात् शोभनश्चासौइष्टश्चस्विष्टःशुभमित्रं स्विष्टश्चउच्चंचनिजश्चस्विष्टोच्चनिजाः अंश
श्चभचअंशभ स्विष्टोच्चनिजानाअंशभंतस्मिन्स्विष्टोच्चनिजाशभे स्विष्टस्यशुभमित्रस्यअंशेनवांशेभेराशौवावर्तमानः अथवा उच्चस्यांशेभेवा

कुंभेतुलाया मीनेककाया नवांशादकादयपः दष्टादशात्पूर्वनवांशका गतांशा दशाहता दशगुणिता व्यस्ता त्रिभिर्हृताः लग्नायामागाया त नुलमेस्यात् अथोदाहरणं इष्टलग्नमेषः सप्तमेपादिकाअत्र प्रवर्तते इष्टांशाःकन्यांशाः आपात्पष्ठ पूर्वनवांशक पंच५ एतेदशहता ५०व्यस्ता ल पादिफललब्धं १६ २ इष्टलग्नसहितंवास्यादि १६,२ ० ॥३१॥ अथोवयास्तशुद्धिमाह लग्नांशावेति लग्नांशौलग्नवांशी स्वपदग्युतोस्वस्व पतिनाथयोपुनीवासंतो नृसुखदो वास्यमुखदोस्याता वाऽत्ययवा अन्योन्यपाव्योक्षितौ अन्योन्यपतिनाआवीक्षितौवासंतोनृसुखदोस्या

लग्नांशोस्वपदृग्युतौनृसुखदौवान्योन्यपाव्योक्षितौताभ्यासप्तमकौतथैवयुवतेर्नोचेत्तयोर्मृत्युदौ ॥ द्वि
ध्नेकोनविलग्नकेरविसितद्वादार्किजीवासुनाहोरेशाग्युपते खलेन्द्रिस्खलजानेष्टाशुभेमध्यमा ॥ ३२ ॥

तौ इत्युदयशुद्धिमुक्त्वाअस्तशुद्धिमाह ताभ्यांसप्तमकौतथैवेति ताभ्यांलग्नांशाभ्यांसकाशात्सप्तमकौसप्तमलग्नतदंशौ तथैवेतिपूर्ववत्स्वपद ग्युतौ युवते कन्यायाः सुखदोस्यातां वाऽत्ययवा तौसप्तमलग्नसप्तमांशको अन्योन्यपाव्योक्षितौयुवतेःसुखदौस्यातां नोचेत् एवचेत्तदास्या स्तदातयोर्मृत्युदौस्यातांक्रमेण अथेष्टकालहोरासाधनमाह द्विघ्नेति अर्कोनविलग्नकेद्विघ्नेकयुतेसतिसुपते सकाशात्होरेशाभवंति तेषांगणनाक्र ममाह मेकेहोरेशाः रविसितसंद्रार्किजीवाभौमजःरविःप्रसिद्धः सितःशुक्रः सोमःबुधः चंद्रःआर्किःशनिःजीवोगुरुः असृक्मंगलः खलोपापग्रहे

आव्यगानकजान पतुवगा

शदंशःप्रसिद्धः क्रमादेतेवर्गाःप्रोक्ताः शुभजःशुभग्रहजोवर्गःसन्शुभःप्रोक्तः पैराचार्यैः सुहृदोमित्रस्यवर्गःसन्प्रोक्तः आव्यगानकजान पतुवगा
नलग्ननसत्प्रोक्तम् ॥ ३४ ॥ अथैषासाधनमाह प्रोक्तमिति यस्यग्रहस्ययत्गृहंतत्प्राक्प्रोक्तम् मेशामंशुबुचमित्यादि अथहोरासाधनमाह ओ
जभेविषमराशौअर्कशशिनोर्होरेक्रमेणभवतः प्रथमपचदशभागेषुअर्कस्यहोरा अपरपंचदशभागेषुशशिनश्चंद्रस्यहोरास्यात् अथसमराशौ
अब्जार्कयोर्होरेक्रमेणभवतः प्रथमंपचदशभागेषुचंद्रस्यहोरा अपरपंचदशभागेषुअर्कस्यहोरास्यात् अथद्रेक्काणसाधनमाह द्रेकेडिति द्र

प्रोक्तंप्राग्गृहमोजभेर्कशशिनोर्होरेसमेब्जार्कयोर्द्रेक्केट्प्राक्सुतधर्मपोनवलवःप्रोक्तःस्वतोर्कांशकः ॥

क्कोद्रेक्काणःत्रिविधोदशदशभागात्मकःतस्यइट्ईशःप्राक्सुतधर्मपोज्ञेयः प्राग्लग्नं सुतःपंचमं धर्मोनवमं तान्पातीतिप्राक्सुतधर्मपः एतदुक्तंभ
वति प्रथमद्रेक्काणस्वामीलग्नपतिः द्वितीयद्रेक्काणस्वामीपचमपतिःतृतीयद्रेक्काणस्वामीनवमपतिःस्यादिति नवलवःप्रोक्तः प्रागेवशस्तोशइत्या
दि अथद्वादशांशसाधनम् स्वतोर्कांशकःस्वस्मात्इतः स्वतः लग्नइत्यर्थः अर्कांशकोद्वादशांशोज्ञेयः तद्यथा राशिभागास्त्रिशत् ३० एतेद्वादशभि
र्भाजिताःलब्धसार्द्धभागद्वयं २½ इदंद्वादशांशमान तदेवगणनीय सार्द्धभागद्वयलग्नस्यद्वादशांशः तावदेवतत्पुरस्थस्येति लग्नस्योत्पन्नभागाव
सानपर्यंतगणयेत् यस्मित्राशौविश्रामःतत्स्वामीदशांशनाथःस्यात् अथत्रिंशांशसाधनशुक्रेति शुक्रःप्रसिद्धः ज्ञोबुधः ईज्योगुरुः यमःशनिः असृ

वतमान अथवा निजस्पस्वस्पअंशेमेवायतमान असमर्पिलपश्येत्तदातभेतिपदृभंगाः याइस्पथवा अर्केरवीअरिम्यायगेसतिपष्ठतृतीयेका दशगसतितम्विषयोभंगाः थाइत्यथवा सजलायकोणगःशुभ अब्जोचंद्रमसंपूर्णयथास्याचथाइसेत् तदातम खंदशर्म जलचतुर्थ आर्यलग्न कोणेनवपंचमेपुपामम्पतमगतोन्यतमः शुभग्रहश्चंद्रमसंनिखिलदृष्यापदिपश्येत्तदाजामिश्रंनस्यादित्यर्थ एतेपचभंगा सर्वेमिलिताश्चसुदंशार्म

सनस्विष्टोच्चनिजांशभेस्तमखिलपश्येदरिन्यायगेसूर्येवास्व१०जला४घ१कोणग९,५शुभोवाब्जंप्रपश्ये न्नतत् ॥ ३३ ॥ त्र्यम्बंकोणमवायुरैनिगुरुभूपुत्रा क्रमात्पूर्णयाद्दष्टयान्येचरणोत्तरंचसकला पश्यातिपूर्णंघु नमाभंहोरात्रिल्वोनवांशकद्दनांशस्त्रिंशदशःक्रमाद्वर्गा सनशुभज परैस्तुसुहृदोनाब्व्यूनवर्गातनु ॥ ३४ ॥

गा सपक्ते ॥ ३३ ॥ अथदृष्टिलक्षणमाह त्र्यभेतृतीयदशमे कोणंनवपंचम अवायुश्चतुर्थाष्टम एतयुग्मभयंक्रमेणऐनिगुरुभुपुत्रा शनिगुरुभो मा पूर्णयादृष्ट्यापश्यति शनि त्र्यभं ३, १०गुरु कोणे ९,५भूपुत्र अवायुः४, ८ एतेपूर्णयादृष्ट्यापश्यंति तथाचैतयुग्मभयदन्येग्रहास्चरणोत्तरंय थास्यात्तथापश्यंति तथया त्र्यभं३,१० एकपाददृष्ट्यापश्यंति कोणं९,५द्विपाददृष्ट्या अवायुः ४, ८ त्रिपाददृष्ट्यापश्यंति सकलाग्रहा पूर्नं सप्तमंपूर्णपश्यति अथषड्वर्गसाधनंविवक्षुस्ताषनामान्याह भंहोरेति भंगृहं होराराश्यर्द्ध त्रिलवोद्रेष्काण नवांशकः प्रसिद्ध द्वनांशोद्वादशांश त्रिं

स्यसायनांशस्यरवेः भोग्यांशाः तद्भोग्यांशाश्चनिजोदयाश्चतेषामाहतिः गुणनंतस्याःसकाशातखरामाप्तंत्रिंशताभक्तंलब्धंसूर्यस्यभोग्यकालः स्यात् निजोदयाःस्वदेशीयराश्युदयाः तेब्रह्मतुल्यादिभ्योवगंतव्याः कथंभूतःकालः तथैवागतोभुक्तांशाकलितेनयुक् तथैवसूर्यस्यभोग्यकालसाधनरीत्या अंगतःलग्नात् भुक्तांशाकलितेनभुक्तांशैर्भुक्तभागैःआकलितेनकालेनयुक्युक्तः एतदुक्तंभवति इष्टलग्नंअयनलवयुक्तंकृत्वातद्भुक्तांशैः निजोदयागुणनीयाःत्रिंशताभाज्याः लब्धंलग्नंभुक्तकाल.तेनकालेनसरविभुक्तः कालोयुक्तःकार्यइत्यर्थःपुनःकथंभूतः विवरगैःभोदयैःयुक् विवरं

तद्भोग्यांशनिजोदयाहतिखरामाप्तंतथैवांगतोभुक्तांशाकलितेनयुग्विवरगैःकालःस्फुटोभोदयैः॥३६॥
लग्नार्कौयदिचैकभेंशविवरात्स्वीयोदयघ्नाद्वियच्ख्याप्तिःकालइनात्तनुर्यदितनुःसूर्योदयात्प्रागसौ ॥

सूर्यलग्नांतरालंतत्रगतैर्भोदयैःराश्युदयैःयुक्युक्तःसपलमयःकालःस्फुटःस्पष्टःइष्टकालःस्यात् षष्टिभक्तोघटिकात्मकः स्यादित्यवगंतव्यम् ॥३६॥ अथेष्टकालसाधनेविशेषमाह लग्नार्काविति लग्नार्कौलग्नसूर्यौयदिएकभेस्तःतदाअंशविवरात्लग्नार्कयोर्भागांतरात् स्वीयोदयघ्नात्निजराश्युदयगुणितात् या वियत्ख्याप्तिःत्रिंशतालब्धि.सकालःस्यात् इष्टकालःस्यात् तत्रापिविशेषमाह इनात्तनुरिति इनात्सूर्यात्तनुर्लग्नंयदितनुःलघुः स्यात्तदासौइष्टकालःसूर्योदयात्प्राक्पूर्वस्यात् सोपिषष्ट्याभक्तोघटिकात्मकःस्यादित्यवगंतव्यम् अथज्ञातंकालंयंत्रैर्विनासाधितुंनशक्यते

फ्मंगलः एषांपंचानांक्रमेण शरमुनीमार्येपच स्युः शरार्थंच पुनरपशस्त क्रमाःअष्टौ मर्याः पंच अपशःपंच एवंभागाः शुक्रादीनांस्यु एतएममेम्मम राशोतेर्य एतदपिलघोत्पमयागावसानपर्यंतंगण्यंत् पमविभ्रांतिप्रसिद्धांवानायः विपमेराशौतएवगदितास्थहाभागाः व्यस्ताविलोमाज्ञेया इतिपड्वर्गोनिरूपितः ॥ ३६ ॥ अथेष्टकालसाधनविषयस्ताकसूर्यसाधनमाह सक्रांत्यंतरमिति अंत अतरालंतभअहानिदिनानिसंक्रांतेरंत रहानिसंक्रांत्यंतरहानि तैर्हतोभागिस एवंविधोदिनगण सक्रांतेःसकाशाद्गतदिनसमूहः तस्माधदाप्तंकर्ध समपूर्वोराशिभागकलादिकोरविः

शुक्रज्ञेज्यपमासृजांशरमुनीमार्येषवोयुग्मभेत्रिंशास्त्यामिषमेतएवगदिताव्यस्ताश्चपड्वर्गका ॥३७॥
सक्रांत्यंतरहोद्धताद्दिनगणादाप्तंभपूर्वोरविर्मेषाद्यातभयुग्युतोयनलवैराशौसपड्भ सच ॥

स्यात् किंभूतोरविः मेषात्सकाशाद्यातभयुक् गतराशियुक् सूर्यभुक्तराशियुगित्यर्थः सतात्कालिकोरविः स्यादित्यर्थः अथोदाहरणम् तुला वृश्चिकसंक्रांत्योरंतरदिनानि २९-५४ ०तयातुलासंक्रांतःगतदिनगण ५-६ ०अस्माद्दिनगणात् संक्रांत्यंतरहोमिलंधराश्यादि ९,९,७,१ इदं सूर्यभुक्तराशियुक्तं ९,९,७,१ अयतात्कालिकःसूर्यःअयनलवैर्युक्तं कार्यं अयनांशा मयांतरेप्रसिद्धा फलाध्यक्ष्यनूनिलेशाकेपट्याभाअयनांशका इति सःअयनक्षयुतोरविः राशौराभीष्टकालसाधनविषयेसपड्भःकार्यः पड्राशियुक्तःकार्यः तथीरपाद्यानिजोदयादति स्वरामाभेषकाकःस्यात् न

स्यसायनांशस्यरवेः भोग्यांशाः तद्भोग्यांशाश्चनिजोदयाश्चतेषामाहतिः गुणनंतस्याःसकाशातखरामाप्तंत्रिंशताभक्तंलब्धंसूर्यस्यभोग्यकालः स्यात् निजोदया·स्वदेशीयराश्युदयाः तेत्रक्षतुल्यादिभ्योवगंतव्याः कथंभूतःकालः तथैवागतोभुक्तांशाकलितेनयुक् तथैवसूर्यस्यभोग्यकालसाधनरीत्या अंगतःलग्नात् भुक्तांशाकलितेनभुक्तांशैर्भुक्तभागैःआकलितेनकालेनयुक्युक्तः एतदुक्तभवति इष्टलग्नंअयनलवयुक्तंकृत्वातद्भुक्तांशैःनिजोदयागुणनीयाःत्रिंशताभाज्याः लब्धंलग्नंभुक्तकाल.तेनकालेनसरविभुक्तः कालोयुक्तःकार्यइत्यर्थःपुनःकथंभूतः विवरगैःभोदयैःयुक् विवर

तद्भोग्यांशनिजोदयाहतिखरामाप्तंतथैवांगतोभुक्तांशाकलितेनयुग्विवरगैःकालःस्फुटोभोदयैः॥३६॥
लग्नार्कौयदिचैकभेंशविवरात्स्वीयोदयघ्नाद्वियद्व्याप्तिःकालइनात्तनुर्यदितनुःसूर्योदयात्प्रागसौ ॥

सूर्यलग्नांतरालंतत्रगतैर्भोदयैःराश्युदयैःयुक्युक्तःसपलमयःकालःस्फुटःस्पष्टःइष्टकालःस्यात् षष्टिभक्तोघटिकात्मक. स्यादित्यवगंतव्यम् ॥३६॥ अथेष्टकालसाधनेविशेषमाह लग्नार्काविति लग्नार्कौलग्नसूर्यौयदिएकभेस्तःतदाअंशविवरात्लग्नार्कयोर्भागांतरात् स्वीयोदयघ्नात्निजराश्युदयगुणितात् या वियत्व्याप्तिःत्रिंशतालब्धि.सकालःस्यात् इष्टकालःस्यात् तत्रापिविशेषमाह इनात्तनुरिति इनात्सूर्यात्तनुर्लग्नंयदितनुःलघुःस्यात्तदासौइष्टकालःसूर्योदयात्प्राक्पूर्वस्यात् सोपिषष्ट्याभक्तोघटिकात्मकःस्यादित्यवगंतव्यम् अथज्ञातंकालंयन्त्रैर्विनासाधितुंनशक्यते

अतोपभाणामप्येमुख्यस्यघटीयंत्रस्यस्थापनमाह कुंडेइति अंभःपरिपूरितेउदकपूर्णेकुंडेपात्रेघटिकामज्जनक्षमे कुंडग्रहणउत्तानपात्रमप्युदा
साय तस्मात्कुंडरूपपात्रेउदकपूरितेसुघटिकापात्रेपलशुल्वाम्यसेतांनिक्षिपेत् कस्मिन्सति अर्द्धोदयास्तेजातेसति सूर्यस्यअर्द्धोदयेअर्द्धास्तेच
जातेसतिकिंकृत्वा स्तुत्वाप्रार्थयित्वा प्रार्थनाग्रंथांतरेउक्ता ॥ यंत्राणांमुख्यरूपासिब्रह्मणानिर्मितेघटि॥दंपत्योःशुभकालाभिदेहिवंशोभनेइति
॥ प्रतिष्ठितापात्रघटिकायांवक्रमनफलमाह साप्रतिष्ठिताघटिअग्निभयवायुगानशुभदास्यात् अग्निभयं आग्नेयादिप्रदक्षिणक्रमेणादिशाभयं वायु

कुंडेंभःपरिपूरितेसुघटिकामर्द्धोदयास्तेन्यसेत्स्तुत्वाग्निभयवायुगानशुभदापूर्णाग्निपंचस्वपि
॥३७॥गोधूलपदजादिकेशुभकरपंचांगशुद्धौरवेरर्द्धास्तात्परपूर्वतोघटिकंतत्रैंदुमध्यारिगं ॥

वीपश्यदिशा इतिदिक्चतुष्टयंमतिगतानशुभदा अर्थादन्यदिग्गतातत्रैवस्थिताशुभदास्यात् तथाचोक्तंग्रंथांतरे॥संस्तुतैवंघटितोयेयांदिशाप्र
तिगच्छति॥पूर्वाशादिफलकुर्यात्स्थितामध्येधनप्रदा ॥सौभाग्यंनिधनंनार्याअपमृत्युरुजाग्निता ॥ भर्तृप्रियाधवेन्याचमान्याचित्तसुतान्विते॥एव
गमनफलमुक्त्वापूर्णताफलमाह पूर्णाग्निपंचस्वपीति अग्निपंचसुआग्नेयादिपंचसुदिक्षुपूर्णाघटीनशुभदा अर्थादन्यदिक्षुपूर्णाशुभदास्यात्उक्तंच
उत्तरेशानपूर्वासुघटीपूर्णाशुभप्रदा ॥ दिक्षुशेषासुकन्यायामग्रेवैधव्यदायिनी ॥१७॥ अथगोधूलकमाह गोधूलमिति गोधूलकर्म सायंकाल

ग्रपदजादिकेहीनजातौशुभकरप्रोक्तं नपूर्ववर्णाना क्व पंचागशुद्धौ विवाहोक्तपंचांगे अत्रपंचांगशुद्धिर्मुख्या तत्रकालप्रमाणविशेषणद्वारेणाह
कथंभूतगोधूलं रवेःअर्द्धास्तात्सकाशात्प्राक्परतोर्द्धघटिक अर्द्धघटिकायस्मिन्नित्यर्द्धघटिक प्राक्पचदशपलानिपरतःपचदशपलानि एवम
र्द्धनाडिकमित्यर्थः अत्रत्याज्यमाह इहास्मिन्गोधूललग्नेषष्ठाष्टगइदुंचंद्रंजह्यात्त्यजेत् पुनःकिंकिंजह्यादित्याह सोग्रांगंउग्रग्रहसहितलग्नंकुजंभौमं
अष्टमगुरुयमाहःगुरुशनिदिनम् पातमहापातसिद्धांतगम्यम् अर्कक्रमसूर्यसंक्रांतिंजह्यात् अन्येदोषानत्याज्याइत्यर्थः अत्रगुरुयमाहस्त्यक्तं

सोग्रांगंकुजमष्टमंगुरुयमाहःपातमर्कक्रमंजह्याद्विप्रमुखेऽतिसंकटइदंसद्यौवनाद्येक्वचित् ॥ ३८ ॥

तद्दोषोपलंभात्गुरुदिनेसूर्यास्तात्प्राक्यामार्द्धपरतोयमघंटः शनिदिनेअस्तमयात्प्राक्परतश्चकुलिकौ ॥ मार्तंडोयदतःस्मृतादिनपतेर्यामार्द्ध
नाथाग्रहामार्तंडात्मजभोगउत्तरलवस्तज्ज्ञैःशुभेकर्मणि ॥ त्याज्योसौकुलिकोथसूर्यदिवसादानैश्चशक्रार्कादिक्वस्वागाब्धियमैःस्मृतःकुरहितैरा
त्रौतुतिथ्यंशकैरिति ॥ त्याज्योसौकुलिकइत्यनेनशनौअस्तात्प्राक्कुलिकोभवति इनादौकुलिकंदिवेत्यादिव्येकंतन्निशीन्यायेनअस्तात्परतो
पिकुलिकोभवति इतिहेतोर्गुरुशनिवारौनिंदितौ अथविप्रादीनामपिक्वचित्कार्यविशेषेणगोरजप्रवृत्तिमाह विप्रमुखेतिसकटकइद सद्यौवनाद्येक्व
चिदिति यौवनाद्येअतिसकटेप्राप्तेसतिक्वचिच्छुअशुद्ध्यभावेइदंगोधूल.विप्रमुखेविप्रप्रभृतिवर्णत्रयेसत्शुभंस्यात् अन्यथानेत्यर्थसिद्धम् तदुक्त

अतोयंत्राणांमध्येमुख्यस्यघटीयंत्रस्यस्थापनमाह कुंडेइति अंभःपरिपूरितेउदकपूर्णेकुंडेपात्रेघटिकामज्जनक्षमे कुंडग्रहणउत्तानपात्रमप्युपा
सार्थं तस्मात्कुंडरुपपात्रेउदकपूरितेसुघटिकांपाद्येपलशुल्बाम्यसेवानिक्षिपेत् कस्मिन्सति अर्द्धोदयास्तेजातेसति सूर्यस्यअर्द्धोदयेअद्धास्तेच
जातेसतिकिंकृत्वा स्तुत्वाप्रार्थयित्वा प्रार्थनाग्रंथांतरेउक्ता ॥ यंत्राणांमुख्यरूपासिप्रजणानिर्मितेघटि॥वंपत्यो शुभकालाभिहितेयेभवशोभनेइति
॥ प्रतिष्ठितायांघटिकायांतत्रमनफलमाह साप्रतिष्ठिताघटिअग्नियवायुगानशुभदास्यात् अग्निभयं आग्नेयादिमदक्षिणक्रमेणदिशात्रयं वायु

कुंडेंभ परिपूरितेसुघटिकामर्द्धोदयास्तेन्यसेत्स्तुत्वाग्नित्रयवायुगानशुभदापूर्णाग्निपचस्वथ
॥३७॥गोधूलपदजादिकेशुभकरपचांगशुद्धौरवेरर्द्धास्तात्परपूर्वतोघटिकंतत्रेंदुमध्यारिगं ॥

र्वायम्यदिशा इतिदिक्चतुष्टयंमतिगतानशुभदा अर्थादन्यासुगतातत्रैवास्थितवाशुभदास्यात् तथाचोक्तंग्रंथांतरे॥संस्तुतैवंघटिकायेयांदिशांप्र
तिगच्छति॥पूर्वाशादिफलंकुर्यातास्थितामध्येधनप्रदा ॥सौभाग्यंनिधनंनार्याअपमृत्युरुजा॥न्विता ॥ भर्तृप्रियाचवंध्याचमान्याचित्तसुतान्विते॥एवं
गमनफलमुक्त्वापूर्णताफलमाह पूर्णाग्निपचस्वयेति अग्निपंचसुआग्नेयादिपंचसुदिक्षुपूर्णाघटीनशुभदा अर्थादन्यदिक्षुपूर्णाशुभदास्यात्उक्तंच
उत्तरेशानपूर्वासुघटीपूर्णाशुभप्रदा ॥ विशुद्धोपासुकन्यायामग्नेवैधव्यदायिनी ॥३७॥ अथगोधूलकमाह गोधूलमिति गोधूलकर्म सायंकालल

त्रपदजादिकेहीनजातौशुभकरंप्रोक्त नपूर्ववर्णाना क पंचागशुद्धौ विवाहोक्तपंचागे अत्रपंचांगशुद्धिर्मुख्या तत्रकालप्रमाणंविशेषणद्वारेणाह
कथभूतगोधूलं रवेःअर्द्धास्तात्सकाशात्प्राक्परतोर्द्धघटिक अर्द्धघटिकायस्मिन्नित्यर्द्धघटिकं प्राक्पचदशपलानिपरतःपचदशपलानि एवम
र्द्धनाडिकमित्यर्थः अत्रत्याज्यमाह इहास्मिन्गोधूललग्नेषष्ठाष्टगइंदुंचद्रजह्यात्त्यजेत् पुनःकिंकिंजह्यादित्याह सोग्रांगंउग्रग्रहसहितलग्नंकुजभौमं
अष्टमगुरुयमाहःगुरुशनिदिनम् पातमहापातंसिद्धांतगम्यम् अर्कक्रमंसूर्यसक्रांतिंजह्यात् अन्येदोषानत्याज्याइत्यर्थः अत्रगुरुयमाहस्त्यक्त

सोग्रांगंकुजमष्टमंगुरुयमाहःपातमर्कक्रमंजह्याद्विप्रमुखेऽतिसंकटइदंसद्यौवनाद्येक्वचित् ॥ ३८ ॥

तद्दोषोपलभात्गुरुदिनेसूर्यास्तात्प्राक्यामार्द्धपरतोयमघंटः शनिदिनेअस्तमयात्प्राक्परतश्चकुलिकौ ॥ मार्तंडोयदतःस्मृतादिनपतेर्यामार्द्धं
नाथाग्रहामार्तंडात्मजभागउत्तरलवस्तज्ज्ञैःशुभेकर्मणि ॥ त्याज्योसौकुलिकोथसूर्यदिवसादानैश्चशक्रार्कादिक्वस्वागाब्धियमैःस्मृतःकुरहितैरा
त्रौतुतिथ्यशकैरिति ॥ त्याज्योसौकुलिकइत्यनेनशनौअस्तात्प्राक्कुलिकोभवति इनादौकुलिकंदिवेत्यादिव्येकंतन्निशीन्यायेनअस्तात्परतो
पिकुलिकोभवति इतिहेतोर्गुरुशनिवारौनिंदितौ अथविप्रादीनामपिकचित्कार्यविशेषेणगोरजप्रवृत्तिमाह विप्रमुखेतिसकटकइदं सद्यौवनाद्येक
चिदिति यौवनाद्येअतिसंकटेप्राप्तेसतिकचिल्लग्नशुद्ध्यभावेइदगोधूल.विप्रमुखेविप्रप्रभृतिवर्णत्रयेसतशुभस्यात् अन्यथानेत्यर्थसिद्धम् तदुक्त

ग्योभिर्निर्मये ॥ पदीलम्यपसानास्तितदागोश्लिर्करस्मृतम् ॥ शूद्रादीनांतुषा प्राशुर्नद्विजानां कदाचन ॥ लग्नशुद्धिर्यदानस्याद्योचनेसमुपस्थिते
गराने समयशानात्प्रगापूलिर्कंशुमायेति ॥ १८ ॥ अपोहाद्वेदिकालक्षणमाह वेदीति प्राक्प्रवणापूर्वनिम्ना चतुर्वरकराचतुर्भिर्वरकरैःप्रमिता
परायेवाप्यः हस्तोच्छ्रिताहस्तप्रमाणेनोपेता यमस्यपस्यमाप्रमाणस्यप्रोक्ता सावेदीवोजांदेःक्षत्रियादेःक्रमेणद्वित्रियुगांगुलै अपचिताहीना क्षत्रि
परयद्व्यंगुलन्यूना वैश्यस्यत्र्यंगुलाना शूद्रस्यचतुरंगुलोनाच साफकार्येत्याह वह्निर्वामतइति यद्वावह्निर्वामभागे अंगुलप्रमाणमार्कंडेयपुराणे

वेदीप्राक्प्रवणाचतुर्वरकराहस्तोच्छ्रितान्यस्पदोजांदेर्द्वित्रियुगांगुलैरपचितासोक्तावह्निर्वामत ॥

उक्तं ॥ परमाणुःपरमसूक्ष्मंत्रसरेणुमहीरजः ॥ वालाग्रंचैवलिक्षाचयूकाचापयवोदरम् ॥ क्रमादष्टगुणानाशुर्यवानामष्टकांगुलम् ॥ षडंगुलंपदंत
वितस्तिर्द्विपदस्मृता ॥ द्विवितस्तीतथाहस्तोमार्कंडेयमुनीरितः ॥ आगमांतरेपि ॥ कर्तुर्दक्षिणहस्तस्यमध्यमांगुलिपर्वणः ॥ मध्यमादैर्घ्यं
मानेनमात्रांगुलमितीरितमिति ॥ अन्यपोक्तं ॥ पर्किंचित्पौरुषायामंविभज्यदशधापुनः ॥ एकद्वादशभागंतुकल्पयेत्प्येकमंगुलम् ॥ देहलब्धां
गुलंनामजानीयान्नरस्यनरपुन ॥ महामानांगुलिरितिमात्रांगुलिरितोविदा ॥ प्रासादादीनितनैयकुर्यान्मानांतरेणवा ॥ वेदिकादीनिशिविकारथा
दीनांतिपिनुनारिस्यादि अपवरकामहण्वंतस्यहोमकर्तृत्वात् ननुकन्यायाअपिवाजाहुतौकर्तृत्वमस्तितत्करप्रमाणंकिंनोक्तं सत्यं अल्पावकाश

स्थलेकन्याकरप्रमाणमप्यंगीक्रियते ॥ तथाचोक्तंदेवयजनदीपिकायाम् ॥ स्वल्पावकाशनिलयेहीनमानंसमाश्रयेदिति ॥ अथनानाविधकर्मणां अगंकस्मिन्नक्षत्रेकर्तव्यमित्याह यस्यागमिति यस्यकर्मणः यत् अंगंअदइदंअंगंअगिनोमुख्यस्यगदितभे उक्तनक्षत्रेकुर्यात् इहास्मिन्नंगभूतेक मेणि इंदोर्बलनालोक्यनविचारणीयम् तत्रविशेषमाह विवाहतःविवाहदिनात्प्राक्त्र्यरिनवान्हितृतीयषष्ठनवमेन्हिइदंअंगविवाहागंनकुर्यात् विवाहागानियथा ॥ दलनंकंडनंचैवव्यजनंमोदकादिच ॥ यवारमंडपोवेदिकुंकुमंवर्णकंतथेति ॥ ३९ ॥ अथक्रमप्राप्तंवधूप्रवेशमाह लग्नादिति

यस्यांगंयददोंऽगिनोगदितभेकुर्यादिहेंदोर्बलंनालोक्यंतुविवाहतस्त्र्यरिनवान्हिप्राङ्नकुर्यादिदं ॥ ३९ ॥
लग्नाद्षष्टि१६दिनांततःसममुनी७ष्वं५के९ष्वुषुध्वंत्वयुग्घस्त्रेमास्यापिहायेनशरामिताद्वर्षात्परंस्वेच्छया ॥

लग्नाद्विवाहतःसकाशात् अष्टिदिनांततःषोडशादिनमध्ये सममुनीष्वंकेषुयुषुघस्रेषु समाःसमसंख्याकाः मुनिःसप्तमः इषुःपंचमः अंकोनवमः एषुयुषुदिवसेषु अतऊर्ध्वंषोडशदिनादूर्ध्वं अयुग्घस्रेविषमदिने मास्यपि विषमेहायनेवर्षे वधूसंप्रवेशंजगुरूचुःएतदुक्तंभवति षोडशदिनमध्ये समादिषुदिनेषुकर्तव्यः षोडशदिनातिक्रमेमासपर्यंतविषमदिनेवधूप्रवेशःकार्यः प्रथममासातिक्रमेवर्षपर्यंतंविषमेमासिकर्तव्यः तदाविषमदिन नियमोनास्ति एवंप्रथमेवर्षे अतिक्रांतेपंचमवर्षपर्यंतंविषमेवर्षेकर्तव्यः तदाविषममासनियमोनास्ति अथविलंबितंवधूप्रवेशनंकस्मिन्मासपक्षेक

ग्यानिनेषु ॥ पटोलमपवानास्तितदागोपुलिकंस्मृतम् ॥ शूद्रादीनांतुषा प्राहुर्नीहिजानांक्वाचन ॥ लमशुद्धिर्यदानस्यापोवनेसमुपस्थिते
तराते सबयणानालप्रगोधूलिकंशुभमिति ॥ १८ ॥ अथोद्वाहवेदिकालक्षणमाह वेदीति प्राक्प्रवणापूर्वनिम्ना चतुर्वरकराचतुर्भिर्वरकरैःप्रमिता
वरावेशाय: हस्तोच्छ्रिताहस्तप्रमाणेनोच्चता यमस्यस्यमाणस्यप्रोक्ता सावेदीवोर्जादेःक्षमियादे क्रमेणद्वित्रियुगांगुलैः अपचिताहीना क्षमि
परपद्व्यंगुलन्यूना वेश्यस्यत्र्यंगुलोना शूद्रस्यचतुरंगुलोनापि साककार्येत्याह वहिर्वामतइति गृहाद्बहिर्वामभागे अंगुलप्रमाणमार्कंडेयपुराणे

वेदीप्राक्प्रवणाचतुर्वरकराहस्तोच्छ्रिताग्न्यस्यदोर्जादेर्द्वित्रियुगांगुलैरपचितासोक्तावहिर्वामत ॥

उक्तं ॥ परमाणुःपरंसूक्ष्मंत्रसरेणुर्महीरजः ॥ बालाग्रंचैवलिक्षायूकाचायवोदरम् ॥ क्रमादष्टगुणानांतुर्यवानामष्टतोंगुलम् ॥ षडंगुलंपदत
स्त्रिर्विनस्तिर्द्विपदंस्मृता ॥ द्विवितस्तीवथाहस्तोमार्कंडेयमुनीरित ॥ आगमांतरेपि ॥ कर्तुर्दक्षिणहस्तस्यमध्यमांगुलिपर्वण ॥ मध्यमादैर्घ्य
मानेनमात्रांगुलमितीरितमिति ॥ अन्यत्रोक्तं ॥ यत्किंचित्स्वपौरुषायामंविभज्यदशधापुनः ॥ एकद्वादशभागंतुकल्पातेष्वेकमंगुलम् ॥ देहलब्धा
गुल्मनामजानीयात्तत्पुनः ॥ महामात्रांगुलिरितिमात्रांगुलिरिहोदिता ॥ प्रासादादीनिसेनैवकुर्यान्मानांतरेणवा ॥ वेदिकादीनिक्षितिपकारया
दीनातिथिपुनरित्यादि अत्रवरकरग्रहणंतस्यहोमकर्तृत्वात् ननुकन्यायाअपिलाजाहुतौकर्तृत्वमस्तितत्करप्रमाणंकिंनोक्तं सत्यं अप्रधानत्वान्

नींतस्यभर्तृजननींहन्यात्इत्यादिसुगमम् ॥ ४१ ॥ अथपुनर्भूविवाहमाह शूद्रान्त्येष्विति शूद्राःप्रसिद्धाः अंत्याःरजकादयः तेषुपुनर्भवापरिणयः प्रोक्तः कैर्विवाहोक्तभैः स्पष्टंतत्रपुनर्भवापरिणयेतिथिमासवेधगुरुशुक्रास्तादिनआलोक्यं स्पष्टम् तथाचोक्तंज्योतिर्निबंधे ॥ नशुक्रास्तादिकंचिं त्यशुद्धिवेधादिकंतथा ॥ पुनर्भवासंवरणेनमासतिथिशोधनमिति ॥ अथब्रह्मपट्टनक्षत्रशुद्धिमाह अर्कभात्सूर्यनक्षत्रात्त्रिन्यर्क्षेपुत्रिषुनक्षत्रेषुक्रमेण

पौषेचश्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वापित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहंतिनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ ४१ ॥ शूद्रां त्येषुपुनर्भवापरिणयःप्रोक्तोविवाहोक्तभैर्नालोक्यंतिथिमासवेधभृगुजेज्यास्तादितत्रार्कभात् ॥ त्रिश्य क्षेषुमृतिर्धनंमृतिमृतीपुत्रामृतिर्दुर्भगंश्रीरौन्नत्यमथोधृती१८श११कृत४तत्त्वं२५ क्षैत्ययःसाभिजित् ॥४२॥भुक्तायैवसुतामुपोषितनरोदद्याच्चसावित्रिकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोत्रेक्वचित्॥

मृतिर्मरणंप्रथमेत्रिके द्वितीयेत्रिकेधनंतृतीयेमृतिः चतुर्थेमृतिःपंचमेपुत्राः षष्ठेत्रिकेमृतिः सप्तमेदुर्भगंअष्टमेलक्ष्मीः नवमेत्रिकेऔन्नत्यप्रोक्त अथरु द्रपट्टशुद्धिमाह अर्कमादित्यनुवर्तते धृतीशकृततत्त्वर्क्षे धृतिरष्टादशं ईशएकादश कृतश्चतुर्थमृतत्वंपंचविंश एतन्मितेनक्षत्रेअर्कभात् एतन्मितेइत्य र्थः तत्रचतुष्टयेसाभिजित्गणितेअत्यायोमृत्युःस्यात् अर्थादन्येषुशुभप्रोक्तमिति ॥ ४२ ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थानाह भुक्तायेत्यादिना

तम्यमिस्याह वैफामार्गसिते वैषशाखः फाफाल्गुनः मार्गोमार्गशीर्षः एषामितः शुक्लपक्षःतस्मिन्नके श्रुतिपुगोद्वाहर्क्षाचिमाश्विनीज्यर्क्षे श्रुतिपुगं श्रवणधनिष्ठे उद्वाहर्क्षाणिविवाहनक्षत्राणिपूर्वोक्तानि चित्राश्विनीप्रसिद्धे ज्यर्क्षपुष्य ते अनवमादिरेऋीणेगृहे नवीनमंदिरेकन्यानवोढानप्रवे शयेदितिनिषेधादनवमंदिरस्त्युक्तम् उक्तंच ॥ वधूप्रवेशनंकार्यंपंचमेसप्तमेदिने ॥ नवमेचशुभेचारेसुलभेशशिनोबलइति नारद ॥ आरम्योद्वाहदि वसात्षष्ठेवाप्यष्टमेदिने ॥ वधूप्रवेशःसंपत्त्यैदशमेपसमेदिनइति ॥ सप्तहे विवाहमारभ्यवधूप्रवेशोशुभेतथापोडशावासरांवातत्। तदूर्ध्वमब्देसुजिप

वैफामार्गसितेजगु श्रुतिपुगोद्वाहर्क्षचित्राश्विनीज्यर्क्षैश्चानवमादिरेनिविशवधूसवेशमंगेस्थिरे ॥ ४० ॥
उद्वाहात्प्रथमेशुचौपदिवसेकर्तुर्गृहेकन्यकाहन्यात्तज्जननींक्षयेनिजतनुंज्येष्ठपतिज्येष्ठकम् ॥

चर्मातावत परस्ताश्रियमोनचास्ति ॥ रत्ननारद ॥ समेवर्षेसमेमासियदिनारीगृहंविशेत् ॥ आयुष्यहरतेभर्तुं सानारीमरणंव्रजेत् ॥ भास्करव्य वहारे ॥ रामैविवाहमेशस्तःस मुहूर्तेस्थिरोदये ॥ वधूप्रवेशोनेयामप्रतिशुक्रामपमिशुः ॥ नक्षैर्यथाधिके शुद्धेपत्योमशुभप्रवम् ॥ वधूप्रवेशानंका र्यंपंचमेमकसपादे ॥ मार्गफाल्गुनमेशाखेशुक्लपक्षेशुभेदिने ॥ मूलपुष्यमधुस्वातीस्थिराश्विश्रुतिवासरे ॥ पितृमेघवर्जेनसीप्रविधापुष्मिणी मवेषिति
॥ ४० ॥ इदानींप्रथमापाढादौमर्पादिगृहेवासनिषेधमाह उद्वाहादिति उद्वाहाद्विवाहात्प्रथमेशुचौ [illegible]

र्नीतस्यभर्तृजननींहन्यात्इत्यादिसुगमम् ॥ ४१ ॥ अथपुनर्भूविवाहमाह शूद्रान्त्येष्विति शूद्राःप्रसिद्धाः अंत्याःरजकादयः तेषुपुनर्भवापरिणयः प्रोक्तः केर्विवाहोक्तभैः स्पष्टंतत्रपुनर्भवापरिणयेतिथिमासवेधगुरुशुक्रास्तादिनआलोक्यं स्पष्टम् तथाचोक्तंज्योतिर्निबंधे ॥ नशुक्रास्तादिकंचिंत्यशुद्धिवेधादिकंतथा ॥ पुनर्भवासवरणेनमासतिथिशोधनमिति ॥ अथब्रह्मपट्टनक्षत्रशुद्धिमाह अर्कभात्सूर्यनक्षत्रात्त्रिञ्यर्क्षेषुत्रिषुनक्षत्रेषुक्रमेण

पौषेचश्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वपित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहंतिनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ ४१ ॥ शूद्रांत्येषुपुनर्भवापरिणयःप्रोक्तोविवाहोक्तभैर्नालोक्यंतिथिमासवेधभृगुजेज्यास्तादितत्रार्कभात् ॥ त्रिञ्यर्क्षेषुमृतिर्धनंमृतिमृतीपुत्रामृतिर्दुर्भगंश्रीरौन्नत्यमथोधृती१८श११कृत४तत्त्वं२५ क्षैत्यय:साभिजित् ॥४२॥भुक्तायैवसुतामुपोषितनरोदद्याच्चसावित्रिकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोत्रेक्वचित्॥

मृतिर्मरणप्रथमेत्रिके द्वितीयेत्रिकेधनंतृतीयेमृतिः चतुर्थेमृतिःपंचमेपुत्राः षष्ठेत्रिकेमृतिः सप्तमेदुर्भगंअष्टमेलक्ष्मीः नवमेत्रिकेऔन्नत्यप्रोक्तं अथरुद्रपट्टशुद्धिमाह अर्कभादित्यनुवर्तते धृतीशकृततत्वर्क्षे धृतिरष्टादशं ईशएकादश कृतश्चतुर्थम्तत्वपचविंशं एतन्मितेनक्षत्रेअर्कभात् एतन्मितेइत्यर्थः तत्रचतुष्टयेसाभिजित्गणितेअत्यायोमृत्युःस्यात् अर्थादन्येषुशुभप्रोक्तमिति ॥ ४२ ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थानाह भुक्तायेत्यादिना

तम्पमित्याह वैफामागसिते वैवैशाखः फाफाल्गुनः मार्गोमार्गशीर्षः पूपासितः शुक्लपक्षस्तस्मिन्नर्के श्रुतिपुगोद्वाहर्क्षंचित्राश्विनीज्यर्क्षैःश्रुतिपुग श्रवणपनिष्ठे उद्वाहर्क्षाणिविवाहनक्षत्राणिपूर्वोक्तानि चित्राश्विनीप्रसिद्धे ज्यर्क्षपुष्य तैः अनघमक्षिरेजीर्णगृहे नवीनमदिरेकन्यानवोढानप्रवे शयेदितिनिषेधादनघर्मविप्रस्तुकम् उक्तच ॥ वधूप्रवेशनंकार्यपञ्चमेसममादिने ॥ नवमेषशुमेवारेसुलग्नवासिनोत्कटइति नारदः ॥ आरम्योद्वाहदि वसात्षष्ठेवाप्यष्टमेदिने ॥ वधूप्रवेशःसंपत्त्यैदशमेपसमेदिनइति ॥ समहे विवाहमारम्यवधूप्रवेशोयुग्मेतथापोडशवासरात्तावत्॥ तदूर्ध्वमयुजिपं

वैफामार्गसितेजगु श्रुतिपुगोद्वाहर्क्षचित्राश्विनीज्यर्क्षैश्वानवमादिरोनिविवधूसंवेशमगोस्थिरे ॥ ४० ॥
उद्वाहात्प्रथमेयुचोयदिवसद्वंतुर्येद्धकन्यकाहन्यात्तज्जननींसयेनिजतनुंज्येष्ठपतिज्येष्ठकम् ॥

चमासादत परस्तान्नियमोनचास्ति ॥ इतिनारदः ॥ समेवर्षेसमेमासेयदिनारीगृहंविशेत् ॥ आयुष्यंहरतेभर्तुःसानारीमरणंव्रजेत् ॥ भास्करस्य यदार ॥ रात्रौविवाहभेशस्त सन्मुहूर्तेस्थिरोदये ॥ वधूप्रवेशनेवामप्रविशुद्धाम्बपविद्धः ॥ भर्त्रीवैवाहिके शुद्धेर्दपथ्योमशुभप्रदम् ॥ वधूप्रवेशनंका र्यपसमेप्रस्ततपादे ॥ मार्गफाल्गुनवैशाखेशुक्लपक्षेशुभेदिने ॥ मूलपुष्पमधुस्वातीस्थिराश्विश्रुतिभासरे ॥ पितृमेघकरेनारीप्रविष्टापुष्पिणीभवेविति ॥ ४० ॥ प्रथमेप्रथमाब्दादौभर्तृगृहवासनिषेधमाह उद्वाहादिति उद्वाहाद्विवाहात्परिप्रथमेशाब्दीमध्याब्देकन्यापदिभर्तुर्गृहेवसेत्सर्वात्तज्जन

तेषुपुनर्भवापरिणयः
नीतस्यभर्तृजननींहन्यात्इत्यादिसुगमम् ॥ ४१ ॥ अथपुनर्भूविवाहमाह शूद्रात्येष्विति शूद्राःप्रसिद्धाः अंत्याःरजकादयः तेषुपुनर्भवापरिणयः
प्रोक्तः कैर्विवाहोक्तभैः स्पष्टतत्रपुनर्भवापरिणयेतिथिमासवेधगुरुशुक्रास्तादिनआलोक्यं स्पष्टम् तथाचोक्तंज्योतिर्निबंधे ॥ नशुक्रास्तादिकर्चिं
त्यशुद्धिवेधादिकंतथा ॥ पुनर्भवासवरणेनमासतिथिशोधनमिति ॥ अथब्रह्मपट्टनक्षत्रशुद्धिमाह अर्कभात्सूर्यनक्षत्रात्त्रिन्यर्क्षेषुत्रिषुनक्षत्रेषुक्रमेण

पौषेचश्वशुरंपतिंचमलिनेचैत्रेस्वपित्रालयेतिष्ठंतीपितरंनिहंतिनभयंतेषामभावेभवेत् ॥ ४१ ॥ शूद्रां
त्येषुपुनर्भवापरिणयःप्रोक्तोविवाहोक्तभैर्नालोक्यंतिथिमासवेधभृगुजेज्यास्तादितत्रार्कभात् ॥ त्रित्र्य
र्क्षेषुमृतिर्धनंमृतिमृतीपुत्रामृतिर्दुर्भगंश्रीरौन्नत्यमथोधृती १८श ११कृत४तत्त्वं२५ र्क्षेत्स्ययःसाभिजित्
॥४२॥भुक्तायैवसुतामुपोषितनरोदद्याच्चसावित्रिकामारब्धोत्सवकेयदाजनिमृतीस्यातांस्वगोत्रेक्वचित्॥

मृतिर्मरणंप्रथमेत्रिके द्वितीयेत्रिकेधनंतृतीयेमृतिः चतुर्थेमृतिःपंचमेपुत्राः षष्ठेत्रिकेमृतिः सप्तमेदुर्भगंअष्टमेलक्ष्मीः नवमेत्रिकेऔन्नत्यप्रोक्तं अथरु
द्रपट्टशुद्धिमाह अर्कभादित्यनुवर्तते धृतीशकृततत्वर्क्षे धृतिरष्टादशं ईशएकादश कृतश्चतुर्थमृतत्वंपचविंशं एतन्मितेनक्षत्रेअर्कभात् एतन्मितेइत्य
र्थः तत्रचतुष्टयेसाभिजित्गणितेअत्यायोमृत्युःस्यात् अर्थादन्येषुशुभप्रोक्तमिति ॥ ४२ ॥ अथनानाविधशास्त्रार्थानाह भुक्तायेत्यादिना

उपोषितनर भुक्तायच्छतभोजनायेत्सुतायषात् परंउपोषितनरःभुक्तायैवयटश्वेसाविभिकागायत्रीवषात् तदुक्तज्योतिर्निबंधे ॥ भुक्त्वासमुद्वहे त्कन्यांसावित्रीग्रहणंतथा ॥ उपोषित सुतोयपावागतायवरायचेति ॥ आरभ्योत्सवकेयवाजनिमसीस्यातास्वगोभेकाचित् सांगतांमिदधीतवाजम परेइति माजंअभं अपरेअसगोत्रिणोविदधीरन् "वाजमश्वंगरुडाजोवाजंपीयूषमुच्यते" इत्यनेकार्थध्वनिमंजर्याम् शेषंसुगमं उक्तंच ॥ विवाहो त्सवयज्ञादावारम्भेसूतकयदि ॥ सांगंतत्कर्मकुर्वीतअपदानादिकंपरेरिति ॥ अस्मादारभेत्पूर्वतोपकोद्वाहनचौलमौंजिकमह सुस्वर्गदिक्त्रिभिषु

सांगतविदधीतवाजमपरेस्मादारभेत्पूर्वतोयंत्रोद्वाहनचौलमौंजिकमह सुस्वर्गदिक्त्रित्रिषु ॥ ४३ ॥
नोश्राद्धक्षयदर्शनैत्यकमधीतिशीतलाप्स्वाप्लुतिंसीमासिंध्वतिपातमेककुलजाःसव्यातिपातक्वाचित् ॥

अस्माभिश्चितादिनारपूर्वतःप्रथमतः यज्ञोद्वाहनचौलमौंजिकमित्येतत्कर्मचतुष्टयंक्रमात्स्वर्गः १ १ दिक् १ ० त्रि ३ त्रिषु ३ अह सुआरभेत् यज्ञएकविंश तिदिनेषु उद्वाहनंविवाहःदिग्सुदशदिनेषु चौलंत्रिषुदिनेषु मौंजिकंत्रिषुदिनेष्वितिउक्तंचापकर्षितात्यहर्यज्ञेविवाहेदशवासराः॥ त्र्यहेचूडोपनयनेना दीश्राद्धंविधीयते ॥ आरम्भलक्षणं आरम्भोवरणंयज्ञेसंकल्पोव्रतसत्रयोः ॥ नांदीश्राद्धंविवाहादौश्राद्धेपाकपरिक्रियाइति ॥ ४३ ॥ क्षयदर्शनैत्यकं श्राद्धं अधीतिपठनं शीतलाप्सुशीतलोदकेषु आप्लुतिस्नानं सीमासिंध्वतिपातं सीमामसिंधुःसिंधुर्नदीयामरी "सिंधुर्नदीसमुद्रयोरित्यभिधाना"

तयोरपिपातःउल्लंघनंसव्यातिपातं अपसव्यमित्येतत् एककुलजाःसगोत्रिणःक्वचिन्नोकुर्युः किमवधि मंडपस्यउत्थापनावधि यावन्मंडपोत्था
पनंस्यात्तावन्नकुर्यादित्यर्थः उक्तंच ॥ दर्शश्राद्धंक्षयश्राद्धंशीताद्भिःस्नानमेवच ॥ प्राचीनावीतिकरणनदीसीमातिपातनम् ॥ अन्यच्च नित्यश्रा
द्धमधीतिंचस्नानंचाशिशिरैर्जलैः ॥ सपिंडानैवकुर्वीरन्मंडपोत्थापनावधि ॥ अथसमंडपोत्थापःकदाकार्यइत्याह सशरागान्होरिति शराःपंच अ
गाःसप्त तास्मिन्मितान्होर्दिनयोः पंचमेसप्तमे विषष्ठेसमेषष्ठरहितेसमेन्हिसमादिनेउत्थाप्यः उक्तंच॥मंडपोत्थापनंकार्यंसमेतुदिवसेबुधैः ॥षष्ठंचवि

उत्थापावधिमंडपस्यसशरागान्होर्विषष्ठेसमेन्ह्युत्थाप्योनगृहोद्वहौसहजयोस्तुल्यक्रियाब्दांततः ॥ ४४ ॥

षमंनेष्टमुत्कापंचमसप्तमाविति ॥ अब्दांतर्वर्षमध्येगृहोद्वाहौनकर्तव्यौ सहजयोः एकमातृजयोः पुरुषयोः पुरुषस्त्रियोः समानक्रियासमानंकर्मन
कुर्यादित्यर्थः भिन्नमातृजयोर्नदोषइत्यर्थात्सिद्धम् अर्थात्भिन्नमातृजयोस्तथासहोद्वाहादिकरणमागत तद्भिन्नकर्तृत्वोभिन्नगृहेसतिवेदितव्यं क
र्तृत्वमत्रश्राद्धाधिकारिणःपित्रोरेव तनुविवाहहोमंकर्तुर्वरस्य तथाचोक्तम् ॥ एकमातृजयोरेकवत्सरेपुरुषस्त्रियोः नसमानक्रियांकुर्यान्मातृभेदेवि
धीयतइति ॥ पुरुषौपुरुषस्त्रियौपृथक्द्वित्वविवक्षयाबहुत्वासंभवान्नबहुत्वम् यद्वापुरुषश्चस्त्रीचतथातयोर्द्वयोः पुरुषयोः स्त्रियोर्वा पुरुषस्त्रियोर्वा क
न्यापुरुषयोर्विवाहविशेषश्चोक्तः ॥सोदर्ययोःकन्यकयोःसुतयोरेकवत्सरे ॥ विवाहोनस्मृतस्तज्ज्ञैःकन्यकासुतयोः॥मृतइति अत्रसंवत्सरमानंमनुज

मानेनषेमाविफाल्गुनांतवेषं समानक्रियेति द्वयोश्चौलेद्वयोर्व्रतयोर्द्वयोर्विवाहोमासद्वयोरित्यनेनैवएकमातृत्वसंभवाति उक्तंच ॥ नैकस्मिन्व
त्सरेकार्यौगृहोद्वाहौकदाचन ॥१४॥वर्जीवराण्याह उद्वाहव्रतचूडकेक्रमेण अब्ददलतत्स्वंडं उद्वाहेविवाहेकृतेसति अब्दंवर्षपर्यंतं व्रतेव्रतबंधेकृतेस
तिदलंअर्द्धाब्दं षण्मासपर्यंतमित्यर्थं चूडकेचौलकर्मणिकृतेसातितत्स्वडंतस्यदलस्यापिखंडं त्रिमासपर्यंतमित्यर्थं तिलैस्तर्पणंपिंडयुतंश्राद्धंच
नाचरेत् किंविना महालयगयापित्र्यंविना महालयःभाद्रपदापरपक्षः गयाप्रसिद्धा पित्र्यंमातापितृक्षयदिन तत्रयत्श्राद्धंक्रियतेतन्महालयग

उद्वाहव्रतचूडकेब्ददलतत्स्वंडंतिलैस्तर्पणंश्राद्धंपिंडयुतंमहालयगयापित्र्यंविनानाचरेत् ॥ पूर्वे
सप्तपदीविधेरधिगतेदोषेवरेवामृतेदेयान्यत्रविवाहितापिचबलाद्याविद्धयोनिर्नचेत् ॥ ४५ ॥

यापित्र्यंतद्विना उक्तंच॥विवाहव्रतचूडासुवर्षमर्द्धंतदर्द्धकम्॥आतिलैस्तर्पणंकुर्यात्स्नानंकुर्यात्पिंडकम्॥महालयेगयाश्राद्धेमातापित्रोःक्षयेहनि ॥क
दोद्वाहोपिकुर्वीतपिंडदानंयथाविधीति॥पूर्वमिति सप्तपदीविधे पूर्वंप्रथमतोदोषेअंधमूकादिकेअधिगतेज्ञातेसति वाक्स्त्ययवा वरेमृतेसति कन्या
न्यस्मैदेया अपिच याकन्याबलाद्विवाहितासापि अन्यस्मैदेया तर्हिकर्यंचेयदिविद्धयोनिर्नस्यात्विद्धायोनिर्यस्या सातथा पुरुषभुक्तेत्यर्थं
उक्तंचयाज्ञवल्क्येन ॥ महादोषेसुविज्ञातेपूर्वंसप्तपदीविधेः॥ मरणादीसमुत्पन्नेदेयान्यस्मैनदोषभाक् ॥ बलादुद्वाहिताकन्यादातव्यान्यवरायचेति

अन्यच्च॥बलादुद्दाहिताकन्यामंत्रैर्यदिनसंस्कृता ॥ अन्यस्मावाधवद्देयायथाकन्यातथैवसेति ॥ महादोषाःकारिकानिबंधेउक्ताः ॥ अथामूकःक्रया
हीनश्चापस्मारीनपुंसकः ॥ दूरस्थःपतितःकुष्ठीदीर्घरोगीवरोनसन् ॥ अन्येपिदोषाउक्ताः॥मूर्खनिर्धनदूरस्थशूरमोक्षाभिलाषिणां ॥ त्रिगुणाधिकव
र्षाणानदेयाजातुकन्यकेति ॥ पुरुषनपुंसकलक्षण ॥ यस्याप्सुप्लवतेबीजंन्हादिमूत्रंचफेनित॥ पुमास्याल्लक्षणैरेतैर्विपरीतैस्तुषढकः ॥ अपरीक्ष्यदाने
दोषः अपरीक्ष्यवरकन्यांनिर्गुणायप्रयच्छाति ॥ कुलंतस्यैवतच्छोकसंतप्तोविनिकृततीति ॥ ४५ ॥ अथस्त्रीरहितानाविधिमाह अस्त्रीकैःस्त्रीरहितैः

अस्त्रीकैःकुशहेमरौप्यरचितातास्त्रीचविप्रादिभिर्भार्यावानिखिलैःसुवर्णरचिताधर्मायधार्याबुधैः ॥ मं
दारार्कदिनेंबुपाग्निफणिभंभद्रातिथिश्चेदिहोद्भूतासाविषकन्यकापितनुगौसौम्यौरिपुक्षेत्रगौ ॥ ४६ ॥

विप्रादिभिःविप्रक्षत्रियविट्शूद्रैः क्रमेणकुशहेमरौप्यरचिताशौल्वीचभार्याधर्मायधार्या अयमर्थः विप्रेणकुशरचिताभार्याधर्मायधार्या क्षत्रि
येणहेमरचिता वैश्येनरौप्यरचिता शूद्रेणताम्रीताम्ररचिताभार्याधार्या कथंभूतैर्विप्रादिभिः बुधैःस्वस्वधर्मनिरतैः वाइत्यथवा निखिलैःसर्वै
विंप्रादिभिःसुवर्णरचिताभार्याधार्या यतस्तयाविनागृहस्थधर्मसाधननस्यात् तथाचोक्तं॥ अपत्नीकैस्तुधर्मार्थंकौशहैमीचराजती॥ ताम्रीविप्रादि
भिर्भार्याधार्याहैमीतथाखिलैरिति॥अथविषकन्यालक्षणमाह मंदेति मदारार्कदिने शन्यर्कभौमानामन्यतमस्यवासरे अंबुपाग्निफणिभ शतता

रेकाकृत्तिकाश्लेषाणामन्यतमंनक्षत्रम् मघादिरिथिर्द्वितीयासप्तमीद्वादशी अथसामान्यतमाचेत्स्यात् तदायोगःस्यात् इहोमूलाअपयोगेयाक न्याजातासाविषकन्यका अपयोगांतरमाह रिपुक्षेत्रगोसौम्योवनुगोलग्नगतोचेत्स्यातापृ ॥ ४६ ॥ अपयोगांतरमाह एक क्रूरइति एकः क्रूर रिपुक्षेत्र तनुगश्चेत्स्यात् द्वयोर्द्वोयोगौ इहोभयापिविषकन्यकास्यात् तनोलग्नेसौरिःशनिःस्यात् रविःसूर्यःपुष्पाःपञ्चमगःस्यात् धर

एक क्रूरइहोत्रवाप्ययतनौसौरीरविःपुत्रगोधर्मस्योधरणीसुतोयमपरोयोगोपितज्जाविषम् ॥ मू
लाद्यत्रिपदोद्भवाश्वशुरमत्यत्यत्रयेतत्त्रिपन्येष्ठात्येपातिपूर्वजंद्विपचतुर्थेदेवरंहतिच ॥ ४७ ॥

णीसुतोभौमोपमस्योनवमस्योमदास्यात् तदाअपरंअपरोयोगःस्यात् तज्जायिकन्याविषंस्यात् विषमितिविषयाविषस्त्रीकारात्मस्तुर्भवती तिफलसूचितं तस्मात्परित्याज्येतिभाव अथमूलजाघीनाफलमाह मूलेति मूलस्यआद्यत्रिपदोद्भवाप्रथमचरणमध्येजाताकन्याश्वशुरंहंतिमार यति भवत्यथपे आद्वितीयेपातस्यअंत्यपदेअंत्यचरणमध्येजातातस्त्रिपतस्यश्वशुरस्यभियश्वश्रुहंतीत्यर्थः ज्येष्ठात्ये ज्येष्ठायाचतुर्थच रणेजातापातिपूर्वजंज्येष्ठहंति द्विपचतुर्थे द्वीपौपतीयस्यतत् द्विप विशाखा तस्यचतुर्थचरणेजातादेवरंहंति अर्थात्चपचरणजानुसा ॥ ४७ ॥

एवंउक्तनक्षत्रचरणजातौनानरःयुवतेःस्त्रियःश्वशुरादीन्हंति तथाचगर्गः ॥ मूलजाश्वशुरंहंतिसार्पजाचतदंगनां॥ ज्येष्ठजातुपतिज्येष्ठंदेवरंतुद्विदैव
तेइति॥तथाचकश्यपपटले॥मूलाद्यपादजौश्रेष्ठौतथाश्लेषाद्यपादजौ॥द्वीशांत्यपादजौदुष्टौतथाज्येष्ठांत्यपादजाविति ॥ अस्यापवादः अभावइहनो
दोषइति अभावेतेषांश्वशुरादीनांअभावेसति इहमूलादिजोद्वहनेनोदोषः केचिदाचार्योः नुःनरस्य मौंज्यूर्ध्वंमौंजीबंधनानंतरंतत्फलंनवदं
ति उक्तंचनारदेन॥मूलव्यालभवोदोषोविवाहेयउदाहृतः ॥ समौंजीबंधनादूर्ध्वंपुंसांनैवेतिकेचनेति ॥ पैत्र्याद्येपिमघायाआद्यचरणेपिमूलवत्फ

एवंनायुवतरेभावइहनोदोषोननुस्तत्फलंमौंज्युर्ध्वंनवदंतिकेचिदपिपैत्र्याद्येफलंमूलवत् ॥ नो
द्वाहौसहजातयोस्त्र्यृतुषुनोद्वाहाद्व्रतंनोपुमुद्वाहात्स्त्र्युद्वहनंनमंगलविधेर्मुंडंत्रिशुभ्येषुन ॥ ४८ ॥

लंस्यादितिकेचिद्वदंति तथाचोक्तंनारदेन पैत्र्यगंडोद्भवाकन्याश्वशुरघ्नीचकेचनेति ॥ अथऋतुत्रयमध्येकिंकिंनकर्तव्यमित्याह नोद्वाहाविति
सहजातयोःएकोदरसमुत्पन्नयोः पुत्रयोःकन्ययोः कन्यापुत्रयोर्वा उद्वाहौविवाहौ त्र्यृतुषुत्रयश्चतेऋतवश्चत्र्यृतवःतेषुनकार्यौ षण्मासाभ्यंतरे
नकार्यावित्यर्थः उक्तंचनारदेन॥विवाहश्चैकजन्यानांषण्मासाभ्यांतरेयदि ॥ असंशयंत्रिभिर्वर्षैस्तत्रैकाविधवाभवेदिति॥नोद्वाहाद्व्रतमिति उद्वाहा
त्र्यृतुषुव्रतंमौंजीनकार्या तथाचोक्तंनारदेन ॥ पुत्रोद्वाहात्परपुत्रीविवाहोनऋतुत्रये ॥ नतयोर्व्रतमुद्वाहान्मंगलेनान्यमंगलमिति॥नोपुमुद्वाहात्स्त्र्युद्वह

नमिति पुमुद्वाहात्पुरुषविवाहात्ऋतुपुत्रपुरुहनकन्याविवाहःनोकार्यः तथाचकात्यायनः ॥ पुमोद्वाहात्परपुंभीविवाहानऋतुभयइति ॥ ॥
गलविधेर्मुंडमिति मंगलविधेः विवाहादऋतुपुत्रमुंडनचौलमतवानकार्यम् अत्रकात्यायनः ॥ कुलेऋतुभयावर्षाऋमंडनामतमुंडनमिति ॥ भिशुम्ये
पुनेति एपुम्पुतुभिशुभीनकार्या मयाणांशुमानांसमाहारस्त्रिशुभी मंगलत्रयमितियावत नकुर्याम्मंगलत्रयमितिवचनात् ॥ ४८ ॥ नोज्येष्ठा
द्भाविति ज्येष्ठात्मंगलात्विवाहादेऋतुपुलघुमंगलंनोकार्यम् यद्दहिःशालायामुक्तज्येष्ठमंगलं मन्यल्लघुमंगलं ज्येष्ठलघुलक्षणं सारसमुच्च

नोज्येष्ठाल्लघुकालरुद्दतऋतेकात्यायनोमुंडनंचौलआहनमेखलेत्युभयत कार्योविवाहादियम् ॥
भेदेऽब्दस्यचसकटेवितनुयात्पूर्वोदितमंगलवेदाहातरितेदिनव्यवहितेनधानगेनापिवा ॥ ४९ ॥

ये ॥ मूडाकेशांतसीमंतविवाहोपनयानबुधाः ॥ गुरुमंगलमित्याहुस्तदन्यल्लघुमंगलमिति ॥ तन्नकार्यमित्यर्थः कस्मात्ते कालरुद्दत ऋते कालेन
रुद्दगर्भाधानपुंसवनादितस्मात्ते तेनविनेत्यर्थ तथाचकात्यायनः मातृपक्षाक्रियापूर्वज्येष्ठकक्षातुमंगलं ॥ ऋतुभयपुनर्मावमकुर्याल्लघुमंगलम् ॥
लघुवागुरुवाकार्यकार्यनैमित्तिकयदीति॥ लघुगुरुमंगलयोर्भिन्नकर्तृत्वेनदोषः कात्यायनोमुनिश्चतिप्राह इतीतिकिं मतंमुंडनन चौलमेवमुंडनं मौं
जीविवाहात्उभयत कार्येति तथाचतहाक्यं ॥ मुंडनंचौलमित्युक्तंव्रतोद्वाहौतुमंगलम् ॥ चौलमुंडनमेवोक्तवर्जयेद्वरणात्परम् ॥ मौंजीचोभयत

कार्यायतोमौंजीनमुंडनमिति ॥ अथसंकटेप्रवृत्तिमाह भेदेऽब्दस्येति संकटेदेशकालभयादौअब्दस्यसंवत्सरस्यभेदेपूर्वोदितंमंगलंवितनुयात् विस्तारयेत्कुर्यादित्यर्थः तथाचोक्तंसंहितासारावल्या ॥ फाल्गुनेचैत्रमासेतुपुत्रोद्वाहोपनायने ॥ भेदादब्दस्यकुर्वीतनऋतुत्रयलंघनमिति ॥ अथवा वेदाहातरितेचतुर्दिनातरितेकालेमंगलवितनुयात् तथाचस्मृतिसारावल्या ॥ पुत्रीपरिणयादूर्ध्वंयावद्दिनचतुष्टयं ॥ पुम्यंतरस्यकुर्वीतनोद्वाहमितिसूरयइति ॥ अथवा दिनव्यवहिते एकदिनांतरितेकालेमंगलंकुर्वीत॥तथाचोक्तं॥एकोदरप्रसूतानामेकास्मिन्वासरेनरः ॥विवाहंनैवकुर्वीतमंडनोपरिमुंडनमिति ॥ अथवा एकाहेपिनद्यानगेनपर्वतेनअंतरितेदेशेमंगलंवितनुयात् ज्योतिर्विवरणे ॥ एकोदरयोर्वरयोरेकदिनोद्वाहतोभवेन्नाशः ॥ नद्यंतरएकादिनेकेप्याहुःसंकटेचशुभमिति ॥ शार्ङ्गधरोपि॥नद्यंतरेपिशुभदपृथक्शैलस्यरोधतइति॥४१॥एकाहेपीति अथवा एकाहेपिजनाश्रयांतरेमंडपांतरेमंगलवितनुयात् "मंडपोस्त्रीजनाश्रयइत्यमरः" उक्तंचज्योतिर्विवरणे ॥ नप्रतिषिद्धंलग्नसंप्राप्तेसंकटेमहति ॥ एकोदरसभवयोरेकाहेभिन्नमंडपेकालइति ॥ अथैषापक्षाणानिर्णयमाह इहेदमिति इहास्मिन्विवाहादिविषये इदंभेदेऽब्दस्येत्याद्युक्तंबुधैस्तारतम्याद्योज्यम् संकटानुरूपंयोज्यमित्यर्थः अथयमलयोर्विशेषमाह मोयमयोरिति यमयोर्यमलयोःइदंनोनिषिद्धम् अनयोर्यमलयोर्मंगलंएकत्रएक

एकाहेपिजनाश्रयांतरइहेदंतारतम्याद्बुधैर्योज्यंनोयमयोर्निषिद्धमनयोरेकत्रकार्येजगुः ॥

मत्सरेएकवारेएकमंडपेकापमितिमुनयोअगुः उक्तंच ॥ एकस्मिन्वत्सरेचैवमवासरेमंडपेतथा ॥ कर्तव्यंमंगलंस्वस्रोर्भ्रात्रोर्यमलजातयोरिति ॥ स्पादीनांस्त्रीणांपुरुषाणांचयमलजातानामप्येवं तुल्यन्यायत्वात् यमलयोर्मध्येएकस्याःस्त्रियाएकस्मिन् रूपेसतिस्त्रीविवाहसमाप्यपुरुषविवाहं कुर्यात् स्त्रीपुरुषयो सहविवाहकरणस्याघटमानत्वात् अथप्रत्युद्वाहनिषेधमाह नैकस्मैइति एकस्मैवराय दुहितृद्वयएकोऽथवकन्याद्वयन दद्यात् सहजयो एकोवरसंभवयोर्भ्राता एकोऽन्वेकस्यकेनदद्यात् तयोर्मिथःपरस्परंउद्वहननतनुयात् अथापिसकटेप्रवृत्तिमाह कुर्यादिति

नैकस्मैदुहितृद्वयसहजयोर्नैकोऽन्वेकन्यकेदद्यादुद्वहनमिथोनतनुयात्कुर्यादसंपद्यद ॥५०॥ नो
द्वाहसतिनिश्चयपिजगदु पित्रो सपित्रो स्त्रिया सूनोर्भ्रातुरनूढितस्वसुरसूत्क्रांतौपितृव्यस्यच

अद नैकस्मैइत्याद्युक्तमकर्तव्यंअसंपदिअन्यवधूवरालाभेसतिकुर्यात् तथाचनारदः ॥ प्रत्युद्वाहोनैवकार्योनैकस्मिन्दुहितृद्वयम् ॥ नचैकजन्ययोःपुंसोरेकजन्यस्तुकन्यकइत्यादि ॥ ५० ॥ अथप्रतिकूलनिर्णयमाह नोद्वाहमिति निश्चयपिसातिबुधा उद्वाहनजगदुः कस्यांसत्यां पित्रोः असूत्क्रांतौसत्यां मातापितापितरौतयोः असूनांप्राणानांउत्क्रांतिःउत्क्रमणंतस्यांसत्यामित्यर्थः कथंभूतयोःपित्रोः सपित्रोः पितरौच पितरौचपितरः मातुःपितरौपितुःपितरौइत्यर्थः तैःसहवर्तमानौसपितरौतयोःसपित्रोः पुनःकस्यांसत्यां स्त्रियाःअसूत्क्रांतौसत्याम् एवंपि

तीयविवाहार्दोज्ञेयम् एवंसूनोःपुत्रस्य भ्रातुःसहजस्य अनूढितस्वसुःअपरिणीतभगिन्याः पितृव्यस्यपितृभ्रातुः असूत्कांतौसत्या एतदुक्तंभवति पित्रादीनामुक्तानामध्येअन्यतमेमृतेसतिविवाहनकुर्यादित्यर्थः तथावृद्धशौनकः ॥ वरबध्वोःपितामातापितृव्यश्चसहोदरः ॥ एतेषाप्रातिकूलचेन्महाविघ्नप्रदभवेत् ॥ अन्यच्च ॥ पितापितामहश्चैवमाताचैवपितामही ॥ पितृव्यःस्त्रीसुतोभ्राताभगिनीचाविवाहिता ॥ एभिरेवविपन्नैश्चप्रातिकूलंबुधैःस्मृतम् ॥ अन्यैरपिविपन्नैश्चकेचिदूचुर्नतद्भवेदिति ॥ अथान्येषामतमाह अन्यइति अन्येबुधाःस्वान्वयजात्ययेपि स्वकुलजातमर्त्ये

अन्येस्वान्वयजात्ययेपिजनकांबास्त्रीसुतान्यात्ययेब्दार्धार्धार्धदलांतरेविदधतेहेरंबशांत्याक्वचित् ॥ ५१ ॥

नाशेपिउद्वाहंनविदधुः तथाचभृगुः ॥ वाग्दानानतरयत्रकुलयोःकस्यचिन्मृतिः ॥ तदोद्वाहोनैवकार्यःस्वपक्षक्षयदोषतइति ॥ अथसंकटेप्रवृत्तिमाह जनकांबास्त्रीति जनकश्चअंबाचस्त्रीचसुतश्चअन्यश्च अन्यःकुलजःप्रतिकूलाधिकरी एषामत्ययोनाशःमरणमितियावत् तस्मिन्सति अब्दार्धार्धार्धदलांतरेहेरंबशांत्यागणेशशांत्याक्वचित्संकटेविदधतेबुधाइत्यध्याहारः एतदुक्तंभवति वरस्यवध्वावापितृनाशेअब्दांतरेवर्षांतरे मातृनाशेअर्द्धांतरेषण्मासांतरे स्त्रीनाशेअर्द्धार्द्धांतरेत्रिमासांतरे एतद्द्वितीयादिविवाहेज्ञेयम् तथापुत्रनाशेअर्द्धांतरेसार्द्धमासांतरे अन्यनाशे पितृमातृस्त्रीत्यादिभ्योन्यस्यकुलजस्यनाशे दलांतरेसार्द्धमासस्यार्द्धांतरे त्रयोविंशतिदिनांतरेविदधतेइत्यर्थः ॥ ५१ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥

अन्यमप्येभ्रातुर्विशेषमाह भ्रातुर्भ्रात्मजयविति भ्रातुर्नाशेपुत्रवत्पुत्रनाशोक्तवर्ज्जोयं सार्द्धमासांतरेकर्तव्यमित्यर्थः तथाचस्मृतिसारावल्यां ॥ पि
तुरब्दमिहाशौचंतदर्द्धंभ्रातुरेवच ॥ मासत्रयंतुभार्यामासवर्द्धंभ्रातृपुत्रयोः ॥ अन्येषांतुसपिंडानामाशौचंमाससंमितम् ॥ तदायुशांतिकरूसातवो
क्षमविपीयतइति ॥ स्मृत्यंतरेप्युक्तम् ॥ सकटेसमनुप्राप्तेयाज्ञवल्क्येनयोगिना ॥ शांतिंकृत्वागणेशस्यकुर्याच्छुभमाचरेत् ॥ अकृत्वाशांतिक
पस्तुनिषेधेसतिदारुणे ॥ प्रकरोतिशुभंगर्वात्सविपत्तस्यपदेपदइति ॥ ज्योतिःप्रकाशे ॥ प्रतिकूलेपिकर्तव्योविवाहोमासमंतरात् ॥ शांतिविधाय

भ्रातुर्भ्रात्मजवत्रयेतिसमयेपित्रोर्मृते सशयेनान्येषांप्रतिकूलमामयिविरक्तारात्गतानामपि ॥

गोवत्सावाग्दानादिचरेत्पुनः ॥ इत्येवंप्रोढायाकन्यकायापित्रोर्मरणेपिदोषं प्रतिकूलेपिप्रतिकूलाभावमाह भयइत्यादि भयेदुर्भिक्षराजभयेअवि
समयेअतिकालेपिपित्रोर्मातापित्रो मृतेःसंशयेसति अन्येषांमातृपितृभ्यामन्येषांमृतानांप्रतिकूलंनास्ति तथाचोक्तंज्योतिःसागरे ॥ दुर्भिक्षेराष्ट्रभंगे
चपित्रोर्वाप्राणसंशये ॥ प्रोढायामपिकन्यायांनान्यकूलंप्रतीक्षतइति ॥ विशेषांतरमाह ॥ आमायिविरक्तारात्गतानामपिप्रतिकूलंनास्ति आम
यीरोगीदीर्घरोगीतियावत् विरक्तोगृहाद्विपूवासीनः आरात्दूरगतः देशांतरगतइतियावत् "आराद्दूरसमीपयोरित्यमरः" एषामपिमृतानांप्रति
कूलंनास्ति तथाचोक्तस्मृत्यंतरे ॥ दीर्घरोगाभिभूतस्यदूरदेशोस्थितस्यच ॥ उदासवर्तिनश्चैवप्रतिकूलंनविद्यतइति ॥ अथान्यानपिशास्त्रार्था

नाह ॥ आतुर्यादिति तुर्यश्चतुर्थःपुरुषः मूलपुरुषाच्चतुर्थइत्यर्थः तंमर्यादीकृत्यमृतस्यनरस्यक्रियायाअनभिभवेअभावेसतिकचित्कारणां
तरात्क्रियायामकृतायानांदीमुखंनाचरेत् एतत्स्वगोत्रविषयम् तथाचमेधातिथिः ॥ प्रेतकर्माण्यनिर्वर्त्यचरेन्नाभ्युदयक्रियाम् ॥ आचतुर्थततः
पुंसिपंचमेतुशुभभवेदिति ॥ नोकुर्यादिति ज्वरितस्यमंगलनोकुर्यात् तथाचगर्गः ॥ ज्वरस्योत्पादनंयस्यशुभंतस्यनकारयेत् ॥ दोषनिर्गमनात्प
श्चात्स्वस्थोधर्मंसमाचरेदिति ॥ अतीति अतिव्याध्युद्भवेकस्यचित्कुलजस्यशरीरेअतिदारुणज्वरोत्पत्तौनिश्चयंनोकुर्यात्प्रतिकूलभीत्या "रो

आतुर्यान्मृतनृक्रियानभिभवेनांदीमुखंनाचरेन्नोकुर्याज्ज्वरितस्यमंगलमतिव्याध्युद्भवेनिश्चयं॥५२
चेत्स्यात्सूतकमुक्तपूर्वसमयेनारब्धकार्येबुधःकूष्मांडीघृतहोमतोहिजननाशौचेकचित्कारयेत् ॥

गःपाप्माज्वरोव्याधिर्विकारोदुःखमामयइत्यादिवाग्भट्टेज्वरपर्यायनामानि"तथाचगर्गः ॥ केचिदूचुर्गृहस्थस्यकस्यचिद्दारुणोज्वरः ॥ तावन्मंगल
कार्यंचनकार्यंनिश्चितबुधैरिति ॥ ५२ ॥ अथमहत्संकटेसतिवृद्धिसूतकेकर्मार्हतामाह चेत्स्यादिति उक्तपूर्वसमये यज्ञोद्वाहनचौलमौंजिकमित्य
त्रोक्तेपूर्वकाले अनारब्धकार्येसतिकर्मणिअनारब्धेसति संकटेचप्राप्तेसति कूष्मांडीघृतहोतः कूष्मांडीभिर्यद्देवादेवहेडनमित्यादितिसृभिरृ
ग्भिर्घृतहोमःकूष्मांडीघृतहोमः तेनजननाशौचेदशाहतःजन्मदशाहमध्येकर्मआचरेत् कूष्मांडीघृतहोमशास्त्रोक्तंसदक्षिणंकृत्वाकर्मकर्तव्यमि

त्यर्थः तदुक्तंस्मृत्यंतरे॥तकटेसमनुप्राप्तेसूतकेसमुपागते॥कूष्मांडीभिर्घृतंहुत्वागोदत्त्वाचपयस्विनीम्॥ चूडोपनयनोद्वाहेप्रतिष्ठादिकमाचरेदिति॥ स्मृत्यंतरे ॥ अनारब्धविशुद्ध्यर्थंकूष्मांडैर्जुहुयाद्घृतम् ॥ गांदद्यात्पंचगव्याशीततः शुद्ध्यतिसूतकीति॥अथसिंहेगुरौसतिमंगलनिषेधमाह सिंहे इति सिंहेसिंहराशौईज्यःसिंहेज्यःतस्मिन्सतिशुभनित्यव्यतिरिक्तनहितंस्यात् इदंतुपूर्वमेवप्रपंचितं तथाचकालनिर्णये ॥ शांतिकपौष्टिकयामप्रतिष्ठोद्वाहपूर्वकम् ॥ नकुर्यात्सर्वमांगल्यंसिंहस्थेचबृहस्पतौ ॥ तथाचमार्तंड्यः ॥ इष्टापूर्तेचचौलादिसंस्कारान्वास्तुकर्मच ॥ अन्यानिशु

सिंहेज्येनशुभंहितंहरिलवोर्ध्वंगौतमीदक्षिणेजाह्नव्युत्तरतः क्वचिद्धितमजेर्केतोस्त्रभौत्यादिषु ॥ ९३ ॥

भकर्माणिनकुर्यात्सिंहगेगुराविति॥अथसंकटेप्रसक्तिमाह हरिलवोर्ध्वमिति क्वचित्संकटदेशकालमपावौसिंहेज्येपिहरिलवादूर्ध्वंसिंहांशादूर्ध्वंगौतम्याःदक्षिणतः जाह्नव्याउत्तरतः शुभकर्महितंस्यात् तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ सिंहेगुरौसिंहनवांशकोर्ध्वंगोदावरीदक्षिणकूलजानाः ॥उद्वाहकालात्ययदोपभीतौ कार्योविवाहस्त्वथनोभवीतीति ॥ तथाचगर्गः ॥ भागीरथ्युत्तरेतीरेगोदावर्याश्चदक्षिणे ॥ व्रतोद्वाहादिकर्माणिसिंहसंस्थेनदुष्यतीति ॥ अर्थाद्गोदावर्या उत्तरेभागीरथ्या दक्षिणेएवंद्वयोर्गोदाजाह्नव्योर्मध्येसंकटेपिशुभनआचरेदितिसिद्धं तथाचवसिष्ठः ॥ गोदावर्युत्तरेतीरेभागीरथ्याश्चदक्षिणे ॥ विवाहादिनकुर्वीतसिंहस्थेचवाक्पताविति ॥ अथान्यत्रापिसंकटेप्रसक्तिमाह अजेति अस्त्रमीत्यादिपुरजोभयादि

षुसत्सु अंतःगोदाजान्हव्योर्मध्ये हरिलवादूर्ध्वंसिंहेज्येसाति अजेमेषेइनेसूर्येसतिशुभमाचरेत् अजेइनेइत्येतद्विवाहविषयमस्त्रभीत्यादिष्वि त्यनेनपदेनलक्ष्यते तथाचशौनकः ॥ मेषस्थेदिवसकरेसिंहस्थेवज्रपाणिसचिवेच ॥ यस्याःपरिणयनमसौसाध्वी सुखसंपदोपेतेति ॥ व्रतबं धस्तुमीनगेसूर्येसाति चैत्रेकर्तव्यइतिग्रंथकृताप्रागेवोक्तम् अनिमिषरविमधौकार्यमिति तथाचमौंजीपटले ॥ जन्मभादष्टगेसिंहेनीचेवाशत्रुगेगुरौ ॥ मौंजीबंधःशुभःप्रोक्तश्चैत्रेमीनगतेरवौ ॥ अथवा इनेईज्येतत्पदसर्वशुभसाधारणविषय तथाचशौनकः ॥ सिंहस्थेदेवगुरौमेषस्थोयाविभवे

देशग्रामगृहज्वरव्यवहृतिद्यूतेषुदानेमनौसेवाकाकिणिवर्गसंगरपुनर्भूमेलकेनामभम् ॥ जन्म क्षेपरतोवधूपुरुषयोर्जन्मर्क्षमेकस्यचेत्ज्ञातंशुद्धिमितोविलोक्यचतयोर्नामर्क्षयोर्मेलकः ॥ ५४ ॥

त्सहस्राशुः ॥ मगलकार्यंकुर्यादितिनारदपराशरौवदतइति ॥ अस्त्रभीत्यादिष्वित्यत्रादिशब्देनवृद्धिपितृमरणशंकायांकर्त्रंतराभावाद्यातिसंकटे ज्ञेयम् ॥ ५३ ॥ अथनामराशिजन्मराश्योर्निर्णयमाह देशःप्रसिद्धः ग्रामःप्रसिद्धः गृहंप्रसिद्ध ज्वरःप्रसिद्धः इत्यादिषुनामराशिःप्राधान्यात् एतदुक्तभवति देशग्रामगृहेषुप्रवेशाद्यर्थं ज्वरेचंद्राद्यवलोकनार्थं व्यवहृतिर्व्यवहारः द्यूतप्रसिद्धम् दानंतुलापुरुषादि एषुचद्रबलाद्यर्थं मनौमन्त्रे मे लनार्थं चद्रबलाद्यर्थंच सेवाराजादिसेवा तत्रमेलाद्यर्थंकाकिण्याकाकिण्यवलोकनार्थं वर्गशुद्ध्यर्थं सगरेसग्रामे चंद्रबलाद्यर्थं पुनर्भूमेलकेपुनर्भू

मेलनाय नामराशिरवलोकनीयइत्यर्थः परतःपुम्योम्यमविवाहयात्रादौ जन्मर्क्षजन्मराशीप्रधानेस्यात् तथाचज्योतिर्निबंधे ॥ देशग्रामेगृहे पुद्सेवायाम्यवहारके ॥ नामराशेःप्रधानत्वंजन्मराशिंनाचिंतयेदिति ॥ काकिण्यांवर्गशुद्धौचवानेचूतेज्वरोदये ॥ मंत्रेपुनर्भूवरणेनामराशेःप्रधानते ति ॥ विवाहेसर्वमांगल्येयात्रादौग्रहगोचरे ॥ जन्मराशेःप्रधानत्वंनामराशिंनाचिंतयेदिति ॥ अथवधूवरयोर्मध्येएकस्यजन्मर्क्षज्ञातंएकस्य नज्ञातंतदाशुद्धिमेलादिककथमवलोकनीयमित्याह वधूपुरुषयोरिति वधूपुरुषयोर्मध्येयदिएकस्यजन्मर्क्षज्ञातंएकस्यनज्ञातंतदाइत ज्ञातात्

भंनामादिमवर्णतोवकहडाद्युज्यादिवर्णाद्वयोतुल्यावत्रशसौखपौयदभिधावद्योस्यनामांतिमम् ॥

जन्मर्क्षादेकस्यशुद्धिगुणादिशुद्धिंविलोक्यतयोर्वधूवरयोर्नामर्क्षयोर्मेलकोवर्णवश्यादिकःपूर्वोक्तोविलोक्यः अर्थाद्वयोराज्ञानेनामर्क्षादेयस र्वविलोक्यं तथाचशार्ङ्गधरः ॥ विवाहघटनेचैवऌमजंग्रहजंबलम् ॥ नामभाचिंतयेत्सर्वजन्मनज्ञायतेयदा ॥ ५२ ॥ अथमेलकार्थनाम्नोनक्ष त्रज्ञानमाह भंनामेति नामादिमवर्णोनामाद्यक्षरतस्मात्अवकहडशतपदचक यस्मात्चकारात्चूचेचोलादेव्याघेइत्यादयःश्लोकानिबद्धास्तस्मा चकातभंनक्षत्रंज्ञेयम् तद्यथा चूडामणीतिनाम्नआद्याक्षरात्चकारात्चूचेचोलाइत्यादिनाअश्विनीनक्षत्रंतत्प्रथमचरणइतिवज्ज्ञेयमित्यर्थः तथाचदीपिकायाम् जन्मनज्ञायतेयेषांतेषांनामगवेष्यते यत्रैककहडेमांज्ञोतस्मादीकेचिदभिमाविति तत्रादीत्यस्यार्थः यदानाम्नोनक्षत्रंगवे

ष्यते तदाअग्निभात्कृत्तिकानक्षत्रात्नाडीविलोक्येतिकेश्चिदुक्तं केश्चिदितितन्मतमग्राह्यम् तस्मादश्विन्यादित्रिकंन्यस्तमितिन्यायेनना
न्यवलोकनंबहुसंमतमितिभावः अथनामादौसंयोगाक्षरेसतिकिंकर्तव्यमित्यपेक्षायामाह युज्यादिवर्णादिति युजियुक्तोऽक्षरेसंयुक्ताक्षरेप्र
द्युम्नेत्यादिकेनामादौयुक्ताक्षरेसतिआदिवर्णात्प्रथमवर्णात्संज्ञेयम् यथा प्रद्युम्नेनाम्निप्रथमवर्णःप्रः तत्राप्याद्यः पकारस्तस्मात्भंज्ञेयमित्यर्थः
प्रियवचेत्यादौप्रिकारएव द्रुपदेत्यादौद्रुकारएवग्राह्यइत्यादि स्वरशास्त्रे ॥ संयोगाक्षरजेनाम्निज्ञेयंतत्रादिमाक्षरमिति ॥ अथअवकहडचक्रे

आर्यान्त्र्युद्वहनेजनुर्भममलंपद्धस्यबंधेजगुर्गेहग्रामनृपाभिषेककृषिमौंज्यन्नाशनेभूषणे ॥८५॥इतिविवाहप्रकरणं ॥

नामाद्यक्षराभावेसतिकिंकर्तव्यमित्यपेक्षायामाह ववौतुल्यावत्रशसौखषाविति अत्रावकहडचक्रेववौइतिइमौवर्णौतुल्यौ तथाचखषौशिवड
तिनाम्निसतिअवकहडचक्रेशकारस्याभावात्शकारस्थानेसकारांगीकारात्भंज्ञेयमितिभावः एवमेवशसौतथाखषौपरस्परवर्णौज्ञात्वाभंज्ञेयम् तथा
यम् तथाचस्वरशास्त्रे ॥ खषौशसौववौचैवज्ञेयावितिपरस्परमिति ॥ अन्यच्च ॥ नप्रोक्ताङञणावर्णानामादौसंतितेनहि ॥ चेद्भवंतितथा
ज्ञेयागजडास्तेयथाक्रममिति ॥ चक्रशतपदवक्ष्येऋक्षाशाक्षरसंभवमिति ॥ स्वरशास्त्रोक्तमवकहडचक्रंप्रसिद्धं अथयस्यबहूनिनामानिसंतित
स्यकस्मान्नाम्नोभंज्ञेयमित्याकांक्षायामाह यदभिधाबव्ह्योस्यनामांतिममिति ॥ यस्यअभिधानामानिबव्ह्योभवंति तस्यांतिमंपश्चाद्भवंनामग्रा

मम् तथाचस्वरशास्त्रे ॥ बहूनियस्यनामानिनरस्यस्युःकथंचन ॥ तस्यपश्चात्कर्मनामप्रायःस्वरविशारदैरिति ॥ अथजन्मनक्षत्रेपुषेपुशस्तता
पाह आपाहति चाहहनेपुरुपविवाहे जनुर्भजन्मनक्षत्रं अमलनिर्दूषणजगुः तथापत्नस्यवधने गेहगृहकरणप्रवेशन तथाग्रामोग्रामप्रवेशन नृपा
भिषेकोराजाभिषेकः छपि प्रसिद्धा मौंजीप्रसिद्धा अन्नाशननवान्नप्राशन भूषणभूषणधारणं एषांसमाहारस्तस्मिन्ज मभंशुभदंजगुः तथाचज्यो
ति प्रकाशे ॥ ज मभमक्षपिनृपाभिषेचनेभूषणेनगरगेहकर्मणि ॥ आधिपत्यगुविमौंजिबंधनेपुविवाहउदितशुभबुधैरिति ॥ राजमार्तंडे॥वसंतसमये

अथाग्न्याधानं॥ अग्न्याधानमथादिदारसमयेदायाधकालेपरेद्वीशाश्विध्रुवशाक्रपुष्यमृगपौष्णैर्व्यंनलभाशयो ॥

दथादब्देगर्भाष्टमेष्टमे ॥ मेखलांजन्ममासेपिज ममेचतिथावपीति ॥ नारद ॥ पत्नबंधनचौलान्नप्राशनेचोपनायने ॥ शुभदंजन्मनक्षत्रमशुभत्व
न्यकर्मणीति ॥५२॥ ॥ इतिस्वकृतमुहूर्तमार्तंडटीकायांमार्तंडवल्लभायांविवाहप्रकरणसमाप्तम् ॥ ॥ अथाग्न्याधानंवृत्तेनैकेनाह॥ ॥अग्न्याधान
मिति अग्न्याधानबहुभिर्बुधैर्दारकालेअथाधिकथितं चतुर्थीकर्मानंतरदारकालः परेराचार्यैर्दायाधकालेधनविभागकालेअथादि तथाचवृत्तशते ॥
अग्न्याधानंदायकालेविवेकेकैश्चित्प्रोक्तंतथादायाधकालेइति ॥ तथाचकात्यायनगृह्ये ॥ आवसथ्याधानदारकालेदायाधकालेएकेषामिति ॥ एत
द्भाष्यकारैरेवमुपस्थापितम् अन्यादमतोदारकालेभाद्रमतोदायाधकालेप्रोक्तमिति स्वाभिपुत्रतदारस्याभिनाविनाबहुदोषोदृश्यते तथाहि ॥ छ

तदारोनैवतिष्ठेत्क्षणमप्यग्निनाविना ॥ तिष्ठन्सचेद्द्विजोव्रात्यस्तथाचपतितोभवेत् ॥ पितृपाकोपजीवीस्यात्भ्रातृपाकोपजीवकः ॥ ज्ञानाध्ययननिष्ठोवानदुष्येताग्निनाविना ॥ यानाग्निमुपसेवेतदारान्कामादृतावपि ॥ पारदारीसविज्ञेयःस्वस्त्रीस्वीकरणादपि ॥ यथाज्ञानयथासंध्यावेदस्याध्ययनयथा ॥ तथैवोपासनदृष्टनास्थितिस्तद्वियोगतइत्यादि ॥ तस्मात्सूत्रकारैःकात्यायनादिभिःदारकालएववाहुल्येनोक्तं अग्न्याधाननक्षत्राण्याह केःद्वीशाग्निध्रुवशाकपुष्यमृगपौष्णैः द्वीशविशाखा अग्निःकृत्तिका ध्रुवाणिभ्युत्तरारोहिण्यः शाक्रंज्येष्ठा पुष्यमृगौप्रसिद्धौ पौष्णंरेवती

जीवेंद्वर्ककुजैःसुतर्द्धिगुरुकेंद्रस्थैरनस्तंगतैःस्वोच्चैष्टर्क्षगतैःपरैरुपचयैर्वित्ताद्यशुद्धौबुधैः ॥ १ ॥ इत्यग्न्याधानं ॥

तेः कयोः व्यञ्जनग्नांशयोः विगताःअब्जाःयाभ्यातौव्यब्जौतौचतौलग्नांशौचतयोः अब्जाःजलचरराशयः मकरस्यपश्चिमार्द्धं कुंभोमीनःकर्कटश्चैतेजलचरराशयः चंद्रोपिजलजः एतैरहितयोर्लग्नवाशयोरित्यर्थः तथाचरत्नशते ॥ कर्किनक्रघटमीनाविलग्नेवाशकेननुगतेथतदीये ॥ लग्नगेकुमुदिनीदयितेवानाशमेतिजानितोपिहुताशहातिं॥केःजीवेंद्वर्ककुजैः सुतर्द्धिकेंद्रगुरुस्थै जीवोगुरुः इंदुश्चंद्रः अर्कःसूर्यः कुजोभौम.तैःसुतःपंचमऋद्धयउपचयभवनानि गुरुर्नवम केंद्राणि प्रथमचतुर्थसप्तमदशमानि५,३,६,११,१०,१,४,७,१०एतत्स्थानगतैः कथंभूतैः अनस्तंगतैः सूर्यकिरणैरलुप्तैः पुनःकथभूतैः स्वोच्चेष्टर्क्षगतैः स्वश्चउच्चानिचइष्टाश्चएषाऋक्षाणिराशयस्तद्गतैः स्वराश्युच्चराशिमित्रराशिगतैरित्यर्थः परैरुक्तेभ्यो

ग्येर्मेदेः उपचये मिथुने कादशदशमगौः करपासत्यां चित्राघशुचौसत्यां वित्तद्वितीयं आपंलग्नं तयोः शुचिःकूररादित्यंतस्योसत्यां शीर्पपूर्वंमत्
ग्रायमंत्रमितुक्तमवलोक्यम् तथाचरत्नशते ॥ केंद्रत्रिकोणोपचयाभिकोणभगवाः सूर्यात्जीवेंदवःशोपाश्चोपचयस्थितायदिववाग्न्याधानमुक्तशुभम् ॥
चन्द्रेनेधनगेम्रियेतयुवतिर्मोमिपुमानष्टमेशेपेभ्रंतुगतेरुजाघसहितोग्न्याधानकर्ताभवेत् ॥ नोकुर्यात्सुतमुक्परिग्रहमिहक्षमापुत्रजीवेंदुभिर्नीचस्थै र्वि
जितैरिपोर्भवनगेरस्तंगतैर्वाद्विजेरिति ॥ तथाचसंहितासारे ॥ अग्न्याधानंनकुर्वीतकार्किनक्षभपेविधौ॥लग्नगेधनगेपापेतथारंघ्रग्रहाग्न्विदृाति॥ १ ॥

नामर्क्षाद्द्विसुताकदिग्भवगतोग्रामः शुभोन्योन्यघातत्कोणेंत्यभुवाशुभंनिवसतांदोषा परेषामलम् ॥

इतिस्वमुहूर्तमार्तंडवल्लभायांअग्न्याधानप्रकरणम् ॥ ७ ॥ ॥ अथगृहप्रकरणंविवक्षुस्तावद्ग्रामविचारमाह नामर्क्षादिति नामर्क्षान्नामराशेः सका
शात् द्वि२सुता५क१२दिक्१० भव११गतोग्रामःशुभःस्यात् अन्यथाक्रमविपरीतोग्रामःअन्यथास्याच्छुभःस्यादित्यर्थः तदुक्तंज्योतिःसागरे ॥ ए
कमेसप्तमेग्रामवैरंहानिस्त्रिषष्ठगे ॥ तुर्याष्टद्वादशेरोगःशेषस्थानेसुखंभवेदिति ॥ एवंग्रामंशुभाशुभमभिधायेदानींग्रामदिङ्नियममाह तत्कोणइतिस
त्कोणेतस्यग्रामस्यकोणे अंत्यभुवांरजकचर्मकारादीनांनिवसतांवसतिंकुर्वतांशुभंस्यात् रजकश्चर्मकारश्चनटोबुरुडएवच ॥ कैवर्तमेदभिल्लाश्चस
प्तैतेअंत्यजाः स्मृताः इत्यादीनांग्रामकोणेशुभंस्यादित्यर्थः तत्कोणेनिवसतांपरेषांवर्णानामलंअत्यर्थंदोषाः स्युः अशुभानिस्युरित्यर्थः तथाचज्यो

तिनिबंधे ॥ भवनपुरग्रामाणांयेकोणास्तेषुनिवसतांदोषः ॥ श्वपचादयोंत्यजाद्यास्तेष्वेवविद्धिमायाति॥ एवंजातीनांशुभाशुभादिग्विभागमुक्त्वारा
शिपरत्वेनदिक्षुवसतिमाह कन्येति यमाशादितःदक्षिणस्याःसकाशात्क्रमेणाष्टासुदिक्षुकन्याकार्किधनुस्तुलादयोराशयोन्यवसंति अन्येउर्वरि
तामध्येन्यवसंति एतदुक्तंभवति अभीष्टंग्रामंनवभागंपरिकल्प्यमध्यभागादक्षिणभागेकन्यान्यवसावि कन्याराशिनादक्षिणभागेगृहंनकार्यमि
त्यर्थः तथैवनैर्ऋतेकर्कटः पश्चिमेधनुः वायव्येतुला उत्तरेअजोमेषः ईशान्याघटःकुंभः पूर्वेकौर्पीवृश्चिकः आग्नेयेअंडजोमीनः न्यवसाति

कन्याकार्किधनुस्तुलाक्रियघटाःकौर्प्यांडजौयाम्यतोमध्येन्येन्यवसंत्यथेंद्रककुभोवर्गाःस्युरोजस्विनः ॥ १ ॥
अष्टावग्रमुखाःस्वपंचमपराद्विघ्नःस्ववर्गोन्ययुक्तष्टःकाकिणिकागजैर्मिथइमायस्याधिकाःसोर्थदः ॥

अन्येवृषमिथुनसिंहमकरामध्यभागेन्यवसाति एवंराशिपरत्वेनदिङ्नियममुक्त्वाइदानींवर्गपरत्वेनदिङ्नियममाह अथेति इंद्रककुभःसकाशात्
अष्टासुदिक्षु अग्रमुखाःअष्टौवर्गाः अकचटतपयशवर्गाः इत्येतेप्रसिद्धाः ओजस्विनोबलवंतःस्युरित्युत्तरश्लोकेनान्वयः ॥३ ॥ अष्टाविति एतदु
क्तंभवति अआइईउऊइत्यादिकः षोडशाक्षरोवर्गःपूर्वस्यांबली कादिकःपंचाक्षरोआग्नेय्या चादिकोदक्षिणस्या टादिकोनैर्ऋत्यां तादिकःप
श्चिमस्यां पादिकोवायव्या यादिकउत्तरस्या शादिकईशान्याबली अयमर्थः स्वनामादिमाक्षरात्वर्गंज्ञात्वास्वस्थानेगृहं कार्यमितिभावः

पत स्वस्वस्थानेप्राणिनोबलवन्तइतिलोकेप्रसिद्धम् किंलक्षणावर्गाः स्वपंचमपराः स्वेभ्यःपंचमा परा वैरिणोयेषांतेतथा यथा अवर्गस्यपं
चमस्तवर्गःसोऽस्यवैरी कवर्गस्यपंचमःपवर्गःसोस्यवैरी एवंसर्वेषांवर्गाणांवैरिणोज्ञातव्याः वरिर्तहिस्यामिवशेन एतदुक्तंभूपालवल्लभे ॥ वर्गेशा
स्ताक्ष्यमार्जारसिंहश्वासर्पमूषकाः ॥ इमणोपूर्वतस्तेषांस्ववर्गात्पंचमोरिपुरिति ॥ तस्मात्स्ववैरिवर्गस्यदिशिगृहनकार्यमितिभाव अर्थान्यत्रप्र
ष्यम तत्रापिस्वदिग्वर्गासमंशुभम् वैरिदिगासमंमशुभमितिवुद्ध्याज्ञेयम् एवंस्ववर्गग्रामवर्गयोर्मिथारित्वमवलोक्यवास वर्तव्यइतिसिद्धम्

श्वेतारक्तकपीतकृष्णवसुधास्वादु कटुस्तिक्तकाकापायाघृतशोणिताभमदिरागंधाशुभाविप्रत ॥ २ ॥

तत्रराशिघटितवर्गघटितयोर्मध्येराशिघटितंबलवत् एतदुक्तंज्योतिःसागरे ॥ केप्याहुरथवर्गाणांस्वस्थानेशुभदंगृहमिति ॥ अथवर्गघटितेकाकि
णिकामाह द्विमइति स्ववर्गोग्रामवर्गःवसतिकर्तुर्वर्गःद्वाभ्यांद्विगुणितकार्य मिथअन्ययुक्तमन्यवर्गयुक्तार्य गजैरष्टभिस्तष्टःशेषपिंड सन्
काकिणिकाःस्युः इमाःकाकिणिकाःयस्यअधिकाःसार्थदोधनदातास्यात् एवंग्रामादिषुनियममुक्त्वाइदानीं ' निर्माणेपत्तनग्रामक्षेमादीनांसमम
तः ॥ सेममावोपरीक्षेतगंधवर्णरसप्लवैरित्युक्तत्वात् " तावद्वर्णपरत्वेनभूस्वर्णरसगंधान्‌तत्सार्धेनाहश्वेतेति श्वेतारक्तकपीतकृष्णवसुधाः विप्रतः
ब्राह्मणात्सकाशात्वर्णानांशुभाशोभनाःस्युः श्वेतवसुधापृथ्वीब्राह्मणस्य आरक्तवसुधाक्षत्रियस्य पीतवसुधावैश्यस्य कृष्णवसुधाशूद्रस्य

शोभनेति अर्थात्मिश्रजातीनांमिश्राशोभना तथाचवासिष्ठः ॥ श्वेताशस्ताद्विजेंद्राणारक्ताभूमिर्महीभुजाम् ॥विशांपीताचशूद्राणांकृष्णान्येषांच मिश्रितेति ॥ एववर्णमुक्त्वाइदानींरसमाह स्वादुरिति स्वादुर्मधुरावसुधाब्राह्मणस्यशोभना कटुर्मरीचरसाक्षत्रियस्य तिक्तकानिंबरसावैश्यस्य काषायाहरीतकीरसाशूद्रस्यशोभनेति अर्थान्मिश्राणामिश्राशोभनातथाचनारदः ॥ मधुरंकटुकातिक्तकषायश्चरसाःक्रमात् ॥ एवरसानुक्त्वागंधानाह घृतेति घृतगंधाब्राह्मणस्य शोणितगंधारक्तगधाक्षत्रियस्य अन्नगधावैश्यस्य मदिरागंधामद्यगंधाशूद्रस्य मिश्राणामिश्रगंधाशुभेत्यर्थः तथा

सौम्यादिप्लवभूतलेविरचयेद्विप्रादिकोग्र्योखिलेनान्येषांनियमोथयत्रनिखिलाःकुर्युर्गृहंहस्थिरम् ॥

चोक्तंकारिकायाम् ॥ घृतासृगन्नमदिरागंधाचक्रमशोभवेदिति॥नानाग्रंथेषुरसगधानानानात्वतद्विकल्पतोग्राह्यम् तथाचनारदः॥ मधुपेरान्नपिशितगधवर्णानुपूर्वकम्॥मधुरकटुकातिक्तकषायश्चरसाःक्रमात ॥ पेरगधाकषायगधा अन्यत्सुगमम् तथाचकारिकायाम् ॥घृतासृगन्नमधानागंधाचक्रमशोभवेत् ॥ मधुरास्यात्कषायाम्लकटुकाचानुपूर्वशइति ॥ १ ॥ एवंपृथ्वीवर्णादिकमभिधायइदानींवर्णपरत्वेनभूप्लवत्वमाह सौम्यादिषुउत्तरादिषुदिक्षुप्लवोनिम्नत्वयस्यतच्चतद्भूतलचतस्मिन्विप्रादिकोब्राह्मणादिकःग्रहंविरचयेत् एववर्णपरत्वेनभूप्लवत्वमुक्त्वाब्राह्मणस्यविशेषमाह अग्र्योखिलइति अग्र्योब्राह्मणःअखिलेसर्वप्लवेगृहाविरचयेत् ॥ तथाचभृगुः ॥ उदगादिप्लवमिष्टविप्रादीनाप्रदक्षिणेनैव॥विप्रःसर्वत्रवसेदनुवर्णमथेष्टम

न्येषामिति ॥ अथपक्षांतरमाह यथेति निखिला सर्ववर्णास्तत्रयथाकुर्यु तथकुम यथपुविद्वत् अंतःकार्णस्यपरस्यात् अयमर्थः यस्याभूमौम त्फत्प्रमाहास्त्यंस्यात्तत्रैवगृहकर्तव्यमित्यर्थः तथाचवास्तुशास्त्रे ॥ मनसप्रचुपोपत्रसंस्तोमोजायतेमुषि ॥ तस्योकार्यंगृहंसर्वैरिरिसिगर्गादिसं मतमिति ॥ अथशल्यज्ञानंप्रश्नाक्षरेणाहसप्रश्नेति सप्रश्नमक्तःअथगृहकर्तव्यमित्यादिगृहप्रश्नकर्तुर्मुखाचेयादिप्रथमतःवर्गादिवर्णोद्भमःस्या त् वर्गाणांप्रथमाक्षरोदयःस्यात् अकचटतपयशानामन्यतमाक्षरोद्गम स्याचदातस्यतद्दिग्गतेतस्यवर्णस्यदिग्गतेसुधीःआदिशेत् शल्यमत्र।

सप्रश्नभक्तोमुखात्प्रथमतोवर्गादिवर्णोद्गमश्चेत्तद्दिग्गतमादिशेत्तुहयर्येशल्यंसुधीर्मध्यत ॥ २ ॥

त्तीश्विकपर्येवित्यर्थः एतदुक्तंभवति गृहसंमितांभूमिंदक्षिणोत्तररेखाभिः समतयानवधाकृत्वावर्गाक्षरैः अकचटतपयशैरष्टाभिःक्रमेणाष्टासु पूर्वादिदिक्षुशल्यमादिशेत् अकारेप्रश्नाक्षरेसतिपूर्वस्यांदिशिशल्यमादिशेत् ककारेआग्नेय्यां चकारेदक्षिणस्यां इत्याद्यष्टसुदिक्षु अष्टभिरक्षरै रादिशेदित्यर्थः पुनर्हयर्येभिरितरैर्मध्यतोमध्यकोष्ठेशल्यमादिशेत् हयपानांप्रथमाणामक्षराणांअन्यतमेप्रश्नाक्षरेसतिमध्येशल्यमादिशेदित्यर्थं तथाचोक्तंज्योतिर्निबंधे ॥ स्पष्टत्वेष्टदेवताचसर्वचनस्याद्यमक्षरम् ॥ गृहीत्वातुततश्चाद्यशल्यसम्यग्विचारयेत् ॥ अकचटतपयशाःहयाःवर्णाः पूर्वादिमध्यांताः ॥ शल्यकरान्हनाम्येशल्यगृहेनिवसतांनाशहेति ॥ एतदेवस्पष्टमुक्तंत्रैपोक्तम् ॥ प्रच्छयायदिज्ञःप्राच्यांनरशल्यंतदाभवेत् ॥ सा

द्धहस्तप्रमाणेनतस्यमानुषमृत्युकृत् ॥ आग्नेय्यादिशिकःप्रश्नेखरशल्यंकरद्वये ॥ राजदंडोभवेत्तत्रभयंनैवनिवर्तते ॥ याम्यायांदिशिचःप्रश्नेकुर्यादा
कटिसंस्थित ॥ नरशल्यंगृहेशस्यस्मरणंचिररोगतः ॥ नैर्ऋत्यादिशिटःप्रश्नेसार्द्धहस्तादधःस्थले ॥ शुनोस्थिजायतेतत्रवालानाजनयेन्मृतिम् ॥
तःप्रश्नेपश्चिमायांतुशिशोः शल्यंप्रजायते ॥ सार्द्धहस्तेगृहस्वामीनतिष्ठतिसदागृहे ॥वायव्यांदिशिपःप्रश्नेतुषांगाराश्चतुःकरे ॥कुर्वंतिमित्रनाशंचदुः
स्वप्नदर्शनंतदा ॥ उदीच्यांदिशियःप्रश्नेविप्रशल्यंकटेरधः॥तच्छीघ्रनिर्धनत्वायकुबेरसदृशस्यहि॥ईशान्यांदिशिशःप्रश्नेगोशल्यंसार्द्धहस्ततः ॥ तद्गो

श्वभ्रंहस्तमितंखनेदिहजलंपूर्णंनिशास्येन्यसेत्प्रातर्दृष्टजलंस्थलंसदजलंमध्यंत्वसत्फाटितत् ॥

धनस्यनाशायजायतेगृहमेधिनः ॥ हपयामध्यमेकोष्ठेवक्षोगान्नेभवेदधः ॥ नृकपालमथोभस्मलोहंतत्कुलनाशकृदिति ॥ ३ ॥ एवंशल्यमभिधाये
दानींस्थलस्यशुभाशुभज्ञानस्योपायमाह श्वभ्रमिति श्वभ्रगर्तंहस्तमितंखनेत् इहास्मिन्श्वभ्रेनिशास्येरात्रिमुखेअर्द्धसूर्यास्तेजलंपूर्णंन्यसेत्
तत्रयदिप्रातःसजलंस्यात्तदातत्स्थलंसच्छुभंस्यात् वृद्धिकरंस्यात् यदिअजलंगतजलंस्यात् तदामध्यमं यदास्फाटितस्फुटितंस्यात्तदाअसत्
नानाविधहानिकरंस्यादित्यर्थः तथाचनारदः ॥ तथानिशादौतत्कृत्वापानीयेनप्रपूरयेत् ॥ प्रातर्दृष्टजलेवृद्धिःसमपंकेव्रणेक्षयइति ॥ एवंशुभाशु
भस्थललक्षणमभिधायेदानींभूमिशोधनमाह ज्ञात्वेति एवमुक्तप्रकारैःस्थानंज्ञात्वागृहाधिकभुवंजलांतंयथाभवतितथाखनेत् गृहादधिकागृहाधि

कासाच सोभूमतथावा कश्चिद्गृहस्तकिंचिदधिकांभूमिंजलपर्यंतंखनेदित्यर्थः अधिकखननमनुस्त्रभुमानेभित्तिरचनार्थं धाइत्यथवा स्तरोयाव
त्तावत्खनेत् पृथ्वीगर्भेमध्येदानांस्तरा संतिसभाम्यस्तरपर्यंतंखनेदित्यर्थः अथवा यावत्पुरुषस्तास्मितावापुरुषमात्रंखनेत् इदंशक्त्यपेक्षयाज्ञात
व्य पुरुषप्रमाणंपंचारत्नयः तथाचशुल्वम् "पंचारत्निर्वदशवितस्तिर्विंशतिशतांगुलःपुरुषइति" पंचारत्न्यादयः पुरुषपर्यायाः किंलब्ध्वा नत्वान
मस्कृत्यखनेदित्यर्थः ततस्तदनंतरं तत्स्थानंकपिशिरस्तुल्याश्मभिःवानरशिरः प्रमाणैः पाषाणैःपूरयेत्पूर्णंकुर्यात् तथाचमात्स्ये: जलांतप्रस्तरांत

ज्ञात्वेवंनिखनेत्पृथ्वीमधिकभुवंनत्वाजलांत स्तरोयावद्वापुरुषस्तत कपिशिरस्तुल्याश्मभि पूरयेत् ॥ ४ ॥ प्रा
क्साध्योज्जयिनीस्थलाग्रमादिशिल्वाग्रानिलाभ्यंतरात्सौम्येतोग्न्युदयाद्दुदग्ध्रुवमुखाद्दिङ्मूढकेस्यान्मृति ॥

वापुरुषांतमथापिवा ॥ सेर्वसंशोध्यचोद्धृत्यशल्यसदनमारभेदिति ॥ तथाचमत्स्यपुराणे ॥ कपिशीर्षप्रमाणैश्चग्रावाणैःपूरयेत्तदम् ॥ स्थातंसत्रसमं
कृत्वाततः प्राचींप्रसाधयेदिति ॥ लभ्यमानेसेमेपदाप्यतेतस्यफलंकारिकायामुक्तम् ॥ लभ्यमानेपदातेत्रपाषाण प्राप्यतेतदा धनायुर्भिरथास्य
स्यादिष्टकासुधनागमः ॥ कपालांगारकेशाद्यौभ्याभिनापीडितोमयेदिति ॥ ४॥ एवंस्थलशुद्धिमभिधायपुनादिक्साधनमाह उज्जयिनीस्थलात्
यमदिशिवतिमस्पाविशिखाग्रानिलाभ्यंतरात् प्राक्साध्या नैरृत्यस्याकारः स्वाग्रुंचित्रा आनिलंस्वाती अनयोरंतरमभ्यंतस्मात्प्राचीसाध्ये

त्यर्थः तएदुक्तंभवति संभवेसतिरात्रौप्राङ्मुखउपविश्ययुगमात्रोदिताचित्रांनलिकयाविलोकयन्नलिकाग्राल्लंबंभूमिपर्यंतंमुत्क्षभूमौचिन्हंकृत्वा तथैवाचलस्तेनैवनेत्रेणस्वातीमवलोकयन्तथैवनलिकाग्रात्सकाशात्लबंभूमिपर्यंतमुत्त्कालबपातोचिन्हंकृतानेत्राल्लंबमुत्त्कातथैवचिन्हंकुर्यात् एवचिन्हद्वयंचित्रास्वातीचिन्हयोरज्जुतन्मिताधृत्वारज्जुप्रातौएकीकृत्यमध्येचिन्हंकुर्यात् पुनस्तत्रतथैवप्रसार्यमध्यचिन्हेशंकुंनिखायतस्मात्पश्चिमचिन्हपर्यंतरज्जुंप्रसारयेत् तत्प्राचीसूत्रम् एवमुज्जयिन्यादक्षिणतःप्राचीसाधनमुक्त्वाथानंतरंउत्तरतः प्राचीसाधनमाह सौम्येइति अतःउज्जयिन्याः सौम्येउत्तरभागे अभ्युदयात्कृतिकोदयात् प्राचीसाध्या एतदुक्तंभवति पूर्ववन्नलिकयायुगमात्रोदिताकृत्तिकामालोक्य नलिकामूलाग्राभ्यालबौमुक्त्वाभूमौचिन्हद्वं कृत्वातयोरुपरिप्राचीसूत्रम् अथोत्तरसाधनमाह उदगिति ध्रुवमुखात्उद्गउत्तरादिक्साध्या इदसर्वेषासाधारणं अथदिङ्मूढत्वेदोषमाह दिङ्मूढकेस्यान्मृतिरितिस्पष्टम् तथाचोक्तंदेवयजनदीपिकायाम् ॥ चित्रास्वात्यांतरे श्रोणा द्दक्षिणापथवासिनाम् ॥ प्राचीतुकृत्तिकाज्ञेयाउत्तरापथवासिनामिमि ॥ श्रोणात्उज्जयिन्याः तथाचशुल्वं ॥ कृत्तिकाश्रवणंपुष्यचित्रास्वात्योर्यदंतर ॥ एतत्प्राच्यादिशोरूपयुगमात्रोदितेपुरइति ॥ युगप्रमाणंषडशीत्यंगुलानि तथाचशुल्वसूत्रम् " अंगुलैरथसंमितायाःप्रमाणं॥तत्राष्टाशीतिशतमीष चतुःशतमक्षःपक्षःषडशीतिर्युगमूचत्वारोष्टकाःशम्येति" तथाचस्फुटकरणे॥ध्रुवलवकेरखायोरखातःसौम्ययाम्यहरितौस्तः ॥ तन्मत्स्यपुच्छमुखतःपश्चिमपूर्वाभिधेविद्यादिति ॥ वृद्धनारदः॥ प्रासादेसदनेलिंगेद्वारेकुंडे विशेषतः ॥दिङ्मूढेकुलनाशःस्यात्तस्मात्संसाधयेद्दिशमिति ॥ अथ

केषुमासेषुगृहं कर्तव्यमित्याह गेहमिति माघवादिषुमासेषुमृदादिभिर्नक्षत्रैर्गेहगृहंकुर्यात् माघवोवैशाखःपौषफाल्गुनौप्रसिद्धौ नभाःश्रवण मार्गो
मार्गशीर्षएतेष्वित्यर्थः मृदुनिचिमनुराधारेवतीमृगाः आनिलंस्वाती पाशीवरुणस्तच्छततारा अर्कोहस्तः ईज्यःपुष्यः वसुर्धनिष्ठा ध्रुवाणिरोहि
णीउत्तरात्रयंस्वतेः स्थिरतनौस्थिरलग्ने किंलक्षणे सुकेंद्राष्टमेशोभनानिपापग्रहरहितानिकेंद्राष्टमानियस्यतच्चयातस्मिन् अचरमेशुद्धिवापाटः शो
भेपूर्ववत् ॥ ५ ॥ अथोक्तेष्वपिनक्षत्रेषुविशेषमाह नोपृष्ठामिति पृष्ठाग्रविधौसतिनोविरचयेत् एतदुक्तंभवति कृत्तिकादीनिसप्तनक्षत्राणिपूर्वे

गेहंमाघवपौषफाल्गुननभोमार्गेषुमृद्वानिलैःपाश्यर्केज्यवसुध्रुवैः स्थिरतनौकुर्यात्सुकेंद्राष्टमे ॥ ५ ॥
नोपृष्ठाग्रविधौनरिक्ततिथौनार्कारवारांशयोरुक्तर्क्षेष्वपिकुंभमीनगविधौस्तंभोच्छ्रितिंनाचरेत् ॥

स्यांमघादिसप्तदक्षिणेइत्यादिसप्तशलाकाचक्रस्थितनक्षत्राणांमध्येयद्वानिलादीष्टधिष्ण्यनक्षत्रंयस्मिन्दिग्भागेभवतितद्दिङ्मुखेगृहेसमुखमंद्रो ह्ले
पः वत्सपृष्ठस्यपृष्ठलोपः एवमग्रेपृष्ठगेमार्गेसतिगृहंनकर्तव्यमित्यर्थः तथाचभृगुः ॥ पंकैसप्तशलाकास्येकृत्तिकादीनिविन्यसेत् ॥ नक्षत्रंचंद्रस्य
वास्तोभपुरःपृष्ठेचनोशुभमिति ॥ तथाचभार्गवः ॥ धनलाभःप्रवासःस्याद्वायुश्चौरभयंक्रमात् ॥ वत्स भ्रमात्पृष्ठस्येगृहकर्तुर्निशाकरइति ॥ नरिक्त
कतिथौस्तम् नार्कारवारांशयोः अर्कभौमयोर्वारनवांशयोनकुर्यात् उक्तर्क्षेष्वपिकुंभमीनगविधौसतिस्तंभोच्छ्रितिंनाचरेत् अर्थात्वन्यराशौ

आचरेत् तथाचमाण्डव्यः॥पंचकेषुचधिष्ण्येषुनकुर्यात्स्तंभमुच्छ्रयं॥ क्षेत्रसूत्रशिलान्यासंप्राकारादिसमाचरेदिति ॥ अथगृहभवास्तुमाह तुर्यादिति अर्कयुतादिसूर्यनक्षत्रादि तुर्यात् चतुर्थात् पचदशात् त्रिदृक्परिमितात् त्रयोविंशात्सकाशात् क्रमेणवेदाब्धिपंचभानिनक्षत्राणिगृहस्यकरणेर चनायांप्रवेशेपिनिंद्यानिस्युः तथाचव्यवहारसारे॥त्रिवेदाब्धित्रिवेदाब्धिद्विभिभेष्वर्कतःशशी॥ कुर्याल्लक्ष्मीसमुद्रासंस्थैर्यैलक्ष्मींदरिद्रता ॥ धनंव्या धिक्रमान्मृत्युप्रवेशारभयोरपइति ॥६॥ अथचतुर्धाद्वारनिर्णयमाह शेतइति भाद्रपदात्रिषुत्रिषुमासेषु सुरोवास्तुपुरुषःप्रागादिशीर्षःशेतइति एत

तुर्यात्पंचदशात्त्रिदृक्परिमिताद्वेदाब्धिपंचक्रमान्निंद्यान्यर्कयुतापिगेहकरणेभानिप्रवेशेपिच ॥६ ॥ शेतेभाद्रपदा त्रिषुत्रिषुसुरःप्रागादिशीर्षोत्रहिप्रोक्तंसद्ममुखंतुगोल्यजधटेष्वर्केयमोदङ्मुखं ॥ त्द्द्रोगैणकुलीरलेयगरवौपूर्वाप रास्यंगृहंनान्यस्थेभुजकोटिघातइभत्दच्छेषंस्युरायाःक्रमात् ॥ ७ ॥ दुक्तंभवति भाद्रपदादिमासत्रयेपूर्वशीर्षः मार्गशीर्षादि मासत्रयेदक्षिणशीर्षः फाल्गुनादिमासत्रयेपश्चिमशीर्षः ज्येष्ठादिमासत्रयेउत्तरशीर्षोवास्तुपुरुषःशेतइति अत्रयस्याशीर्षंतस्यादिशायासमुखं गृहमुखप्रोक्तं अथसंक्रांतिपरत्वेनमुखनिर्णयमाह गोल्यजेति गोल्यजधटेष्वर्केसतियमोदङ्मुखगृहकार्यम् गौर्वृषः अलीवृश्चिकः अजोमेषः धटस्तुला एषुराशिषुअर्केसूर्येसतियमोदङ्मुखंदक्षिणामुखउत्तराभिमुखंवागृहंकार्यमित्यर्थः त्द्द्रोणिककुलीरलेयगरवौसतिपूर्वापरास्यं पूर्वाभि

मुखपश्चिमाभिमुखंवागृहंकार्यमित्यर्थः तद्रोगःकुंभः एणोमकरः कुलीरःकर्कटः लेयःसिंहः एतान्गच्छतिसतथास्यासौरवि४तस्मिन्सति पूर्वापरास्यं पूर्वपश्चिममुखंवागृहंकार्यं अन्यस्मेअन्यराशिस्थेरवौसतिगृहंनकार्यम् अथायपरत्वेनगृहमुखनिर्णयविवक्षुस्तावदायसाधनमाह भु जेति भुजकोटिघातउभत्वच्छपआयाःस्युः भुजोगृहदैर्घ्यविस्तारयोरन्यतमस्यनाम तदन्याकोटिः तथाचलीलावत्याम् ॥ इष्टोबाहुर्यस्यां तत्स्पर्धिन्यांदिशीतरोबाहुः ॥ त्र्यस्रेचतुरस्रेवासाकोटिःकीर्तितातज्ज्ञैरिति ॥ तयोर्घातोगुणनम् इभवच्छेपपूर्वादिष्वयास्याचथाध्वजादयःआयाः

पूर्वादिध्वजधूमसिंहशुनकोक्षाणःखरेभोष्ट्रकधायाःस्वस्वपदेध्वजोखिलमुखःप्राग्यास्यवर्ज्योगजः ॥ प्रागास्यो वृषभोविवारुणमुखःसिंहःप्रशस्ताइमेधूमोग्नेःशुनकोत्यजस्यखगपस्योष्ट्रोद्रिपत्न्याःखरः ॥ ८ ॥ क्रमात्स्युः ॥ ७ ॥

पूर्वादिषुध्वजादयोवक्ष्यमाणाइतिभावः एतेध्वजादयःस्वस्वपदेस्वस्वस्थाने ध्वजःपूर्वे धूमआग्नेय्यामित्यादिदेयाः अयमर्थः मुख्यगृहापेक्षया दिक्षुवक्ष्यमाणगृहेषुधार्याइत्यर्थः अथवास्वसद्मावस्तुषुधार्या अथवास्वसद्मसत्स्वगृहेषुधार्याः अथवाक्रूरकर्मसाधनवस्तुषुपराक्रामिणोधार्याः अथवास्वसद्मावस्तुसत्स्वोपजीविनांगृहेषुधार्याः अथवास्वानुरूपवस्तुसाध्यहितवस्तुगृहेषुयथायोग्यंधार्याइत्यर्थः एतत्स्पष्टमुक्तम्वास्तुप्रदीपे ॥ खटकपटकोटेषुनृपःसिंहोगजःशुभः ॥ वापीकूपतडागादौगजोदेयोविचक्षणैः ॥ आसनेयोजयेत्सिंहंशापनेचैवकुंजरम् ॥ वृषभोजनपात्रेचवृषभा

च्छालादिषुध्वजम् ॥ महानसेऽग्निशालायांगृहेचाग्न्युपजीविन म् ॥ धूमंदद्यात्तथाश्वानंयवनांत्यजयोर्गृहे ॥ खरोवेश्यागृहेयोज्योध्वांक्षःपक्षिपतेर्गृहे ॥ वृषसिंहगजंदद्यात्प्रासादेपुरमंदिरे ॥ तथाचशिल्पशाले ॥ वज्रजेधर्मशालायाकुंभेस्तंभेध्वजेध्वजः ॥ गोगजौभूगृहेचैवसाधारणगृहेशुभौ ॥ यत्रेशस्त्ररथेसिंहोभाडागारेशुभोगजः ॥ धान्याबुस्थानगोश्वेभःशालायांवृषभःशुभः ॥ नाट्यभागोद्वाहवेद्यागजसिंहवृषाःशुभाइत्यादि॥ एवमायसाधनमुक्त्वेदानींतेषामुखान्याह ध्वजोऽखिलमुखःसर्वदिग्द्वारः प्राम्याम्यवक्त्रोगजःसुगमम् प्रागास्योवृषभः आस्यंमुखं प्राङ्मुखो

प्राहुःप्राङ्मुखमंत्यवृश्चिककुलीराणांप्रचेतोमुखंजूकोपांत्यगवांयमास्यमबलायुग्मैणकानांहितम् ॥

वृषभः स्पष्टम् विवारुणमुखःसिंहःवरुणस्यायंवारुणोदिग्विभागःपश्चिमदिक्विगतःवारुणोयेभ्यस्तत्रमुखंयस्यसतया पश्चिमदिशंविनासर्वदिग्द्वारइत्यर्थः योयोयद्दिङ्मुगआयस्तत्संभूतगृहस्यतत्तद्दिशिमुखंकर्तव्यमित्यर्थः एवंआयपरत्वेननगृहमुखमुक्त्वाप्रसगेनआयानाशुभत्वमाह प्रशस्ताइमेद्दाति इमेचत्वारआयाःप्रशस्ताःसर्वेषांशुभाः अथादन्येचत्वारःसमाआयाअप्रशस्ताः तथाचगर्गः ॥ कीर्त्तिःशोकोजयोवैरंधननिर्धनतासुखम् ॥ रोगश्चेतिगृहारंभेध्वजादीनांफलक्रमादिति ॥ अथदुष्टेपिसमयेविशेषमाह धूमोग्नेरिति अग्नेर्गृहेधूमोधूमायःप्रशस्तः अत्यजस्यशुनकःप्रशस्तः खगपस्यपक्षिपालकस्यउष्ट्रःप्रशस्तः अट्टपल्यावेश्यायाःगृहेखरःखरायःप्रशस्त ॥ ८ ॥ एवमायपरत्वेनगृहमुखमुक्त्वाधुनारा

शिपरत्वेनाह अंत्यवृश्चिककुलीराणांप्राङ्मुखगृहमितिप्राहुः अंत्योमीनः वृश्चिकःप्रसिद्धः कुलीरःकर्कः एषामित्यर्थः जूकोपान्त्यगवांप्रचेतो मुखंपश्चिमाभिमुखम् जूकःतुला उपांत्यःकुंभ गोर्वृषः एषामित्यर्थः अथलायुग्मेणकानांयमास्यंदक्षिणामुखं अबलाकन्या युग्मंमिथुनं एणोमकरः एषामित्यर्थः आद्यसिंहधनुषांसौम्यास्यं आद्योमेषः सिंहधनुषीप्रसिद्धे एषांसौम्यास्यंउत्तरामुखंगृहंहितं भागुराचार्या एवचतुर्धागृहमुखमभिधायेदानींविधिर्णयमाह अथेष्टकाष्ठाननमितिगृहमुखपक्षेपुखोभावकाशानुरूपंइष्टकाष्ठाननइष्टदिङ्मुखंकृत्वातद्गृहंआसा

सौम्यास्यगृहमाद्यसिंहधनुषामत्रेष्टकाष्ठाननंकृत्वासान्यककुब्गवाक्षवदनतत्कार्यमास्यंनसत् ॥

॥ १ ॥ कोणाध्वभ्रमकूपकर्दमतरुद्वारस्तंभदेवेक्षितसद्मोच्चयद्विगुणाधिकांतरभवेवेधेनदोष किल ॥

न्यककुब्गवाक्षवदनकार्यम् अभाग्यताअन्यककुभ्यतासुगवाक्षपूर्वद्वानानिपस्यततया उर्वरितपक्षत्रयप्रासादिसुगवाक्षा कार्याइत्यर्थः तथाचवास्तुशास्त्रे ॥ हर्म्यसुविधंप्रोक्तंवास्तुसंक्रांतिभवजम् ॥ एकस्वचान्यतमंमुख्यंगवाक्षपैःपराणिचेति ॥ आस्यमिति आस्यगृह स्यमुखंकोणस्तंभादिभिर्विद्धंनसत्स्यात् ॥ १ ॥ एवंगृहमुखनिर्णयमुक्त्वाधुनाकोणादिविद्धमुखस्यदोषंतदपवादंचाह कोणाध्वेति कोणो भित्तिकोणः अध्वामार्गः भ्रमोभ्रमयंत्रं गरठकुलालचक्रादि कूपःप्रसिद्धः कर्दम स्नानादिजनितोनिरंतरस्थायी तरुर्वृक्षः द्वाःद्वारांतरं स्तंभः

सद्मोच्चेति सद्मौच्चद्विगुणाधिकांतरभवेवेधेनदोषः सद्मनागृहस्य औ
प्रसिद्धः देवःस्थावरः एभिर्विद्धेमुखंनसत्स्यादित्यर्थः अथास्यापवादमाह सद्मोच्चेति सद्मौच्चद्विगुणाधिकांतरभवेवेधेनदोषः सद्मनागृहस्य औ
च्चंतस्यापेक्षयाद्विगुणाधिकांतरभवोद्विगुणाधिकातरेजातेवेधकोणादिवेधेनदोषः अर्थान्न्यूनेदोषः किलेत्यागमेनिश्चयेवा तथाचागमांतरेउक्तं ॥
मार्गतरुकोणकूपभ्रमविद्धमशुभदद्वारम्॥ सद्मोच्छ्रायाद्विगुणात्यक्त्काभूमिंनदोषायेति ॥ कात्यायनगृह्यकारिकायामप्युक्तम् ॥ विद्धंकूपतरुस्तभप
थपकैःसदैवतैः ॥ तद्द्वारमशुभप्रोक्तमत्युच्चनीचमेवचेति ॥ अथग्रहनक्षत्रानयनंव्ययानयनंचाह अष्टघ्नइति गृहभूफलेगृहक्षेत्रफलेअष्टघ्नेअष्टगु

अष्टघ्नेगृहभूफलेभविहृतेशेषंगृहर्क्षंभवेदृक्षेसर्पहृतेव्ययोगृहमसत्स्वल्पायभूरिव्ययं ॥१०॥
मेषेश्वित्रितयंहरौत्रिपितृभंमूलत्रयंधन्विनिद्वेद्वेभेपरतोगृहेशघटितंप्राग्वत्तुनाड्यन्यथा ॥

णितेभविहृतेसप्तविंशतिहृतेसतिशेषंगृहर्क्षंगृहनक्षत्रंभवेत् ऋक्षेसर्पहृतेअष्टहृतेसतिशेषंव्ययोभवेत् एवमायव्ययावभिधायाधुनातत्फलविशेष
णहाराह गृहमसदिति स्वल्पायभूरिव्ययंगृह असत्अशुभस्यात् स्वल्पायश्चभूरिव्ययश्चतौ अर्थाद्बह्वायाल्पव्ययशुभम् ॥ १० ॥ नक्षत्रेज्ञा
तेराशिनिर्णयमाह अश्वित्रितयमेषेज्ञेयम् त्रिपितृभमघात्रयहरौसिंहेज्ञेयम् मूलत्रयधनुषिज्ञेयं अन्येषुराशिषुद्वेद्वेभेज्ञेये तथाचगर्गः ॥ अश्विन्या
दित्रयमेषेसिंहेप्रोक्तमघात्रयम् ॥ मूलादित्रितयंचापेशेषभेषुद्वयंद्वयमिति ॥ अथगृहतत्स्वामिनोर्घटितमाह गृहेशेति गृहंप्रसिद्धं ईशःस्वामी तयो

पटितंग्राम्यसूविवाहवव्योन्यम् भविशेषमाह नाव्यान्यवेति नाडीएकनाडीअन्ययायोव्या विवाहमत्नयोच्येस्यर्थः अथएकनाड्येवप्र
हस्तोतिमावः तयाचस्वर्गे ॥ प्रभुःपण्यांगनानामिभेवोग्रामपुरंयहम् ॥ एकनाडीस्थितंमाध्यंविरुद्धंवेधवर्जितमिति ॥ तयाचज्योतिःसागरे ॥
सेव्यसेवकयोश्चैवगृहतत्स्वामिनोरपि ॥ परस्परमिथ्योमएकनाडीप्रशस्यसहति ॥ अथाशसाधनार्थगृहाणितन्नामाक्षरसंख्याचाह एकादी
वि गृहमुखावसकाशात् क्रमात्प्रदक्षिणक्रमात् द्विगुणवसुपविमुपकाविद्विगुणोत्तराअंकाःस्युः एतदुक्तंभवति हारदिशिएकं तस्माद्विती

एकादिद्विगुणोत्तरागृहमुखाद्दिक्ष्वंकका स्युः क्रमाच्छालाशाकयुतिः कुयुग्ध्रुवमुखान्योकासिसंतिस्फुट
म् ॥११॥आपष्ठादशमत्रयोदशमिमेद्व्यर्णा परेत्र्यक्षरा पष्ठास्यंचतुरक्षरस्तलुगृहस्तु षोडशैवगृहा ॥

यदिशिद्वौ तृतीयदिशिचत्वारःचतुर्थदिशिअष्टौ एवंभवंतीत्यर्थः शालाशाकयुतिः शालादिगंकयोर्योगःकार्यः कुयुक् एकयुकासती ध्रुवमुखा
निध्रुवादिकानिशालादिवानिगृहाणिस्फुटंसंभवंति तानियथा ॥ ध्रुवधन्यंजयनंदखरंकांतमनोरमम् ॥ सुमुखंदुर्मुखंक्रूरंसुपक्षधनदंक्षयम् ॥
आक्रंदविपुलंचैवविजयंचेतिषोडशामिति ॥ ११ ॥ नामाक्षरसंख्यामाह ॥ आपष्ठादिति पष्ठमर्यादिकृत्वेत्यापष्ठं तस्मात् प्रथमद्वितीयतृतीयच
तुर्थपंचमषष्ठानिदशमंत्रयोदशइमेअष्टगृहाः द्व्यर्णाःद्व्यक्षराःषष्ठास्यंसप्तमंगृहं चतुरक्षरंचत्वारिअक्षराणियस्मिंस्तथाच अन्येगृहाःत्र्यक्षराः

एवंषोडशगृहाःस्युः“गृहाःपुंसिचभूम्न्येवनिकाय्यनिलयालयाइत्यमरः” अथांशकसाधनमाह गेहक्ष्मेति गेहक्ष्माफलयुग्व्ययः गृहक्षेत्रफलयुक्तं पूर्वानीतोव्ययः गृहभवैर्नामाक्षरैःसयुतःवन्हिभिस्त्रिभिस्तष्टःशेषितःसन् अंशकाःस्युः इंद्रोयमोराजेतितन्नामानिग्रंथांतरेउक्तानि तत्रद्वितीया शकंपस्त्यगृहंनशुभदं अर्थात्प्रथमतृतीयाशकंशुभदमित्यर्थः ॥ “निशांतपस्त्यसनदंभवनागारमंदिरमित्यमरः” ॥ १२ ॥ अथगुणविचारणावधि

गेहक्ष्माफलयुग्व्ययोगृहभवैर्नामाक्षरैःसंयुतस्तष्टोवन्हिभिरंशकाएशुभदंपस्त्यंद्वितीयांशकं ॥ १२॥
यावद्भूरिगुणंहृदिस्फुरतितत्तावद्विचार्यंकरैश्चेत्तैर्नोतनुयादिहांगुलमुखंक्षिप्त्वाविहायाथवा ॥ श्रीगो
पीपतिमेंगझालुगिमुखैरायासविच्छित्तयेस्वेष्टायर्क्षफलंनिबद्धमिहतज्ज्ञात्वास्थलंसाधयेत् ॥ १३ ॥

माह यावत्पर्यंतकरैःहस्तैःकृत्वाभूरिगुणंबहुगुणंगृहंहृदिअतः करणेस्फुराति तत्तावद्विचार्यम् चेद्यदितैःकेवलैःकरैःहस्तैःकृत्वाबहुगुणंनस्फुरति तदा अंगुलमुखंअंगुलादिकंकरेषुक्षिप्त्वाथवाविहायतनुयात् कुर्यात् अथोपायांतरसूचनामाह श्रीगोपीपतीति गोपीपतिर्गोपीराजः मेंगःमेंगनाथ देवज्ञः झालुगिर्झालुगिदेवज्ञः एतन्मुखैर्ज्योतिर्विद्भिःआयासविच्छित्तयेस्वेष्टायर्क्षफलंनिबद्धं तदिहास्मिन्गृहाणविषयेज्ञात्वास्थलस्वाभीष्ट स्थलंसाधयेत् तथाचगोपीराजः॥विष्णुन्येकायगोभू १९इतिभयुजिफलंगोपिराजोभ२७शेषात्तसायंवेष्टाष्टिदघ्न्या२१धयुतमहि८विहृताद्दक् २

प्रकृत्याश्व२१विश्वे१३त्वाष्ट५सिद्धा२४ष्टि१६नागो८मु२७वृति२८गिरिश ११ भ्या२कर्णी१२ष्ट्र१४तुं६तन्वा२५त्यष्टर्य१७क१६मा१नखे
१ न११णव२विकृति२३दिना१४प्रयु७कृति२१भूत्य१ याशा १ इति॥अस्याथ गोपीराज विष्णुविष्णुनामानेशिष्यंप्रत्याहेत्यन्वयः किमाह
हे विष्णोष्येकायनोभू१९इतिमयुजिम२७शेपात् अहि८इतारक्२प्रकृत्यादय फलंस्यात् विगतःएकोयस्मात्सव्येकः सचासोआयश्चव्येका
य व्यकायमगोम्सअनयोहविर्गुणन व्येकायगोभूहतिमर्मचव्येकायगोभूहतिमे तयोर्युक्योगःतस्यां भशेषात् सप्तविंशतिवच्छेपात् ए
कादिषुसप्तविंशतिपर्यंतेषु अहिइवाअष्टइतारकप्रकृत्यादयः फलंसेभफलंस्यादित्यर्थः कथंभूतंफलं सायंआयेनसहवर्तमानंसाय इष्टायसहित
मित्यर्थः एतत्स्वेष्टायनक्षभर्जफलंभवति भ्यासः बाहृत्यथवा तस्सायंफलंइष्टाष्टिद ११२१६भ्स्यायुतसत्फलंस्यात् इष्टश्चअष्टिमक्त्वहष्टाष्टि
हक् तयोर्मिहति तयायुतमित्यर्थः इदमपिस्वेष्टायनक्षभर्जफलंभवतीति अत्राकम्यासएवम्यस्यान तथाथमेंगनायदेवज्ञस्यसूत्र ॥ इष्टमात्याष्टि
घातंयआयस्तेनोनितेष्टक ॥ भिवक्ष्यहृतागाभ्धि२७युतेचेष्टायभमवेदिति ॥ अस्यार्थः इष्टमात्याष्टिघातेइष्टुमंच अस्याष्टिश्चतयोर्घातोगुणनत
स्मिन्ययक्स्यापितेयआयस्तेनऊनितेष्टकःयदिऊनोनभवति तदाअष्टौप्रक्षिप्यस्फोटनीयः ऊनितेष्टायःभिवक्ष्यहृतागाभ्धियुते लब्धे
नआहता भ्स्तेअगाभ्धिनभते यपक्स्यापितेइष्टभरत्यष्टिघातेयुतेसतिइष्टायभक्षेभ२लभवेत् आयभ्रमंचआयमेइष्टेआयमेमर्स्मिस्तत्तथा अ
यपदिष्टिभिर्निःशेषोभागोनगच्छति तदातभतावत् अष्टौक्षेप्याः यावदिभिर्भागोगच्छति तथाचयाल्लुगिदेवज्ञस्यसूत्रम् ॥ व्येकेष्टर्क्षहता

द्विबाणशशिनो१५२त्यष्ट्यायुता१७स्तेपिचव्येकेष्टायहतैकनाग८१सहिताःषण्मूर्च्छनाभि २१६र्हृताः॥शेषंक्षेत्रफलंभवेदभिमतस्वेष्टायनक्षत्रज
स्याद्दैर्घ्यंतदभीष्टविस्तृतिहृतदैर्ध्योधृतिर्विस्तृतिरिति ॥ स्पष्टार्थोयश्लोकः इत्यादिविचारणयाइष्टंक्षेत्रफलंअवकाशानुरूपंत्वदिधृत्वास्थलंसाध
येदित्यर्थः ॥ १३ ॥ अथस्थलसाधनायसूत्रमोटनलक्षणमाह अजरत्सूत्रंनूतनसूत्र द्विघ्नायाममितंद्विपाशचविधाय अतात् एकस्मात्सूत्रांतात्
अंकयेदित्यन्वयः द्विघ्नश्चासौआयामश्चद्विघ्नायामः आयामोदैर्घ्यम् तेनमितद्विगुणितदैर्घ्यसमानमित्यर्थः द्विपाशंद्वौपाशौयस्मिन्तद्विपाश

द्विघ्नायाममितंद्विपाशमजरत्सूत्रंविधायांकयेत्त्र्यामांघ्रिमितेचविस्तृतिदलेतौकर्षकोणाभिधौ ॥
पाशौक्षेत्रविरामशंकुनिहितौकृत्वाद्यमाकर्षयेत्कोणेशंकुरितीतरोविनिमयद्रज्वंतयोश्चापरौ ॥१४ ॥

एवंविधंसूत्रविधायकृत्वाअतात्सकाशात् अंकयेत्चिन्हयेत् एतदुक्तंभवति पूर्वकल्पितक्षेत्रस्यदैर्घ्यमितंसूत्रंद्विगुणंविधायतदंतयोःपाशंकृत्वा
अंकयेत् कुत्रकुत्राकयेदित्याह आयामांघ्रिमिते चपराविस्तृतिदले अंकयेत् त्रयश्चतेअंघ्रयश्चतेतथातैर्मितंतस्मिन् एतदुक्तंभवति क्षेत्रदैर्घ्यं
चतुर्भिर्भक्तालब्धअंघ्रिप्रमाणंएकस्मादंतात् अंघ्रित्रयंहित्वाचिन्हयेत् विस्तृतिदलेक्षेत्रस्याविस्तारार्धमिते अंकयेत् तौअंकौकर्षकोणाभिधौ
स्त. अंघ्रित्रयेकृतःकर्षाख्यः विस्तृतिदलेकृतोंकःकोणाख्यः एवंसूत्रमोटनमुक्त्वास्थलसाधनमाह पाशाविति पाशौक्षेत्रविरामशंकुनिहितौ

त्वा आर्यअंकं आकर्षयेदित्यन्वयः तेनस्थाविरामोर्भवीतयोः शंकुनिहितोनिशि नीत्वा अपर्भकंकर्णास्यं आकर्षयेत् एतदुक्तंभवति क्षेत्र
स्वमध्यभागे साधितविकृसूत्रोपरिहृदेष्वंभिर्षसूत्रप्रसार्यवर्तयोः शङ्कुनिखातयोः शंकोर्मोटितसूत्रांतपाशोनिधायकर्णास्यचिन्हं धृत्वा एकस्यां
दिशि आकर्षयेत् यथोभयशंकुगतारज्जुस्समाना आकर्षास्यात्तथा आकर्षयेदित्यर्थः कोणेशंकुरिति कोणेकोणचिन्हे पश्चकोणचिन्ह
मागतं तत्पुनःशंकुनिखातयेत् अप्याहार्य इत्यमुनाप्रकारेणेतरशंकुनिक्षेपः एतदुक्तंभवति तदेवकर्णचिन्हंमध्यस्यां दिशि आकृष्यकोणे

आग्नेयादिदृढंप्रदक्षिणगतसूत्रंसमासादयेन्मध्येवामकपार्श्वसुप्तपुरुषव्यात्त्वातमुत्तानकम् ॥ अथद्व्यर२८
शनगेंद्र १७ संमितलवान्पुच्छाद्विहायाग्रगोभागानाभिरितस्तनेऽवमितवामेस्माभिःपुरयेत् ॥ १५ ॥

शङ्कुनिक्षेपः पूर्वकोणद्वयसाधनमभिधायअन्यकोणद्वयसाधनमाह विनिमयाविति रज्ज्वतोर्विनिमयात् विपरीतधारणात् अपरोकोणयोःशङ्कुनि
क्षेपो एवमुक्तंभवति रज्ज्वंतौविपरीतौधृत्वापूर्ववत्कर्णाकर्षणंकृत्वाकोणयो ॥ शङ्कुनिक्षेपो ॥ १४ ॥ पूर्वतोवसाधनसूत्रकासूत्रन्यासमाह आग्ने
यादिति आग्नेयादिदृढंप्रदक्षिणगतंसूत्रं आसादयेत् मध्येक्षेत्रमध्येवामकपार्श्वसुप्तपुरुषंप्रागग्रपुरुषाकारं [illegible] कल्प्यास्वार्श्वप्यातंपुरुषं उत्तानंकल्पयेत्
कर्णभूतम् पार्श्वस्थंतदुमध्यपुरोपरस्याधपोपरितिपेनपूरयेत् पश्चिमे [illegible]
कर्णसूत्रम् [illegible]

अष्टाश्विनोंशाभागायस्मिन्सतथातं अयमर्थः क्षेत्रप्रमाणंककलासरूपंवास्तुपुरुषंप्रकल्प्यततोष्टाविंशतिधाकुर्यात् एवमष्टाश्व्यंशंप्रकल्प्यपु
च्छातसकाशात् अगेंदुसंमितलवान्सप्तदशभागान्विहायत्यस्काअग्रगस्तदग्रगोभागोनाभिः इतोनाभेःसकाशात्वामेवामभागेलवसंमितखनेत्
अनंतरं अश्मभिःपूरयेत् तथाचब्रह्मशंभुः ॥ सूत्रभित्तिशिलान्यासस्तंभस्यारोपणंतथा ॥ पूर्वदक्षिणयोर्मध्येकुर्यादित्याहकाश्यपइति ॥ नारदः
नभस्यादिषुमासेषुत्रिषुत्रिषुयथाक्रमम् ॥ पूर्वादिदिक्शिरावामपार्श्वशायीप्रदक्षिणमिति ॥ तथाचशिल्पशास्त्रे ॥ वास्तोःशिरसिपुच्छेचयाम्यकु

नाकालेत्रनिधेयउक्ततरुजोध्यात्सिद्ध२४ विंशा२० छय१६ हःकृत १२ संख्यांगुलकस्त्रिभागचतुरस्त्राष्टास्त्रकानस्त्रकः॥

क्षौचपृष्ठतः ॥ आयुःकामोखनेन्नैववामकुक्षौखनिःशुभाः ॥ वास्तुक्षेत्रप्रमाणंचकल्पयित्वास्यवामके ॥ कुक्षौखातंविधायादौग्रावाणैःपूरयेत्तइ
ति॥ तथाचलल्लः ॥ त्यजेद्दशशिरोभागोत्यग्रेसप्तदशांशकान् ॥ मध्येनाभिंविजानीयात्तत्रशंकुंप्रतिष्ठयेत् ॥ अस्थिरस्यशिरोयत्रवास्तोस्तद्ग
णयेत्करैः ॥ दैर्घ्यंवाविस्तृतिंचैवकृत्वाष्टाश्विमिताशकानिति ॥ १५ ॥ अथशंकुन्यासमाह नाकालेइति अत्रकुक्षिस्थलेनानरः शंकुःकालेमुहूर्त
समयेनिधेयः सकियत्प्रमाणइत्यपेक्षायांनृमानमाह अग्र्यात्विप्रात्सकाशात्वर्णपरत्वेनासिद्धा२४विंशा २० छय १६ हःकृत १२ सख्यांगुलकः
निधेयःप्रतिष्ठापनीयः एतदुक्तंभवति विप्रेणसिद्धसंख्यांगुलकश्चतुर्विंशांगुलोनिधेयः क्षत्रियेणविंशांगुलः वैश्येनअष्टयंगुलःषोडशांगुलः शूद्रेणाहः

रत्तरुपांगुल।द्वादशांगुलोनिषेमदस्यर्थ किंलक्षणोना उक्ततरुज दारुोक्तस्वोमय पुनःकिंलक्षण त्रिभागचतुरस्राष्टास्रकानस्रक त्रिभागेषु
चतुरस्राष्टास्रकानस्रकानियास्मिन्सतथा एतदुक्तंभवति यथाप्रमाणंशंकुंत्रिधाविभज्य आद्यांशचतुरस्रं द्वितीयांशअष्टास्रं तृतीयांशअनस्रव
तुलकुर्यादितिभाव तथाचोक्तंग्रंथांतरे ॥ स्यात्षणुर्विंशविंशाष्टिद्वादशांगुलकेक्रमात् ॥ विप्रादीनांशंकुमानस्वर्णस्याघलंकृतम् ॥खादिराजुंगाशा
लात्यपुगपनवरूस्वम् ॥ रक्तचंदनपालाशरक्तशालकिलालजम् ॥ निंबकारजकुटजवैणवंबिल्वसंसज ॥शंकुंत्रिधाविभज्याधचतुरस्रंतत पग्म्

कंवक्षस्थलमूरुपादयुगुलसंस्पृश्यविप्रादिकोरेखा।सुवदग्निजेनरचयेत्तद्व्रभित्ते शिल ॥ १६ ॥

॥ अष्टास्रंचतृतीयांशमनस्रमृजुमव्रणम् ॥ एवंलक्षणसंयुक्तंपरिकल्प्यशुभेदिनक्षति ॥ अथरेखाकरणमाह कमिति अग्निजेनसुवर्णेनब्राह्मणादि
क्रकादिसंस्पृष्ट्वासूत्रवद्रेखांरचयेत् सूत्रवदिति आग्नेय्यादिगृहप्रदक्षिणकुशादिस्यर्थः एतदुक्तंभवति ब्राह्मणःकंशिर स्पृष्ट्वाजन्यांवाकृत्वाआ
ग्नेयादिप्रदक्षिणसूत्रानुगतांरेखांकुर्यात् तथैवक्षत्रियोवक्षस्थलंस्पृष्ट्वारेखांकुर्यात् वैश्यऊरुयुगुलंस्पृष्ट्वारेखांकुर्यात् शूद्रःपादयुगुलंस्पृष्ट्वारेखांकु
र्यात् तथाचल्लः ॥ कृत्वासूत्रनिपातंमध्यांगुष्ठयाथवाप्रदेशिन्या ॥ अंगुष्ठेनवामपाणिनाकनकाक्षतरजतमुक्ताभि ॥ रेखांकुर्यादित्यादि तथाच
मगुः ॥ विप्र शीषन्तृपोवक्षोवैश्यश्चोरूपर पदे ॥ स्पृष्ट्वारेखांगृहारंभेकुर्यादग्नेःप्रदक्षिणामिति॥अग्नेरित्याग्नेय्या तथाचकारिकायां॥ अंगुष्ठकेनदशि

न्यारेखाकुर्वीतसूत्रतः ॥ स्वर्णेनमणिनारूप्यमुक्तादधिफलाक्षतैः ॥ कुसुमैर्वानशस्त्रेणनलोहेन ... ॥ शस्त्रेणमृत्युर्बंधोलोहेनभस्मनाग्निभयम् ॥ तस्करभयतृणन
त् ॥ शस्त्रेणशस्त्रमृत्युःस्यादित्यादिस्पष्टमीरितमिति ॥ तथाचबृहद्वास्तुपद्धतौ ॥ वैरमपसव्यलिखिता
चलिखिताकाष्ठेनराजभयम् ॥ वक्राचपादलिखिताशत्रुभयदाक्लेशदाविरूपाच॥ चर्मांगारास्थिकृतादतेनचकर्तुरशुभाय ॥
प्रदक्षिणासंपदोविनिर्देश्याइति ॥ अथशिलान्यासमाह भित्तेःशिलाअपिसूत्रवदाचरेयुः आग्नेआदिप्रदक्षिणंस्थापयेयुरित्यर्थः तथाचवराहः ॥

पूर्वादौत्रिषडर्थपंचमलवेद्वाःसव्यतोऽकोद्धृतेदैर्घ्येद्व्यंशसमुच्छ्रिताब्धिलवकेसर्वासुदिक्षूदिता ॥

दक्षिणपूर्वकोणेकृत्वापूजांशिलान्यसेत्प्रथमम् ॥ शेषाःप्रदक्षिणेनस्तंभाश्चैवंप्रतिष्ठाप्याइति ॥१६॥ अथभित्तिप्रसंगेनद्वारमाह दैर्घ्येगृहदैर्घ्ये अं
कातेनवभिर्भाजितेसति पूर्वादौदिशिक्रमेणसव्यतोवामभागात्त्रिषडर्थपंचमलवे द्वाःद्वारमुक्त मुनिभिरितिशेषः त्रयश्चषट्चअर्थाश्चपचचत्रिषडर्थ
पंच एतेषांसख्यापूरकात्रिषडर्थपंचमास्तेचतेलवाश्चतेषांसमाहारस्तस्मिन् एतदुक्तंभवति गृहदैर्घ्यंनवभागंकृत्वा पूर्वाभिमुखेगृहेक्रियमाणेवा
मभागात्अंशद्वयत्यक्त्कातृतीयांशेद्वारंकर्तव्यम् दक्षिणाभिमुखेगृहेतथैवांशपंचकंत्यक्त्काषष्ठेंशेकार्यम् पश्चिमाभिमुखेतथैवांशचतुष्कंत्यक्त्काप
चमांशेकार्यं उदङ्मुखेपश्चिमांशेएवद्वारकर्तव्यम् सर्वासुदिक्षुअब्धिलवकेचतुर्भागेद्वारुदिता किंलक्षणाद्वाः द्व्यंशसमुच्छ्रिता द्विभागोच्चा तथा

षवराहः वैर्ष्येनवांशाःपवमत्रसस्यातद्वाखुर्मभाक्पिंचतुर्थभागे ॥ चतुर्थपष्ठेविविदादक्षिणस्यापश्चाच्चतुर्पंचमकेतयोदगितिातयाचस्यवन ॥ मा नाभिकोनादिग्भागेद्वारेनीचसुसक्षपदति ॥ अथनिष्पन्नासुभिस्तिपुस्तमप्रतिष्ठामाह स्तंभोम्रेर्विशतीति अम्रेर्दिशि आम्रेसुसमयेपूर्वोदितेस्तंभः स्थाप्यः अत्राम्युक्तरुजइत्यनुवर्तते किंलक्षणस्तंभः पूजितःसकृचंदनार्चितः पुनःकिंलक्षणः शिरश्छत्रभाक्शिरसिछत्रंभजतेइतितया छत्रंतु काकादिपक्ष्युपवेशनमपातस्तंभोपरिक्षिप्यते तथाचवराहः ॥ छत्रसर्गंधयुतःकृतधूपविलेपनः समुत्थाप्यः ॥ स्तंभस्तथैवकार्योद्वारोच्छ्रायःप्रय

स्तंभोम्रेर्दिशिपूजि सुसमयेस्थाप्य शिरश्छत्रभाग्विस्ताराच्छिलवाम्बिते क्षतकैरस्तुल्यंगृहोन्नंविदु ॥ १७ ॥

त्नेनेति ॥ तथाचोत्पलः स्तंभोपरिपदोलूककाकगृध्रादिपक्षिणः ॥ स्थालायपन्नतिष्ठतितदाकर्तुर्नशोभनम् ॥ तस्मात्स्तंभोपरिच्छत्रंशाखाफलद वोंगुका ॥ धारयेदयवावर्त्तुरैरत्नादिनिक्षिपेदिति॥ गुर्जरदेशेकाचितकालसर्पमवलोक्यतच्छून्यदिक्षिप्रथमंस्तंभप्रतिष्ठाकुर्वंति तदसत् यतस्तद वचोक्तंविवाहवेधाकोणेषुशृंगारार्पस्तंभान्रोपयंतितद्विपयम् तदप्येकदेशीयं नबहुसंमतं कालसर्पस्तुयथा ॥ ईशानत सर्पतिकालसर्पोविहा यसृष्टिंगणयेद्दिविक्षु ॥ पश्चाद्रतिस्तन्मुखमध्यपुच्छोत्रिकभिकर्मेषपसंक्रमादेः ॥ अहेःफणायांमरणंवरस्यमध्येकुमार्याःस्वजनस्यपुच्छे ॥ विधेयमेकंकिलशून्यदेशेविवाहवेधानिसनेककीलमिति ॥ दशादिविपुराणिपुराणोश्याद्भ्याल्लभारोपणंकार्यम् सिंहादिपुर्वेदाम्या दक्षिणादिषि

पुत्रायन्या घटादित्रिषुनैर्ऋत्या कर्तव्यमिति एतद्विवाहएव गृहेसिंहादवलोकनीयं वृषादेर्वा तथाच ॥ वृषादेर्वागृसिंहात्मीनात्रीणिमुरालये ॥ मुखमध्यतथापुच्छहित्वास्तंभनियोजयेदिति ॥ अन्यच्चगृहस्तंभप्रतिष्ठापनंबहुभिर्ग्रंथकारैराग्नेय्यामेवाभिहितम् तथाचब्रह्मशंभुः ॥ सूत्रभित्ति शिलान्यासंस्तंभस्यारोपणतथा ॥ पूर्वदक्षिणयोर्मध्येकुर्यादित्याहकश्यपः ॥ तथाचशार्ङ्गधरः ॥ प्रासादेषुचहर्म्येषुगृहेष्वन्येषुसर्वदा ॥ आग्नेय्याप्रथमंस्तंभस्थापयेत्तद्विधानतः ॥ तथाचवराहमिहिराचार्याः ॥ दक्षिणपूर्वेकोणेकृत्वापूजाशिलांन्यसेत्प्रथमम् ॥ शेषाःप्रदक्षिणेनस्तंभाश्चैवंप्रतिष्ठाप्याइति ॥ कात्यायनगृह्यकारिकायामप्युक्तम् ॥ एकैकमुच्छ्रयेत्स्तंभंमंत्रैरेतैःशिलातले ॥ श्रियोवसानइत्यंतैरिमामित्यादिभिर्गृही ॥ आग्नेय्यादिषुकोणेषुमंत्रैरेतैःशिलांन्यसेदिति ॥ गृह्येहरिहरभाष्येशालापद्धतिस्वप्येवमेवोक्तम् इत्यलमतिप्रसंगेन उक्ततरुजइत्युक्तत्वात्तशास्त्रातरात्काष्ठान्यवगंतव्यानि तथाचवास्तुशास्त्रे ॥ श्रीपर्णीरोहिणीशाकसर्जाश्चसरलाःशुभाः ॥ पतंगलोध्रशालाख्यास्तालार्जुनकशिंशपाः ॥ चंदनाशोकवदरमधूकाश्चकदंबकाः ॥ प्रशस्ताश्चशमीनिंबाबिल्ववर्ज्यंगृहांतिके ॥ गृहेकाष्ठसमंश्रेष्ठमलिंदेविषमंशुभमिति ॥ नारदः॥प्लक्षोदुंबरचूताख्यानिंबस्नुहिबिभीतकाः ॥ दग्धाःकंटकिनोवृक्षावटाश्वत्थकपित्थकाः ॥ अगस्तिशिग्रुतालाख्यास्तित्तिडीकाश्चनिंदिताः ॥ अन्येचगृहनिर्माणयोजनीयाःसदाद्रुमाइति तथाचवराहः ॥ पितृवनमार्गसुरालयवल्मीकोद्यानतापसाश्रमजाः ॥ चैत्यसरित्संगमभवाश्चघटतोयसिक्ताश्च ॥ कुंजानुजातवल्लीनिपीडितावज्रमारुतोपहताः ॥ स्वपतितहस्तिनिपीडितशुष्काग्निप्लुष्टवुष्टमधुनिलयाः ॥ तरवोवर्जयितव्याःशुभदाःस्युः

स्निग्धपत्रकुसुमफलाः ॥ सुरदारुचंदनसमामधुकरतरवश्शुभाहिजातीनां ॥ क्षपस्यारिष्टाश्वत्थखदिरविल्वाटरूकराः ॥ वैश्यानांजीवस्यादिरक
सिंदूकस्यवनाश्वशुभफलदाः ॥ तिंदुककेसरलार्जुनोत्पसालाश्वशूद्राणां ॥ सर्वेषांचाशस्ता सर्वेवृक्षाश्चानिंदितानोवेदिति ॥ व्यासोपि ॥ अम्य
वेधमस्थितवाऽन्येवाम्यस्मिन्प्रयोजयेत ॥ नतत्रवसतेःकर्त्तावसेत्तत्रनजीवतीति॥समरांगणेकष्टकालोष्टपाषाणमृत्तिकाजीर्णमायसं ॥तृणपर्णवुधे प्रो
क्तदारुनूनगृहायवैइति ॥ शार्ङ्गधरेपि॥नूतनेनूतनकार्यंजीर्णेजीर्णप्रशस्यते ॥ जीर्णेचनूतनंश्रेष्ठंनोजीर्णंनूतनेशुभमितिवृक्षच्छेदनप्रार्थना ग्रंथांतरेउ

स्नानाग्निस्वपिवस्त्रभोजनपशुद्रव्यामरौकस्थितिंपूर्वादौजलमीशितुर्दिशिपरवायोरपाक्सूत्रकम् ॥

क्ता॥पानीहभूतानिवसंतितानिबलिंगृहीत्वाविधिवत्प्रयुक्तम् ॥अम्यभवासपरिकल्पयतुसमतुताम्यपनमोऽस्तुतेभ्यइति ॥ अथस्तमप्रसंगेनगृहोप
तामाहविस्तारेसि विस्मारस्यगृहविस्तारस्यअष्टिल्वःषोडशांशःसेनअन्वितैर्युक्तःकृतकरैश्चतुर्दशसीस्तुल्यंसमानगृहोच्चंविदुर्मुनयइत्यध्याहारः त
पावस्तकोशे॥विस्तारषोडशांशश्चतुर्हस्तोभवेद्गृहोच्छ्रयइति॥तथावल्लभः॥नात्युच्छ्रितंनातिनीचंकुड्योत्सेधंयथारुचीति ॥ १७ ॥ अथमुख्यगृहा
दकस्यगृहंकस्यांदिशिकर्तव्यंतदाह स्नानेति स्नानप्रसिद्धं अग्निःप्रसिद्धः स्वापिधायर्य वस्त्राणिप्रसिद्धानि भोजनंप्रसिद्धं पशवोगवादयः द्रव्याणिसु
वर्णादीनि अमराःदेवाः एषांओकांसिगृहाणि तेषांस्थितिःस्थापनंपूर्वादाविदिशिक्रमेणकार्यमित्यध्याहारः तथाचनारदः ॥ स्नानागारंदिशिप्राच्या

माग्नेय्यामग्निमंदिरं ॥ याम्यायांशयनागारंनैर्ऋत्यावस्त्रमंदिरं ॥ प्रतीच्याभोजनागारंवायव्यांपशुमंदिरं ॥ भांडकोशंतूत्तरस्यामीशान्यादेवमंदिरमिति ॥ अथजलस्थानमाह ईशितुरीशानस्यदिशिजलंकार्यनान्यत्र तथाचलल्लः ॥ प्राच्यादिदिक्स्थेसलिलेसुतहानिःशिखिभयरिपुभयच ॥ स्त्रीकलहंस्त्रीदौष्ट्यंनैष्ट्यर्चितात्मजविवृद्धिस्यादिति ॥ अथान्यदप्याह परमिति परमनूक्तंपदार्थजातवायोर्दिशिकार्यं अन्यानिमारुत्यामितिलल्लोक्तत्वत् अपाकूदक्षिणस्यांदिशिमूत्रकंकार्यं स्थलसंकोचेसतिएतद्यत्प्रोक्तंतद्गृहमध्येबाह्यतश्चस्वस्थानेतारतम्येनयोज्यम् अथशक्तिभुवोःसंकोचेसतिकर्तव्यमाह

अल्पेशक्तिभुवोर्यथारुचिपरेगेहस्यदक्षेघरट्टांबूलूखलचुल्लिकापितृपदप्रक्षालनान्यूचिरे ॥ १८ ॥
द्वात्रिंशाधिकहस्तमब्धिवदनंतार्णंत्वलिंदादिकंनैष्वायादिकमीरितंतृणगृहंसर्वेषुमास्सूदितम्॥

चेसतिकर्तव्यमाह अल्पेइति शक्तिभुवोरल्पेसतियथारुचिकार्यम् गेहस्यदक्षेपरेआचार्याःघरट्टादिकं ऊचिरे घरट्टःपिष्टयंत्रं अंबुउदकं उलूखलादिकप्रसिद्ध तथाचोक्तंग्रंथांतरे ॥ उलूखलंपिष्टयंत्रमाग्निस्थानचलाश्रयम् वेश्मनोदक्षिणेपार्श्वेपितृणांपादशौचनमिति ॥१८॥ अथकेषुकेषुगृहेषु आयादिकंभाव्यंकेषुनभाव्यमित्याह द्वात्रिंशेभ्यःअधिकाःहस्ताःयस्मिन्गृहेप्रमाणंतत्द्वात्रिंशाधिकहस्तं अब्धिवदनंचतुर्मुखं तार्णं तृणगृहं अलिंदादिकं अलिंदंपट्टिशालेतिलोकेप्रसिद्धम् आदिशब्देननिर्व्यूहादिगृहभूषणंगृह्यते एषुआयादिकंनईरितंनोक्तम् तथाचदैवज्ञवल्लभे ॥

अनिदानेर्म्यद्वविनिर्गमायाचतुर्दिशयेगृहभूषणाय ॥ आयादिकंतेपुनर्चितनीयंयतोनतेषामसुपरिग्रहेस्युरिति तथाचार्चितामणौ ॥ यत्रदैर्घ्यमहादी नांहार्मिशद्दत्ततोधिकम् ॥ नतत्रार्चितयेद्धीमान्गणनायप्ययादिकामिति॥तथाचराजमार्तंडे॥आयव्ययौमासशुद्धिर्षितयेन्नतृणालये॥सि॥तथाचय सिष्ठः ॥ एकादशेयवादूर्ध्वयामत्रिंशहस्तकं ॥ तावदायादिकंचित्यंतत्पूर्व्वंनैवचिंतयेदिति॥अथतृणगृहेविशेषमाह तृणगृहसर्वेषुमासुठचितम् स र्वमासेषुकर्तव्यमित्यर्थः अथनिष्पन्नेगृहेप्रवेशमाह छन्नमिति आरंभोदितमासेषुप्रकारीत्यावेशमगृहंविशेत् आरंभायउदिताःप्रोक्तास्तेषुतेमा

छन्नंवश्यकपाटमर्चिततमंवेश्मोक्तरीत्याविशेदारंभोदितमास्सुनारदमतान्माघोर्जशुक्रेषुतु ॥ १९ ॥

साम्वेषुशास्त्ररीत्यासूत्रायुक्तविधिनागृहंप्रविशेत्स्वामीत्यर्थः कथंभूतंवेश्म छन्नंकुड्यैराच्छादितं पुनःकिंलक्षणं वश्यकपाटंवश्यंआधीनंकपा टंयस्यतत्तथातत्वश्यमिति लापितउद्घाटितेवातथैवास्थिरंभवति पुनःकिंलक्षणं अर्चिततमं तोरणमालापलंकृतम् तथाचनारदः ॥ अकपाटम नाच्छन्नमदत्तबलिभोजनम्॥गृहंनप्रविशेदेवंविपदामाकरंहितदिति॥तथाचव्यवहारः स्वयमुद्घाटितेरोगोपिहितेषुकुलक्षयः॥ नानाधिकोनदिग्भागेषु रेनीचेसुलक्षयपद्मिति॥अथप्रवेशेमासविशेषमाह नारदमतात् माघोर्जशुक्रेषुमासपुगृहंप्रविशेत् माघःप्रसिद्धः ऊर्जःकार्तिकःशुक्रोज्येष्ठः एषुगृहंप्रवि शेदित्यर्थः आरंभोदितमासेष्वस्यनेनतृणगृहस्यसर्वमासेषुविहितत्वात् प्रवेशोपिसर्वमासेषुविहितः तथाचमांडव्यःप्रवेशोमध्यमोज्ञेयःसौम्यका

ति ॥ अथजलस्थानमाह ईशितुरीशानस्यदिशिजलकार्यंनान्यत्र तथाचलल्लः ॥ प्राच्यादिदिक्स्थसलिलसुतहानिःशिखिभयरिपुभयस्त्रीकलि लहस्त्रीदौष्ट्यनैष्ट्यंचिंतात्मजविवृद्धिस्यादिति ॥ अथान्यदप्याह परमिति परमनुक्तंपदार्थजातंवायोर्दिशिकार्यं अन्यानिमारुत्यामितिलल्लोक्त त्वत् अपाकृदक्षिणस्यांदिशिमूत्रककार्यं स्थलसंकोचेसतिएतद्यत्प्रोक्तंतद्गृहमध्येबाह्यतश्चस्वस्थानेतारतम्येनयोज्यम् अथशक्तिभुवोःसंको

अल्पेशक्तिभुवोर्यथारुचिपरेगेहस्यदक्षेघरट्टांबूलूखलचुल्लिकापितृपदप्रक्षालनान्यूचिरे ॥ १८ ॥
द्वात्रिंशाधिकहस्तमब्धिवदनंतार्णंत्वलिंदादिकंनैष्वायादिकमीरितंतृणगृहंसर्वेषुमास्सूदितम् ॥

चेसतिकर्तव्यमाह अल्पेइति शक्तिभुवोरल्पेसतियथारुचिकार्यम् गेहस्यदक्षेपरेआचार्याःघरट्टादिकं ऊचिरे घरट्टःपिष्टयंत्रं अंबुउदक उलूखलादिकप्रसिद्ध तथाचोक्तंग्रंथांतरे ॥ उलूखलपिष्टयंत्रमाग्निस्थानचलाश्रयम् वेश्मनोदक्षिणेपार्श्वेपितृणांपादशौचनमिति ॥१८॥ अथकेषुकेषुगृहेषु आयादिकभाव्यंकेषुनभाव्यमित्याह द्वात्रिंशेभ्यःअधिकाःहस्ताःयस्मिन्गृहेप्रमाणततद्द्वात्रिंशाधिकहस्तं अब्धिवदनचतुर्मुखं तार्णं तृणगृहं अलिंदादिक अलिंदपट्टिशालेतिलोकेप्रसिद्धम् आदिशब्देननिर्व्यूहादिगृहभूषणंगृह्यते एषुआयादिकंनईरितंनोक्तम् तथाचदैवज्ञवल्लभे ॥

अनिधानेर्मूहविनिर्गमायाचतुर्दिशयेगृहभूषणाय ॥ आयादिकतेपुनर्चिंतनीयपसोनतेवासुपारिग्रहेस्युरिति तथाचचिंतामणौ ॥ यत्रदैर्घ्यमहावी नांशाभिशद्दस्ततोधिकम् ॥ नतमर्चितयेद्दीमान्गणनायम्ययादिकामिति॥तथाचराजमार्तंडे॥आयम्ययौमासशुद्धिचिंतयेचतृणालयेष्वपि॥तथाचव सिष्ठ ॥ एकादशेयथादूर्ध्वयावद्द्वात्रिंशाहस्तक ॥ तावदायादिकर्चिंत्यंतदूर्ध्वनैवचिंतयेदिति॥अथतृणगृहेविशेषमाह तृणगृहंसर्वेषुमासेषुउदितम् स वमासेपुकर्तव्यमित्यर्थः अथनिश्चयेगृहप्रवेशमाह छन्नमिति आरंभोदितमासेषुशालारीत्यावेश्मगृहंविशेत् आरंभायउदिता प्रोक्तास्तेष्वेवमा

छन्नंवश्यकपाटमर्चिततमविश्मोकरीत्याविशेदारंभोदितमास्सुनारदमतान्माघोर्जेशुक्रेषुतु ॥ १९ ॥

सामतेपुशालारीत्यासूत्रोक्तविधिनागृहप्रविशेत्स्वामीत्यर्थः कथंभूतंवेश्म छन्नंकुड्यैराच्छादितं पुनःकिंलक्षणं वश्यकपाटंवश्यंआधीनकपा टयस्यतत्तथातत्त्वश्यमिति स्थापितउद्घाटितेवातथेवास्थिरमथाति पुनःकिंलक्षणं अर्चिततमं तोरणमालापल्लवम् तथाचनारद ॥ अकपाटम नाच्छन्नमदत्तबलिभोजनम्॥गृहनप्रविशद्वेवाविपदामाकरंहितादिति॥तथाचव्यवनःस्वयमुद्घाटितेरोगोपिहितेपकुलक्षयः॥ नानाविकोनदिग्भागेहा रेनीचेसुतक्षयइति॥अथप्रवेशेमासविशेषमाहनारदमतात् माघोर्जशुक्रेपुमासपुगृहप्रविशेत् माघःप्रसिद्धः ऊर्जःकार्तिकःशुक्रोज्येष्ठः एषुगृहंप्रवि शेदित्यर्थः आरंभोदितमासित्वयनेनतृणगृहस्यसर्वमासेपुविहितत्वात् प्रवेशोपिसर्वमासेपुविहितः तथाचनारद॥प्रवेशोमध्यमोज्ञेयःसौम्यका

ष्णैर्वारैर्विशेषादृहमिति ॥तथाचग्रंथांतरे॥वि
तिकमासयोः॥माघफाल्गुनवैशाखज्येष्ठमासेषुशोभनइति ॥तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥गृहारंभोदितैर्मासैर्धिष्ण्यैर्वारैर्विशेषादृहमिति॥तथाचग्रंथांतरे॥वि
शेत्सौम्यायनेहर्म्यंतृणागारंतुसर्वदेति ॥ तथाचव्यवहारसारतत्वे ॥ सौम्यायनेश्रावणमार्गपौषेजन्मर्क्षलग्नोपचयादशांशे ॥ वामंगतेर्केगृहवास्तुपूजा
कृत्वाविशेद्वेश्मभकूटशुद्धमिति ॥ १९ ॥ इदानीमपूर्वादिप्रवेशानाह प्रारंभेति प्रारंभोदितभैःगृहप्रारंभोदितनक्षत्रैरपूर्वःप्रवेशःउदित.मुनींद्रैरि
त्यध्याहारःअप्रारंभोदितभौरित्युपलक्षणम् तेनप्रारंभोदिततिथ्यादिकंसर्वंग्राह्यम् अपूर्वोनामनूतनगृहेप्रथमःप्रवेशउच्यते स्थिरैर्मैत्रैश्चनक्षत्रैः

प्रारंभोदितभैःप्रवेशउदितोपूर्वःसपूर्वःस्थिरैर्मैत्रैश्चाच्युतमूलदस्रसहितैरारंभभैर्द्वयात्मकः ॥ कृ
त्यंवेश्मभवंदिवैवविहितंरात्रौप्रवेशःक्वचित्सूर्यर्क्षादिभपंचकंमनुमितादष्टप्रवेशेनसत् ॥ २० ॥

सपूर्वःप्रवेशउदितः सपूर्वोनामयात्रावसानेयःक्रियते अथअच्युतमूलदस्रसहितैरारंभभैर्द्वयात्मकःप्रवेश.उदितः द्वयात्मकोनामअग्न्यादिनान
ष्टगृहेपुनर्यःक्रियते तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥ अपूर्वःप्रवेशोगृहारंभधिष्ण्यैर्विधेयःकरोमध्यमोत्रेतिकेचित् ॥ सपूर्वःस्थिरैर्मिश्रभैरेवशुद्धैरतोन्योश्विमू
लाच्युतारभविष्ण्यैः ॥ वसिष्ठः ॥ अपूर्वसंज्ञंप्रथमंप्रवेशंयात्रावसानेचसपूर्वसंज्ञं॥द्वाद्वान्द्वयचाग्निभयादिजातंगृहप्रवेशंत्रिविधंवदंति ॥अथगृहकृत्य
विषयेदिनरात्रिविशेषनिर्णयमाह कृत्यंवेश्मभवमिति वेश्मभवंगृहभवंयत्किंचित्कृत्यतद्दिवैवविहितंनरात्रौ क्वचिद्दिवामुहूर्ताभावेसतिरात्रौप्रवे

शोविहितः नान्यत् तथाचवसिष्ठः ॥ दिवाप्रवेशाच्छुभदःसपुत्रपौत्रादिवृद्ध्यैनिशिभास्करे ॥ नलेनमत्स्यध्वजवासरस्यराभिषिनासूपतियिश्चरा मिमिति ॥ अथकलशवास्तुनक्षत्रशुद्धिमाह सूर्यर्क्षादिति सूर्यनक्षत्रादिभेपचकंनक्षत्रपंचकं तथासूर्यर्क्षादिमनुमिता चतुर्दशमिता नक्षत्राद्दष्टनक्षत्रा एकप्रवेशेनसत् नशुभंस्यात् अन्यानिशुभानीत्यर्थातसिद्धम् अत्रपूर्वाक्तानानक्षत्राणांशुभाशुभत्वज्ञातव्यम् ॥ २० ॥ अथप्रवेशेलग्नशुद्धिमाह लग्ने

लग्नेचोपचयस्थितेरविमुखे प्रारभवत्सस्थितेसूर्येवामगतेस्वदिग्वदनभैर्वेश्मप्रवेशःशुभः ॥ रन्ध्रेपुद्विभवेभ्य आसुतगत सूर्योयदास्यात्तदापूर्वाद्यायनमालयंप्रविशतांस्याद्वामगोसौक्रमात् ॥ २१ ॥ इतिश्रीनारायणदै वज्ञविरचितेमुहूर्तमार्तंडेवास्तुप्रकरणंसमाप्तम् ॥

इति उपचयस्थिरेलग्नेजन्मर्क्षजन्मलग्नाभ्यांउपचयावहस्थिरेलग्नेवेश्मप्रवे शः शुभःस्यात् कैः रविमुखैःसूर्याधिपारंभवत्सस्थिते गृहारम्भायंमुक्तवत्ससंस्थितेरित्यर्थःकस्मिन्सति सूर्येवामगतेसति पुनःकैः स्वदिग्वदनभै परिस्वमुखसदृक्षैः प्रवेशोविहितैर्नक्षत्रैरित्यर्थः अथवामसूर्यलक्षणमाह रंध्रइति रन्ध्रेषु ५ द्वि २ भवे ११ भ्यःक्रमादिअष्टमपंचमद्वितीयैकादशे भ्य सकाशात ८ आसुतगतःआपंचमगत सूर्योयदास्यात्तदापूर्वाद्याननमालयंपूर्वाविमुखंगृहंप्रविशतांमनुष्याणांअसौसूर्यः क्रमाद्वामगत स्यात् एतदुक्तंभवति अष्टमात्पंचसुवर्तमानोर्कःपूर्वामुखगृहेप्रविशतांवामोभवति पंचमात्पंचसुगतोदक्षिणामुखेगृहेप्रविशतांवामोभवतीत्यर्थः ॥ २१ ॥

इतिस्वोक्तमुहूर्त्तमार्तंडटीकायांमार्तंडवल्लभायांवास्तुप्रकरणंसमाप्तं ॥ ॥ अथयात्राप्रकरणंव्याख्यायतेतत्रादौयस्मिन्कालेयात्राकर्तव्येत्याह सुद
शासु शोभनादशातर्दशाविदशोपदशासु उपचयावहस्यग्रहस्यवारेगोचराष्टकवर्गादौशुभफलग्रहस्यवारेप्रयाणमिष्टंशुभंजगुराचार्याः केषु कर्णा
त्यादितिभद्विकेषु कर्णःश्रवणःअंत्यंरेवती अदितिभंपुनर्वसुः एषाद्विकाःश्रवणधनिष्ठेरेवत्यश्विन्यौपुनर्वसुपुष्यौ एष्वित्यर्थः पुनःकेषु मृगमैत्रार्केषु

अथमुहूर्तमार्तंडेयात्राप्रकरणंप्रारभ्यते ॥ ॥ वारेचोपचयावहस्यसुदशास्विष्टप्रयाणंजगुःकर्णांत्या
दितिभद्विकेषुमृगमैत्रार्केषुनोजन्मभे ॥ सार्पार्द्राग्नियमाजपादपितृषुत्वाष्ट्रत्रयेचाशुभंरिक्ता ४, ९, १४ ॥ ॥
पर्व १५, ३० गुहा ६ ष्टमी ८ हरि १२ सितास्येषुज्ञशुक्रोन्मुखम् ॥ १ ॥

जन्मभेजन्मनक्षत्रेश्रवणाद्यन्यतमेपियानं
मृगःप्रसिद्धः मैत्रमनुराधा अर्कोहस्तः एषुनवनक्षत्रेषुप्रयाणंशुभमित्यर्थः तत्रविशेषमाह नोजन्मभइति
शुभनोजगुः अथयेषुअशुभंतान्याह सार्पेति सार्पमाश्लेषा आर्द्राप्रसिद्धा अग्निःकृत्तिका यमोभरणी अजैकपात् पूर्वाभाद्रपदा पितरोमघा त्वा
ष्ट्रत्रये चित्रात्रयेच एषुनवनक्षत्रेषुयानअशुभंजगुः अन्यानिनवनक्षत्राणिमध्यमानीत्यर्थतःसिद्धम् अथयासुतिथिषुअशुभंतदाहरिक्तेति चतु
र्थीनवमीचतुर्दश्यः पर्वणीपूर्णिमामावास्ये गुहःषष्ठी अष्टमीप्रसिद्धा हरिर्द्वादशी सितास्यंशुक्लप्रतिपत् तेप्रयाणयानमशुभंजगुः अर्थादन्यासु

तिथिशुपूर्वं अम्पतुष्टमाह शेवि शोधुबधशुक प्रसिद्धः तयोरन्मुखंसंमुखयानउक्तेष्वपितितियिनक्षत्रादिमुखानमशुभंअशु शुभशुकसंमुखगमनंनकर्त व्यमित्यर्थः ॥ १॥ अथशूलानाह प्रागीति प्राक्पूर्वस्यांदिशिचंद्रःसितशाक्रभंस्यजेत् चंद्रःसोमवारः असितः शनिवार शाक्रभंज्येष्ठा एतत्त्रये पूर्वदिशित्यजेदित्यर्थः अपाक्दक्षिणस्यां वसुपरार्द्धात् धनिष्ठोत्तरार्द्धात्पंचनक्षत्राणि इज्योबृहस्पतिवार एतान्दक्षिणस्यांत्यजेत् पश्चा त्पश्चिमायांदिशिकार्कसितान्त्यजेत् कःरोहिणी अर्कोरवि सितःशुक्रः एतान्पश्चिमायांत्यजेदित्यर्थः उदक् उत्तरस्यांदिशि कुजबुधार्यम्ण

प्राक्चंद्रासितशक्रभंवसुपरार्द्धात्पंचभेज्यानपाक्पश्चात्कार्कसितानुदक्कुजबुधार्यम्णस्त्यजेच्छूलकान् ॥
त्रिंशाद्यैनवभूमयोग्निगिरिशाविश्वेपवोऽर्कोब्धय पट्शक्रास्तिथिपर्वतादशदशोप्येतांस्तिथीनाशत ॥ २ ॥

स्त्यजेत् कुजोमंगलवार बुधःप्रसिद्धः अर्यमानामोत्तराफाल्गुनी एतान्शूलकान्उत्तरस्यांत्यजेत् शूलपदस्यप्रत्येकंसंबंधः अथयोगिनीमा ह त्रिंशाद्यैरिति एता॰प्रत्येकपदगतान् तिथीन् ईशातः ईशान्या सकाशात्प्रदक्षिणक्रमेणजह्युःएतासितिथीन्त्यजेत्।प्रतेके त्रिंशा ३ द्यौ ८ई शान्यानव९भूमयः१प्राच्यांअग्नि३गिरिशाः११आग्नेय्यांविश्वे१३पवः५दक्षिणस्यामर्कोब्धयः १२,४ नैर्ऋत्यांपट्६शक्राः १४ पश्चिमायांतिथी १५पर्वताः७वायव्यांदश१०दश२उत्तरस्यां अर्थात्कन्यासप्तम्यास्थानम् ॥ २ ॥ अथान्यत्रिपमाह पैन्य्येति पैन्यादिपुरिशुभमिश्रमात्रकाणि

कायाःसकाशात्सप्तसप्तभगणोभवेत् एतदुक्तंभवति सप्तशलाकाचक्रंनिष्पाद्यपूर्वगतासुसप्तसुरेखासुईशानतःकृत्तिकादीनिसप्तनक्षत्राणिन्यसेत् तत्पुरस्थानिसप्तदक्षिणगतरेखासुन्यसेत् एवपश्चिमोत्तररेखासुक्रमेणन्यसेत् ततोवायव्याग्नेयादिग्गतारेखाकुर्यात् अस्यारेखायाः परिघइति सञ्ज्ञा एवंनिष्पादितेचक्रप्रयोजनमाह वाय्वग्निकाष्ठास्थितइति वायुःप्रसिद्धःअग्निःप्रसिद्धः अनयोःकाष्ठेदिशौवायव्याग्नेय्यो तत्रस्थितःपरिघः नोल्लंघ्यः अथान्यत्प्रयोजनमाह अपागिति अपाक्दक्षिणस्यावरुणभैःप्रतीच्यैर्नक्षत्रैर्नव्रजेत्प्राच्यैर्नक्षत्रैः उदक्उत्तरास्यादिशिनव्रजेत्,नगच्छे

ऐंद्राद्यग्निभसप्तसप्तभगणोवाय्वग्निकाष्ठास्थितोनोल्लंघ्यःपरिघस्त्वपाक्वरुणभैःप्राच्यैरुदङ्नव्रजेत् ॥
सर्वाशासुरवीज्यमित्रतुरगैर्यायादथावश्यकेहित्वाशूलमनिष्टभैर्यदिनिजाशेष्टांगलब्धिर्व्रजेत् ॥ ३ ॥

त् तत्तद्दिक्स्थापितनक्षत्रैस्तत्तद्दिग्गमनंसिद्धमेव सर्वासुसर्वदिक्षुरवीज्यमित्रतुरगैर्यायात् रविर्हस्तः ईज्यःपुष्यः मित्रमनुराधा तुरगोश्विनी ए भिर्नक्षत्रैः सर्वासुदिक्षुगमनशुभमित्यर्थः अथावश्यकेकृत्येअस्यापवादमाह अथावश्यकेति आवश्यकेकृत्येसतिनियै.अनिष्टभैः यद्दिक्षुयानि नियानितैः पूर्वोक्तैर्नक्षत्रैस्तस्यातस्यांदिशितदाव्रजेत् तदाकदा यदानिजाशेष्टागलब्धिर्भवेत् निजाशायानिजगमनदिशायाइष्टागलब्धिः इष्ट लग्नलाभःस्यात् इष्टलग्नवक्ष्यमाणलक्षणं तद्यथोक्तं गुणसपन्नयदास्यात्तदागच्छेदित्यर्थः नोचेन्नेत्यर्थात्सिद्धं किंकृत्वा शूलभंहित्वा पूर्वोक्तशू

लनतेऽर्थ शूलनक्षत्रेसाति निजाशोक्तंगलब्धानपिनगच्छेदित्यर्थ ॥ १ ॥ अथान्यदाह मिश्राख्यैरिति दिनादिमलवेभिधायमक्तस्यदिन स्याघशो मिश्राख्येसाधारणेनक्षत्रैः ध्रुवमेष्मनइयात्नगच्छेत् द्वितीयभागेतीक्ष्णैः अंतिमेतृतीयभागेक्षिप्रैर्नक्षत्रैर्नैयात् अथरात्रिभिस्त्रिभागेपुक्रमशो मृदूग्रचरभैर्नैयात् रात्रे प्रथमेभागेमृदुभिः द्वितीयेभागेउग्रैः तृतीयेभागेचरभैर्नैयात् अथविशेषमाह श्रुतीतिश्रुत्यर्केज्यमृगेषु अयनियमोन श्रुति

मिश्राख्यैर्ध्रुवभैर्दिनादिमलवेतीक्ष्णैर्द्वितीयेंतिमेक्षिप्रैर्नक्रमशोमृदूग्रचरभैरात्रित्रिभागेष्वियात् ॥ श्रु
त्यर्केज्यमृगेष्वयननियमोवैश्वात्यपादश्रवस्तथ्यंशस्त्वभिजित्समेसफलदोयाम्योविनापिक्षण ॥ ४ ॥
एकार्केद्व्यनानुकूलमनिशंभेदेदिवारात्रयोर्भैर्मिश्राक्क्षानिषद्व्योर्गतमपाक्पश्चाज्ज्ञगुर्वोर्हितम् ॥

श्रवणः अर्कोहस्तः इज्य पुष्य मृगःप्रसिद्धः एभिर्नक्षत्रैःसर्वभागेषुगंतव्यमितिभावः अथाभिजिल्लक्षणंतत्फलंचाह वैश्वेति वैश्वमुत्तराषाढातस्या त्यपादमतुर्थचरणः श्रवस्यत्वास्तिथ्यंशः प्रथमः पञ्चदशांशः एतत्प्रमाणोअभिजित्स्यात् सोभिजियाम्यांदक्षिणांदिशंविनासर्वदिक्षुफलदः क्षणो मुहूर्तोपि अभिजियाम्यांविनाफलदः यातृणामभीष्टफलदोभवतीत्यर्थः ॥ ४ ॥ अथान्यदाह एकार्केद्व्यनानुकूलमिति अर्कश्चइदुश्चतयोरयनंअ र्केद्व्यनंएकंचयत्अर्केंदुनंचतस्तया तस्यानुकूलंगतंगमनअनिशंअहर्निशंहितंस्यात् भेदेसतिदिवारात्र्यो क्रमेणज्ञस्तस्मात् अयमर्थःसूर्योदिन

स्वामी चंद्रोरात्रिस्वामी द्वौचेदुत्तरायणेस्यातातदाहानशमुदग्गमनशस्त ...
शंप्रतिगमनशस्तंस्यात् अर्थात् अन्यथानशस्तस्यात् अत्रप्राचीउत्तरसंवंधिनीज्ञेया तस्मादादाउदग्गमनंशस्तंतदाप्राग्गमनमपिशस्तभवति प्रतीचीदक्षिणसंवाधिनीज्ञेया तेनयदादक्षिणदिग्गमनंशस्तंतदाप्रतीचीगमनमपिशस्तंस्यात् तथाचरत्नकोशे ॥ दिनकरकरप्रतप्तामकरादावुत्तराचपूर्वांच ॥ यायाश्चकर्कटादौयाम्याशास्यप्रतीचींच ॥ अथान्यदाह भौमेइति भौमेप्राक्पूर्वदिशिगतंगमनंहितंस्यात् शनिचंद्रयोरपाक्दक्षिणस्या

भृग्वर्कान्ह्युदगर्कभाद्युभमगैस्तष्टंद्विसप्ताडलरूयंगाभ्यांविडलोनयोर्नगमनंश्रीदेवलोक्त्याहितम् ॥ ५ ॥
आज्यंदुग्धगुडौतिलान्दधियवान्माषाननिनात्प्राश्यनोशूलेयानमनिष्टमिंद्रककुभोथाज्यंतिलान्नंतिमन्नि ॥

ज्ञगुर्वोःबुधगुर्वोःपश्चात्पश्चिमाया भृग्वर्कान्हिशुक्ररविदिनेउदगुत्तरस्यांगतहितंस्यात् अथाडलंविडलंचाह अर्कभादिति सूर्यनक्षत्रात्द्युभदिननक्षत्रं अगैःसप्तभिस्तष्टशेषितसत् द्विसप्त द्वौवासप्तवायदाभवतितदाडलःस्यात् ऋयंगाभ्यात्रिषट्संख्यकाभ्याविडलःस्यात् अनयोरडलविडलयोर्गमनश्रीदेवलोक्त्यादेवर्षिवचनेनहितंस्यात् ॥ ५ ॥ अथवारशूलदोहदमाह सुगमम् इनात्सूर्यवारात्सकाशात् आज्यादीनिप्राश्यप्राशयित्वाशूलेवारशूलेयानप्रयाणंअनर्थकृन्नोभवति अथादिग्दोहदमाह आज्यमिति घृतादिकंप्राश्यऐंद्र्यादिषुपूर्वादिषुहस्त्यादिभिर्यानसु

यानभवति हस्तीप्रसिद्ध अनश्चशकटः हयोअश्व नर शिविकावाहक एतदुक्तम्भवति पूर्वप्राप्यहस्तिनाप्रागगमनासिद्धिः तिलानंतिलोदनप्रा स्यरथेनदक्षिणगमनास्तिसिद्धिः मत्स्याम्प्राप्यअश्वेनपश्चिमगमनास्तिसिद्धि दुग्धंप्राप्यनरैरुत्तरगमनास्तिसिद्धिः स्यादित्यर्थ असतिसंभवेअभक्षेष निर्णयमाह तयोर्भक्षवाहनयोर्ध्यानाद्वायानंसुयानंभवति अथलग्नशुद्धिंसाद्धेवुकामाह शुभेऽप्यहारअमिति अथहरिजलभ्रंशुभेषच्चि कथंभूतं ति

दुग्धप्राश्यचहस्त्यनोहयनरैर्यानसुयानतयोर्ध्यानाद्वाभवतिब्रुवेथहरिर्जंतिष्यादिलक्षाधिकम् ॥ ६॥
स्वर्क्षानर्द्धियघटास्तभान्जुग्रहान्पष्ठंरिपोर्भादनृस्वर्क्षगेशरिपुंखलंजनिबलस्यक्तंतथासांप्रतम् ॥
यात्रालग्नगतत्यजेदथदिशामीशोर्कशुक्रोकुजोराहुमदशशांकसौम्यगुरवश्र्केंद्रेदिगीशोव्रजेत् ॥ ७ ॥

ष्यादिलक्षावर्कंतिष्यादिभ्योलक्षाधिकवलिष्ठमित्यर्थ ॥ ६ ॥ स्वर्क्षस्वर्क्षानर्द्धियघटाविर्कपात्रालग्नंगतस्त्यजेत् स्वर्क्षस्वराशि- अनर्द्धि स्वराशे अनुपचयभवन घट कुंभः अस्तभंअस्तगतग्रहस्यराशिः अनजुग्रहंवक्रग्रहस्यराशि एतान् रिपोर्भातुवैरिराशेःषष्ठ अनृशुभोदये तथाचबृहज्जा तके ॥ गोजाश्विकर्किमिथुनाःसमृगानिशाख्याःपृष्ठोदयाविमिथुनाःकथितास्तइति ॥ एषमेषधनकर्कमकरा पृष्ठोदयाः स्वक्षगेशरिपुं भक्षंचअ गेषक्षांगेतयोरीशःस्वामीतस्यरिपुःतं खलःप्रसिद्ध निजबलमर्षाजन्मनिवलहीनंमहं तथासांप्रतंप्रस्तुतंबलस्यक्तंग्रहसुक्तंसर्वपापाक्रमगतं

त्यजेत् अथदिक्पतीनाह दिशामिति दिशापूर्वादीनाईशाःस्वामिनःअर्कशुक्रादयःपाठक्रमात्स्युः केंद्रेदिगीशे १, ४, ७, १० सतिव्रजेद्गच्छेत्
यस्मिन्केंद्रेलालाटगत्वमथाति तत्केंद्रवर्जयित्वा अन्यकेंद्रेदिगीशेसतिव्रजेत् इदमग्रिमश्लोकेवक्ष्याति ॥ ७ ॥ अथदिक्पतौलालाटगत्वतद्दिग्ग
मननिषेधलालाटक्षणचाह दिक्पेलालाटगेसतिनप्रवसेत् प्रवासंनकुर्यात् तनौलग्नेवर्तमानइनःसूर्यःप्राक्प्राच्यांदिशिभालगःललाटस्थितः

दिक्पेनप्रवसेल्ललाटगइनःप्राच्यंतनौभालगःस्यात्पश्चान्मदनेर्कजोंबुगबुधःसौम्यांस्वगोपाक्कुजः ॥ ऐ
इयांद्वित्रिगतोगुरुर्ज्वलनदिश्यायव्ययस्थोभृगुर्वायौषट्सुतगोविधुर्निर्ऋतिदिश्यष्टांकसंस्थंतमः ॥ ८ ॥
वक्रीकेंद्रगतस्तदीयदिवसोलग्नेऽस्यवर्गोभवेद्यातुर्नाशकरःशुभोपितनुगोजन्मर्क्षलग्नेड्रिपुः ॥ द्वीशा

स्यात् मदनेसप्तमेवर्तमानोर्कजःशनिःपश्चिमस्यांललाटस्थितःस्यात् अंबुगबुधःचतुर्थगतोबुधः सौम्मामुत्तरस्यांललाटस्थितःस्यात् स्वंदशमं
तद्गतःकुजोभौमःअपाक्दक्षिणस्यांललाटस्थितःस्यात् द्वित्रिगतोगुरुःऐश्यांईशान्यांललाटस्थितःस्यात् आयव्ययस्थःभृगुःकविःज्वलनदिशी
आग्नेय्यांललाटगःस्यात् षट्सुतगोविधुश्चंद्रःवायौवायव्यांललाटस्थितःस्यात् अष्टांकसंस्थंतमः अष्टमनवमस्थानस्थोराहुःनिर्ऋतिदि
शिललाटसस्थ.स्यादिति ॥ ८ ॥ वक्रीति वक्रीग्रहःकेंद्रगतःसन् यातुर्गमनकर्तुर्नाशकरःस्यात् तदीयदिवसोपिवक्रग्रहस्यदिवसोपियातुर्नाश

कर स्यात् ल कर स्यात् जन्मलग्नेद्विपुःशुभोपितनुगोपातुर्नाशकरःस्यात् जन्मराशिजन्मलग्नेतयोर्ईशौतयो रिपुः अथसू र्यादीनांजन्मनक्षत्रमाह ईशेति रवेः अर्कतःग्रहाणांईशादीनिजन्मर्क्षाणिजन्मनक्षत्राणिस्यु विशाखासूर्यस्य अग्निः कृत्तिकाचंद्रस्य मंगुपूर्वाषाढाभौमस्य अजःश्रवणोबुधस्य भाग्यभंपूर्वाफाल्गुनीगुरोः गुरुःपुष्यःशुक्रस्य पौष्णंरेवतीशनेःयाम्यंभरणीराहो सार्पमाश्लेषाके

तुर्भवगत खेटस्तनोर्हानिकृत ॥ ९ ॥

त्र्यब्जभाग्यभानिगुरुभपौष्यातकेसार्पभंजन्मर्क्षाणिरवेरुद् स्वर्क्षोच्चमित्रर्क्षगा ॥

तारारांशयोजन्मानोपचयस्थिता अपितनोर्धिपापोर्थद ॥ १० ॥

वेशि सौम्ययुतस्तनोजनुपयेसद्विपुतारायशयोजन्मा स्त्र्यस्मिहितनोर्शुभोनफलदोमित्रान्हिपापोर्थद ॥ १० ॥

पापाअप्यतिशोभनास्तनुगताजन्मेश्वरौकेंद्रगौस्वारास्यम्हितनोशुभोनफलदोमित्रान्हिपापोर्थद ॥ ११ ॥

तोः उपग्रहगतः इति उपग्रहगतोनाम यदीयमनुष्यस्यग्रहस्यजन्मनक्षत्रतीव्यविपोत्पातदूतस्यात् असौग्रहोलग्नेस्थितोहानिकृत्स्यात् ॥९ ॥ अतिशोभ

तोः उपग्रहगइति उपग्रहगतोनाम यदीयमनुष्यस्यग्रहस्यजन्मनक्षत्रेतीव्रविपोत्पातदूतस्यात् जनुषिजन्मकालेसद्भिर्ग्रहैर्युतायेराशयःतनुगताः अतिशोभ

वेशिरिति सूर्याद्द्वितीयोराशिर्वेशिःससौम्ययुतःसन्लग्नगोलग्नगोऽतिशोभनःस्यात् तस्मादुपचयानित्रिषडेकादशदशमानितेषुस्थितायेग्रहास्तेतनुगताअतिशोभनाः तनोरपि

नाःस्युः जन्माब्जोपचयस्थिताः जन्माब्जोजन्मचंद्रः तस्मादुपचयानित्रिषडेकादशदशमानितेषुस्थितायेग्रहास्तेपापाअपितनुगताअपिशोभना

जन्मलग्नादप्युपचयस्थलग्नगता अतिशोभनाःस्युः स्वर्क्षोच्चमित्रर्क्षगाः जन्मनियेस्वर्क्षगाःउच्चगाःमित्रर्क्षगास्तेपापाअपितनुगताअपिशोभना

जन्मेश्वरोजन्मराशिजन्मलग्नस्वामिनोकेंद्रगोअतिशोभनोस्याताम् स्वारात्यान्हिस्ववैरिवारेशुभःशुभग्रहःतनोलग्नेवर्तमानोनफलदोभव
स्युः जन्मेश्वरोजन्मराशिजन्मलग्नस्वामिनोकेंद्रगोअतिशोभनोस्याताम् तथाचयवनः ॥ रक्षकावर्द्धकाश्चैवयेस्युर्जन्मनिनायकाः ॥ तान्पापानपिनिःशंकोयात्रालग्ने
ति मित्रान्हिपापःतनोवर्तमानोऽर्थदःस्यात् अथयात्रालग्नेद्रष्टानिष्टाश्चश्लोकेनैकेनाह त्र्यायार्येन्यगताःखलाःत्र्या३या११रिःफः६ अन्यानि १,२,४,५
नियोजयेदित्यादि ॥ १० ॥

त्र्यायार्येन्यगताःखलाःखइनजोनोंत्याद्यषष्ठाष्टगोभूयःसोपचितोस्तखांबुसुतगःशुक्रोस्तईज्यो
मृतौ॥नष्टज्ञोव्ययगोग्रहान्वितशशीयातुर्महाविघ्नदाअन्यस्थानगताजयार्थसुखदास्त्याज्यंपुरो
क्तंनचेत्॥११॥स्वग्रामैकपुरात्मसद्मसुचतुर्वक्रेचतुःशालकेतूद्वाहेषुवधूप्रवेशनृपभीदुर्भिक्षपीडासुच ॥

त्र्यायार्येन्यगताःखलाःपापग्रहाःखेदशमेइनजःशनिः त्र्यायार्येन्यगताःखलाइत्यनेनेवसिद्धेपिविशेषदुष्टफलज्ञापनार्थखइनजइत्युक्तम्
७,८,९,१०,१२तत्रगताःखलाःपापग्रहाःखेदशमेइनजःशनिः अस्त७खा१०वु२सुव५गःअस्त७शुक्रःईज्योगुरुर्मृतौ ८
अंत्या१२घ१षष्ठाः६ष्ट८गोनश्चंद्रः भूयःपुनःसचंद्रःअपचितःक्षीणचंद्रःकृष्णपक्षचंद्रः एतेप्रत्येकंयातुर्महाविघ्नदाःस्युः नानाप्रकारेणमर
नष्टज्ञोस्तमितबुधोव्यय१२गतः ग्रहान्वितःशशीयेनकेनाग्रहेणग्रहाभ्यापिग्रहैर्वायुक्तश्चंद्रमाः तदाकदा चेद्यदिपुरोक्तंत्याज्यंनस्यात् ॥ ११ ॥
णभंगादीन्ददतीत्यर्थः अन्यस्थानगताःउक्तेभ्योऽन्यस्थानगताःसंतस्तदाजयार्थसुखदाः

पचावमाह स्वग्रामेति स्वग्रामः प्रसिद्धः एकपुरंप्रसिद्धम् आत्मसमआत्मगृहं चतुर्मुखेषु चतुर्मुखके चतुःशालकंप्रसिद्धं उद्वाहा वि वाहाग्ग्यादयःविवाहाः तेषुगृहप्रवेशाः नृपभीराजभयं दुर्भिक्षपीडा प्रसिद्धा तासु तीर्थस्वामिनिदेशयोःतीर्थतीर्थगमनं स्वामिनिदेशः स्वाम्या ज्ञा तयोः भृगुवसिष्ठाप्यंगिरः काश्यपेभृग्वादिगोत्रसमूहे भारद्वाजवात्स्ययोर्गोत्रयोः एपूकेषुसितज्ञोन्मुखं शुक्रबुधसमुखंयानगमनंहित स्यात् अथगृहप्रवेशेप्रतिशुक्रदोषोनोक्तः चतुर्भग्रासहगमनविषयम् भर्त्रा विनागमनेदोषोस्त्यतो नवोढायास्तुर्वध्वास्त्वमिति तथाचभीपराक्रमे

तीर्थस्वामिनि देशयोर्भृगुवसिष्ठाज्यगिर काश्यपेभारद्वाजवात्स्ययोर्हितकरयानसितज्ञोन्मुखं
॥१२॥चंद्रेपूरभमेपगेसतिसितोंधःस्यात्तदासमुखयानंसत्परपूर्वयो सितविपर्यासात्सदावश्यके ॥

। स्वामिनानीयमानायांप्रतिशुक्रोनविद्यतइति ॥ तथाचमतांतरे ॥ नवोढायास्तुवध्वास्वपतुकसमुखेभृगो ॥ सदभाविबुधेर्नोयकेवलतुद्विरागमइति । तथाचलल्ल ॥ स्वभवनपुरप्रवेशोदेशानांविभ्रमेतथोद्वाहे॥नववध्वागृहगमने ·सिशुक्रविचारणानास्तीति॥तथाचमत्स्यपुराणे ॥ चतुःशालचतुर्द्वारम लिंदे सर्वतोमुखम् ॥तान्नतत्सर्वतोभद्रंनचप्रातिशुक्रताति॥तथाचवसिष्ठः ॥ काश्यपेषुवसिष्ठेषुभृग्वत्र्यंगिरसेषुच ॥ भारद्वाजेषुवात्स्येषुप्रतिशुक्रोनावि द्यतइति ॥ १२ ॥ अथाप्यंधापवादम॥ चंद्रेइति चंद्रेपृषभमेषगेसतिसितःशुक्रःअधःस्यात् तदासंमुखंयानंसत् शुभस्यात् तथाचगर्गः ॥ यो

ष्णादिवन्हिभायंप्रोयावत्तिष्ठतिचंद्रमाः ॥ तावदंधोभवेच्छुक्रःप्रवेशेनिर्गमेशुभइति ॥ अथआवश्यकेप्रवृत्तिमाह परपूर्वयोरिति परपूर्वयोः पश्चिम पूर्वयोः सितविपर्यासात्शुक्रविपर्यासात् आवश्यकेकृत्येजाति यानंसतस्यात् एतदुक्तंभवति शुक्रेपूर्वकपालेगतेसतिपश्चिमांगच्छेत् पश्चिमक पालंगतेसतिपूर्वांगच्छेत् तथाचज्योतिःप्रकाशे॥अत्युत्सुकेपुयावत्प्राक्पालस्थोभृगुर्भवेत्॥तावत्पाशिदिशंगच्छेत्प्राचींप्रत्यक्स्थितस्तथेति॥अथ प्रयाणविधिमाह राजेति राजात्रिदिवसैरेकाब्धिषट्क्रोशकान्व्रजेत् एतदुक्तंभवति प्रथमदिनेक्रोशंगच्छेत् द्वितीयदिनेचतुःक्रोशान् तृतीयेषट्

राजातर्पितवन्हिभूसुरसुहृत्स्नेहानुवृत्तिंत्यजन्तृप्तःकार्यमनाव्रजेत्त्रिदिवसैरेकाब्धिषट्क्रोशकान् ॥१३॥

क्रोशान् अर्थात्परतोयथेच्छगच्छेत कथंभूतःराजा तर्पितवन्हिभूसुरसुहृत् वन्हिरग्निः भूसुराःब्राह्मणाः सुहृदोबांधवाः तेतर्पिताः वन्हिभूसुर सुहृदोयेनसतथा अत्रायंभावः समित्चरुतिलादिनावन्हितर्पयित्वा दक्षिणानादिभिर्भूसुरास्तर्पयित्वा वस्त्रालंकरणादिभिःसुहृदःकलत्रादीं स्तर्पयित्वा व्रजेदिति किंकुर्वन् स्नेहानुवृत्तित्यजन्सन् स्नेहेनअनुवृत्तिः पुनर्गृहागमनं अयंभावः याभार्थंबहिर्गत्वापुत्रादिस्नेहवशात्तदवलो कनार्थंगृहंनागच्छेदिति कथंभूतःराजा तृप्तः बुभुक्षितोनगच्छेदितिभावः पुनःकिंलक्षणः कार्यमनाः कार्यायउत्कंठितांतःकरणः तथाचरत्नाव ल्यां। स्वनिकेतात्सुरभवनात्प्रधानादाश्रमाद्गुरुगृहाद्वापि ॥ यायात्कृताग्निकार्यःप्राश्यहविष्यंद्विजानुमतमिति ॥ तथाचबृहस्पतिः॥देवन्पूजयित्वा

तुर्यदुष्पुण्यशक्तितः ॥ प्रदक्षिणमिमाम्कृत्वातिष्ठुंप्यायेदुमापतिमिति ॥ तथाचज्योतिःप्रकाशे ॥ संवोध्यस्वांगनांविप्रान्जगत्सारप्रसिरस्यादिकम् गृपि.शुभांबरोप्यपीपोनस्येष्टंसुमनाव्रजेदिति ॥ तथाचकश्यपः ॥ यात्रासमयेपवसानुपरागमप्रस्यनैपप्ये॥गोभूहिरण्यवस्त्रैःसंपूज्य अवद्यापदैवनमिति ॥ गृहयात्रायां ॥ स्नातोमुक्तोनुलिप्तःपसर्वोलंकारभूषितः॥शुक्लांबरधरःश्रीमानध्यगःसुसमेधतइति॥ भूपालवल्लभे ॥ ब्राह्मणानाचमन्येतकोपयेपानि जांगनाम् ॥ यात्रांकृत्वायदिनैवसिद्धिकामोसिद्धोगृहमिति ॥ ॥ यात्रायांप्रस्थितोपथब्राह्मणानयमन्यते ॥ तदंतंजीवितंतस्यनाशोभवतिनिश्चित

क्रोधक्षौररतिश्रमामिषगुडपूताश्रुदुग्धासवक्षाराभ्यगभयासितांबरवमीस्तैलंकटूनुत्सृजेत्क्रमे ॥

तइति ॥ गृहयात्रायाम् ॥ यस्तुसंप्रस्थितोयात्रांस्वभार्यामाभिनंदति ॥ भार्यावानाभिनंदितनास्यप्रतिनिवर्तनामिति तथाचरत्नावल्याम् ॥ क्रोधनायादिवाव्यर्थप्रयमेहानिवास्यते ॥ द्वितीययोजनंगत्वानिवसेत्तमहीपतिः ॥ तृतीययोजनसार्धंवसेद्राक्रम्यवृत्तः ॥ ततःपरंपयेष्टंतुयायाम्ना गमहीश्वरइति ॥१३॥ अथयात्रकस्यनियमानाह क्रोधप्रसिद्ध क्षौरप्रसिद्धं रतिर्मैथुनं श्रमःक्लेशः आमिषंमांसं गुडःप्रसिद्धः पूतंपूतचरण अश्रु अश्रुमोचनं दुग्धंप्रसिद्धम् आसवोमद्यं क्षारंक्षारपदार्थमात्रादि अभ्यंगःतैलाभ्यंगः भयशोकारिपुभयमित्यर्थः असितांबराणि अशुभवस्त्राणि रक्तकृष्णादीनि वमिर्वमनं तैलंप्रसिद्धं कटुमरीचादि इत्येतत्क्रमेणगमनेऽथस्येत् त्यजेत् अथवाकेचित्किंविनव्रजेदित्याह क्षीरेति क्षीरक्षौर

रतीःक्रमात् त्रि ३ शर ५ सप्ताहं ७ त्यजेत् क्षीरंतुग्धंत्र्यहं ३ क्षौरंशराहंपंचाहं ५ रतिंसप्ताहंत्यजेदित्यर्थः परंउर्वरितंतद्दिनेप्रयाणदिनेत्यजेत् रोगंव्या
धियावद्धाधंत्यजेत् ऋथार्तवंवीजदानपर्यंतंत्यजेत् सितान्यतिलकं श्वेतव्यतिरिक्तंतिलक पीतकौंकुमादिकंतद्दिनेत्यजेत् प्रस्थानकेपिइत्येतत्
त्यजेत् प्रस्थानकंनाममुहूर्तसमयेकिंचिदभीष्टवस्तुचालनं तदुक्तंरत्नमालायां ॥ छत्रायुधाद्यंमनसस्त्वभीष्टंप्रचालयेद्दैजयिकंजयार्थीति ॥ एतत्तु
कार्यवशात्क्रियते प्रस्थानेसंपूर्णफलंनास्ति तथाचरत्नकोशे ॥ कार्यवशात्स्वयमगमेभूभर्तुःकेचिदाचार्याः ॥ छत्रायुधाद्यमभीष्टंत्रैजयिकंनिर्गमेकुर्यु

क्षीरक्षौररतीःक्रमात्त्रिशरसप्ताहंपरंतद्दिनेरोगंऋत्यार्तवकंसितान्यतिलकंप्रस्थानकेपीतिच ॥ १४ ॥

रिति।तथाचगर्गःस्वशरीरेणयःकश्चिन्निर्गच्छेच्छ्रुद्धयान्वितः ॥ तस्ययात्राफलंसर्वंसंपूर्णंपाथिसिद्ध्यतीति ॥ तच्चालनतद्वधिप्रथांतरात्॥गृहाद्गृहांत
रंगर्गआहसीमांतरंभृगुः॥शरक्षेपाद्दरद्वाजोवासिष्ठोनगराद्बहिरिति ॥ एवंप्रस्थानेकृतेपिस्वयमन्यस्मिन्सुदिनेगच्छेत् तथाचज्योतिःप्रकाशे॥प्रस्थाने
पिकृतेनेयात्महादोषान्वितेदिने॥गर्भयोगंविनाकालस्तद्वादोषाप्नुतेतथेति ॥रत्नमालायां ॥ वसेन्नचैकत्रदशाक्षितीशोदिनानिनोसप्तचमांडलीकः॥
यःप्राकृतःसोपिचपंचरात्रभद्रेणयात्रापरतःप्रयोज्येति ॥ एवंविधेप्रस्थानेपिक्रोधक्षौररत्यादीन्वर्जयेदित्यर्थः गर्गः ॥ क्रोधक्षौरंतथायातिंतैलाभ्यं
गाश्रुमोक्षणम् ॥ घृतमांसंगुडतैलंयानंमद्यंपरित्यजेदिति रत्नकोशे॥काळीयकंहिंगुलकःकुंकुमंरक्तचंदनं॥पीतंरक्तंचवसनंयातुर्नेष्टानितत्क्षणादिति

महपानपानम् ॥ कटुतैलगुडक्षीरपक्वमांसाशनंतथा ॥ मुक्त्वापोपातिमोहेनव्याधितःसनिवर्तत इति ॥१३॥ प्रमत्तोव्याधितोभीतःक्रुद्धोबुभु
क्षितः ॥ अप्यानेनप्रपद्येतवीक्षेपस्तथैवच ॥ नवा ॥ स्वकीयांपरकीयांवास्त्रियंपुरुषमेववा ॥ ताडयित्वातुयोगच्छेत्तनसतस्यजीवितमिति ॥ भू
गुः ॥ त्रिरात्रवर्जयेत्स्त्रींपंचाहंक्षुरकर्मचसप्ताहमापश्चोपाणिताहमैथुनंत्यजेदिति ॥ यात्रायांगमनलक्षणंगर्गोक्तंश्लोकपम् ॥ मुहूर्तमभयेप्रागेहंसप्वारा
मिणामगेत ॥ देवतामात्यविप्रायपुरोगोस्वजनैस्तत ॥ पूर्वद्वारेणगमुत्सृप्यपादपाथानराधिपः ॥ द्वात्रिंशत्पदंगत्वायानमारुह्यसंव्रजेत् ॥ ततोनिरीक्षये

वस्त्रालंकरणानिपूर्णकलशस्तोर्यध्वानि पुत्रवान्शस्वादर्शनृपाश्वदंतिसुरभिस्त्रीपुष्पधान्यादि च ॥
दोलादीपविधूमवह्निसुरभिद्रव्याणिगुल्मोत्पावेश्याछत्रवितानचामरकुमार्योमीनगोरोचने ॥ १५ ॥

तत्पकशकुनान् शुभाशुभान् ॥ यथेवसदसच्छब्दान्निमित्तानिचसंत्यजेदिति ॥१४॥ इदानींशकुनानाह वस्त्रेतिवस्त्राणिश्वेतवस्त्राणि अन्यान्य
पशकुनमध्यपठितानि अलंकरणानि सुवर्णादिनिर्मितानि भूषणानीत्यर्थः पूर्णकलशः प्रसिद्धः तोर्यध्वनिः वाद्यध्वनिः पुत्रवान्सद्मानःपुरु
षः शस्त्रः प्र० आदर्शोमुकुरः नृपोराजा अश्व प्रसिद्धः दंतीहस्ती सुरभिर्गौः स्त्रीसौभाग्यवती पुष्पाणिश्वेतानि धान्यानिअखण्डानि कृष्णानि
अपशकुनमध्येपठितानि आदिशब्देनमधुनवनीतादिग्रहणं दोलाप्र दीपःप्र० विधूमवह्निः धूमरहितोग्निः सुरभिद्रव्याणि सुगंधद्रव्याणि कर्पूरचंदना

दीनि शुभोत्पः श्वेतवृषभः वेश्याप्र० छत्रप्र० वितानंवस्त्रनिर्मितंप्र० चामरंप्र० कुमारीप्र० मीनोमत्स्यः जलादुद्धृतः गोरोचनंप्रसिद्धम् ॥ १९॥
अथसंकोचेनाह यद्यदिति यद्यद्वस्तुस्वांतनितांततोषकरणंस्वांतंअंतःकरणतस्यनितांतंअतिशयेनतोषकरणसंतोषजनकतत्तत् किंबहुनोक्तेन
एवंसंकोचेनोक्तेदानींयेषुसंतोषासंतोषाभावःतानिपूर्वाचार्यैःशकुनमध्येपाठितानितान्याह कोरुद्धृतंगोमयम् कोःपृथिव्याउद्धृतंगोमयम् मृत्पृ
थिव्याःउद्धृतामृत्तिका अंभोर्थघटान्वितःसहचरः उदकार्थकुंभयुक्तोजनःसन्सहचरः सहचरतीतिसहचरः " जलार्थीरिक्तकुंभस्तुपथिकेनसह

यद्यत्स्वांतनितांततोषकरणंकोरुद्धृतंगोमयंमृच्चांभोर्थघटान्वितःसहचरोधौतांबरोमौत्रकः ॥
दूर्वादर्भरथाःपलास्रमदिरावर्णीगुरुर्दैवविद्विप्रौमित्रमृगावरोदनशवंसिद्धार्थदुग्धादिच ॥१६ ॥

व्रजेत् ॥ निवर्ततेयथापूर्णःकृतार्थःपथिकस्तथेत्युक्तत्वात्" धौतांबरोमौत्रकः धूतवस्त्ररजकः दूर्वाप्रसिद्धा दर्भःप्रसिद्धः दूर्वादर्भौतृणे अपिशुभे
अपशकुनमध्येयत्तृणपाठितदेतद्व्यतिरिक्त रथःप्र० पलंमांसम् अस्रंरक्तं मदिरा मद्यम् वर्णीब्रह्मचारी गुरुःप्रसिद्धः दैवविज्ज्योतिषी विप्रौद्वौ
ब्राह्मणौ मित्रंइष्टः मृग.प्र० अरोदनशवरोदनराहितप्रेतम् सिद्धार्थागौरसर्षपाः दुग्धादिदुग्धदध्याज्यं ननुयद्यत्स्वांतनितांततोषकरणमित्यनेनदु
ग्धग्रहणत्वात्सिद्धम् पुनःकिमुक्तदुग्धमिति सत्यम् दुग्धंभक्षणेनिषेधिततत्संदेहनिवृत्त्यर्थदुग्धपठनमित्यदोषः एवमेवात्रविचारणीयम् तथाच

मसंता ॥ दृष्पाग्यदूर्वाक्षतपूर्णकुंभासिद्धान्नसिद्धार्थकचंदनानि ॥ आदर्शशंखामिषमीनमत्स्यगोरोचनागोमयमुद्धृतकोरिति ॥ मारद्वाजःराजाधिप्रोक्तु
रत्नेश्वपासपुत्रासीकुमारिका ॥ अभिरूपोनरोवीणागजोवाजीवृपासिता ॥ रज्ज्वापूताम्यवर्णैर्गौःसवत्साचविशेषतः ॥ उद्धृतगोमयंनीतंमृत्तिकाघोस्तृ
तातथा ॥ रजकोधौतवस्त्रमवेश्यावोर्यैर्मिकम्पानि ॥ जयमंगलशब्दमस्मातिपाठःसदीपकः ॥ दीपोवाप्रज्वलद्वन्हिः पूर्णकुंभोनृपासनम् ॥ म
धंमासघसृधिरंमस्याम्यिविविधानिच ॥ हस्तपोमयुवायूलंबतालंकरणानिच ॥ रौप्यताम्रमणिस्वर्णद्रव्यंदर्पणमक्षताः ॥ वितानंचामरंछत्रंदूर्वा

कुर्वन्दक्षिणत सदेतदितरद्वामेप्रकुर्वन्व्रजेद्भस्मास्थिधनाविट्तुपश्मलवणोपानत्तृणायस्करा ॥
पिण्याकौपधकृष्णधान्यरुदनतक्रंसधूमानल कार्पासारुणपुष्पचर्मचगुडस्तैलायसीकर्दम ॥ १७ ॥

दर्भतृणध्वजाः ॥ दोलाचारुरपोवद्रःपुत्रपीनार्पयुक्शुचिः ॥ चंदनानिमुखंपीनितथापुष्पाणिरोचना ॥ घृतंदधिपयःपेयासिद्धमन्नंवधः शुभम् ॥
देवतःमगुरुर्वेचभित्तोत्साहकराणिच ॥ दृष्ट्वानिनरोयायात्सर्वार्थलभतेतुसद्भति ॥ १६ ॥ अथाशुभान्याह कुर्वन्निति एतत् अनंतरोक्तंसवशु
भं दक्षिणत दक्षिणभागेकुर्वन् सन् इतरत् अशुभंवक्ष्यमाणंवामेकुर्वन्सन्व्रजेत्गच्छेत् भस्मेति भस्मप्र॰ अस्थिप्र इधनंम॰ पिट्‌विष्ठा तुषंधा
न्यादीनात्वक्फल्गु अस्मापाषाणः लवणंसामुद्रिकं उपानहौप्रसिद्धो तृणप्र॰ अयस्करोलोहकार स्वर्णकारइत्यर्थः पिण्याकमार्दवतिलाः ओ

पथ्यंप्र०कृष्णधान्यंमाषादि रुदनंरोदनादि तक्रंप्र०सधूमानलः धूमसहितोऽग्निः कार्पासःप्र० अरुणपुष्पंजपादि चर्मप्र०गुडःप्र० तैलप्र० अयोलोह कर्दमःपंकः ॥१७॥ मत्तइति मत्तःउन्मत्तः वातःवमितः बुभुक्षितःप्र० अतकःप्राणिहिंसकः खलोदुर्जनः मुंडीमुंडितः जटीजटिलःव्याधितोरोगी खजः पादेनखंजः व्यंगोंऽगहीनः दिगंबरोनग्नः यतिःसंन्यासी अरिर्वैरी काषायीगेरिकरंजितवस्त्रःमुक्तालकोमुक्तकेशः चौर.प्र० अभ्यक्तः

मत्तोवांतबुभुक्षितांतकखलामुंडीजटीव्याधितःखंजव्यंगदिगंबरायतिरिरिःकाषायिमुक्तालकौ ॥ चौराभ्यक्त
मलाविलाश्चपतितःपाश्यर्गलीगुर्विणीवंध्याकृष्णवृषाहिभेकसरठागोधावराहःशशः ॥१८॥ जाहौतूमहिषः
खरोष्ट्रमहिषारूढाश्चरिक्तोघटश्छिक्काप्राणिशिरोंगकंपपदवीबंधाःकुवागाहवौ॥ पातोयानपलायनंश्चकलहः
षंढंक्षुतंगोर्ज्वलद्वेश्मेतिप्रतिबंधकाःकुशकुनाश्छिक्कादिकामृत्युदाः ॥ १९ ॥ तैलाभ्यक्तः मलाविलोमलिनः पतितोजातिभ्रष्टः पाशीप्राणिबंधनार्थपाशवान् अर्गलीअर्गलावान् गुर्विणीसगर्भा वंध्यानिरपत्या कृष्णवृषःकृष्णोनड्वान् अहिःसर्पः भेकोमंडूकः सरठप्र० गोधाप्र० वराहःप्र०शशःप्रसिद्धः ॥१८॥ जाहइति जाहःमडलीलोकेसेहलीतिप्रसिद्धा "जाहकोगात्रसंकोचीमंडलीचवृधैःस्मृतइतिहलायुधः" ओतुर्मार्जारः महिषःप्रसिद्धः खरोष्ट्रमहिषारूढाःप्रसिद्धाः रिक्तोघटःप्र० छिक्काक्षुत प्राणिशिरोंगकंपःप्राणिनागोऽश्वादीनाप्राणिनाशि

रोमाटनम् अंगमाटनंवा पदवीर्वपोमार्गवंधे ऊर्णनामादिभिर्मार्गोबध्यते कुवाक्कुत्सितवाक्यश्रवणम् आहव संग्रामः विडालमहिषादीना म् पातःपतनं यत्रागीनांस्खलनम् पानमभ्याक्षितस्यपलायनम् श्वकलहश्चुनांकलहः पंढनपुंसकम् गोसुतंप्रसिद्धम् ज्वलद्वेश्मज्वलद्गृहदर्शनम् इत्येतेऽपशकुनाःप्रतिबंधका कार्यप्रतिबंधका स्युः छिक्काधिकाः अपशकुनामृत्युदा स्युः तथाक्रमागमांतरे ॥ तृणतैलादिकार्पासभस्मषमतुपोप धम् ॥ सामुद्रगुडपकाहिमत्तंवांतंवुभुक्षितमित्यादि ॥ १९ ॥ अथशकुनांतरमाह मृगोधमरः अलिर्वश्चिका उष्ट्र प्रसिद्धः पठच्छुका शार्ध्वकु

भृंगल्युष्ट्रपठच्छुकाश्वनास्विन स्त्रीसञ्ज्ञकावामत कालीकुक्कुटपुम्प्रयाश्वसुरभिर्दक्षेमनोभीष्टदा ॥
भारद्वाजशिखंडिचापनकुलाहंसोजएतेद्दशपाताइष्टफला स्युरासभरवोवामेपिपृष्ठेर्थदः ॥ २० ॥

वांणाराजशुका नस्विन श्वानादयः स्त्रीसंज्ञकाःचटकादयः एतेवामतःमनोभीष्टदाःस्युः कालीमहिषी कुक्कुटःप्र०पुंप्रयाः पुरुषसंज्ञकाःकाकादयः सुरभिर्गौः एतेदक्षेमनोभीष्टदाःस्युः भारद्वाजः शिखंडीमयूरः चाप·प्र नकुलोनमुः हंसःप्र० अजोबस्तः एतेभारद्वाजादयः दर्शपाताःसंतः इष्टफलाःस्युः अपमथ भारद्वाजादयोवामेवादक्षणेवाप्येवारक्षमाभाइष्टफलाः अभीष्टफलवाभवंतीत्यर्थः रासभरवोगर्दभस्वनिर्वामेपृष्ठेपिअथ दःअभीष्टार्थदोभवति ॥ २० ॥ अथयेपुयेपुकर्मसुविपरीतशकुनाः्ग्रामामतानाह नपुच्चारइति नपुच्चारोनपुचरणं मर्यनृपादीनां प्रवेशोग्रामामा

दिप्रवेशः समरःसंग्रामः द्यूतंप्र० नष्टेक्षणंनष्टवस्तुनःअवलोकनम् व्याधौरोगोपचारे एषुविलोमशकुनाविपरीतशकुनाः शुभदाःस्युः अयमर्थः गमनेयेऽपशकुनास्तेनद्युत्तारादिषुशुभदाःस्युरित्यर्थः तथाइडायानाड्याभरेपूर्णतायाविलोमशकुनाः शुभदाःस्युः तथाचवसतः ॥ भवेदिडायाप रिपूरितायांसमोंपिवाम.शकुनःप्रशस्तः॥ स्यात्पिंगलायांपरिपूरितायासर्वोपिसव्या.शकुनःप्रशस्तः॥ संगरणेकर्मणिचप्रवेशेशुक्लेग्रहेनष्टविलोकनेच॥ व्याधौसरिदुर्गवनादिकेषुशस्तः प्रयाणाद्विपरीतभावइति ॥अन्यच्च ॥ नद्युत्तारेभयेयुद्धप्रवेशेनष्टवीक्षणे ॥ शकुनाव्यस्तगा.शस्तानृपालोकेप्रयाणव

नद्युत्तारभयप्रवेशसमरद्यूतेषुनष्टेक्षणेव्याधौस्युःशुभदाविलोमशकुनानाड्याइडायाभरे ॥ आद्येदुःशकुनेनि वृत्यचशुचिर्भूत्वाष्टधास्वायमंकृत्वेयाद्परेष्टिवारमपरेदत्वासुवर्णंव्रजेत् ॥ २१ ॥ इतियात्राप्रकरणम् ॥

दिति॥अथप्रथमेअपशकुनेजातेसतिकिंकर्तव्यमाह आद्येइति आद्येप्रथमेदुःशकुनेजातेसतिनिवृत्यनिवर्तनंकृत्वातत्रशुचौदेशेउपविश्य शुचिःप्रक्षा लितपाणिपादःअचातःकृताचमनः असवःप्राणास्तेषाआयमःप्राणायामः अष्टधा अष्टवारकृत्वा इयात्गच्छेत् चेद्यदिपुनःदुःशकुनःस्यात्तदानि वृत्यशुचिराचातोऽष्टिवारषोडशवारअसून्नियम्येयात् अपरेतृतीयेदुःशकुनेजातेसतिसुवर्णंदत्वाइयात् एतदावश्यकगमनविषयम् प्राणायामान धिकारीतावत्कालंस्थित्वाव्रजेत् तथाचज्योतिर्निबंधे॥ विरुद्धेशकुनेपूर्वंप्राणायामाष्टकंचरेत् ।. द्वितीयेद्विगुणान्कृत्वातृतीयेव्रजेत्क्वचिदिति ॥ त

अत्रदिनस्यद्वौभागौ पूर्वभागःपूर्वाण्हः पूर्वाण्हक भौमरहितदिनइत्यर्थः

योरित्यर्थः तथाभ्याराल्हि विगतःआरोयस्मात्एवंविधंअहःतस्मिन् भौमरहितदिनइत्यर्थः लग्नवलंप्राग्वत् ॥ १ ॥ अथवस्त्रपरिधानंतस्यक्षालनंउंदुरादिभक्षित

तस्मिन्आचार्याःसुरस्थापनंप्रोचुः शेषस्यपक्षम् सर्वामरस्थापनमितिशेषः लग्नवलंप्राग्वत् ॥ १ ॥ अथवस्त्रपरिधानंतस्यक्षालनंउंदुरादिभक्षित

तस्मिन्आचार्याःसुरस्थापनंप्रोचुः शेषस्यपक्षम् सर्वामरस्थापनमितिशेषः गुरुःपुष्यः अश्विअश्विनी अत्यंरेवती ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि एतैर्नक्षत्रैः

फलश इ धार्यमिति वसुर्धनिष्ठाः अदितिःपुनर्वसुः इनपंचकंहस्तपचकं गुरुःपुष्यः अश्विअश्विनी अत्यंरेवती ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि एतैर्नक्षत्रैः

शत्रये बुधगुरुशुक्रवारे अंबरवस्त्रधार्यं नान्यत्र यतउक्तं ॥ रवौजीर्णविधौस्नोकजलार्द्रंदुःखदंकुजे ॥ बुधेधनंगुरौज्ञानंशुक्रेसौख्यंशनौमलमिति ॥

धार्यंवस्वदितीनपंचगुरुभाश्व्यंत्यध्रुवैर्ज्ञत्रयेज्ञोनेक्षाल्यमिहाखुभक्षितमसन्मध्यत्रिभागेऽवरम् ॥

लग्नवलंप्राग्वत् अथक्षालनमाह इहास्मिन्वस्त्रधारणेनक्षत्रादौक्षाल्यप्रक्षालनीयं कथंभूते ज्ञोने बुधवाररहिते उक्तंच ॥ वस्त्रहेमाद्यलंकारधार
णोक्तैश्वभादिभिः ॥ तत्संइतिश्वनिर्माणंविरुध्यात्क्षालनादिकामिति ॥ यद्यपि यस्यांगंयददौगिनोगदितभेकुर्यादितिपूर्वमेवअंगभूतकर्मोक्तम् त
थापिक्षालनेबुधवर्जनार्थंज्ञोनेइहक्षाल्यमित्युक्तं बुधनिषेधश्रवणात् उक्तंच ॥ शनौसोमसुतेश्राद्धेपष्ठ्यामावास्यायोस्तथा ॥ वस्त्राणाक्षालनंचैवदह
त्यासप्तमंकुलमिति ॥ अथोंदुरादिभक्षितफलमाह आखुभक्षितमिति आखुःउंदुरःतेनअंबरंमध्यत्रिभागेभक्षितंअसत् दुष्टफलंस्यात् एतदुक्तंभव
तिनवांशंत्रिगुणंकृत्वायदिभक्षितभागोमध्यात्रिभागेपततितदातद्दुष्टमित्यर्थः आखुरित्युपलक्षणम् तेनाग्निदग्धंगवादिभक्षितंमध्यादिकिंज्ञेयम् त

पाघोक्तंरतागते ॥ दग्धवास्कुटितचगोमयमषीपंकैर्विलिर्ततदावष्टमूषकपूर्वकैरशुभदमष्याश्रेभागेऽशुकामीति ॥ अथस्त्रियारक्तवस्त्रधारणभूषणधा रणमनुनःप्रराणाकुत्रकुभप्राशस्त्यवधुतरार्थेनाह स्त्रीति स्त्रीःअयउक्तेवस्त्रधारणमावोअंबरभूषणमुवर्णादिभूषण विभूयात् धारयेत् कथंभूतस्या दित्यपुष्पभुवे विगतानिआदित्यपुष्पभुवातियस्मात्ततथातस्मिन् यतोभास्त्रियारक्तवस्त्रभूषणधारणेदोषोऽस्यते तथाचोक्तम् ॥ पुष्पादित्यभुवे धिष्ण्ये स्वर्णरक्तांबरादिकम् ॥ नवनभूषणधार्यनार्यापितुरायुषेइति ॥ लग्नवत्प्राग्वत् अथवस्त्रादीनांप्राशस्त्यमाह श्वेतेवस्तुनिरोप्यमुक्ताफ

स्त्रीरक्तांवरभूषणेत्रविभृयाद्ब्यादित्यपुष्पभुवेश्वेतेऽब्जोऽरुणरुक्मयो कुजरवीकृष्णोशानिःशस्यते ॥ २ ॥

वस्त्राकैर्व्यनिलद्वयाश्विभिरगेंगेनुविभूयाहिताविप्राज्ञोत्सवलब्धिपूदितमनुक्तेपीष्ठवस्त्धारणम् ॥

लादिके अब्जःप्रोहित सोमवारेश्वेतवस्तुधार्यमित्यर्थः कुजरविअरुणरुक्मयोःशस्येते शानिःकृष्णेवस्तुनि नीलवस्त्रादिकेशस्यते शनौत द्धार्यमितिभावः ह्यन्यत्रेतुसर्वधार्यमितिपुरेवोक्तम् ॥ १ ॥ अथनराणांभूषणधारणसत्तरणेनाह वस्त्रोकैरिति वस्त्रोक्तैर्मोविभिर्वस्त्रादितोस्य प्रोक्तैः अगेगेस्थिरलग्ने नुःनरस्य अलंकृतिरलंकरणं हितस्यात् किंलक्षणैर्वस्त्रोक्तैः व्यनिलद्वयाश्विभिः अनिलद्वयंस्वाती पुनःस्वातीविशा खेति अश्विनीप्रसिद्धा विगतेअनिलद्वयाश्विन्योयेभ्यस्तानितथातस्मिन् स्वातीविशाखाश्विनीरहितैरित्यर्थः लग्नवत्प्राग्वत् अथद्वितीय

उत्सवोपिविवाहादिकः लब्धिर्लाभः आसुसत्सु अनुक्तोपिमार्दोधारणम्वस्त्रादिधारणमिष्टक
चरणेनविशेषमाह विप्राज्ञेति मिप्राज्ञाब्राह्मणाज्ञा प्रीत्यादत्तोत्सवेवस्त्रंधार्यंनिर्योपिभादिकेइति ॥ अथोत्तरार्द्धेनपण्यानांक्रयविक्र
स्यात् तथाचोक्तंव्यासेन ॥ लब्धंराजप्रसादेनविप्रादेशात्करग्रहे ॥ तत्रतदर्द्धयंगंचऋद्वयंगंउपचयलग्नतस्मिन्कुभन्यरिक्तोपचयल
यावाह मैत्रेति मैत्रमनुराधा शेषसुगमं घटपरर्ध्यंगे घट.कुभःतस्मात्परमन्यतमं

मैत्रार्कानिलमूलदस्त्रहरिभेंद्वीज्याजपादोत्तरेपण्यानांक्रयविक्रयौघटपरर्ध्यंगेस्वशुद्धौतनु ॥ ३ ॥
प्रेतज्वालनशय्यकावितननेस्तंभोच्छ्रयंयाम्यदिग्यानंकाष्ठतृणोच्चयंपरिहरेत्कुंभद्वयस्थेविधौ ॥
सेवेष्टाध्रुववारुणांत्यवसूभैःखायेखौवाकुजेसंन्यासः स्थिरभेखलैर्गतबलैःषष्ठांत्यगेभार्गवे ॥ ४ ॥

स्वधनभावःतस्यशुद्धिःपापराहित्यंतस्यां
भेपण्यानापूगफलखर्जूरादीनाक्रयाविक्रयौ तनुविस्तारय कुर्वित्यर्थः कस्यासत्याम् स्वशुद्धौसत्यां ॥ ३ ॥ अथयत्तार्द्धेनध
सत्याम् शेषप्राग्वत् तथाचोक्तं ॥ दशमैकादशेलग्नेवित्तकेंद्रत्रिकोणगेः ॥ शुभे.पुण्यस्यकर्मोक्तवर्जयित्वाघटोदयामिति
निष्ठापंचकेवर्ज्यमाह प्रेतेति कुंभद्वयस्थेविधौसति कुंभमीनगेचंद्रेसति परिहरेत् सर्वथानाचरेत् स्पष्टम् अथोत्तरार्द्धचरणेनसेवामाह सेवेति
ध्रुवादिभिर्नक्षत्रैःसेवाइष्टास्यात् सुगमत् कस्मिन्सति खायेखौसति वाइत्यथवाकुजेसति खंदशम आयंएकादशं अनयोरन्यतमे रवि

भौमयोरप्यतमेसतीत्यर्थः परिमिंङ्गमेसेवाक्रियतेसरणाद्धमासामेएकादशोवारयोमभेमासतिसेयाद्दशाद्दितकरास्याविरुपर्थं शोपंमाग्यत् अथ चतुर्थवर्गेणसन्यासमाह सम्पासइति स्थिरनक्षत्रेस्थिरलग्नेचसंन्यासग्रह स्यात् के खलेगतमदे पापग्रहेर्हीनवलेरित्यर्थः सनम्पर्धेतनीया कस्मिन्ताते मार्गेवे शुक्रेपष्ठवर्तस्यगे६,१२सति शोर्षंठमवलंप्रागमत् उक्तंच ॥ मिपदेकादशोसौरिर्व्ययेपष्ठेचमार्गवः ॥ सवलेधर्मपेभौमेकेंद्रेवीक्षाविरजिकुरिति ॥ ४ ॥ अथवचहृपेनकृपिकर्माह उद्वाहेति उद्वाहर्क्षाणिपूर्वोक्तानि मूलास्पार्केंस्पादीनिएकादशसंख्याकानि चराणि प्रसिद्धा

उद्वाहर्क्षचरद्विपेंद्रलघुमत्वाष्ट्रेशुभास्यात्कपित्र्यार्किताराखगान्हियुग्मझषगोकन्याविलभेतियौ ॥ व्यर्कौजेसदिशिप्रणम्यखगभूमुस्यान्सिताच्छादन स्वर्णोद्वृषहलसमुष्कमुद्दपै सोमोपदुस्त्रिर्नयेत् ॥ ५ ॥

नि द्विपंविशाखा इंद्रोज्येष्ठा लघुमानिम॰ स्वाष्ट्रंचित्रातेभ्यार्किताराखगाहि मार्किशानेः शायुषः आरोमौमः विगवाआर्किताराभ्यस्ते तथातेभ्यतेरखगाग्रतेषांमदःदिनतस्मिन् शनिबुधमौमरहितवारेष्वित्यर्थ युग्मझषगोकन्याविलग्ने युग्मंमिथुनम् झषोमीनः गोर्वृषः कन्याप्रसिद्धा एषामन्यतमविलग्ने तियौ व्यंकौजे विगत अंकःनवमीयस्मात्असौव्यंकः सचासीओजश्च ओजोविषमस्तस्मिन् नवमीव्यतिरिक्तविषमतिथावित्यर्थं किंचखगेष्वकोजेविषौ सतिशि स्थितामीषपासदवर्तमाने १,४,५,७,१०,११,१२,१३,१०कपिशुगास्यात् तथाचोक्तम् ॥

लम्रेवृषेमिथुनकेझषकन्यकायांशस्तंकृषिप्रकरणप्रवपेन्निधानइति ॥ अन्यच्च ॥
चंद्रेशुभेशुभतिथौशुभवारयोगेवारेगुरौशशिजशुक्रगभास्तिवारे ॥ लग्नेवृषेमिथुनकेझषकन्यकायांशस्तंकृषिप्रकरणप्रवपेन्निधानइति ॥ चतुर्थीकीटजननीपतिं
दशम्येकादशीचैवतृतीयाचत्रयोदशी ॥ सप्तमीपंचमीचैवप्रतिपच्चसुखावहा ॥ हंत्यष्टमीबलीवर्दान्नवमीसस्यघातिनी ॥ चतुर्थीकीटजननीपतिं
हंतिचतुर्दशी ॥ रवौबृहस्पतौचंद्रेशुक्रेकुर्याद्विशेषतः ॥ बुधार्किभूमिपुत्राश्चनभवतिफलप्रदाइति ॥ अथविधिमाह सिताच्छदनः श्वेतवस्त्रधरः
पटुःकुशलःकर्ताखगभूमुख्यान्देवान्प्रणम्य कृष्यारम पूर्वोक्तः सीतायज्ञःक्रियतेतत्रपूजितान्खगभूमुख्यान् ग्रहभूम्यश्यादीन् प्रदक्षिणापूर्वं
कप्रणम्य मनोवाक्कायकर्मभिर्नमस्कृत्वा स्वर्णोद्घृष्टहलंसुवर्णघर्षिताग्रहल समुष्कसुवृषैः मुष्कावृषणास्तैःसहवर्तमानाःसमुष्काः शोभनाः वृषा
सुवृषाःगुणावयवपूर्णाःनिरोगाः समुष्काश्चतेसुवृषाश्चतथातैःकृत्वा सौमींउत्तरादिशप्रतित्रिवारनयेत् हलेनपद्धतीःकुर्यादितिभावः उत्तरादि
शंप्रतित्रिवारनयनेनपंचरेखाउत्पद्यते तद्यथा प्रथमगमनेनेका आवर्तनेद्वितीया पुनरुत्तराप्रतिद्वितीयगमनेनतृतीया पुनरावर्तनेचतुर्थी पुन
रुत्तराप्रतितितृतीयगमनेनपंचमीरेखाउत्पद्यते अधिकानकार्याइतिभावः सौमींपटुस्त्रिर्नयेदित्यत्रपटुपदग्रहणंअखंडऋजुरेखाकरणार्थम् त
थाचोक्तं ॥ शस्तासुचंद्रतारासुशुचिःशुक्लांबरवाससा ॥ स्नात्वागंधैश्चपुष्पैश्चपूजयित्वाविशेषतः ॥ पृथिवींग्रहसंयुक्तापूजयित्वाप्रजापतिम् ॥ अ
ग्निंप्रदक्षिणीकृत्यदातव्याचैवदक्षिणा ॥ कृष्णोवृषोनियोक्तव्योजीवनश्चयुतेनवा ॥ विबलंछिन्नलांगूलंकपिलंवृषभंत्यजेत् ॥ हलप्रवाहनंकार्यं
नीरुग्भिर्वृषकर्षकैः ॥ हलादिभिर्दृढैःक्षेमकुदृढैरशुभंभवेत् ॥ वृषभागारियुग्मेयुग्मस्यविमसदाभवेत् ॥ हेमघृष्टहलाग्रेणछिन्नरेखानकारयेत् ॥

भोमयोरप्यतमेसतीत्यर्थः यस्मिंछग्नेसेवाभिपतेतस्माछग्नात्सप्तमेएकादशेवास्तौभे भेवासतिसेवाद्युक्ताहितकरास्यादित्यर्थ शेषंप्राग्वत् अथ चतुर्थवरगेनसन्यासमाह सन्यासइति स्थिरनक्षत्रेस्थिरलग्नेचसंन्यासग्रहणंस्यात् केःसबलैर्गतबलैः पापग्रहैर्हीनबलैरित्यर्थः सततंपर्पेषुतीपा करिमंताति मार्गपे शुक्लेपक्षेपंस्वगे६,११सावि शेषंलग्नबलंप्राग्वत् उक्तंच ॥ भिपदेकादशेसौरिर्मपेपपक्षेचमार्गप ॥ सबलेषमेपेजीवेकेंद्रेवीक्षाविरक्तिकृदिति ॥ ४ ॥ अथचतुर्थेनकृषिकर्माह उद्वाहेति उद्वाहर्क्षाणिपूर्वोक्तानि मूलास्वातीस्वादीनिएकादशसंख्याकानि चराणि प्रसिद्धा

उद्वाहर्क्षचरद्विपैर्मृलघुभत्वाष्ट्रैःशुभारुपात्कपिव्यार्किताररसगान्हियुग्मझपगोकन्याविलग्नेतियौ ॥ व्यकौजेसदिशिप्रणम्यखगभूमुस्यात्सिताच्छादन स्वर्णोद्‌घृष्टहलंसमुष्कमुष्टये सोर्मीपदुस्त्रिर्नयेत् ॥ ५ ॥

नि द्विपविशाखा इंद्रोग्नेषा छघुमानिप्र० स्वाष्ट्रचि मृतैभ्योर्किताररसगान्हि आर्किःशनिः आयुधः आरोभोमः विगताआर्किताराप्येभ्यस्ते तथातेषसेरसगाभतेषां अहःदिनतस्मिन् शनिबुधभौमरहितवारेइत्यर्थः युग्मझपगोकन्याविलग्ने युग्मंमिथुनम् झपोमीनः गोवृषः कन्याप्रसिद्धा एषामन्यतमविलग्ने तियौ व्यंकोजे विगतःअंकःनवमीयस्मात्असौव्यंकः सचासौभोजश्च भोजोविषमस्तस्मिन् नवमीव्यतिरिक्तविषमतिथावित्यर्थः किंलक्षणेव्यकोजेतिथौ सतिदिशि दिग्दशमीतयासहवर्तमाने १,३,५,७,११,१३,१५,१०कृषिःशुभास्यात् यथाप्रोक्तम् ॥

शततारकाश्रवणज्येष्ठारहितैरित्यर्थः कृषिभिरित्युपलक्षणम् तस्मात्कृष्युक्तंसर्वतिथि
णःइंद्रोजेष्ठाविगताःवारुणहरिद्रायेभ्यस्तानितथातैः शततारकाश्रवणज्येष्ठारहितैरित्यर्थः ॥ वृषलग्नेथवामीनेकन्यायामि
वारादिकज्ञेयम् तथाचोक्तम् ॥ मूषकानांभयभौमेमदेशलभकीटयोः ॥ नवमेचतिथौरिक्तेहीनेसोमेविशेषतः ॥ सूर्यर्क्षादिति सूर्ययु
शुनेथवा ॥ वापयेत्सर्वसस्यानियदीच्छेत्सस्यसंपदइत्यादि ॥ लग्नबलप्राग्वत् अथबीजवापविषयेद्विभेदफणिचक्रमाह अथद्वितीय
क्तनक्षत्रादितृतीयम् तस्मादतिधृतिरेकोनविंशम् तस्मात् अष्टाष्टाभेः तृतीयादष्टाभिः एकोनविंशादष्टभिर्नक्षत्रैर्बीजवापःसत्फलः

सूर्यर्क्षादितृतीयतोतिधृतितश्चाष्टाष्टभैःसत्फलःप्रोक्तोन्यैःफणिसप्तमाद्रविमितैस्तच्छेदनंवापभैः ॥ ६ ॥

भेदमाह अन्यैरिति अन्यैराचार्यैः फणिसप्तमात् राहुसप्तमात्सकाशात् रविमितैर्द्वादशभिर्नक्षत्रैः बीजवापःशुभःप्रोक्तः एतदुक्तंभवति राहुर्य
स्मिन्नक्षत्रेभवति तस्माद्यत्सप्तमनक्षत्रंतत्फणिसप्तममुच्यते तस्मात्सकाशात्द्वादशभिरित्यर्थः राहोस्तुफणीतिनामग्रंथांतरेप्रसिद्धम् वराह
मिहिराचार्येणराहुस्वरूपविकल्पाग्रंथांतरोक्ताउद्घाटिताःस्वकृतसंहितायाम् ॥ अमृतास्वादविशेषाच्छिन्नमपिशिरःकिलासुरस्येदम् ॥ प्राणैरपरि
त्यक्तग्रहतायातवदत्येके ॥ इंद्वर्कमंडलाकृतिरसितत्वात्किलनदृश्यतेगगने ॥ अन्यत्रपर्वकालाद्वरप्रधानात्कमलयोनेः ॥ मुखपुच्छविभक्तांगंभुजंग
माकारमुपदिशंत्यन्येइति ॥ भुजगमाकारकथनात्फणीत्यभिधानंप्रसिद्धम् रत्नमालायामपि ॥ फणिभाद्बीजोप्तिकालेस्फुटमिति॥तथाचागमांतरे

उत्तराभिमुखोभूत्वाक्षीरेणार्घ्यंप्रदापयेत् ॥ तस्यसर्वप्रकारेणनिर्विघ्नंकारयेत्तदा ॥ एकाजयकरीरेखातृतीयाचार्थसंहिता ॥ पंचमीचमवेद्रेखा बहुसस्यफलप्रदा ॥ अतऊर्ध्वनकर्तव्यामहादोषस्ततोभवेत् ॥ रमतंभ्यामसवःशुभःपुनामासुचक्रमा ॥पराशरोहलीचैवसर्वविघोपज्ञातयद्वति ॥ अभवुर्नैमित्तानितथैवोक्तानि हलेप्रवाह्यमाणेतुकर्मउत्पद्यतेयदि ॥ गृहिणोम्रतयेतस्यसंप्रोभ्रमभयमभवेत्॥ ईषाभगोपदाकृष्ट्संशयोजीवितस्यच सुवनाशोयुगेभग्नेसमानत्रिपतेशिशु ॥ योक्त्रच्छेदेतुव्याधिग सस्यहानिश्चजायते॥ हलेवाह्यमाणेतुगौरेकःप्रपतेयदि॥प्रपतेयुक्तमात्रस्तुबंधनंचप्र

त्रित्रित्रीष्वनलार्थरामहुतभुक्भेष्वर्कभुक्तादसत्सद्भूय कपिभैर्विवारुणहरींद्रैर्वीजवापःशुभः ॥

यच्छति ॥ ज्वरातिसाररोगेणकपिभंर्गोविनिर्दिशेत् । प्रबद्धेयुक्तमात्रस्तुततोगोःस्तनवेयदि ॥ हलेनयुक्तमात्रस्तुतदातस्यचतुर्गुणमिति ॥५॥अथ कपिविषयेलांगलचक्रमाह त्रित्रीति अर्कभुक्तात्सूर्यभुक्तनक्षत्रात्सकाशात् त्रिष्वादिपुस्थानात्स्थितेपुनक्षत्रेषु असत्सदित्येतत्फलद्वयंभूयः वारंवारंस्यात् एतदुक्तंभवति सूर्याक्रांतनक्षत्रस्य आदिमात्नक्षत्रात्सकाशात् त्रिषुअसत् त्रिषुफलंस्यात् तदनंतरं त्रिपुसत्शुभंस्यात् ततस्त्रि पुअसत् ततश्चतुर्षुपंचसुसत् ततोनलेषु त्रिषुअसत् ततःअर्थेषु पंचसुसत् ततोरामेषु त्रिषुअसत् ततोहुतभुक्षु त्रिषुसत्स्यादित्यर्थ अथवीजोप्तिमाह कपिभैरिति कपिभैःकपिनक्षत्रैः उदाहृतंचराद्भिषसेत्यादिभिर्वीजवापःशुभःप्रोक्तः किंलक्षणैःकपिभैः विवारुणहरींद्रैः वारुणंशततारकाहरिःश्रव

णःइन्द्रोजेष्ठाविगताःवारुणहरिंद्रायेभ्यस्तानितथातैः शततारकाश्रवणज्येष्ठारहितैरित्यर्थः कृषिभैरित्युपलक्षणम् तस्मात्कृष्युक्तसर्वतिथि वारादिकंज्ञेयम् तथाचोक्तम् ॥ मूषकानांभयभौमेमंदेशलभकीटयोः ॥ नवमेचतिथौरिक्तेहीनेसोमेविशेषतः ॥ वृषलग्नेथवामीनेकन्यायामिथुनेथवा ॥ वापयेत्सर्वसस्यानियदीच्छेत्सस्यसंपदइत्यादि ॥ लग्नबलप्राग्वत् अथबीजवापविषयेद्विभेदफणिचक्रमाह सूर्यक्षादिति सूर्ययुक्तनक्षत्रादितृतीयम् तस्मादतिधृतिरेकोनविंशम् तस्मात् अष्टाष्टाभिः तृतीयादष्टाभिः एकोनविंशादष्टभिर्नक्षत्रैर्बीजवापःसत्फलः अथद्वितीय

सूर्यक्षादितृतीयतोतिधृतितश्चाष्टाष्टभैःसत्फलःप्रोक्तोन्यैःफणिसप्तमाद्रविमितैस्तच्छेदनंवापभैः ॥ ६ ॥

भेदमाह अन्यैरिति अन्यैराचार्यैः फणिसप्तमात् राहुसप्तमात्सकाशात् रविमितैर्द्वादशभिर्नक्षत्रैः बीजवापःशुभःप्रोक्तः एतदुक्तंभवति राहुर्यस्मिन्नक्षत्रेभवति तस्माद्यत्सप्तमनक्षत्रंतत्फणिसप्तममुच्यते तस्मात्सकाशात्द्वादशभिरित्यर्थः राहोस्तुफणीतिनामग्रंथांतरेप्रसिद्धम् वराहमिहिराचार्येणराहुस्वरूपविकल्पाग्रंथांतरोक्ताउद्घाटिताःस्वकृतसंहितायाम् ॥ अमृतास्वादविशेषाच्छिन्नमपिशिरःकिलासुरस्येदम् ॥ प्राणैरपरित्यक्तग्रहतायातंवदंत्येके ॥ इंद्वर्कमंडलाकृतिरसितत्वात्किलनदृश्यतेगगने ॥ अन्यत्रपर्वकालाद्वरप्रधानात्कमलयोनेः ॥ मुखपुच्छविभक्तागंभुजंगमाकारमुपदिशंत्यन्येइति ॥ भुजगमाकारकथनात्फणीत्यभिधानंप्रसिद्धम् रत्नमालायामपि ॥ फणिभाद्बीजोप्तिकालेस्फुटमिति॥तथाचागमांतरे

॥ राहुमादष्टमंपाषष्ठीजोभिःपरिवर्जयेदिति ॥ अथधान्यच्छेदनमाह तच्छेदनंवापभैरिति तेषांधान्यानांछेदनंतच्छेदनम् वापभे बीजवापनक्षत्रैः प्रोक्तम् ननुपस्यागपददोगिनोगारितमकुर्यादितिपुरेवोक्तम् तत्कथंपुनरुक्तंतच्छेदनंवापभैरिति सत्यम् कापिनक्षत्राणांबीजवादननक्षत्राणांच किंचित्भेदोस्तिद्वयोःरूप्यगत्वात् केकार्यमितिसंदेहनिवारणार्थंतच्छेदनंवापभैरित्युक्तम् ॥ ६ ॥ अथनिष्कमधान्यैकमप्रासमधिरोपणंच तच्चरणनाह मेथिमिति सीरतरावटवृक्षादमेथिंउद्वाहभैर्विवाहनक्षत्रैर्मूलास्वात्यादिभिरारोपयेत् निखनेत् मेथिनोमस्तलेधान्यमर्दनार्थ

मेथिंक्षीरतरोरुफानुरहितैरुद्वाहभैरोपयेदन्नप्राशनवद्वसतशरदो प्रोक्तंनवान्नंबुधैः ॥

वृषपंक्तियोजनार्थंकाष्ठमारोप्यते मेथ्यवेसंगम्यंतेवृषभाअस्मिन्निति मेथिः "पुंसिमेथिःखलेदारुण्यस्तंपत्पशुबंधनइत्यमरः" किंलक्षणैरुद्वाहभैःउफानुरहितैः उफाउत्तराफाल्गुनी अनुःअनुराधाताभ्यांरहितैः उक्तंच ॥ रेवतीरोहिणीमूलंस्वातीहस्तोमृगस्तथा ॥ आषाढोत्तराहस्तश्रवत धामाद्रपदामघा ॥ धनेसर्वबीजानांतथाशालाप्रवेशने ॥ गुरुखदावनदाषेवानुरावोत्तरफाल्गुनो वटश्वसप्तपर्णश्चगंभारीशाल्ममीतथा ॥ औदुंबरीतथाधात्रीपाषाण्यःक्षीरवाहिनी ॥ क्षीरालीर्वकैर्नित्यमथि कार्यफलप्रदोमि ॥ अथनवधान्यप्रसंगेननवान्नकर्मद्वितीयचरणेनाह अन्नप्राशनभैरिति वसंतशरदोःमत्वोः अन्नप्राशनभैर्नवान्नंनवान्नकर्मबुधैःप्रोक्तम् अन्नप्राशनभैरित्युपलक्षणं तस्मादन्नप्राशनोक्ततिथिवारादिक

दोषप्रसंगादावश्यककर्मैतत् नवधान्यानामाग्न ॥ व्राहया

मत्रग्राह्यम् साग्निकस्यनवान्नकर्मणाविनाव्रीह्यादीनांनववमितानांधान्यानांभक्षणदोषप्रसंगादावश्यककर्मैतत् नवधान्यानामाग्न ॥ व्राह्या
यवगोधूमानीवारा कंगुवेणका. ॥ शालयोमुद्गमाषाः नवधान्यानिचक्रमात् ॥ एषामध्येशरत्संभवानिधान्यानिव्रीह्याग्रयणेनविनानभक्षणीयानि
वसंतभवानियवाग्रयणेनविनानभक्षणीयानीति.नियमादिकर्मशरद्वसंतयोःक्रियतइतियत्तत्अन्नप्राशनोदितैस्तिथिभादिभिः मासेषष्ठेष्टमेवेत्य
त्रोक्तैर्नवान्नकर्तव्यमित्यर्थः अथोत्तरार्द्धेननृत्यसंगीतयोरारंभमाह मैत्रार्कांत्येति मैत्रमनुराधा अर्कोहस्तः अंत्यंरेवती वसवोधनिष्ठा उत्तरा

मैत्रार्कांत्यवसूत्तरेज्यवरुणैःसेंद्रैःशुभंनर्तनंलग्नेज्ञगुरुवीक्षितेहिबुकगैःसौम्यैश्चसंगीतकम् ॥ ७ ॥

मैत्रार्कांत्यवसूत्तरेज्यवरुणैःसेंद्रैःशुभंनर्तनंलग्नेज्ञगुरुवीक्षितेहिबुकगैःसौम्यैश्चसंगीतकम् ॥ ७ ॥
द्वीशार्केंद्वदितीज्यवासवशिवाश्व्यंत्याग्निपाशींद्रभैःपूर्वाभिःशुभदाविसिंहभतनौनानापशूनांक्रिया ॥

स्तिस्रः ईज्यःपुष्यः वरुणःशततारका इंद्रोज्येष्ठा तैर्नर्तनमारभेत् संगीतकंचआरभेत् कस्मिन्सति लग्नेवर्तमानेज्ञगुरुवीक्षितेसति कैः हिबुकगैः
सौम्यैः चतुर्थस्थानस्थितैःसौम्यग्रहैः शेषप्राग्वत् ॥ ७ ॥ अथनानापशूनांकर्मवृत्तेनैकेनाह द्वीशेति द्वीशंविशाखा अर्कोहस्तः इंदुर्मृगः अदि
तिःपुनर्वसुः ईज्यःपुष्य वासवोधनिष्ठा शिवःआर्द्रा अश्विनीप्रसिद्धा अंत्यरेवती अग्निःकृत्तिका पाशीशततारका इंद्रोज्येष्ठा तैःपूर्वाभि
स्तिसृभिः विसिंहभतनौ विगतःसिंहोयेभ्यस्तानिविसिंहानितानिचतानिभानिविसिंहभानिसिंहरहितराशयःतेषातनुःलग्नंतस्मिन् नानापशूना

क्रियाशुभदाउदिता पशूनांक्रयविक्रयादिकर्मशुभदंप्रोक्तमित्यर्थः अथोत्तरार्धेनवर्ज्यमाह अर्कचतुर्थुवारेषु रविचंद्रभौमबुधवारेषु कोत्तरहरि
त्वाष्ट्रेषु कः रोहिणी उत्तरास्तिस्र आसांसमाहार कोत्तरं हरिःश्रवणः त्वाष्ट्रंचित्रा एषु अमारिक्तयोः अमाअमावास्या रिक्ताचतुर्थीनवमीचतु
र्दशीनामन्यतमा तयोः अष्टमीप्रसिद्धा तस्यांनानापशुक्रियाहितानउदिता अथवावमाह स्वभगभेसविभदोषोनस्तभदोषः कश्चित्पशुकर्मणि
नस्यात् छन्नमलंभाग्यवत् उक्तंच ॥ दृयादित्याह्विवसुद्व्याख्यकैर्वहीशोःक्रियादिगोः ॥ दर्शभूताष्टमीचित्राध्रुवकर्णेगमायसत् ॥ सोमार्कवेधतोपा

वारेष्वर्कचतुर्थकोत्तरहरित्वाष्ट्रेष्वमारिक्तयोरष्टम्यानहितोदितास्वभगभेनस्यान्नदोष किल ॥ ८ ॥
द्यादित्यह्विवसुस्थिराश्विभमृदुस्वात्यर्कभैर्दत्रयाकारान्हीज्यभृगूदयेह्निकमदोष्विदौक्रियाश्वीहिता ॥

तैलभेपंचाननेबुधे ॥ भद्रासंक्रांतिरिक्तासुपशुकर्मविवर्जयेत् ॥ शुभग्रहोदयेशुक्लेपनेस्वक्षयोनिषु ॥ रसादिद्विक्रियाशस्तापशूनांमुनिभिः स्मृतेतिम
तथाचागमांतरे ॥ सोमेभौमेबुधेगावोनधास्यास्तुरगाश्वनाथिति ॥ अन्यच्च ॥ पूर्वाभयाम्तृतमयूरवतुरसाशानेषुशाक्काभिधाजिवसुवारुणशाकरेषु॥एते
पुगोमहिषिर्दतितुरंगमादिनानाप्रकारपशुजातिगतिःप्रशस्तेति ॥ ८ ॥ अथाश्वकर्मपद्येनाहद्यादित्येतिद्यादित्यपुनर्वसुपुष्यो द्विवसुधनिष्ठास
तवारके स्थिराणिप्रसिद्धानि अश्विनीप्रसिद्धा मृदूनिप्रसिद्धानि स्वातीप्रसिद्धा अर्कोहस्तः पैत्रमयाकोरात्रिवारमंदुयगुरुभ्यामकः अर्कःसूर्यः मा

रोभौमः एषामहःदिनंतस्मिन् ईज्यभृगूदये उदयेलग्नेईज्यभृगोइतिईज्यभृगूदयम् तस्मिन् गुरुशुक्रयुतेलग्नेइत्यर्थः द्विकमदेपुङदौ द्विद्वितीयं क
चतुर्थम् मदःसप्तमम् एषुचंद्रेसतीत्यर्थः अश्वीक्रिया क्रयविक्रयादिकीहिताशुभकर्त्रीस्यात् अथाश्वचक्रमाह तत्रापीति तत्रापि द्व्यादित्या
दिषुनक्षत्रेषुसत्स्वपि अर्कभतःसूर्यनक्षत्रात्सकाशात् क्रमात्तिथिमितैर्नक्षत्रैः पश्चादुत्क्रमतस्त्रिभिर्नक्षत्रैः साभिजित्यथातथा अश्विनीक्रियाश
स्ताशोभनास्यात् एवंसामान्यतोश्वकर्मोक्तेदानींविशेषमाह येति याअश्वीक्रियानृसमामनुष्यसदृशासाक्रियातदुक्तभमुखैःकार्या तस्मैमनु

तत्राप्यर्कभतःक्रमात्तिथिमितैःपश्चात्त्रिभिःसाभिजिच्छस्तायानृसमातदुक्तभमुखैःकार्यापरैर्भैर्बुधैः ॥ ९ ॥

परायानृसमानभवतिसाएभिःसामान्यैर्द्व्यादित्यादिभिर्बुधैःकार्येत्यर्थः लग्नबलप्राग्वत् त
ष्यायउक्तानिमुखानिनक्षत्रादीनितैःकार्येत्यर्थः ॥ तथाचोक्तम् ॥ घृतान्नचणकक्षीरतृणमु
थाचनारदः ॥ विविष्णुचरभेक्षिप्रेमृदुभेस्थिरभेषुच ॥ वाजिकर्माखिलंसूर्यवारेकार्यंविशेषतइत्यादि ॥ गर्भाधानोक्तमश्वानामैथुनेतुविलोकयेत् ॥ मु
द्गादिभक्षणे ॥ अन्नप्राशनवद्दक्षस्नानंसौम्यग्रहोदये ॥ चौलेक्तंक्षुरकर्मादौभेषजेभेषजोदितम् ॥ चर्मकर्मादिककार्यंजययोगेशुभोदये ॥ एवंखरोष्ट्रादिकंकार्यं गृ
हारंभोदितेकालेहयशालाविधीयते ॥ शिक्षाविद्योक्तकालेचभूषणंभूषणोदिते ॥ अथाभ्यंगनिषिद्धकालमाह भद्रेति भद्राप्रसिद्धा सक्रमःसंक्रांतिः पातोव्यतीपातः वैधृतिःप्रसिद्धा सित शुक्रवारः
वर्ण्हेवाहनादिकमिति ॥१॥

इज्योगुरुवारः भर्कोरविवारः भारोभौमवासरः पष्ठ्यादय सर्वास्तिथयः तासुश्राद्धाहःश्राद्ध दिनं प्रतिपद्युग्मप्रतिपद्द्वितीयेतस्मिन् हेतुंकारणं
विनाअभ्यंजनंअभ्यंगंपरिहरेत् कारणेसतिअभ्यंगपरोक्तिपर्यासिदम् तथाचोक्तम् ॥ स॰प्त्म्यांनरःप्रशतैलंनवम्यांप्रतिपत्तथो ॥ चतुर्दश्यामथा
म्यांपंचधां चैवविशेषतइति । ग्रंथांतरे ॥ चतुर्दश्यष्टमीचैवपौर्णमास्यर्कसंक्रम ॥ तैलस्नानंनकुर्वीतसुतधनक्षयादिति ॥ तथाचस्कंदमनुः॥ दर्शे
स्नाननकुर्वीतमावापिभोस्तुजीवनो ॥ नवम्यांचनचेत्तमनिमित्तांतरसंभवः ॥ प्रतिपचनपत्न्यःस्याद्वितीयायामपालिक ॥ दशम्यामथन स्नाने

भद्रामक्रमपातवैधृतिनितेज्यार्कारपष्ठ्यादिषुश्राद्धाहे प्रतिपद्द्वयेपरिहरेद्धेतुंविनाभ्यंजनम् ॥ मांगल्य
विजयोत्सवोब्दवदनदीपावलिर्हेतवोऽभ्यगस्यकार्यतादितैलमनसाभिर्येन्हिनित्येऽखिलम् ॥ १० ॥

सर्वहतिमपोदशीति ॥ रत्नमालायाम् ॥ रविसार्पक्रांतिवितरतिशशिमुमितनयोमूर्तिलक्ष्मींचाग्नि सुरपतिगुरार्वित्तहरणम् ॥ विपर्सिंदैन्यानांगुरु
गस्विलभोगानुभवननृणांतैलाभ्यंगारपपविकुरुतमूर्ध्ननपक्षति ॥ अथाभ्यंगहेतूनाह मांगल्यंविवाहादि विजयोत्सवआश्विनशुक्लदशम्यांकि
पते अब्दवदनंसंवत्सरप्रतिपत् दीपावलिःप्रसिद्धा एतेभ्यंगस्यहेतव कारणानि एषुनिषिद्धतिथ्यावपिअभ्यंगःकर्तव्यः तथाचोक्तंव्यवहार
सारे वत्सरादौवसंतादौसूतकांतेमहोत्सवे ॥ दीपोत्सवचतुर्दश्यामभ्यंगनियमोनचेति ॥ तथाचोक्तंस्कांदे विजयादशमीमिपयम् ॥ मिषिद्धमपि

कर्तव्यतैलाभ्यंजनमादरादिति ॥ अथाभ्यंगनिषिद्धापवादमाह कथितादिति निंद्येन्हिक्कथितादितैलंअनसच्छुभस्यात् आदिग्रहणात्सार्षपसु गवपुष्पवासितादितैलंगृह्यते एवंकथितादितैलंनिंद्यादिनेपिशुभमित्यर्थः उक्तंच ॥ सार्षपगंधतैलंचयत्तैलपुष्पवासितम् ॥ द्रव्यांतरयुतंवापिनदु ष्यतिकदाचन ॥ सूर्यशुक्रारवारेषुनिषिद्धासुतिथिष्वपि ॥ कर्त्तव्येयदिवास्नानेपक्वतैलंनदुष्यति ॥ रवौपुष्पंगुरौदूर्वाभौमवारेचमृत्तिका ॥ भा र्गवेगोमयंक्षिप्त्वातैलस्नानंसुखावहमिति ॥ अथनित्याभ्यंगेविशेषमाह नित्येखिलमितिनित्येऽभ्यंगेअखिलंतैलंपक्वादिकअनसत्शुभंस्यात् उ

दिग्विश्वाद्रिदृगंकदर्शतिथिषुस्नानंनधात्रीफलैःश्रीकामोथवुधांबुपर्क्षपितृभाभ्यंगापतिघ्न्यंगना ॥

क्तंच ॥ नित्यस्नानेचकर्तव्येतिथिदोषोनविद्यतइति ॥१०॥ अथप्रसंगेनतिलामलकस्नानेनिषिद्धतिथीनाह दिगिति दिक्दशमी विश्वेत्रयोदशी अद्रिःसप्तमी दृक्द्वितीया अंकोनवमी दर्शोअमावास्या एतासुतिथिषुश्रीकामःधात्रीफलैः आमलकीफलैः स्नानंनाचरेत् तथचोक्तम् ॥ य करोतिदशम्यांचस्नानमामलकैःसह ॥ पुत्रहानिर्भवेत्तस्यत्रयोदश्यांधनक्षयः ॥ अर्थपुत्रक्षयस्तस्यद्वितीयायांनसंशयः ॥ अमायांचनवम्यांच सप्तम्यांचकुलक्षयइति ॥ अथस्त्रीणांवुधादिषुअभ्यंगनिषेधमाह वुधोवुधवारः अंबुपर्क्षंशततारका पितृभंमघा तेषुअभ्यंगस्तस्मात्अंगनास्त्रीप तिघ्नीस्यात् उक्तच ॥ स्नानंकुर्वंतियानार्यश्चंद्रेशतभिषग्गते ॥ सप्तजन्मभवेयुस्ताविधवादुर्भगाध्रुवमिति ॥त्रिविक्रमशते ॥ स्नानंनारार्कशुक्रेज्यावि

हिसक्रांतिपर्वसुाद्यष्टपट्दिक्रूपयोदश्याक्षियसुनमघायुधैः॥अथपुष्पवतःसोमवारेभ्यंगनिषेधमाह पुष्पीति पुष्पवान्सोमवारेनस्नायात् उक्तंच ॥ पुष्पवान्स्वगृहेनित्यंनस्नायाद्धुचरासुतः ॥ सोमवारेतथाभ्यंगंवर्जयेत्सर्वथाबुधइति ॥ अथाप्रसंगेनप्रसूतिकास्नानेनिषेधकालमाह प्रसूरिति य मोमरणीपितरोमघा स्वामूचित्रा इंद्रोज्येष्ठा मिश्रेकृत्तिकाविशाखे अंबुपूर्वाषाढा कष्याबोमूलं ईश्वरममार्द्रा एषांसमाहारस्तस्मिन् कुपुत्रह रिजे कुत्सितपुत्रःपुत्रमावोयस्यतत्कुपुत्रंतत्वहारिजंचतस्मिन् यस्माद्यात्स्यमस्यःपापग्रहोमवतितस्मिन्नित्यर्थः निशास्यरात्रिमुर्ख्वसापका

पुत्रीसोमदिनेप्रसूयमपितृत्वाष्ट्रेंद्रुमिश्रांवुपकव्यादेश्वरभेकुपुत्रहारिजेस्नायान्निशास्योपिन ॥ ११ ॥
मदारान्यदिनेमृदुध्रुवचरक्षिप्रेर्वलक्षेसुधायोगेभेषजमाचरेत्सुमृतिकैःप्रारिव्ययागेभिषक् ॥

लस्तास्मिन् प्रसूतानस्नायात् दोपलभवलंप्राप्यत् उक्तंच ॥ मघामूलविशाखास्वाति्चित्रादितियमद्वये ॥ ज्येष्ठासार्पसलेदार्द्रेनैवस्नायात्प्रसूतिका॥ शुभग्रहयुतेलग्नेपंचमेपापवर्जिते ॥ परित्यज्यमहादोषान्सूतिकास्नानमाचरेत् ॥ ११ ॥ अथौषधनिष्पादनमाह मंदेति मंदःशनिःआरोभौमःता भ्यामन्येरविचंद्रबुधगुरुशुक्रास्तेषादिनतस्मिन् मृदुध्रुवचरक्षिप्रेर्नक्षत्रैः बलक्षेशुक्लपक्षे सुधायोगेअमृतयोगे प्रयातरप्रसिद्ध सुस्मृतिकैःप्रारिव्ययागे शोभनानिपापग्रहरहितानिमृतिकैःप्रारिव्ययानियस्यवतत्सुमृतिकैःप्रारिव्ययंचतत्लग्नंचतस्मिन् भिषक्वैद्यः भेषजमाचरेत्कुर्यात् दोपलभवलं

प्राग्वत् अथौषधदानमाह तदिति तदौषधंइहानंतरोक्तेभादौदद्यात् कथंभूतेइह विध्रुवेंदुतनयप्रद्योतनेध्रुवनक्षत्रबुधरविरहिते अथरक्तस्रावव्रण योर्विशेषमाह अस्रक्स्रावोरक्तस्रावः व्रणःक्षतम् अनयोःकर्मसूर्यकुजयोरन्हिदिवसेआचरेत् कयोःसतोः इहानयोः सूर्यकुजयो.केंद्रस्थयोः सतोः तथाचोक्तम् ॥ मदारवर्जितेवारेचराक्षिप्रमृदुध्रुवैः ॥ सूर्यसौम्यःकेंद्रगतेभेषजोत्पादनंहितम् ॥ रक्तस्रावंकुजेकुर्यात्तद्धोरायामथापिवा॥कुजे केंद्रेऽथवामंदेरवौवाविखलेष्टमे ॥ व्रणक्रियाकुजेसूर्येकेंद्रगेतद्दिनेऽष्टमे ॥ शुद्धेषष्ठेचसक्रूरेचरलग्नेयुवस्वरइति ॥ १२ ॥ अथप्रसंगेनरोगमुक्तिदिव

तद्दद्यादिहविध्रुवेंदुतनयप्रद्योतनेरोगिणेसृक्स्रावव्रणकर्मसूर्यकुजयोरन्हीहकेंद्रस्थयोः ॥ १२ ॥
याम्याहित्रयवायुमूलजलपोपांत्येंद्रहस्तांबुभेशांत्याजाह्विपयोर्नृपैर्नवादिनैरन्यत्ररुग्णोविरुक् ॥

सानाहव्रत्तार्द्धेन याम्यमिति ॥ याम्यभरणी अहित्रयं आश्लेषात्रय वायुःस्वाती मूलंप्रसिद्धम् जलपःशततारका उपात्यउत्तराभाद्र• इंद्रो ज्येष्ठा हस्तःप्रसि• अंबुभंपूर्वाषाढा अस्मिन्नक्षत्रगणेरुग्णःरोगीशांत्यायथोक्तशांतिकेनविरुक्ज्वरमुक्तोभवति अजाह्विपयोः श्रवणाविशास्वयोः रुग्णःनृपैःषोडशाभिर्दिनैःविरुक्स्यात् अन्यत्रअन्येषुनक्षत्रेषुरुग्णोनवादिनैर्विरुक्भवति एतज्ज्योतिषार्काभिप्रायंकिंचिद्रत्नकोशाभिप्रायमुक्तम् तत्रयेषुनक्षत्रेषुज्वरितस्यमृत्युरुक्तःयेषुचकृच्छ्रेणबहुभिर्दिनैःज्वरमुक्तिरुक्तातत्फलमत्रशांत्याविरुगित्युक्तम् क्वचिदन्यथाफलदर्शनात् तथायेषु

पेनुनक्षपेषुस्त्रभिर्नवभिरेकादशभिर्दिनैर्ज्वरानिर्मोचनमुक्तमृतफलमधमध्यमत्वेननवनिर्नीनैर्विरुगित्युक्तम् प्रयलाघवायस्वल्पांतरत्वात् तथाच ज्योतिपार्के ॥ सताहमृतिर्नवदाविरुग्मृत्युनगात्रिभिः ॥ कृच्छ्रेमस्तूमतीशोभकष्टेशप्यसुतान्पौरस्त्यादि॥अथोत्तरार्द्धेनरोगमुक्तिस्नानमाह आदि त्येति आदित्यंपुनर्वसुः अहिराश्लेषा अनिल स्वाती ध्रुवाणिपूर्वोक्तानि अंत्यरेवती पितृममघा अस्मिन्नक्षत्रगणे शुक्रेंदुवारेशुक्रसोमवारे गदत्यक्तस्नानंरोगमुक्तस्नानं अनिष्टस्यात् तर्हिकुत्रकर्तव्यमित्यतआह अशुभेभादौदशशुभंस्यात् कस्मिन्सति खलास्तस्थिरेसति खलः

आदित्याह्यनिलध्रुवांत्यपितृभेशक्रेंदुवारेगदत्यक्तस्नानमनिष्टमिष्टमशुभेभादौखलास्तस्थिरे ॥ १३ ॥
द्रव्यसंव्यवहारतोलघुचरैर्योज्यचरांगेबुधेर्धर्मोद्यात्मजगेयतस्यहरणेहस्तोरविर्न कुज ॥

पापग्रहःआस्तेयस्यतत्तयातस्थतत्स्थिरंचतस्मिन् स्थिरलग्नेपापेसममेसतीत्यर्थः तथाचोक्तम् ॥ वैधृतौव्यतीपातेचमत्रापोविष्णुसंक्रमे ॥ रोगमुक्तोनरोस्नायात्कुवारर्क्षतिथिष्वपि ॥ चूनपापयुतंशास्तदशमचशुभान्वितम् ॥ सौम्यकुस्युतरध्रुरोगस्नानेरिर्मतथेति ॥ चंद्रबलंसर्वमयो ग्यम् कुतिथिभादौसदित्यनेनमंत्रादिबलविपर्ययेमोहोमामूदित्यतश्चंद्रबलंसूचितम् यतःप्रथादौगर्भाधानेसर्वाद्यस्युक्तम्तस्सर्वकमसुज्ञेयमितिसि द्धमधकारसमतम् तथाचोक्तसंहितापारपम् ॥ स्नायाद्रोगविमुक्तस्तुशुभयोश्चंद्रतारयोरिति ॥ १३ ॥ अथव्यवहारद्रव्यस्तेनैकेनाहद्रव्य

मिति द्रव्यंसुवर्णादि संव्यवहारतःकुसीदव्यवहारेण लघुचरैर्नक्षत्रैर्योज्यं देयमित्यर्थः क्व चरागेघरलग्ने कस्मिन्सति बुधेधर्माष्टालमजगेसति ध मौनवमम् अष्टमं प्र० आत्मजःपचमम् एष्वन्यतमस्थानगतेसतीत्यर्थः अन्यत्पूर्वोक्तज्ञेयत् अथानंतरंतस्यप्रयुक्तस्यहरणंपुनर्ग्रहणतस्मिन्विष ये हस्तोनक्षत्र रविःरविवारः ज्ञोबुधवारः कुजोभौमवारः संक्रांतिःसूर्यसंक्रमणादिनं भरणीप्रसिद्धा त्रिपुष्करोयोगः यमोयमलयोगः त्रिपु ष्करयमलयोगौग्रंथांतरेप्रसिद्धौ रत्नमालायाम् ॥ विषमचरणंधिष्ण्यंभद्रातिथिर्यदिसस्पृशेत्सुरगुरुशनिक्ष्मापुत्राणाकथचनवासरे ॥ मुनिभिरु

संक्रांतिर्भरणीत्रिपुष्करयमौकुंभांत्ययोश्चंद्रमाद्वृद्धिश्चेतिशुभाविदूनइहयत्कुर्यादृणंतत्स्थिरम् ॥ १४ ॥

हस्तादयोत्रस्वकीयद्रव्यग्रहणेशुभाः वि दितःसोययोगस्त्रिपुष्करसंज्ञकइत्यादि ॥ कुभांत्ययोश्चंद्रमाः धनिष्ठापंचकम् वृधिर्वृद्धियोगोपिशुभः चरैःक्षिप्रैश्चरेलग्नेत्रुवेधर्मसुताष्टमे ॥ व्यवहारविनाद्रव्यप्रयोगोमुनिभिः दूनेबुधदिनंविना इहहस्तादौयदृणकुर्यात्तत्स्थिरंस्यात् तथाचोक्तम् ॥ ऋणकर्मचरैःक्षिप्रैर्ऋणच्छेदःकुजेहितः॥पचकेपचगुणितत्रिगुणचात्रिपुष्करे॥ यमलेद्विगुणंप्रोक्तहा स्मृत.॥ भरण्यासग्रहंकुर्यात्पचकेज्ञेत्रिपुष्करे॥ ऋणच्छेदकुजेकुर्यात्सचयसोमनंदने ॥ हस्तार्कवारेसंक्रांतौयदृणस्यात्कुलेपुतत् ॥ वृद्धियो निवृद्ध्यादिकबुधैः॥ ऋणभौमेनकुर्वीतनदेयबुधवासरे॥ अथतीक्ष्णादिषुनष्टादिद्रव्यस्यप्राप्तितथाद्रव्यनिक्षेपवृत्तार्द्धेनाह तीक्ष्णेति तीक्ष्णोग्रध्रुवमिश्राणिपूर्वो गेतथाज्ञेयमृणच्छेदतुकारयेदिति ॥ १४ ॥

कानि वायुस्वाती पुनश्चादिकं धनेनधप्रयुक्तमिनिक्षिप्तादिकं सुवर्णादिकं द्रव्यं नेति तथाकौत्तरोहिणीनक्षत्रात् भेषहनक्षत्रेऽभ्यासेचतुर्भक्तेस ति मिसशेषया गर्त्तनयति अथद्रव्यनिक्षेपमाह भंव्यांशुशुद्धौक्षिपेत् धनमित्यनुषंग भंव्येद्वादशं भंयुचतुर्थं अनयोः शुद्धिःपापराहित्यम् तस्यांस त्यांक्षिपेत् निक्षिपदित्यर्थः तथाचोक्तम् ॥ साधारणोयद्भौभ्येनुसान्यांद्रव्येनलभ्यते ॥ वर्जयेत्प्रयुक्तंनिक्षेपनष्टमित्याहनारदः ॥ अथनृसिंहाविर्मंम विद्यासाधनमुहूर्त्तंतथावृक्षारोपणमुहूर्त्तं उत्तरार्द्धेनाह विद्यामिति विद्यामंत्रविद्या प्रोक्तवत्पूर्वविद्योक्तमावे विद्यामंत्र्युक्तमादोहव्याप्नुके तथा

तीक्ष्णोग्रध्रुवमिश्रवायुपृथननष्टादिकनौतिकात्भेभ्यासेत्रिसशेषयोर्नंनतमेत्पत्यावृशुद्धौक्षिपेत् ॥
विद्याप्रोक्तवदिष्टदेवतिथिभेयद्वीशमूलध्रुवैर्मेंद्रभीज्यकरांबुपे सुजलसाब्जागेतरूनूरोपयेत् ॥ १९ ॥

स्वदेवतितिथिभेस्वेष्टदेवतितिथिनक्षत्रेसाधयेत् गुरुमुखात्गृह्णीयादित्यर्थः वचनकागमोक्तमंत्रग्रहणेमनन्यापदोषोनास्ति तत्तुस्वदेवतितिथिभेइत्यने नैवपदेनपरिहृतम् तथाचोक्तम् ॥ मधुध्रुवचरक्षिप्रेर्वारार्कौधर्मेसक्रिया ॥ कार्याविद्योक्तभेर्वीक्षास्वदेवतितिथिभेतुवेति ॥ अथवृक्षारोपणमाह द्वीशा विशाखा मूलंप्रसिद्धम् ध्रुवमृदुनिपूर्वोक्तानि अश्विनीप्रसिद्धा ज्येष्ठापुष्यकरोहस्तः अनुपधानतारा पूर्विमेंक्षत्रैःतरून्पादपान्रोपयेत् कस्मिन् सुजलसाब्जागे भंगोऽब्जःअब्जागे भंगांवृष्टेतस्मिन्पाब्जाजलचरराशिर्णंवोपात्तव्जागमुच्यते जलचरजलजले तोमभेजलचरेपस्मतलसुजल

रव तस्तत् अब्जागंचसुजलखाब्जांगंतस्मिन् शोभनेपापग्रहरहिते जलखेचतुर्थदशमे यस्याब्जांगस्यतस्मिन्नित्यर्थः शेषंपूर्ववत् ॥ १५ ॥ अ
थावापीकूपादान्वृत्तार्द्धेनाह उद्वाहेति उद्वाहर्क्षाण्येकादशसंख्यानिपूर्वोक्तानि हरित्रयश्रवणत्रयं आदितिःपुनर्वसुः हयोअश्विनी ईज्यःपुष्यः ए
भिस्तडागादयोजलाशयाःसिद्ध्यति कैःज्ञेज्याब्जैस्तनुगैः ज्ञोबुधः ईज्योगुरुः अब्जश्चंद्रःजलचरराशिश्च एतैस्तनुगैःलग्नगतैः कस्मिन्सति सिते
दशमगेसतिशुक्रेदशमगेसति क सद्वासरे सद्दवासरेइत्यर्थः तथाचोक्तम् ॥ चित्रास्वातिपुनर्वसुमृगशिरोमूलाश्विनीरोहिणीहस्त पुष्यधनिष्ठक

उद्वाहर्क्षहरित्रयादितिहयेज्यर्क्षैस्तडागादयोज्ञेज्याब्यैस्तनुगैःसितेदशमगेसिद्ध्यंतिसद्वासरे ॥
राजेक्षाश्रवणत्रयध्रुवमृदुक्षिप्रैःस्वकेंद्रायगैःसौम्यैःशांतिकपौष्टिकेसचरभैरेतैःसुधर्मोदये ॥ १६ ॥

शतभिषक्मित्रोत्तरारेवती ॥ एतेषुश्रवणान्वितेषुमकरेलग्नेचकुंभेझषेवापीकूपजलाशयादिखननंशस्तंप्रशस्तेदिने ॥ अन्यच्चोक्तम् ॥ सर्वतोराशयारं
भःकर्तव्योविबलैःखगैः॥लग्नस्थेज्ञेथवाजीवेलग्नमेन्दौस्थितेखगइति ॥अथोत्तरार्द्धेनराजदर्शनशांतिकपौष्टिकंचाह राजेक्षेति श्रवणत्रयध्रुवमृदुक्षि
प्रैर्नक्षत्रैःराजेक्षाराजदर्शनकार्यं सुगम पुनःकैः सौम्यग्रहैर्दिकेंद्रायगैः२,१,४,७,१०,११लग्नान् द्वि२केंद्रा१,४,७,१०य११गै शुभग्रहैरित्यर्थः शे
षंप्राग्वत् शांतिकपौष्टिकेआह शांतिकपौष्टिकेएतैरेवनक्षत्रैःश्रवणत्रयादिभिर्विधेये कथंभूतैरेभिः सचरभैः चरनक्षत्रसहितैः कस्मिन्सति सुध

मौढ्ये शोभनः पापरहितः धर्मो नयर्मयस्य ससुधर्मा सचासावुदयश्चसतथा उदयोलग्नं तस्मिन्नित्यर्थः शेषंपूर्ववत् ॥ १६ ॥ अथएतानाद्दिनादि
ष्यमाह दिव्यमिति मलिम्लुचेमासे विधुसितेज्यास्ते विधुर्भंद्र सित शुक्र ईज्योगुरुः तेषामस्ते विधोरस्त कृष्णपक्षेभवति रवावष्टमेगोचरेण
सूर्येष्टमे मंदाराह्निशनिभौमदिने खलोदयेपापराश्युदये यद्वा उदयेखल खलोदयस्तस्मिन् स्थिरतनोस्थिरलग्ने दिव्यनेवकुर्यात् अन्यदिव्ये

दिव्यनैवमलिम्लुचेविधुसितेज्यास्तेरवावष्टमेमंदाराह्निखलोदयेस्थिरतनौकुर्यात्कृतेदोन्यथा ॥
श्रीशैलग्रहणायनेपुयिपुवेसंकीर्णजातावुपाकृत्युत्सर्गवधूप्रवेशनगयागोदासुनित्याब्दिके ॥ १७ ॥
ईशानाहिबलौहरेःशयनपर्यावर्तनेनैत्यकेयानेजीर्णगृहेवरोहमदनारोपेपवित्रार्पणे ॥

कृतेसति सदोषिभ्यं अन्यथाविपरीतंस्यात् असत्यवादिनोजयकरीभवतीत्यर्थः अर्थादन्यत्रकर्तव्यमितिसिद्धम् लग्नंबलंप्राग्वत् अथगुरुशुक्र
योर्मौढ्यदोषःकुत्रकुत्रनास्तीतिशार्दूलेनाह श्रीशैलःप्रसिद्धः यत्रमल्लिकार्जुनाभिधानंलिंगमस्ति ग्रहणंसूर्यचंद्रयोः अयनेदक्षिणोत्तरे विषुवेमेषतु
लासंक्रमः संकीर्णजातिर्हीनजाति उपाकृतिरुपाकर्म उत्सर्गश्छंदसामुत्सर्गः वधूप्रवेशनप्रसिद्धम् गयाप्रसिद्धा गोदागोदावरी नित्याब्दिकम
सिंहस्थेपितृक्रियते यथानवरात्रम् ॥ १७ ॥ ईशानेति ईशानाहिबलिः ईशानबलिःप्रसिद्धः आहिबलिःसर्पबलिः हरेःशयनमपथामे विष्णोःशय

नमाषाढशुक्लद्दादश्यांभवति पर्यावर्तनंभाद्रपदशुक्लद्दादश्यांभवति नैत्यकयानंनित्यगमनं जीर्णगृहप्रसिद्धम् अवरोहः देवानांदोलारोहःपूजाविशे षः दमनारोपश्चैत्र्या पवित्रार्पणंश्रावण्या चातुर्मास्यविधौ चातुर्मास्यव्रते अष्टकाःपर्वणियाऋक्षनाम्नामासानांकृष्णाष्टम्योष्टकाः मार्गपौषमाघ फाल्गुनानांकृष्णाष्टम्यइत्यर्थः उत्साहाःपुत्रोत्पत्त्यादय. अंशुकधारणंवस्त्रधारण एषुजीवासितयोर्गुरुशुक्रयोर्मूढत्वदोषोनास्तीत्यर्थः नकेवलमेषु गर्भादिसप्तस्वपि गर्भाधानाद्यन्नप्राशनांतेषुसप्तसुसंस्कारेषुमूढत्वदोषोनगादितः गर्भाद्यन्नाशनांतेष्वित्यत्रश्लोकेयद्यप्युक्त तथाप्यत्रप्रसंगादुक्त त

चातुर्मास्यविधौनजीवसितयोर्मूढत्वदोषोष्टकासूत्साहांबरधारणेषुगदितोगर्भादिसप्तस्वपि ॥ १८ ॥

थाचगर्गः॥नित्ययानेगृहेजीर्णेप्राशनेपारिजार्णिके॥वधूप्रवेशमांगल्येनमौढ्यगुरुशुक्रयोः ॥भृगुः॥ उपाकर्मोपसर्जनंपवित्रदमनार्पण ॥ अवरोहःसहे मंतःसर्पाणाबलिरष्टकाः॥ईशानस्यबलिर्विष्णोःशयनपरिवर्तनं ॥ कुर्याच्छुक्रगुरोर्मौढ्येपीतीतिसुविनिश्चयात्॥धर्मप्रदीपे॥गोदावर्यांगयायांच श्रीशै लेग्रहणद्दये॥अयनेविषुवेचैवचातुर्मास्यव्रतेषुच ॥उत्सवेषुचसर्वेषुसीमंतक्रतुकर्मणि ॥ सुरासुरेज्ययोश्चैवमौढ्यदोषोनविद्यते॥कालनिर्णये॥नष्टेशुक्रे तथाजीवेसिंहस्थेचबृहस्पतौ ॥ कार्याचैवस्वदेव्यर्चाप्रत्यब्दंकुलधर्मतः॥मत्स्यपुराणे॥मौढ्येपिचप्रकर्तव्यामिश्रजातिक्रियाःशुभाः ॥ सुरेज्यशुक्र योर्वर्णाक्रियाश्चौलादिकानचेति ॥ १८ ॥ अथतीर्थयात्रानिषेधप्रेतकर्मनिषेधचसापवादवृत्तेकेनाह शुक्रेति शुक्रेज्ययोःअस्तसमये अधिकः अ

भिमासः तपःक्षयमासः जनुर्मासोजन्ममासः तेषु ज मर्क्षकेज ममक्षभे अपूर्वंप्रथमं तीर्थामरदर्शनंतथिामित्तं नइयामगच्छेत् काम्पामुतं गो
दागयाभ्यामृते गोदागयपोर्दर्शनसदैवकुर्यादित्यर्थः प्रेतकर्मनिषभमाह एष्विति एषुगुरुशुक्रास्तादिषु आपाढ प्र सहस्य पौष विष्णुशयने
ष्वपियद्योधिकलंबितंप्रेतकर्मतथपितत्त्यजेत् गोदागयातोन्यतः गोदागययोःसदैवकार्यं आपाढशुक्लद्वादश्यादिकार्तिकशुक्लद्वादशीपर्यंतवि
ष्णुशयनं तथाचाक्तम् ॥ बाल्येवायदिवावृद्धशुक्रेचास्तमुपागते ॥ मलमासइवैतानिवर्जयेद्देवदर्शनं ॥व्यासः॥ अधिमासेचजन्मर्क्षेनप्रयोर्गुरुशुक

शुक्रेऽस्तमयेऽधिकक्षयजनुर्मासेषुजन्मर्क्षकेनापूर्वामरतीर्थदर्शनमियाद्गोदागयाभ्यामृते ॥
एष्वापाढसहस्यविष्णुशयनेष्वप्यातकर्मत्यजेद्यद्यपोधिकलंबितभवतितद्गोदागयातोन्यतः ॥ १९ ॥

पोः ॥ तीर्थयात्रानकर्तव्यागयागोदावरींविना ॥ भृगुः॥ मलमासेप्यनारब्धंतीर्थयात्रांविवर्जयेत् ॥ मनादिदेवताद्रष्टुंयुवेषि स्वामभ्युमागवे ॥ ती
र्थस्के ॥ गुरुशुक्रास्तादिदोषःप्रोक्तोरत्तीर्थयपाठणाम् ॥ अपूर्वपापिनामेननत्वसोपूर्वगामिनाम् ॥ पितृस्कंदे॥ शुष्कस्यास्तमनेचैवदेवस्यपतये
वस ॥ प्रेतकार्यंप्रदुष्येतप्राग्भंवत्सरमिना॥मारकम्पः॥ मलिनेजन्ममासेवामौढ्येवागुरुशुक्रयो॥तीर्थयात्रामकर्तव्यागयागोदावरींविना॥गरुडपुरा
णे ॥ नकुर्याद्गुरुशुक्रास्तेपुष्येस्वापेमलिम्लुचे ॥ विलंबितंप्रेतकार्यंगयागोदावरींविना ॥ मेधातिथिः ॥ मलगतेगुरौशुक्रेपुष्याषाढाधिमासके ॥

प्रेतकार्यंनकुर्वीतगयागोदावरींविना ॥ प्रेतमंजर्यां॥प्रेतकार्याणिसर्वाणिव्रतस्नानजपादिकं ॥ वर्ज्यंशुक्रेज्ययोरस्तेगयागोदावरींविनेति ॥ १९ ॥
अथानतरंशांतिप्रकरणमारभ्यते ॥ छिद्राण्येतानिविप्राणांयेऽनध्याया प्रकीर्तिता.छिद्रेभ्यःस्रवतिब्रह्मब्राह्मणेनयदार्जितम् ॥ तत्कालेतस्यरक्षासि श्रियब्रह्मयशोबलम् ॥ सर्वमादायगच्छतिवर्जयतीप्सितफलमित्यनध्यायेपठनादौप्रसंगात्मौंज्यादिनिषेधाच्चवृत्तद्वयेनानध्यायानाह पर्वेति पर्वअमापूर्णिमा किंलक्षणंपर्व अग्रादियुक् अग्रप्रतिपत् आदिश्चतुर्दशीताभ्यायुक्युक्तम् अष्टमीप्रसिद्धा इतितिथयश्चतस्रस्तिथयः मध्वादिप

पर्वाग्रादियुगष्टमीतितिथयोमध्वादिपक्षद्वयेऽनध्यायाश्चरसंक्रमाअथमधौवान्हिश्चशुक्रेयमः ॥
राधेऽग्निस्त्वसितोयमःशुचिदृगाशार्कास्त्रयोदश्यथोमार्गेकृष्णनगग्रहाविषदृगंकाशाश्चयःकीर्तिताः ॥ १ ॥

क्षद्वये मधुश्चैत्रःतदादिषुमासेषुपक्षद्वयशुक्लकृष्णाख्यंतस्मिन् अनध्याया.स्युःकीर्तिताःकथिताःबुधैरित्यध्याहारः अथान्यानाह चरसंक्रमाः चरराशिसंक्रातयः मेषकर्कतुलामकरसंक्रातयइत्यर्थः मधुश्चैत्रस्तस्मिन्वान्हिःवन्हिसख्याकास्तिथिस्तृतीयेत्यर्थः शुक्रेमासेज्येष्ठेमासेयमःद्वितीया यत्रप्रकरणेशुक्लकृष्णपक्षनिर्देशोनदृश्यतेतत्रशुक्लपक्षजस्तिथिर्ज्ञेय· राधेवैशाखेऽग्निस्तृतीयाशुक्ले तुपुनः असितःकृष्णोयमःद्वितीया शुचिदृगाशार्काः शुचिराषाढ.तस्य दृक्द्वितीया आशादशमी अर्कोद्वादशी त्रयोदश्यपि आषाढाशुक्लाद्वितीयादशमीद्वादशीत्रयोदशीत्यर्थः अथमार्गे

मार्गशीर्ष कृष्णनगग्रहोकृष्णसप्तमीनवम्यौ इषवर्गकाशाश्रयः इषःआश्विन तस्य एकद्वितीया अंकोनवमी आशादशमी अग्निस्तृतीया आ
श्विनशुक्लद्वितीयानवमीदशमीतृतीयेत्यर्थः ॥ १ ॥ पौषेति पौषश पौषस्पर्शेश एकादशीशुक्ला तुपुनः असिताकृष्णाःगकमुनयः द्वितीयानवमी
सप्तम्यः अंत्येफाल्गुनेकृष्णाखेटाद्रिदृक् खेटोनवमी अद्रि सप्तमी एकद्वितीया एपांसमाहारोखेटाद्रिदृक् कृष्णचतत्खेटाद्रिदृक्चतया कृष्णन
वमीस-मीद्वितीयाइत्यर्थः माघेकांघ्रिदृगद्वयः अर्कोद्वादशी अंघ्रिश्चतुर्थी एकद्वितीया अद्रि सप्तमी एतेशुक्ला तुपुनः असितजाबाब्धकपृथ्वी

पौषेशस्त्वसिताद्दगकमुनयोंत्येकृष्णखेटाद्रिदृष्माघेकांघ्रिदृगद्वयस्त्वसितजाबाब्धंकपृथ्वीधरा ॥
ऊर्जेद्यंकरवीश्वराअसितजाद्दक्विश्वसूर्यानभस्येग्नि कृष्णदृगद्रिविश्वनवमीपैत्र्यमोन्थ श्रवा ॥ २ ॥

धराः असितजाः कृष्णपक्षजाः बाब्धंकपृथ्वीधराः बाणद्वितीया अंकोनवमी पृथ्वीधराःसप्तमी ऊर्जेकार्तिकेद्यंकरवीश्वराः द्विद्वितीया अंकोन
वमी रविद्वादशी ईश्वरएकादशी एतेशुक्लाः तुपुनः असितजाःकृष्णपक्षजाः दृग्विश्वसूर्याः एकद्वितीया विश्वेत्रयोदशी सूर्योद्वादशी नभस्येभाद्र
पदे अग्निस्तृतीयाशुक्ला कृष्णदृगद्रिविश्वनवमी एकद्वितीया अद्रिःसप्तमी विश्वेत्रयोदशी नवमी पैत्र्यमघा यमोभरणी अन्त्यःशुक्लः श्रवाःश्रव
ण भाद्रपदशुक्लश्रवणदत्यर्थः ॥ ३ ॥ अथैषांनिर्णयप्रसंगेनैकेनाह यदाति यःकश्चिदनष्पापतिथिःसपूर्वदिवसेऽस्तास्सूर्योस्तात्माकूमुहूर्त्तोभिन्न

अन्यस्मिन्दिवसेपरदिवसेक्षणत्रयगतोभवति अत्रास्मिन्दिवसेब्रह्मनोसंपठेत् पर्वाग्रादियु
स्यात् अत्रपूर्वेदिवसेब्रह्मवेदंनापठत् वाइत्ययथ। अन्यस्मिन्दिवसेपरदिवसेक्षणत्रयगतोभवति अत्रास्मिन्दिवसेब्रह्मनोसंपठेत् सुगमम् निखिलेषुसर्वेष्वनध्या
गष्टमी पूर्ववत्पदविभागः इतिचतिर्थीस्त्यक्त्वाएषुअनतरोक्तेषुअनध्यायेषुशास्त्रस्मृतीवेदागानिसमभ्यसेत् सुगमम् निखिलेषुसर्वेष्वनध्या
येषुउक्तंपठेत् नैत्यकंचपठेत् उक्तमिति यथाअमावास्यायाअश्नस्तुजपेद्व्याहृतिपूर्वकांगायत्रींसप्रणवांसकृत्त्रिर्वारक्षोघ्नीःपित्र्यमत्रान् पुरु
षसूक्तमप्रतिरथमन्यानिचपवित्राणी नैत्यकसंध्याहोमब्रह्मयज्ञादिति तथाचमनुः ॥ वेदोपाकरणेचैवस्वाध्यायेचैवनैत्यके ॥ ननिरोधोस्त्यनध्या

योनध्यायातिथिःसपूर्वदिवसेस्तात्प्राङ्मुहूर्तोन्मितोन्यस्मिन्वोदयतःक्षणत्रयगतोब्रह्मेहनैवाभ्यसेत् ॥
पर्वाग्रादियुगष्टमीतिचातिर्थीस्त्यक्त्केषुशास्त्रस्मृतीवेदांगानिसमभ्यसेच्चनिखिलेसूक्तंपठेनैत्यकम् ॥ ३ ॥

येहोममंत्रजपेषुचेति ॥ वेदोपाकरणानिअंगानि स्मृतिरत्नावल्या ॥ नित्येजपेचनागेचक्रतोपारायणेपिच ॥ नानध्यायोऽस्तिवेदानाग्रहणेग्राहणं
स्मृतः॥ देवतार्चनमत्राणांनानध्यायःस्मृतःसदा॥ नानध्यायेजपेद्वेदान्रुद्रांश्चैवविशेषतः॥ पौरुषंपावमानंचगृहीतनियमाद्दतद्धाति॥स्मृत्यर्थसारे॥ च
तुर्दश्यष्टमीपर्वप्रतिपद्वर्जितेषुच॥ वेदांगन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राणिचाभ्यसेदिति॥ कूर्मपुराणे॥ इंदौवृद्धिक्षयंप्राप्तेब्रह्मयज्ञंनकारयेत्॥ नजपेद्वैदिकमंत्र
गायत्र्यष्टोत्तरशतमिति ॥ स्मृतिरत्नावल्याम् ॥ अल्पंजपेदनध्यायेपर्वण्यल्पतरंजपेदिति ॥ ३ ॥ अथनैमित्तिकाननध्यायान्वृत्तद्वयेनाह वह्निवाति

मार्गशीर्ष कृष्णनगग्रहो कृष्णसप्तमीनवम्यो इषवर्गकाशाम्रय इषः आश्विन तस्य एकद्वितीया अंकोनवमी आशान्दशमी अग्निस्तृतीया आश्विनशुक्लाद्वितीयानवमीदशमीतृतीयेत्यर्थः ॥ १ ॥ पौषेति पौषेश पौषस्पर्शेश एकादशीशुक्ला तुपुन असिताकृष्णाद्गांकमुनयः द्वितीयानवमी सप्तम्यः अंत्यफाल्गुनेकृष्णखेटाद्रिरेक खटोनवमी अद्रिःसप्तमी एकद्वितीया एषांसमाहारोखेटाद्रिरेक् कृष्णचतुर्खेटाद्रिरेकृन्ततथा कृष्णनवमीसप्तमीद्वितीयाइत्यर्थः माघेकाब्धिदगत्रयः अर्कोद्वादशी अब्धिश्चतुर्थी एकद्वितीया अद्रि सप्तमी एतेशुक्ला तुपुन असितजाबाण्हकपृथ्वी

पौषेशस्त्वसितादगकमुनयोंत्येकृष्णखेटाद्रिदग्धाघेर्काब्धिदगत्रयस्त्वसितजाबाण्हंकपृथ्वीधरा ॥
ऊर्जेध्यकरवीश्वराअसितजाहक्वविश्वसूर्यानभस्येग्नि-कृष्णदगत्रिविश्वनवमीपैत्रयमोन्ध:श्रवा ॥ २ ॥

धराः असितजाः कृष्णपक्षजा बाण्हकपृथ्वीधरा बाहुर्द्वितीया अंकोनवमी पृथ्वीधरःसप्तमी ऊर्जेकार्तिकेद्व्यंकरवीश्वराः द्विद्वितीया अंकोनवमी रविद्वादशी ईश्वरएकादशी एतेशुक्लः तुपुन असितजाःकृष्णपक्षजाः रविविश्वसूर्या एकद्वितीया विश्वेत्रयोदशी सूर्योद्वादशी नभस्येभाद्रपदे अग्निस्तृतीयाशुक्ला कृष्णदगत्रिविश्वनवमी एकद्वितीया अद्रिःसप्तमी विश्वेत्रयोदशी नवमी पैत्रमघा यमोभरणी अन्धःशुक्लः श्रवाःश्रवणःभाद्रपदशुक्लश्रवणद्दग्धाः ॥ २ ॥ अथैषांनिर्णयवचनैकेनाह यदति य कश्चिदनल्पास्पतिथिःसपूर्णदिवसेऽस्तारम्भारस्तारमाप्नुमुहूर्तोग्मितः

उपोत्सर्गतस्त्र्यहं उपउपाकर्म उत्सर्गश्छंदसामुत्सर्गः तथाउपोत्सर्गतःसकाशात्र्यहम् भूकंपाशनिपाततस्त्र्यह भूकंपःप्रसिद्दः अशनिपातोवि
द्युत्पातः ताभ्यांत्र्यह पुरदहेपुरदाहात् स्ववसतिग्रामदाहादित्यर्थः त्र्यहंरिष्टावलोकात् गधर्वनगरभूतादिदर्शनात्त्र्यहनपठेत् गर्जेनार्तवकेत्र्यहं
ऋतौभवःआर्तवःनआर्तवःअनार्तवः अनार्तवएवअनार्तवकस्तस्मिन् अकालगर्जनेजातेसतित्र्यहंनपठेत् समयजेऋतुजेगर्जेसतिसज्योतिर्यथा

भूकंपाशनिपाततःपुरदहेरिष्टावलोकात्र्यहंगर्जेनार्तवकेत्र्यहंसमयजेसज्योतिरंतेसतः ॥ ५ ॥
वाद्योलूकखरार्तजंबुकरवेसाम्नांचवातेजलेनीहारेपतिताभिशस्तनिकटेधावज्जनालोकने ॥
ग्रामांतेपितृकाननेप्यथसतानूनम्रणीतेदिवंतद्वत्सद्यतिनित्र्यहंनचपठेद्धुत्काद्र्रपाणिर्नच ॥ ६ ॥

स्यात्तथानपठेत् दिवागर्जेसतिसूर्यास्तपर्यंतं रात्रौगर्जेसतिसूर्योदयपर्यंतंनपठेदित्यर्थः सतःअंतेस्वशाखिसत्पुरुषस्यमृतौजातेसतिसज्यो
तिर्नपठेत् ॥ ५ ॥ अनध्यायांतरमाह वाद्येति वाद्यादीनारवेशब्देश्रूयमाणेसाम्नाचरवेश्रूयमाणे वातेवातस्यसर्वदाविद्यमानत्वादतिवाते जले
जलमध्येनीहारधूमरूपोत्पाते पतितोजातिभ्रष्टः अभिशस्तोमिथ्याभिशापीतत्समीपे धावज्जनालोकने धावन्मनुष्यालोकने ग्रामांतेग्रामसी
मासमीपे पितृकाननेश्मशाने नपठेत् सतानूनम्रणीतेदिवस्वर्गप्रतिइतेगतेमृतेसतित्र्यहनपठेत् तानूनम्रनामघृतम् यागेयेनयेनऋत्विजासहस्र

बभ्रुर्नकुलः ओतुर्मार्जारः एणोहरिणः खर प्र० श्वाप्रसिद्धः अजोमेषः अंबुउवर्क अहिःसर्पः गज प्रसिद्ध अश्वःप्र उष्ट्र प्र अंत्योंत्यजातिः र जकचर्मकादयः मूकः प्र०उभतोमत्र अन ञ्शकटः यानंशिबिकादि एभिरतरितेगुरौसती स्याद्भिरात्रमनध्यायः प्लवोमंडूक खग पक्षी आदिश ब्दान्द्रोधादि एभिरंतरिवसत्योविषअनध्यायः अयमर्थः दिवाअंतरितेसतिसूर्यास्तमानपर्यंतअनध्याय रात्रावंतरितेरात्रिशेषपर्यंतअनध्याय

वभ्र्वोत्वेणखराश्वजांत्यहिगजाश्वोष्ट्रांत्यमूकोन्नतानोयानांतरितेत्र्यहप्लवखगाद्यैर्नोचसज्योतिषम् ॥

स्त्रीगोस्थ्यतरितेहरुत्सवनिशीथाशौचमार्गेपुच्छायायांनकपित्थशाल्मलिमधुश्लेष्मातकादे पठेत् ॥ ४ ॥

ग्रामात्कुणपेश्वशूद्रनिकटेश्राद्धाशनेवल्कगेतावृक्षेग्रहणाद्गुरुक्षितिपतिप्रातादुपोत्सर्गेत ॥

इत्यर्थः स्त्रीगोऽस्थ्यंतरितेऽह्नः स्त्री गौःप्र अस्थिप्राण्यंगं एभिरंतरितेअहर्दिनअहोरात्रंअनध्याय उत्सवोमहोत्सवोविवाहादिकः नि शीथंमध्यरात्रं आशौचंसूतकम् मार्गोध्वा एषुनपठेत् चपरंकपित्थशाल्मलिमधुश्लेष्मातकादेश्छायायांनपठेत् सुगमम् आदिशब्दात्कोविदार निमीतर्केरंडादीनांग्रहणम् ॥ ४ ॥ ग्रामांतरिति ग्रामातःकुणपेग्राममध्येकुणपेप्रेतेसतिनपठेत् श्वशूद्रनिकटेश्वानशूद्रसमीपेनपठेत् श्राद्धाशने श्राद्धभोजनेकृतेसतिजीर्णांवधिनपठेत् वल्कगेवृक्षगतेवावृक्षेसतिनपठेत् ग्रहणात्सकालात्त्र्यहंनपठेत् तथागुरुक्षितिपतिमाताग्मरणात्त्र्यह

उपोत्सर्गतरुयहं उपउपाकर्म उत्सर्गश्छंदसामुत्सर्गः तथाउपोत्सर्गतःसकाशाञ्यहम् भूकंपाशनिपाततरुयह भूकंपःप्रसिद्धः अशनिपातोविद्युत्पातः ताभ्यांत्र्यह पुरदहेपुरदाहात् स्ववसतिग्रामदाहादित्यर्थः ञ्यहरिष्टावलोकात् गधर्वनगरभूतादिदर्शनात्त्र्यहनपठेत् गर्जेनार्तवकेञ्यहं ऋतौभवःआर्तवःनआर्तवःअनार्तवः अनार्तवएवअनार्तवकस्तस्मिन् अकालगर्जनेजातेसतिञ्यहंनपठेत् समयजेऋतुजेगर्जेसतिसज्योतिर्यथा

भूकंपाशनिपाततःपुरदहेरिष्टावलोकारुयहंगर्जेनार्तवकेत्र्यहंसमयजेसज्योतिरंतेसतः ॥ ५ ॥
वाद्योलूकखरार्तजंबुकरवेसाम्नांचवातेजलेनीहारेपतिताभिशस्तनिकटेधावज्जनालोकने ॥
ग्रामांतेपितृकाननेप्यथसतानूनम्रणीतेदिवंतद्वत्सद्वतिनित्र्यहंनचपठेद्धुत्कार्द्रपाणिर्नच ॥ ६ ॥

स्यात्तथानपठेत् दिवागर्जेसतिसूर्यास्तपर्यंत रात्रौगर्जेसतिसूर्योदयपर्यंतंनपठेदित्यर्थः सतःअंतेस्वशाखिसत्पुरुषस्यमृतौजातेसतिसज्योतिर्नपठेत् ॥ ५ ॥ अनध्यायांतरमाह वाद्येति वाद्यादीनारवेशब्देश्रूयमाणेसाम्नाचरवेश्रूयमाणे वातेवातस्यसर्वदाविद्यमानत्वादतिवाते जले जलमध्येनीहारधूमरूपोत्पाते पतितोजातिभ्रष्टः अभिशस्तोमिथ्याभिशापीतत्समीपे धावज्जनालोकने धावन्मनुष्यालोकने ग्रामांतेग्रामसीमासमीपे पितृकाननेश्मशाने नपठेत् सतानूनम्रणीतेदिवस्वर्गप्रतिइतेगतेमृतेसतित्र्यहनपठेत् तानूनम्रनामघृतम् यागेयेनयेनऋत्विजासहस्पृ

पुत्रस्तातानूनश्रीतस्मिन्मृतेसति त्र्यहंनपठेत् तत्सत्कृतिनिमृते सकलवेदमर्त्यपरिर्तपेनससत्प्रतीतस्मिन्मृतेत्र्यहंनपठेत् मुत्त्कायायदार्द्रपाणिस्तावन्न पठेत् अम्येऽनध्यायामूलग्रंथतोऽवगंतव्या ॥ ६ ॥ अथप्रदोषानध्यायानाह रात्र्यर्द्धमदनत्रयोदशी यस्मिन्दिनेस्यात् मुनि सप्तमीरामेर्द लयुतेयामेसार्द्धप्रहरेयद्दिनेस्यात् चतुर्थीआदिमेप्रथमेप्रहरेयद्दिनेस्यात् अत्रदिनेप्रागामीपठनंवर्ज्यं इतिनिश्चयेन उपाकर्मतः सकाशात् मासमात्रं रात्रेःप्राग्दलेपठनवर्ज्यम् श्वोऽनध्यायइतीहसायंरात्रिपठनंवर्ज्यम् सदासंध्ययोरुभयोः पठनवर्ज्यम् घोरोपद्रवेणउपलक्षितोयाम प्रहर

राज्यर्द्धेमदनोमुनिर्दलयुतेयामेचतुर्थ्यादिकेप्रागरात्रौपठनंघ्रुपाकरणतोमासनिशाप्राग्दले ॥
श्वोनध्यायइतीहरात्रिपठनंवर्ज्यंसदासंध्ययोर्घोरोपद्रवयामकेत्रिदिवसंदुर्भुक्प्रतिग्राहयो ॥ ७ ॥

तस्मिन्पठनवर्ज्यम् त्रिदिवसंदुर्भुक्प्रतिग्राहयोः दुष्टभुक्प्रतिग्रहोदुर्भुक्प्रतिग्रहौतयो दुष्टभोजनदुष्टप्रतिग्राहयो त्रिदिवसंपठनंवर्ज्यम् तथाचश्रीवर्षारमृतिवचनानि ॥ अष्टम्योश्चचतुर्दश्यो पंचदश्योश्चसूतके ॥ द्वावेप्रतिपदोर्पश्चमयेचैवमहोत्सवे ॥ रोगेयुद्धेविवादेचपुत्रेपग्निनिशीथके ॥ नाधीयीतागुरुनिम्नापिनाशावमनसंश्रितः ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ त्रिरात्रंस्यादनध्यायोमृतेमृपेगुरावपि ॥ फाल्गुन्यापौर्णमास्यांतुचैत्र्यातुत्र्यहमिष्यते ॥ अनध्यायस्तथाषाढ्यांश्रावण्यांकार्तिकेतथा ॥ तथैवमार्गशीर्षस्यपूर्णमास्यानसंचरेत् ॥ महाध्यायःपतनेकंपभूमेर्वादेगुरस्यच

॥ मृगस्यसर्पमार्जारनकुलाद्यश्वदांतिनाम् ॥ अंतरागमनेजोष्ट्रखराणाचत्र्यहंस्मृतम् ॥ पताकातोरणादर्शरथयानजलाग्निनाम् ॥ मूकोन्मता
दिशूद्राणाअंतरागमनेत्र्यहम् ॥ नारीणामपिसर्वासागवांचैवांतरागमे ॥ अहोरात्रमनध्यायोगर्जनेरात्रिसंभवे ॥ द्युगर्जनेचरात्रौचापररात्रेदिनं
स्मृतम् ॥ दिनतूभयसंध्यायामथास्थ्नांचांतरागमे ॥ पक्षिमडूकगोधासुनराणांचांतरागमे ॥ दिनेदिवसशेषःस्याद्रात्र्यारात्र्याश्वतद्भवेत् ॥ श्वसृ
गालरवेनृणांश्रोत्रियागमनेध्वनि ॥ तात्कालिकोऽप्यनध्यायस्तांबूलस्यचभक्षणे ॥ श्राद्धेनिमंत्रितोयस्तुभुक्त्वानाध्ययनंचरेत् ॥ करिष्यंश्चत
थाविप्रःप्राग्विप्राणांविसर्जनात् ॥ एतेप्रोक्ताह्यनध्यायावैदिकास्तांत्रिकास्ततः ॥ प्रवक्ष्यंतेऽष्टमीद्वंद्वेचतुर्दश्याचकेवलेः ॥ विषुवद्वितयेचैवमयन
द्वितयेतथा ॥ नपठेत्पाठयेद्धीमान्पुराणमपिसत्तमः ॥ अष्टम्याचचतुर्दश्यायावदस्तमितेरवौ ॥ दिनशेषमनध्यायंवैदिकंपरिकीर्तितम् ॥ तथो
दिते दिवारात्रंतत्कालमुदितेतयोः ॥ प्रतिपद्याचसंक्रांतौतत्कालमखिलासुच ॥ नभोनभस्ययोःकृष्णेमासयोस्त्रिदिनंद्विजः ॥ नसप्तम्यामधीयी
तत्रयोदश्याचपैत्र्ययोः ॥ सदात्रयोदशीयावत्प्राङ्निशीयातिथिर्भवेत् ॥ प्राकृदम्होपराण्हंतादधीयीतनचद्विजः ॥ अष्टम्याचचतुर्दश्यांप्रतिप
द्याचवर्जयेत् ॥ धर्मशास्त्रपुराणानिशास्त्रंतात्कालिकंबुधः ॥ विमिश्रितासुकर्तव्यंसप्तम्यादिषुयत्नतः ॥ पुराणाभ्यसनादीनिपंचदश्योश्चवानवा ॥
नांतरागमनेदोषःपुराणादिषुविद्यते ॥ नशस्यतेचतत्कालेघृतंसंप्राश्यवाबुधः ॥ नीयमानशवंदृष्ट्वामहीस्थंवाद्विजोत्तमः ॥ अकालगर्जितादौचपर्व
स्वाशौचकादिषु ॥ अनध्यायाबुधैःकार्याउपरागादिकेषुच ॥ श्वोनध्यायेचशर्वर्यांनाधीयीतकदाचन ॥ स्मृत्यंतरे ॥ प्रदोषेचत्रयोदश्यानाध्येयं

प्रतिपत्स्वपि ॥ प्रदोषलक्षणम् ॥ षष्ठीचद्वादशीचैवअर्द्धरात्रोननाडिका॥प्रदोषेनत्वधीयीततृतीयानवनाडिका ॥ अर्द्धरात्रोननाडिका अर्द्धरात्रा
द्घटिकयाएकयोनेत्यर्थः अथनैमित्तिकप्रदोषमाह आपस्तंबः ॥ श्रावण्यांपौर्णमास्यामध्यायमुपाकृत्यमासंप्रदोषेनाधीयीतेति प्रदोषःपूर्व
रात्रः तथाचगर्गः ॥ अध्यायानामुपाकर्मश्रावण्यांश्रवणेनवा ॥ यावन्मासपूर्वरात्रेनाधीयीतकदाचनेति ॥ नारदः ॥ अयनेविषुवेचैवशयनेबोधनेह
रेः ॥ अनध्यायंप्रकुर्वीतमन्वादिषुयुगादिषु ॥ मन्वादयोमत्स्यपुराणेऽभिहिताः आश्वयुक्शुक्लनवमीकार्तिकीद्वादशीसिता ॥ तृतीयाचैत्रमास
स्यतथाभाद्रपदस्यच ॥ फाल्गुनस्याप्यमावास्यापौषस्यैकादशीसिता ॥ आषाढस्यापिदशमीमाघमासस्यसप्तमी ॥ श्रावणस्याष्टमीकृष्णाआ
षाढस्यापिपौर्णिमा ॥ कार्तिकीफाल्गुनीचैत्रीज्येष्ठीपंचदशीसिता ॥ मन्वंतरादयश्चैतेदत्तस्याक्षयकारकाः ॥ युगादयोविष्णुपुराणेदर्शिताः वै
शाखमासस्यतुयातृतीयानवम्यसौकार्तिकशुक्लपक्षे ॥ नभस्यमासस्यचकृष्णपक्षेत्रयोदशीपंचदशीचमाघे ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेत्रिरात्रंक्षपणं
स्मृतम् ॥ अष्टकासुत्वहोरात्रंमृतंवान्तासुचरात्रिषु ॥ मार्गशीर्षेतथापौषेमाघमासेतथैवच ॥ तिस्रोऽष्टकाःसमाख्याताःकृष्णपक्षेतुसूरिभिः ॥ स्मृति
रत्नावल्याम् चतुर्दश्यांपंचदश्यांप्रागस्त्याद्यूस्यतेरवेः ॥ अनध्यायंप्रकुर्वीतयथावेदयातुधर्मवित् ॥ विद्युत्स्तनितवर्षेषुमहोल्कानांचसंप्लवे ॥ आ
कालिकमनध्यायमेतेष्वनुरब्रवीत् ॥ स्तनितमेघगर्जितं अनुराधार्क्षमारभ्ययोवद्यावत्सुभास्करः ॥ यावच्चरतितावच्चकालंमुनयोविदुः ॥ काले
ष्ठीवचाकालमकालेपपितायकम् ॥ अतिमाघायमावस्यांनाधीयीतदिनत्रयम् ॥ अकालवर्षेणजातगर्जीकामप्रवर्तते ॥ एकरात्रमनध्यायमि

॥ अतऊर्ध्वंद्विपादेपुतृणप्रच्यवनंजलम् ॥
तिकात्यायनोब्रवीत् ॥ मेषेचवृषभेचैवतृणाग्रात्स्रवतेजलम् ॥ भूमिद्रावमनध्यायंकुर्वीतवृषकुंभयोः ॥ अतऊर्ध्वंद्विपादेपुतृणप्रच्यवनंजलम् ॥
तृणप्रच्यवनंतृणप्रवाहः चौरैरुपद्रुतेयासंग्रामेचाग्निकारिते ॥ अकालिकमनध्यायंविद्यात्सर्वाद्भुतेषुच ॥ प्रादुष्कृतेष्वनग्नीपुविद्युत्स्तनितानिःस्व
ने ॥ सज्योतिःस्यादनध्यायःशेषरात्रौतथादिवा ॥ मनुः निर्घातेभूमिचलनेज्योतिषांचोपसर्जने ॥ एतानाकालिकान्विद्यादनध्यायानृतावपि ॥
निर्घातआंतरालिकोध्वनिविशेषः ज्योतिषांचोपसर्जनंचंद्रसूर्ययोःपरिवेषः आपस्तंबः ॥ प्रतिगृह्यद्विजोविद्वानेकोद्दिष्टस्यकेतनम् ॥ त्र्यहा
तेकीर्तयेद्ब्रह्मराहोरन्यत्रसूतके ॥ केतननिमंत्रणम् कूर्मपुराणे ॥ समानविद्येतुमृतेतथाब्रह्मचारिणि ॥ आचार्येसंस्थितेचापित्रिरात्रक्षपणंस्मृतम्
॥ याज्ञवल्क्यः ॥ त्र्यहंप्रेतेष्वनध्यायःशिष्यर्त्विग्गुरुबंधुषु ॥ उपाकर्मणिचोत्सर्गेस्वशाखाश्रोत्रियेमृते ॥ सध्यागार्जितनिर्घातभूकंपोल्कानि
पातने ॥ समाप्यवेदंद्युनिशमारण्यकमधीत्यच ॥ पशुमंडूकनकुलश्वाहिमार्जारमूषकैः ॥ कृतेंतरेत्वहोरात्रंशुक्रपातेतथोच्छ्रये ॥ पराशरः ॥ सर्प
स्यनकुलस्याथअजमार्जारयोस्तथा ॥ मूषकस्यतथोष्ट्रस्यमंडूकस्यचयोषितः ॥ पुरुषस्यैलकस्यापिशुनोश्वस्यखरस्यच ॥ एषायोवितरश्चै
वअतरागमनेकृते ॥ त्रिरात्रमुपवासश्चत्रिरात्रमभिषेचनम् ॥ अथतात्कालिकाः खरोष्ट्रगर्दभोलूकसामवाणार्तनिःस्वने ॥ अमेध्यशवशूद्रां
त्यश्मशानपतितांतिके ॥ देशेऽशुचौवर्त्मनिचाविद्युत्स्तनितसंप्लवे ॥ भुक्त्वार्द्रपाणिरंभोंतरर्द्धरात्रेऽतिमारुते ॥ पांसुवर्षेदिशादाहेसंध्यानीहारभीति
षु ॥ धावत·पूतिगंधेचशिष्टेचगृहमागते ॥ खरोष्ट्रयानहस्त्यश्वनौवृक्षेरथरोहणे ॥ सप्तत्रिंशदनध्यायानेतांस्तात्कालिकान्विदुरिति ॥ अथान

ध्यायापवादः मनुः ॥ वेदोपाकरणेचैवस्वाध्यायेचैवनैत्यके ॥ ननिरोधोस्त्यनध्यायेहोममंत्रजपेषुचेति ॥ ७ ॥ ॥ इतिमुहूर्त्तमार्त्तंडटीका यांमार्त्तंडवल्लभायांअनध्यायप्रकरणंसमाप्तम् ॥ ॥ अथपल्लीसरठयो प्रकरणम् ॥ ॥ अथपल्लीसरठयो फलंश्लोकेनैकेनाह दक्षांगोदरना भिहृत्सुपतितापल्ली तथाहनुस्यस्कंधस्तोठसमांगेपतितापल्ली नु नरस्यशुभदास्यात् उत्तमांगेहनुविनासर्वंप्यशुभेत्यर्थः अर्थादन्यत्रनशुभा अ न्यांगपुरुषपार्श्वद्वयेपुनःशुभास्यात् अथस्त्रिया विशेषमाह स्त्रिया इदंपुरुषोक्तफलं वामतरव्यत्ययात्ज्ञेयम् वामंवामांगम् तयोर्व्यत्ययोवै

दक्षांगोदरनाभिहृत्सुपतितापल्लीवरांगेहनुस्कंधे शुभदास्त्रिया फलमिदंवामेतरव्यत्ययात् ॥ इ
त्याहु सरठप्ररोहणफलंपातेन्यथैकेत्वयापल्ल्यारोहणकेपिवस्त्रसहितस्नात्वाचरेच्छांतिकम् ॥ १ ॥

रीत्यम् तस्मात्पुरुषस्यदक्षांगेयत्फलमुक्तंतत्स्त्रियावामांगेज्ञेयम् पुरुषस्यवामांगेयदुक्तंतत्स्त्रियादक्षांगेज्ञेयमित्यर्थः अर्थात्पृष्ठांगेवामेतरयो मगात्माबस्तप्युत्कृष्टफलंज्ञेयम् वरांगेतूभयोःसमानमेवफलं वामदक्षिणफलाविशेषात् सरठफलमाह इत्याहुःसरठप्ररोहणफलमिति एव मवआहुर्मुनयश्चस्त्र्याचार्याः सरठस्यप्ररोहणेपल्लीवत्फलमित्यर्थः पातेसरठस्यपाते अन्यथाविपरीतफलमाहुः सरठस्यप्ररोहणेपतने फलंतत्त स्यपातेविपरीतफलमाहुरित्यर्थः एकेत्वया एकेअचार्याः कृपाफलमाहुः सरठस्यप्ररोहणेपतनफलपातेकृपाफलंनशुभंनचाप्यशुभमित्याहुरि

त्यर्थः पल्ल्यारोहणकेपिअन्यथाफलमाहुः पल्लीपतनेयत्फलंतत्तस्यारोहणेअन्यथाविपरीतफलमाहुः एकेतथाफलमाहुः पल्ल्याःपतनेएव
फल प्ररोहणेतथेत्येकेआहुरित्यर्थः अथात्रविधिमाह वस्त्रसहितस्नात्वाचरेच्छांतिकमिति सचैलस्नानकृत्वाशांतिकशास्त्रोक्तमाचरेत् तथाच
ज्योतिर्निबंधे ॥ पल्लीस्पर्शफलवक्ष्येयदुक्तब्रह्मणापुरा ॥ ब्रह्मस्थानेभवेद्राज्यस्थानलाभोललाटके ॥ कर्णयोर्भूषणावाप्तिर्नेत्रयोःप्रियदर्शनम् ॥
नासिकायासुगंधानिमुखेमिष्टान्नभोजनम् ॥ कपोलयोर्भवेत्सौख्यहनुदेशेमहद्भयम् ॥ भ्रुकुट्यांविग्रहश्चैवकंठेवाव्यसनागमः ॥ कालिर्वशेसु
स्वपृष्ठयांदक्षेवामेगदादयः ॥ दक्षांसेविजयोनित्यवामांसेशत्रुजभयम् ॥ इष्टलाभोभुजेसव्येकूर्परेमणिवधके ॥ दक्षेकरतलेद्रव्यतत्पृष्ठेसहृदयो
भवेत् ॥ वामेभुजेकूर्परेचमणिबंधेधनक्षयः ॥ वामेकरतलेहानिस्तत्पृष्ठेचार्थनाशनम् ॥ हृदयेराजसंमानंसौभाग्यदक्षिणेस्तने ॥ दक्षपार्श्वेच
भोगाप्तिःस्तनेवामेयशोधनम् ॥ वामपार्श्वेभवेत्पीडावामकुक्षौशिशोस्तथा ॥ दक्षकुक्षौसुतावाप्तिरुदरेचविशेषतः ॥ वस्त्राप्तिर्दक्षकट्यांचवाम
कट्यांसुखक्षयः ॥ नाभ्यामनोरथावाप्तिर्वस्तौगर्भच्युतिर्भवेत् ॥ गुह्येमृत्युर्गुदेरोगोदक्षोरौप्रीतिवर्द्धनम् ॥ वामोरौमृत्युतोदुःखदक्षजानौसुवाह
नम् ॥ पशुहानिर्वामजानौदक्षिणेजघनेसुखम् ॥ क्लेशःस्याद्वामजंघायास्फिचिदक्षेर्थवृद्धिकृत् ॥ स्फिचिवामेस्त्रीवियोगोदक्षेगुल्फेप्रियागमः ॥
उपप्लवोवामगुल्फेपादयोर्गमनभवेत् ॥ अत्रयद्यापिसामान्येयोभयोर्गमनफलमुक्त तथापिदक्षिणपादेगमनाल्लाभोवक्तव्यः वामपादेगमने
हानिर्वक्तव्या पुरोभागेचदुर्वार्त्तानष्टवार्त्ताचपृष्ठतः ॥ वामेहानिर्धनंदक्षेपरितोभ्रमणेक्षितः ॥ वामदक्षिणभागेनयत्फलंकथितनृणाम् ॥ विप

येयेणतत्स्त्रीणांज्ञेयंदोषंद्वयो समम् ॥ इत्थपल्ल्याःप्रपतनेफलंज्ञेयंविचक्षणे ॥ एतदेवफलंविद्यात्सरठस्यप्ररोहणे ॥ पल्ल्याःप्ररोहणेचैवपतने
सरठस्यच ॥ तयोःफलस्यव्यत्यासाच्चदेवविजायते ॥ पल्ल्याःप्ररोहणंराज्ञोसरठस्यप्रपातनम् ॥ नातिदुष्टफलंविद्यात्व्याधिमुग्रंविपर्यये ॥
पतनानंतरंयस्यरोहणंयदिजायते ॥ पतनेफलमुत्सृज्यरोहणेस्यफलंभवेत् ॥ मृत्युयोगेचजन्मर्क्षेविष्टयांपातेचवैधृतौ ॥ पल्ल्याःप्रपतनेतस्मिन्भवे
मेप्रजायते ॥ अंगंदक्षिणमारुह्यवाममेनोच्चरतेस्फुटम् ॥ तदाहानिकरीज्ञेयाव्यत्ययेनतुहानिदा ॥ चरणावूर्ध्वगौभूयःसपोरोहतिशीर्षणम् ॥
प्राप्यराज्यंवदादचेपल्लीभ्रंताविशेषतः ॥ सितिताप्यपिकलामंस्थिताभोजनभाजने ॥ पादांगुलीपुरंपादादानिश्चमहतीभवेत् ॥ पल्ल्योःसरठ
योर्वापिपुम्ममंमेध्रमेपतेत् ॥ दंपत्योर्जायतेप्रीतिर्निधमाद्वाविपोगता ॥ शीर्षस्योपरिपतिताशुभायपल्लीसितानाम्ना ॥ सितगृहगोधास्पर्शोसर्वे
ष्वंगेषुशोभनाहेपेति ॥ एककालःपतेयस्यमूर्ध्निद्विभ्रातये ॥ मृतसजीविनींविद्याजपे मुंडितमस्तक ॥ अथपल्लीसरठयोःशांति ॥ पल्लीसरठ
योःस्पर्शेसचेलंस्नानमाचरेत् ॥ पंचगव्यंप्राशयित्वाकुर्यादाज्यावलोकनम् ॥ शास्त्रेवाप्यथवाशास्त्रेयदीच्छेदात्मनःसुखं ॥ पुण्याहवाचनंकृ
त्वाशांतिकर्मसमाचरेत् ॥ प्रतिरूपसुवर्णेनकुर्याद्वित्तानुसारतः ॥ रक्तवस्त्रेणसंवेष्ट्यगंधपुष्पैःप्रपूजयेत् ॥ तदग्रेऽन्यमपरंस्यकलशंजलपूरितं ॥
पंचमाल्यैरलंकृत्यस्थापयेत्तंडुलोपरि ॥ पंचामृतंपंचगव्यंपंचरत्नानिक्षिपेत् ॥ पंचवल्कपायांश्चनिक्षिप्यावाहयेत्ततः ॥ पूजयेद्गंधपुष्पाद्यैर्लो
कपालान्क्रमेणच ॥ अग्निसंस्थापनंकृत्वाहोमकर्मसमाचरेत् ॥ मृत्युंजयेनमंत्रेणसमिधःसर्पिषाधृतैः ॥ तिलैर्व्रीहिभिर्होममष्टोत्तरसहस्र

कम् ॥ अष्टोत्तरशतंवापिकुर्याद्वित्तानुसारतः ॥ अभिषेकंततःकृत्वापावमान्यस्यचाद्विजैः ॥ पुण्यावारुणसूक्तैश्चदोषशांत्यैद्विजोत्तमः ॥ धौतां
बराणिधृत्वाथस्वर्णवस्त्रतिलान्ददेत् ॥ ब्राह्मणान्भोजयेदित्थंशांतिकर्मकरोतियः ॥ तस्यायुर्विजयोलक्ष्मीःकीर्तिवृद्धिःशुभभवेत् ॥ पल्लीसरठ
योःशांतिःकथिताभृगुणापुरा ॥ शौनकायमुनींद्रायलोकानुग्रहकारिणे ॥ १ ॥ ॥ इतिमार्त्तंडवल्लभायापल्लीसरठयोःशांतिप्रकरणम् ॥ ॥
अथगोचरप्रकरणविवक्षुस्तावज्जन्मराशेःसकाशात्कोग्रहःकस्मिन्स्थानेशुभःकस्मिन्नशुभइतिचंद्रशुक्लपक्षेविशेषंतारावलंचवृत्तेनैकेनाह स्वर्क्षा

स्वर्क्षाच्चंद्रखलास्त्रिखारिषुशुभाःसप्ताद्यगोब्जःपुनश्चापुत्राद्व्ययधर्ममृत्युषुकविःस्वास्तत्रिकोणेगुरुः ॥
सौम्योऽव्यंत्यसमेखिलाभवगताःशुक्लेनवेषुद्विगश्चंद्रोथोनिजभात्शुभंनवहतंत्र्यद्रीषुशेषंमसत् ॥ १ ॥

चंद्रखलाइतिस्वर्क्षात्स्वजन्माराशेःसकाशात्चंद्रखलास्त्रिखारिषुशुभाःस्युःत्रिःतृतीयं खंदशमं अरि.षष्ठ तेषु चंद्रखलाः चंद्र.प्र • खलाःपापग्रहाः
रविभौमशनिराहुकेतवः शुभाःशुभफलाः भवाति पुनःसप्ताद्यगः अब्जश्चंद्रः शुभःस्यात् सुगमम् अपुत्राद्व्ययधर्ममृत्युषुकविःशुभःस्यात् आ
पुत्राज्जन्मराशितःक्रमेणपंचपर्यंत १,२,३,४,५व्ययोद्वादश धर्मनवम मृत्युरष्टम एषुकविःशुक्रःशुभःस्यात् स्वास्तत्रिकोणेगुरुःशुभःस्यात् स्वाद्वि
तीय अस्तंसप्तम त्रिकोणनवमंपंचम तत्रगुरुःबृहस्पतिःशुभःस्यात् सौम्योव्यत्यसमेशुभःस्यात् सौम्योबुधः विगतमत्ययस्मात्तद्व्यत्य तच्च

तत्समंचतथातस्मिन्द्वादशस्थानवर्जंसमस्ताद्वितीयचतुर्थादिकेशुभं स्यादित्यर्थ आविलामयगताः शुभाःस्यु सर्वेग्रहा एकादशस्थानेशुभाः स्युरिति शुक्लेनवपुष्टिगःचंद्रःशुभःस्यात्कृष्णपक्षइति अपवादावलमाह निजमातृपुर्मनक्षत्रंमात्रीपुरुषेणसत् निजमंस्वजन्मनक्षत्रम् तस्मात् पुर्मदिननक्षत्रपर्यंतंसंगण्यनवकत्रसत् मात्रीपुरुषेपविसमपंचकोपमसत्नगुभं अन्यच्छुभमित्यर्थोस्तिस्पष्टम् तथाचविशेषसंग्रहः व्यवहारसारोयथा हानिःभियव्याधिर्दैन्यस्वास्थ्यंगतिगत ॥ पापसुखधनहानिकरात्यर्क स्वज मभात् ॥ १ ॥ वलंहानिर्धनंरोगंपीडाविंतंप्रियवस्तु मपसुखधनो

पद्यात्येस्वजलेसुतायभवनेत्र्यंकेरवे स्यान्मियत्र्यकेजन्मसुतेस्वकेमृतिभवद्धयस्तेपडत्येविधो ॥
त्र्यकेलाभसुतेसपत्नतपसोर्व्योकौशुभानांव्ययोष्टयेपुत्रधनेष्टखेकसहजेयेकेभवात्येविद ॥२॥

गकरोतींदुस्वजन्मभात् ॥ २ ॥ मयहानिधनवैरंदुःखंलाभंमयंसमम् ॥ पापलाभंसुखंहानिजनेभौमफलंक्रमात् ॥ ३ ॥ धंधलाभंमयंमिचंशो केलक्ष्मीसंबंधनम् ॥ रोगंभोगंसुखंहानिंकरोतिकःस्वज मभात् ॥ ४ ॥ मयंवित्तरुजंहानिंलाभंशोकसुखंक्रमः ॥ मानदैन्यंधनपीडाकरोतिजन्म मातुरुः ॥ ५ ॥ जयंवित्तंधनंसौख्यंपुमान्वैरंशुभंसुखम् ॥ धर्मंतु लंधनंलाभंजनेःशुक्रोददातिवै ॥ ६ ॥ भयंशोकंधनंदुःखंहानिसुखत्वसंगमंमृतिम् ॥ पापंश्रमधनहानिजनेःपंगुफलंक्रमात् ॥ ७ ॥ राहुकेत्वोःफलंहानिकृशनत् ॥ ८ ॥ अथसर्वेषामग्रहाणांवेधंस्पष्टयेनाह यथात्येदिति यथामसिक्रम अ

त्यंद्दादशतस्मिन् मिथःपरस्परवेधः तद्दत्खजलेसुतायभवनेष्यके अयंरवेर्वेध स्यात् अत्रांकन्यासएवव्याख्यानम् सतम्युपलक्षितैःपदैःवेधाङ्के
याः तद्यथा षष्ठां६ त्ये१२ख१०जले४सुता५य११भवनेत्रि३अंक९रवेः सूर्यस्यायंवेधः ष्यं३के९जन्म१सुते५ख१०के४मृति८मवे३ १द्दय२स्ते७
षड६त्ये१२ विधोरयंवेधः ष्य३के१२लाभ११ सुते५सपत्न६तपसो९ व्यर्काशुभानांव्यधोयं विगतोर्कोयेभ्यस्तेव्यर्काःतेचतेअशुभाश्च व्यर्काशुभाः
रविरहितपापग्रहाः तेषामयवेधइत्यर्थः अष्टा८ द्ये१पुत्र५ धने२ष्ट८ खे१०क४ सहजे ३ यें ६ के९ भवा ११ त्ये १२ विदः बुधस्यायवेधः ॥ २ ॥

व्यस्तेष्टादिमयोःखकेनवसुतेत्रीशेष्टपुत्रेत्रिकल्पेऽयेंयेंकभवेभृगोर्ज्ञशशिनोःशन्यर्कयोर्नोव्यधः ॥
विद्धोव्यस्तफलोभवेद्दिविचरोहेमाद्रिविंध्यांतरेखेटर्क्षाव्यधखेचरंविगणयान्यत्रोभयंजन्मभात् ॥ ३ ॥

द्वयस्तेति द्वय२स्ते७ष्टा८दिमयोः१ख१०के४नव९सुते५त्री३शे११ष्ट८पुत्रे५त्रि३कल्पे१यें६त्यें१२क९मवे११भृगो.शुक्रस्यायंवेधः गुरोर्वेधःसं
स्कारप्रकरणेकथितः सोत्रसिद्धोज्ञेयः अत्रवेधविधानेज्ञशशिनोःबुधचद्रयोः शन्यर्कयोश्चपरस्परंनोव्यधःस्यात् परस्परंवेधोनास्ति एतदुक्तंभ
वति विंध्यहिमालयोर्मध्येजन्मराशेःसकाशात् अन्यतमग्रहाधिष्ठितराशिपर्यंतंगणयित्वातद्राशेःसकाशात् यथोक्तवेधस्थानपर्यंतगणयेत् त
त्रयदिकश्चिद्ग्रहोभवतितदागणितोग्रहोविद्धोभवति अन्यदेशेषुजन्मराशेःसकाशात्उभयग्रहंतद्वेधनस्थानंचगणयेत् यदावेधस्थानेकश्चिद्ग्रहो

भवति तत्राल्पोमध्योविद्धोभवति तत्रसूर्यस्यशनिवेधोनास्ति शनेःसूर्यस्यवेधोनास्ति पूर्वचंद्रबुधयोःपरस्परंज्ञेयम् अथवेधनप्रयोजनमाह विद्धो व्यस्तफलोभवेदितिवित्तरइति विद्धग्रस्योव्यस्तफलं स्यात् प्रथमश्लोकोदितंफलंव्यस्तंविपरीतंभवतीत्यर्थः रत्नमालायामपि ॥ वामवधविधिना स्वशोभनाअप्यमीशुभफलंदिशंत्यलम् ॥ तेमृपाषचनभाषिणोजनायोतिहास्यमापेकीर्विलाञ्छनामिति अथदेशविशेषेणवेधगणनाविशेषमाह हेमाद्रिविंध्यांतरइति अस्यार्थःपूर्वमेवव्याख्यातः ॥ १ ॥ इतिमुहूर्तमार्तंडेमार्तंडवल्लभायांगोचरप्रकरणंसमाप्तम् अथसंक्रांतिप्रकरणम् अथ

ऊर्ध्वंव्यात्मम्गेर्केसंक्रमणतःपूर्वंस्थितेकर्कटेजूकाजोभयत स्वरामघटिका पुण्याम्गेदिग्युता ॥

संक्रांतिफलंविस्तुत्वाद्यादिपरत्वेनपुण्यकालंशार्दूलेनाह द्यात्मनोद्वि स्वभावाराशयः मिथुनकन्याधनुर्मीना म्गोमकरःएषांसमाहारस्त स्मिन्नर्कसंक्रमणत सूर्यसंक्रमणकालसकाशात् ऊर्ध्वंउपरिस्वरामघटिकाःपुण्याःस्युः स्थिरेष्वपिसिद्धमिकर्कुमानामन्यतमेराशौ कर्कटः प्रसिद्धःअर्कसंक्रमणतःपूर्वंप्रथमंस्वराम ३० घटिका पुण्याःस्युः जूकाजाभयतः जूकस्तुला अजोमेषः अनयोरर्कसंक्रमणःसकाशादुभयतःस्व राम ६ घटिका पुण्याःस्युः पूर्वपश्चवशाऊर्ध्वंपश्चदशोतिर्षिंशत्घटिकाइत्यर्थः पूर्वंसर्वराशिसंक्रमणपुण्यकालमुक्त्वेदानींमकरेपुण्यकालविशेष माह म्गेदिग्युतइति म्गमकरोता स्वराम १ घटिकादिग्युताःदशयुताःचत्वारिंशत्घटिकाःपुण्याइत्यर्थः तथाचोक्तंज्योतिर्निबंधे ॥ संक्रांतिस्

मयः सूक्ष्मो दुर्लभः पिशितेक्षणैः ॥ तस्ययोगादधश्चोर्ध्वेत्रिंशन्नाड्यः प्रकीर्तिताः ॥ अर्वाक्षोडशनाड्यस्तु परतश्चैवषोडश ॥ पुण्यकालोर्कसंक्रा
तेःस्नानदानादिकर्मसु ॥ त्रिंशत्कर्कटसंक्रातौपूर्वत.पुण्यना.डिकाः ॥ मकरेतूत्तराःपुण्याश्चत्वारिंशतिनाडिकाः ॥ स्थिरेविष्णुपदेकर्कदक्षिणाय
नमादितः ॥ मृगेसौम्यायनद्वयगेषडशीतिमुखंपुरः ॥ घटजेविषुवेमध्येपुण्यदानायनंतकम् ॥ प्रागर्द्धरात्रात्पूर्वेद्युःपुण्यंपश्चात्परंदिनम् ॥ प्राग
र्द्धरात्रादित्येतद्विषुवाविषयम् कार्मुकतुपरित्यज्यमृगसंक्रमतेरविः ॥ प्रदोषेवार्द्धरात्रेवातदाभोगःपरेहनि ॥ रविसंक्रमणेपुण्येयोनस्नातिहिमान

कर्काजांत्यवृषेणसूर्यचलनंनिश्यन्नभंसद्दिवासूर्यारार्किदिनेतृतीयकरणेप्रांत्येष्टमेदुःखदम् ॥ १ ॥

वः ॥ सप्तजन्मांतरेरोगीदुःखभाक्निर्धनोभवेत् ॥ आदित्यपुराणे ॥ शतमिंदुक्षयेदानंउपरागेत्वनंतकम् ॥ षडशीत्यासहस्रंतुविष्णुपथातथैवच
॥ विषुवेशतसाहस्रकोटिमदक्षिणायने ॥ शतकोटिगुणपुण्यजायतेउत्तरायणइति ॥ अथोत्तरार्द्धेनसंक्रांतेः सदसत्फलमाह कर्केति कर्कः प्रसि
द्धः अजोमेषः अंत्योमीन. वृषःप्रसिद्धः एणोमकरः एतान् सूर्यचलनंनिशिरात्रौसत्स्यात् अन्यभंप्रतिसूर्यचलनसूर्यसंक्रमणदिवासत्स्यात् अ
र्थाद्विपरीतनशोभनम् सूर्यारार्किदिनेरविभौमशनिदिनेतृतीयकरणेकौलवेप्रात्येर्किंस्तुभेअष्टमेशकुनौसर्वराशिसंक्रमणंदुःखदस्यात् तथाचोक्त
म् ॥ मृगकर्काजगामीनसंक्रांतिर्निशिसौख्यदा ॥ शेषेपुसत्सुदिवाव्यत्ययादशुभभवेत् ॥ संक्रांतिर्जायतेयत्रभास्करेभूसुतेह्नानो ॥ तत्रमासिम

मेदोरदुर्भिक्षरष्टिनोरमम् ॥ स्याद्दुर्भिक्षस्यकिंतुमेशकुनेकोलवेरवे ॥ संक्रांतिस्तैतिलेनागेप्रमुमस्यचतुष्पदे ॥ निविष्टस्यगरेविशेवणिजेवाल
वेमवे ॥ दुर्भिक्षरोगवाहुल्यंउष्यसंक्रमणेरविः ॥ सुतकरोतिकल्याणमुपविष्ट समंफलमिति ॥ १ ॥ अथसंक्रांतिप्रसंगेनअधिमासक्षयमास
योर्लक्षणंनपकतस्याकतस्यक्षयमासेजन्ममरणादौमासज्ञानस्यैकेनाह मध्यायेरिति मध्याये सिद्धांतकर्तृभिः इनमंडलात्सूर्यमंडलात चांद्रश्चा
द्रमात्उदित परैराचार्यैः अमान्ताद्रोमासउदितः एतदुक्तंभवति अमावास्यांतादपरोऽमावास्यांतोयावच्चावद्माहोमासः अमावास्या

नक्षार्येरिनमडलांतउदितश्चाद्रस्त्वमात परैर्मासोसंक्रमणोद्विसंक्रमणकोज्ञेयोधिकोथोक्षय ॥

तेसूर्यचंद्रमंडलयोर्योगोभवति परत षड्भिर्घटिकाभिर्वियोगोभवति तस्माद्वियोगादपरोवियोगोयावत्तावच्चंद्रबिंबमंडलांतोमासः समध्यायैश्च
गमान्ताधिमासनिर्णयविषयेअंगीकृतः अपरैरमांतोमासोंगीकृतइत्यर्थः अथयद्यपिसूर्यग्रहणेमध्यग्रहणकालानन्तरमोक्षस्थितिकालःषट्घटि
कात्योन्यूनोऽप्युत्पद्यते तथापिसूक्ष्मदर्शिभिः पूर्वाचार्यैः रसनाड्योकर्मंथलमित्युक्तम् तत्रागमएवप्रमाणम् सचउक्तलक्षणोमास असंक्रमण
संक्रातिरहितअधिकोक्षेयः द्विसंक्रमणक संक्रांतिद्वययुक्तःक्षयोक्षेय अस्योदाहरणम् ब्रह्ममतानुसारिणाश्रीभास्कराचार्येणसिद्धांतशिरोम
णौदर्शितम् ॥ असंक्रांतिमासोधिमासःस्फुटःस्याद्द्विसंक्रांतिमासःक्षयाख्यःकदाचित् ॥ क्षयःकार्तिकादित्रयेनान्यतःस्यात्तदावर्षमध्येऽधिमा

गताेब्ध्यद्रिनंदै१७४मितेशाककालेतिथीशैर्भविष्य११५त्यथांगाक्षसूर्यैः॥ १२५६ ॥ गजाद्र्यग्निभूमि१३७८स्तथाप्रायशोयंकुवे सह्यच ॥ गतोब्ध्यद्रिनंदै९७४मितेशाककालेतिथीशैर्भविष्य११५त्यथांगाक्षसूर्यैः॥ १२५६ ॥ गजाद्र्यग्निभूमि१३७८स्तथाप्रायशोयंकुवे दैंदुवर्षैः१४१कचिद्गोकुभि१९श्च ॥ श्रीभास्कराचार्येणाब्ध्यद्रिनंदै९७४मितशाककालादुपरितिथीशै११५र्मितशाककालात्पूर्वसिद्धांतशिगे माणिर्विरचितः अतएवोक्तम् गतोब्ध्यद्रिनंदैर्मितेशाककालेतिथीशैर्भविष्यतीति तत्रगजाद्र्यग्निभूमिःतुल्येशाकलाले रविमंडलांतमासप्रमा णेनक्षयमासाधिमासौप्रदृश्येत आश्विनीअमावास्याबुधेचतुश्चत्वारिंशत्घटिकाय ४४ तस्मिन्नेवदिनेसप्तत्रिंशत्३७घटिकास्वातीतासुतुलासंक्र मणमभूत् आश्विनस्तुलासंक्रांतियुक्तत्वाच्छुद्धः कार्तिकीअमावास्या शुक्रेसप्तदशघटिका१७तस्मिन्नेवदिनेत्रिंशत्घटिकास्वातीतासुवृश्चिक संक्रांतिरभूत् अयनसंक्रांतित्वादाधिकः कार्तिकः अपरोमासोवृश्चिकसंक्रांतियुक्तः तस्माच्छुद्धयंकार्तिकः तस्यामावास्याशनौसप्तचत्वारिं शत्४७घटिकास्तस्मिन्नेवदिनेएकोनषष्ठिघटिका५९स्वातीतासुधनुःसंक्रमणमभूत् धनुःसंक्रमणंमार्गशीर्षेजातं तस्यामावास्यासोमेपादोनपं चदशघटिकाः तस्मिन्नेवदिनेएकोनविंशत्घटिकास्वाती तासुमकरसंक्रांतिरभूत् इयमकरसंक्रांतिर्यद्यपि अमातमतिक्रम्यजातातथापिरविम डलांतमासप्रमाणेनपूर्वमासएवपातिता तस्मात्संक्रांतिद्वययुक्तत्वात् मार्गपौषयुगुलक्षयाह्वयजात माघीअमाभौमेएकचत्वारिंशत्४१घटि कातस्मिन्नेवदिनेषट्चत्वारिंशत् ४६घटिकास्वातीतासुकुंभसंक्रांतिरभूत् यमपिसंक्रांतिर्यद्यपिमासमतिक्रम्यजातातथापिमंडलांतमासप्रमाणे नपूर्वमासस्यैव तस्मान्माघःशुद्धः अन्यथामंडलांतमासानंगीकारे नक्षयोनाधिमास स्यान्माघोवैपरिकीर्तितइत्येतच्छास्त्रमनर्थकंस्यात् आ

यपरो मुसङ्क्रान्तिरसि यतोमलपक्षान्तेथिम आर्यपक्षातिथिश्चतुर्घटिका ममपक्षसंक्रान्तिरार्यपक्षसंक्रान्तिस्त्रिघटिकोना तस्मादार्यपक्षेसं
क्रमाभावः तथापरफाल्गुनी अमायुरोपठ्यघटिकाततस्मिन्नवदिनेपंचविंशतिघटिका ३१ स्वातीतासुमीनसंक्रान्तिर्जातातस्मादर्यफाल्गुनः असंक्रान्ति
मासिक रस कार्तिकादिषु गणनान्यथास्यानदायवर्षमध्येऽधिमासद्वयचेति तस्योदाहरणदर्शितम् यत्तुममपक्षेक्षयमासाधिमासनिर्णयेअमा
तेमार्गगणयति नेमयनगनर्गिदिनम् पौलस्त्यसिद्धान्ते ॥ स्फुटगत्यापदार्यचन्द्रोरधिमण्डलमप्यगः ॥ यदूर्ध्वसंक्रमोमानोमास सस्यान्मलिम्लुचः
॥ कालनिर्णय ॥ मध्यमोपादिमध्ये रसन्तामण्डलादृक्षिनिर्गसेविधौ ॥ उभ्यतेपसहिसंक्रमोवुधैःशुद्धमासदतरोमलिम्लुचः ॥ लल्ल ॥ यदाशशी
पानिगमास्निमंडलोदिवाकर गच्छमणकान्यनु ॥ विवाहयतासवनाशहेतुकस्तदाधिमासःकथितःस्वयंभुवा ॥ रत्नमालायाम् ॥ सचिवमंडल
मधिगदाशानीनन्तुगच्छमणंतु गनरवि ॥ मलमठारसवनाशकरस्तदामुनिवरोगदितोधिकमासकः ॥ शाङ्गधरफलग्रंथे ॥ चन्द्रार्कयोस्तुर्विविक्षपंच
नपदशसधितु ॥ तिर्यगनात्तदुभयनामनाठ्याक्रमण्डलम् स मंडलाप्युक्तिगच्छेचतःसूर्यस्यसंक्रम ॥ मासोऽसौमलिनःप्रोक्तोनवद्धीनोधिकःस्मृ
तः ॥ पितामह ॥ शानिपदासयोर्बुधैर्विक्षेपंचन्द्रसूर्ययोः ॥ गणितराशेपष्टिमंनाडिकाभकमंडलम् ॥ अत्रकालात्मकर्थियग्रहणम् ॥ ज्योतिःप्रकाशे ॥
दर्शमण्डले क्षपितोपमासयो शदिष्टाविमंडलानः ॥ मनायेपेद्रविसंक्रमःस्यासस्पृथपूर्वस्यनवापरस्य ॥ पितामहः ॥ अथाधिमासा स्युर्नित्य
शास्त्रेनफाल्गुनादयः ॥ सौम्यपौषौसदानित्यमवेतामितिनिश्चितं ॥ तयोरप्यधिमासौवाप्यादूर्जंचेतिनिश्चितम् ॥ नतमोमाधिमासःस्या

न्माघोवैपरिकीर्तितः ॥ पंचमासास्तुवैशाखादधिमासाख्यवास्थिताः ॥ भवंतिचाष्टभिर्वर्षैर्भवै११ र्वाक९निशाकरैः ॥१९॥ तथैवफाल्गुनश्चैत्रआ
श्विन.कार्तिकोधिकः ॥ एतेकिंद्रैः१४१शरांगे६५र्वाकदाचिद्गोकुवत्सरैः॥१९॥ मार्गपौषौक्षयौस्यातांकदाचित्कार्तिकोभवेत् ॥ आधिमासस्त
दाज्येष्ठोभवेन्नित्यक्षयोयदा ॥ क्षयात्प्रागाधिमास स्यान्नित्यभाद्रपदत्रये ॥ आश्विनोर्जौसदास्यातामादौभाद्रपदःसकृत् ॥ यस्मिन्वर्षेकार्तिक
क्षयोभवति तस्मिन्वर्षेज्येष्ठाधिमासोभवेत् अत्रज्येष्ठशब्देनभाद्रपदोज्ञेयः यतः क्षयात्प्रागाधिमासःस्यान्नित्यभाद्रपदत्रयेइतिनियमात् भाद्रप

कर्माण्यन्यगतीविनात्रतनुयाद्यज्जन्ममृत्यूक्षयेतन्मासौतिथिखंडयोश्चयमुखेभ्रत्येधिकोगण्यते ॥ २ ॥

दादीनात्रयाणातच्येभाद्रपदोज्येष्ठोजानीयादित्यर्थः अथाधिमासक्षयमासयोःकार्याकार्याण्याह कर्माण्यन्यगतीनिनात्रतनुयादिति अन्या
गतिर्येषातानिअन्यगतीनि तानिअत्राधिमासक्षयमासयोर्नतनुयान्नविस्तारयेत् नकुर्यात् अर्थादनन्यगतीनिकर्माण्यत्रापिकर्तव्यानीतिसि
द्धम् अन्यगतीनामनन्यगतीनामित्थविचारः यानिकालानिरोधेनप्रोक्तानितान्यनन्यगतीनि यथाऋतौजायामुपेयात् तत्र ऋतुःस्वाभाविकः
स्त्रीणांरात्रयःषोडशस्मृताइतिमनुनाऋतुप्रमाणमुक्तम् अथषोडशरात्रीणमध्येर्नियादिनान्यपहायगच्छेत् सऋतुर्यदिमलमासशुद्धमासाशैव्या
मोतितदाशुद्धमासाशेदोषरहितेगर्भाधानकुर्यात् असंभवेमलमासएवकुर्यात् तथाचोक्तम् ॥ अनन्यगतिककुर्यान्नित्यनैमित्तिकतथा ॥ एवम

न्या यपिविचारकुर्यात् गर्भाधानान्नप्राशनांतकर्मसुमलमासादीनांनिषेधोनास्तीतिसंस्कारेणउक्तमस्ति गर्भाधानप्राशनांतेपुनर्गुरुसितमौ
ढ्यमित्यादि तथाचगर्गे ॥ अग्न्याधेयंप्रतिष्ठांचयज्ञदानव्रतानिच ॥ वेदव्रतवृषोत्सर्गचूडाकरणमेखल ॥ गमनंदेवतीर्थानांविवाहमभिषेचन ॥
यानंचगृहकर्माणिमलमासेविवर्जयेदिति ॥ तथाचसूर्येवेप ॥ आवश्यकर्ममासार्थ्यंमलमासस्मृताश्विकम्॥ तीर्थेमच्छायया श्राद्धमधानंगापितृ
क्रियाम् ॥ कुर्यान्मालिम्लुचेवर्षेमध्येचेत्सर्वदाधिकम् ॥ तथस्या मासिकंमृतमासास्तद्दशोयदि ॥ प्रेतक्रियासमाप्याभकुर्वीताभ्युदयतथा ॥
श्यामाकाग्रयणकृच्छ्रेनस्याद्व्ययमतोन्यथा ॥ अन्यच ॥ काम्यारंभंवृषोत्सर्गपर्वोत्सवमुपाकृतिम् ॥ मेखलाचौलमांगल्याग्न्याधानाध्यापन
क्रिया ॥ वेदव्रतमहादानाभिषेकान्ववमानकम् ॥ इष्टापूर्तंसपापस्यविघ्नलोपोम्पदाम्नतो ॥ तत्सर्वमष्टकावन्यदधिमासेविवर्जयेत् ॥ सूतकेपि
चकर्तव्यस्नानापराहृदर्शनदावि ॥ स्मृतिरत्नावल्याम् ॥ प्रवृत्तंमलमासात्प्राग्यत्कार्यमसमापितम् ॥ आगतेमलमासेपितत्समाप्यमसंशयामि
ति ॥ अथक्षयमासेजन्मादौमासज्ञानमाह यज्जन्मेति जन्मचमृत्युश्चज मृत्यु यस्यजन्ममृत्युयज्जन्ममृत्यू सवेक्षयमासिभवतस्तस्यमा
सौनिशिखंडोजातस्यो तिथे प्रथमेर्वेज मवामृत्युर्वाभवति सदाप्रथममासः द्वितीयेर्द्वेद्वितीयोमासोज्ञेय तथाचबृहत्कालनिर्णये ॥ तिथ्यर्द्धेप्र
थमपूर्वोद्वितीयेर्द्धतथोत्तर ॥ मासाविनिर्त्युर्वेदेर्त्तोयक्षयमासस्यमध्यगाविति ॥ अथमलमासेकुंभकुंभगणपत्तहत्याह पयमुखहति पयोगमाधा
नादयादिः गर्भस्यकलिलंघनाकृतारिपयमोदिवयःप्रतिमासेभवति यथादीमादिनक्षत्रायपक्षवादिके प्रेष्यभूस्यचेतनदानार्थमाधिकोमा

त्र्यकेंद्रवर्षे १४९३ तपसिमाघेमार्तंडोमुहूर्त्तमार्त्तंडःकृतः नामैकदेशग्रहणेनामग्रहणं अयंमुहूर्त्तमार्त्तंडः अलंअतिशयेनजयतु यद्वायमलंमार्तंडयु
ग्मंउद्गतंउदयंप्राप्तंजयतुसर्वोत्कर्षेणास्तु ॥ ३ ॥ अथैतद्ग्रंथागीकारार्थंबुधप्रार्थना सुगमम् इतिमुहूर्त्तमार्तंडव्याख्यासमाप्ता ॥ आसीत्सासमणूरना
मनगरेश्रीकौशिकस्यान्वयेऽनंतोवाजसनेयिपूज्यचरणोमाध्यदिनीयाग्रणीः ॥ कृष्णस्तत्तनयःश्रुतिस्मृतिविदामग्रेसरेज्योहरिस्तत्पुत्रःश्रुतिवि

त्र्यंकेंद्रः १४९३ प्रमितेवर्षेशालिवाहनजन्मतः ॥ कृतस्तपसिमार्त्तंडोयमलंजयतूद्गतः ॥ ३ ॥

पूर्ववाक्यार्थमादायग्रंथोयंरचितोलघुः ॥ पठनार्थमशक्तानामंगीकार्योबुधैर्मुदा ॥ ४ ॥

त्सदात्मजवरोनंतोग्निहोत्रीगुरुः ॥ १ ॥ तत्पुत्रस्तदनुग्रहात्तधिषणोनारायणष्टापरग्रामेशिष्यगणेच्छयानिजकृतग्रंथस्यटीकांस्फुटम् ॥ चक्रेऽस्या
कृपयापरोपकृतयेशोध्यदुरुक्तंबुधैर्मादृक्षस्यविलोक्यधाष्ट्यमपितेकुप्यंतिनोसज्जनाः ॥ २ ॥ सुखनिधिपुरुषार्थक्ष्मा १४९४ समाभिःसमाभिःप
रिमितशककालेजातमार्त्तंडटीकाम् ॥ लिखतिपठतिविप्रःसोचभूयाद्धरिभ्यांसुखनिधिपुरुषार्थक्ष्मासमोवाक्षमावान् ॥ ४ ॥ ॥ इतिस्वकृ
तमुहूर्त्तमार्त्तंडटीकामार्त्तंडवल्लभाख्यासमाप्ता ॥ ७ ॥ ॥ शुभंभवतु ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

हें पुस्तक मुबईत बापूहरशेट देवळेकर याणी आपले छापखान्यांत छापिलें शके १८११ विरोधीनामसंवत्सरे. ज्येष्ठकृष्णपक्ष. सामतोऽयंमय

उत्तरास्यांदिशिपत्तस्यातंपुराणप्रसिद्धम्शिवालयंपुण्येशशिवालयमितिप्रसिद्धम् ज्योतिर्लिंगस्थानमस्ति तस्माच्छिवालयादुदग्दुत्तरस्यादिशिपः टापरग्रामोऽस्ति तत्रटापरग्रामे अकरोदिरपयः किलक्षणोनारायणः तद्वसतिः तस्मिन्टापरग्रामेवसतिर्वासोयस्यसतथोक्ति ॥ १ ॥ अथास्यपठनेफलश्रुतिंसयार्थेंरत्नसंख्याप्रहर्षिण्याह पद्यायुतंशतं १६०सन्निसानिरचानिवैर्निबद्धःकृतायोयंमार्तंडः तमेनमार्तंडंयोनरः पठति सविश्वपूज्योभवति नकेवलंविश्वपूज्योभवति अपितुवच्छायु सुखधनमित्रपुत्रभृत्यान्संप्राप्नोति मुहूर्चदानात्साधितकार्यस्यविश्वस्यपू

प पद्यायुतशत १६० वृत्तबद्धमेनंमार्तंडंपठतिनरःसविश्वपूज्य ॥
वन्हायु सुखधनपुत्रमित्रभृत्यान्सप्राप्नोत्यविकलधीश्चतीर्थसिद्धिम् ॥ २ ॥

ज्योभवतीतियुक्तम् जनानांपपापमुहूर्तदानात्कार्यसिद्धिजनितपुण्येनवष्ट्यायुरारोग्यादीनिसंप्राप्नोतीतियुक्तम् चपरम् अविकलधीर्भवति नविकलाधीर्बुद्धिर्यस्येतितया अमसुहूर्तमार्तंडयन्त्रमांधानाविकमुक्तस्त्रान्यबहुसंहिताग्रंथानपेक्षत्वादविकलधीस्त्वमुक्तम् अतएवतीर्थसिद्धिंप्राप्नोति तीर्थशास्त्रतत्रगसिद्धिस्तां अस्यग्रंथेनतत्त्वथासिद्धे पहातीर्थगुरुस्तस्यासिद्धिः शास्त्रोपदेशलक्षणासाम् पहातीर्थयागस्तेनकृत्यायागस्तुस्यादिन्लक्षणासिद्धिस्तांप्राप्नोति तीर्थशास्त्राप्यरेसेभोपायोयाप्यायमर्थोभिप्रेतितिविश्वः ॥ २ ॥ अथग्रंथस्याशिषमनुष्टुभाह यंकेचि शाशिवानजन्मतः